

Міністерство освіти і науки України
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»

ОРГАНІЗАТОРУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Навчально-методичний посібник

Київ
Букрек
2025

УДК 37.02:371.13(043.3)
О 64

Рецензенти:

Пушкарьова Т.О. – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, начальник відділу проєктної діяльності ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»;

Бережна Т.І. – кандидат педагогічних наук, старший дослідник, вчений секретар ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»;

Таранік-Ткачук К.В. – кандидат філологічних наук, головний спеціаліст департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України.

Рекомендовано до друку
Вченою радою ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
(протокол № 2 від 05.03.2025р.)

Авторський колектив:

Завалевський Ю. І. – доктор педагогічних наук; професор, Перший заступник Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»;

Кириленко С. В. – кандидат педагогічних наук; старший дослідник, начальник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»;

Кіян О.І. – кандидат педагогічних наук; старший дослідник, завідувач сектору експериментальної педагогіки відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»;

Бессараб Н. А. – кандидат педагогічних наук; старший науковий співробітник сектору авторського педагогічного новаторства відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»;

Бойко С. М. – кандидат філософських наук, старший дослідник, завідувач сектору авторського педагогічного новаторства відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Організатору інноваційної діяльності в закладах загальної середньої освіти: Електронний навчально-методичний посібник /За заг. ред. С. В. Кириленко, І. Н. Євтушенко. Київ. 2025. 438с.

ISBN 978-966-997-258-3

У навчально-методичному посібнику висвітлені практичні питання інноваційного розвитку сфери освіти України; розкрито і систематизовано базові поняття педагогічної інноватики, основні тенденції інноваційної діяльності у закладах освіти та методи її активізації, класифікацію освітніх інновацій. У посібнику знайшли відображення актуальні питання інноваційної діяльності закладів освіти; основні напрями підвищення ефективності професійної діяльності педагогічних працівників у цьому контексті.

Теоретичний матеріал доповнено діючою нормативно-правовою базою, описом інноваційних практик педагогічних колективів, авторського досвіду інноваційної педагогічної діяльності, що стане в нагоді керівникам і педагогам закладів освіти, науково-педагогічним працівникам закладів вищої та післядипломної освіти, методистам усіх рівнів.

УДК 37.02:371.13(043.3)

ISBN 978-966-997-258-3

Передмова.....	5
----------------	---

Завалевський Ю.І., Кириленко С.В. Інноваційна діяльність закладу
загальної середньої освіти як головний ресурс реформування галузі освіти

Розділ І

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ СУПРОВІД УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1.1. Нормативно-правова база здійснення інноваційної діяльності (<i>Завалевський Ю.І.</i>)	11
1.2. Ключові поняття та понятійно-категоріальний апарат прикладів досліджень у закладах загальної середньої освіти (<i>Кириленко С.В.</i>)	25
Перелік нормативно-правових актів.....	37
Положення.....	39
Тезаурус.....	51

Розділ ІІ

ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ АДМІНІСТРАЦІЇ, ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ, ІНШИХ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

2.1. Науковий супровід інноваційного процесу в закладах освіти. Діяльність Науково-консультативної ради експерименту /інноваційного освітнього проєкту (<i>Бессараб Н.А.</i>)	59
2.2. Вхідний моніторинг базових понять здійснення експерименту / інноваційного освітнього проєкту та готовність його учасників до цього напрямку педагогічної діяльності (<i>Бойко С.В.</i>)	70
Програми моніторингових досліджень.....	86

Опитувальники.....	91
Тести.....	93

Розділ III

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРИМЕНТІВ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ПРОЄКТІВ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

3.1. Зміст та інноваційні практики здійснення дослідження в межах проведення експерименту /інноваційного освітнього проєкту включно (поетапно) (<i>Кириленко С.В.</i>)	100
3.2. Підготовка звітних документів за етапами та по завершенню дослідження (<i>Кіян О.І.</i>)	110
Заявки.....	118
Звіти по завершенню.....	194

Розділ IV

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ЯК СТРАТЕГІЯ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ В РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

4.1. Професійне зростання педагога в умовах інноваційного розвитку закладу загальної середньої освіти (<i>Завалевський Ю.І.</i>)	312
4.2. Авторська школа в Україні - прототип Нової української школи XXI століття (<i>Кіян О.І.</i>)	329
Інноваційні практики авторських шкіл України.....	340
Використана література.....	427

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ГОЛОВНИЙ РЕСУРС РЕФОРМУВАННЯ ГАЛУЗІ ОСВІТИ

Освітні інновації завжди були тим потужним двигуном, що спрямовують систему освіти до розвитку, удосконалення та узгодження на діалектичному рівні стрімких цивілізаційних та суспільних змін з традиційною освітньою усталеністю. В наш час численна кількість закладів загальної середньої освіти намагається брати участь у проведенні експериментальних досліджень на всеукраїнському (регіональному) рівні, реалізації інноваційних освітніх проєктів, розробці й упровадженні освітніх інновацій. Але не всі керівники закладів освіти глибоко обізнані з особливостями впровадження освітніх інновацій, методиці їхньої організації, що впливає в цілому на ефективність інноваційної діяльності закладу.

Інноваційна діяльність в Україні унормована Конституцією України. 28.06.1996; законами України «Про освіту» від 05.09.17 № 2145-19 (із змінами і доповненнями); «Про повну загальну середню освіту» від 01.01. 2020 № 651-XIV; «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 № 3715 УІ; «Про інноваційну діяльність» від 04. 07. 2002 № 40-ІУ та ще низкою нормативно-правових актів. Інноваційну діяльність у сфері освіти на даний час визначає «Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти» наказ Міністерства освіти і науки від 12.05. 2023 № 552, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 07.07.2023 №1155/40211.

У «Положенні про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти» (2023) визначені шляхи впровадження інноваційної діяльності у закладах освіти, основною метою якої є підвищення якості освіти шляхом проведення експерименту або реалізації інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському або регіональному рівнях.

Інноваційна освітня діяльність на всеукраїнському рівні передбачає розроблення та використання: освітніх, навчальних, виховних, управлінських систем; базового компонента дошкільної освіти, інваріантної складової змісту

загальної середньої освіти, загальнодержавного компонента змісту професійної (професійно-технічної) освіти, змісту спеціалізованої та позашкільної освіти; освітніх технологій, форм, методів навчання, виховання та управління освітою; науково-методичного, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу в закладах освіти; систем, технологій, форм і методів підвищення кваліфікації керівних, педагогічних і науково-педагогічних працівників; форм і засобів співпраці між органами управління у сфері освіти, адміністрацією закладів освіти, педагогічними та науково-педагогічними працівниками, здобувачами освіти та батьками (особами, що їх замінюють); технологій взаємодії з інститутами громадянського суспільства, врахування та формування громадянської думки щодо інноваційних змін у сфері освіти.

Інноваційна освітня діяльність на регіональному рівні передбачає розроблення та використання: варіативної складової змісту дошкільної, загальної середньої освіти, регіонального компонента змісту професійно-технічної освіти, змісту позашкільної освіти; освітніх технологій, форм, методів і засобів навчання, виховання та управління освітою; науково-методичного, матеріально-технічного та фінансового забезпечення освітнього процесу.

Інноваційна освітня діяльність на рівні закладу освіти здійснюється в закладах дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої, зокрема в закладах післядипломної педагогічної освіти тощо; використання освітніх інновацій, перевірених у ході експериментів усеукраїнського та регіонального рівнів; експериментальну перевірку продуктивності та ефективного впливу на розвиток закладів освіти. Інноваційний освітній проєкт – це система інноваційної діяльності, що передбачає використання експерименту як одного з методів реалізації проєкту задля розроблення й використання у масовій практиці інноваційного освітнього продукту.

Педагогічний експеримент – це освітній процес, організований так, щоб його можна було спостерігати педагогічні явища в контрольованих умовах; основними ознаками педагогічного експерименту, які одночасно становлять і його сутність, є: внесення в освітній процес певних змін у відповідності з метою і гіпотезою

дослідження; створення умов, у яких можна найбільш яскраво бачити зв'язки між різними сторонами освітнього процесу; облік результатів освітнього процесу і формулювання остаточних висновків.

Отже, основна різниця між педагогічним експериментом та інноваційним освітнім проєктом полягає в тому, що експеримент здійснюється на базі одного закладу освіти, де враховується досвід педагогічного колективу за визначеною темою експерименту з чіткими організаційно-педагогічними, навчально-методичними та іншими умовами з відповідним освітнім середовищем, матеріально-технічною базою, а інноваційний освітній проєкт передбачає участь багатьох закладів освіти різних регіонів, які виявили бажання долучитися до вже розробленої педагогічної ідеї, що потребує експериментальної перевірки у різних умовах, із урахуванням різноманітних педагогічних традицій та забезпечення розвитку громадянського суспільства тощо у досягненні високих результатів якості освіти.

Успішність інноваційної діяльності в закладі освіти залежить від багатьох чинників. Насамперед, це особистісний склад педагогічного колективу: наскільки вчителі мають досвід та потенціал до інновацій, прагнуть до творчості, професійного саморозвитку, професійної самореалізації та досконалості.

Задля того, щоб стати закладом інноваційного розвитку, педагогічний колектив і його керівники мають здійснити певні кроки: провести моніторинг власної освітньої діяльності; розробити й реалізувати стратегію і тактику розвитку закладу освіти; визначитися з об'єктивними можливостями здійснення інноваційної діяльності; науково і методично підготуватися до реалізації освітніх інновацій у своєму закладі. Головним фактором успішності інноваційної діяльності закладу є готовність до цього педагогічного колективу, його спрямованість на системний підхід у професійному розвитку, що забезпечує ефективність процесу удосконалення у професійній діяльності педагогічного колективу.

Актуальність інноваційного дослідження визначається тим, наскільки його результати будуть сприяти вирішенню конкретних практичних завдань або усуненню існуючих протиріч в освіті. Саме актуальність визначеної тематики дослідження вказує на необхідність і своєчасність вивчення та розв'язання проблем

для подальшого розвитку педагогічної теорії і практики в межах експерименту/освітнього проєкту на базі експериментальних закладів освіти.

Чітке уявлення мети дослідження сприяє цілеспрямованій діяльності експериментального закладу освіти, активізує його творчий потенціал, тому успіх здійснення експерименту/освітнього проєкту багато в чому залежить від реалізації методологічного принципу всебічності вивчення педагогічних процесів і явищ, оскільки наукова новизна – це ознака, наявність якої дає автору ініціативи підстави використовувати поняття «вперше» при характеристиці одержаних ним результатів і проведення дослідження загалом.

Відділ інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» на даний час здійснює науково-методичний супровід **27** інноваційних освітніх проєктів, до яких залучено **583** заклади освіти; **59** експериментів, що об'єднують **819** закладів освіти, зокрема **5** закладів вищої освіти.

Пріоритетними темами досліджень є: впровадження Державних стандартів освіти; реалізація ідей Нової української школи; питання національно-патріотичного виховання дітей та молоді; створення безпечного освітнього середовища; дистанційне навчання, змішаний формат навчання; особистісний розвиток здобувача освіти; професійне зростання педагогічних працівників; модернізація змісту загальної середньої та позашкільної освіти; цифровізація освіти; дослідження адаптивного освітнього середовища; розвиток інклюзивної освіти; здоров'язбережувальні практики; психолого-педагогічна підтримка учасників освітнього процесу та багато інших.

За цими актуальними напрямками є експерименти та інноваційні освітні проєкти, а саме: «Система професійної підготовки кваліфікованих робітників до управління дистанційно керованими апаратами у сфері радіоелектронних систем»; «Організаційно-педагогічні умови функціонування та розвитку безпечної школи у воєнний/повоєнний час»; «Система виховання громадянина-патріота в умовах профільного навчального закладу військово-професійної спрямованості»; «Система моніторингу ресурсного забезпечення закладу загальної середньої освіти відповідно

до державної освітньої політики»; «Науково-методичні засади створення та функціонування всеукраїнського науково-методичного віртуального STEM-центру»; «Модель здорової школи»; «Система якості освіти в ліцеї»; «Створення моделі адаптивного інформаційно-освітнього середовища початкової школи»; «Розвиток бізнес-освіти в Україні як елемент державної політики сприяння розвитку підприємництва»; «Система розвитку освітнього менеджменту в багатoproфільних закладах позашкільної освіти» та інші.

Найактуальнішими дослідженнями на даний час є експерименти, що стосуються питань становлення старшої профільної школи, апробації різних її моделей, системи управління якістю освіти, навчально-методичного забезпечення освітнього процесу в наукових і академічних ліцеях в умовах реалізації завдань Державного стандарту профільної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 25.07.2024 року № 851) та застосовується з 1 вересня 2027 р. для здобувачів освіти, які навчаються за програмами дванадцятирічної повної загальної середньої освіти.

Нової хвилі розвитку набуває напрям «Авторська школа в Україні», 25 закладів освіти мають свідоцтва на право власності від Державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 року № 943-р «Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності»).

Новизна матеріалів полягає в тому, що експериментальна діяльність закладів освіти розглядається як багатоступенева системи, яка забезпечує відповідний рівень формування вмінь та навичок дослідницької діяльності на кожному з етапів її здійснення, а зміст роботи орієнтує вчителя на досягнення оптимальної результативності, що визначається обов'язковою умовою успішної професійної діяльності педагогічного колективу закладу освіти, що спонукає їх до усвідомленого розуміння історичних змін у перетворенні національної освіти від накопичення знань до творчого інноваційного процесу, їх максимального використання, що забезпечує компетентнісний підхід у Новій українській школі.

Всеукраїнські експерименти та інноваційні освітні проєкти певним чином впливають на формування суспільної поведінки молодого покоління громадян України. Врахування, вивчення й дослідження здобутків українських педагогів-дослідників, науковців, педагогів авторських шкіл свідчить про повагу до цінностей свого народу, його історії і культури. У цьому контексті проведення експериментів та реалізація інноваційних освітніх проєктів є актуальним напрямом розвитку та реформування освітньої галузі в державі.

Юрій ЗАВАЛЕВСЬКИЙ,

доктор педагогічних наук, професор,
Перший заступник директора
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»,

Світлана КИРИЛЕНКО,

кандидат педагогічних наук,
старший дослідник,
начальник відділу інноваційної діяльності та
дослідно-експериментальної роботи
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»

Розділ І

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ СУПРОВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1.1. Нормативно-правова база здійснення інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи

У поступальному розвитку будь-якого суспільства головну роль поряд з іншими чинниками відіграє освіта. Вона повинна своєчасно реагувати на зміни, що відбуваються в науці, техніці, виробництві. Масштабні зміни, що розпочалися в країні зі здобуттям незалежності, позначились, насамперед, на реформуванні освітньої системи.

Розбудова української держави, демократизація суспільного життя, відродження національної культури, посилення інтеграційних процесів з Європою, реформування економіки, впровадження ринкових відносин поставили нові вимоги до освіти у ХХІ столітті. Вона має бути пріоритетною, безперервною й різноманітною, нести гуманістичні цінності, використовувати нові технології навчання, бути всеохоплюючою та інформатизаційною, забезпечувати саморозвиток особистості.

Національна система освіти формується в умовах значних зрушень у духовному просторі суспільства, що вимагає від педагогів визначення власної світоглядної позиції, а також вносить певні корективи в цілі, завдання та зміст освітнього процесу. Реалізація сучасним закладом освіти Державних освітніх стандартів вимагає творчих пошуків, пов'язаних із подальшим розвитком педагогічної науки. Основним у цьому відношенні стає створення нових проєктів, розкриття внутрішніх зв'язків, які існують між навчанням і відповідним характером розвитку особистості, його ментальністю та готовності відстоювати свою громадянську і державницьку позицію.

Інноваційна сфера на сучасному етапі виступає як високоорганізований вид діяльності, що вимагає відповідного впливу держави. Досвід розвинених країн показує, що існування ринкової економіки не є достатньою умовою для технологічного зростання. Необхідні послідовні державні регуляторні заходи щодо формування сприятливого інноваційного клімату, які сприяють нарощуванню науково-технічного потенціалу країни.

Адміністративно-правове регулювання інноваційної діяльності у сфері наукомістких технологій забезпечується шляхом цілеспрямованої дії держави, яка виступає частиною системи соціального регулювання суспільних відносин. У сучасному механізмі правового регулювання інноваційну діяльність слід розглядати як самостійну сферу із власним специфічним об'єктом.

Перше законодавче закріплення терміну «інноваційна діяльність» відбулося ще в 1991 році у Законі України «Про інвестиційну діяльність», у якому її було визнано однією з форм інвестиційної діяльності, метою якої виступає впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво й соціальну сферу. Однак фактично до кінця 1990-х років існувала законодавча прогалина в регулюванні відносин, що виникають у зв'язку зі здійсненням інноваційної діяльності. Про початок формування та розвиток законодавства про інноваційну діяльність можна говорити, починаючи з 1999 року із прийняттям Концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку України та Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» (у чинній редакції – Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999 № 991-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-14#Text>).

Сучасна нормативно-правова база (закони, укази Президента, підзаконні акти у формі постанов Уряду, наказів центральних органів виконавчої влади тощо) стосовно науково-технічної та інноваційної діяльності налічує близько 200 документів. Серед них можна виокремити такі групи:

- документи програмного характеру (стратегії, концепції, програми) загальнодержавного, галузевого та регіонального рівнів;

- закони України, які передбачають компетенцію місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у галузі інноваційної діяльності;

- підзаконні акти Кабінету Міністрів України, Міністерств та відомств, що регулюють окремі питання реалізації регіональних інноваційних проєктів, створення місцевої інноваційної інфраструктури, подання звітності тощо;

- рішення та розпорядження місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в галузі інноваційної діяльності. Вихідні правові передумови державної інноваційної політики закладено в Конституції України. Стаття 54 гарантує громадянам свободу наукової і технічної, а також інших видів творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав. У цій самій статті визначено, що держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством.

Норми Господарським Кодексом України з питань регулювання інноваційної діяльності встановлюють загальні засади регулювання відносин в інноваційній сфері. Основні правила здійснення інноваційної діяльності закріплені у Законі України «Про інноваційну діяльність» (2002, актуальна редакція від 13.12.2022, підстава - № 2849-IX), який містить спеціальні правові норми. Крім того, відносини, які складаються в інноваційній сфері, регулюються й іншими законами України: «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» (2010), «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (2001, актуальна редакція від 12 січня 2023 року, підстава - № 2859-IX), «Про наукову і науково-технічну діяльність» (1991, актуальна редакція від 06.06.2024, підстава - № 3802-IX), «Про наукову і науково-технічну експертизу» (1995, актуальна редакція від 10.10.2024, підстава - №4017-IX), «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» (2006, актуальна редакція від 20.09.2019, підстава - №124-IX) та іншими.

Характеризуючи чинне інноваційне законодавство в цілому, окремі науковці вважають, що воно вже у даний час пропонує широкі можливості для досягнення певних важливих результатів. Проте більшість вітчизняних учених, обґрунтовуючи свої дослідження вважають, що:

по-перше, чинне інноваційне законодавство характеризується існуванням низки незв'язаних між собою нормативних актів, які не мають однією концептуальної основи та механізмів для здійснення практичної діяльності;

по-друге, порушується один із головних принципів систематизації законодавства з питань інноваційної діяльності, згідно з яким закони та підзаконні акти мають надавати узгодженість норм, цілісність предмета нормативного регулювання;

по-третє, не виконується принцип правового регулювання, згідно з яким нормативно-правова база інноваційної діяльності має бути стабільною;

по-четверте, процес формування нормативно-правової бази з регулювання інноваційного розвитку розвивається хаотично і дуже повільно, тобто не має адекватного та швидкого реагування на динаміку змін у цій сфері. На думку фахівців, для налагодження в нашій державі інноваційної діяльності не потрібно збільшувати кількість законодавчих і нормативно-правових документів при відсутності взаємозв'язку і збалансованості між ними, оскільки це може призвести до ще більшої їх невідповідності, а потрібно створювати ефективні механізми реалізації вже наявної законодавчої і нормативно-правової бази.

Розроблення, освоєння, підготовка, контроль та обґрунтування інновацій відбувається в процесі інноваційної діяльності. У Законі України «Про інноваційну діяльність» знаходимо таке визначення поняття «інноваційна діяльність» – це діяльність, що спрямована на використання результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг, а інформаційні технології спонукають інноваційний розвиток країни.

Сьогодні вітчизняна освіта постала перед альтернативою: або зробити відчайдушний, рішучий стрибок «на підніжку останнього вагона потягу», що швидко прямує в новий світ високих технологій та інноваційного розвитку, або залишитися у науково-технологічній відсталості, адже інновації є результатом творчої діяльності, які спрямовані на вироблення, створення і поширення нових видів продукції, сучасних технологій, втілення нових, відповідних ринковим умовам господарювання, організаційних форм і методів управління.

Проблемам інновацій в освіті присвячені дослідження відомих вітчизняних науковців: І. Беха, В. Бондаря, Л. Ващенко, Л. Даниленко, Ю. Завалевського, Л. Калініної, Л. Канішевської, Л. Карамушки, С. Кириленко, О. Козлової, Н. Коломінського, Ю. Конаржевського, В. Крижка, Г. Лактіонової, О. Мариновської, В. Маслова, Г. Назаренко, В. Стадник, А. Черниш та інших.

Інноваційна діяльність у закладі освіти завжди перебуває у відносинах боротьби протилежностей з оптимальним функціонуванням. Так, з однієї сторони, налагоджений уклад закладу освіти, що забезпечений високопрофесійними кадрами, достатніми матеріально-технічними умовами, опирається нововведенням, які перешкоджають його стабільності та не завжди дають позитивні результати. З іншої сторони, підтримати високі результати діяльності, конкурентоздатність на ринку освітніх послуг неможливо без інноваційних змін. Запровадження нового завжди несе в собі елемент ризику. Але, на наш погляд, ще більшим ризиком є відмова від інноваційної діяльності.

Інноватика – наука про нововведення, що зародилася у відповідь на потребу практики в ефективнішому розв’язанні завдань інтенсифікації й прискорення економічних і соціальних процесів. У педагогічній науці не існує єдиної точки зору. Як зазначає О. Мариновська, «інноваційна діяльність повинна здійснюватись учителем як усвідомлена необхідність реалізації державних стратегічних завдань реформування змісту освіти (Мариновська, 2012).

Метою дослідження дослідниці стало розкриття внесених змін до порядку здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти в аспекті використання базових понять педагогічної інноватики. Виклад подано за логікою розгортання понятійного поля інноватики трьома змістовими блоками. *По-перше*, аналіз наукових педагогічних досліджень (Мариновська, 2019, С. 48–61) дає підстави зробити висновок про доцільність розмежування понять «новація», «нововведення», «інновація», що їх використовують іноді як синоніми. Спільним, що об’єднує дослідників у розумінні суті цих понять, є концепти: цілеспрямованої зміни (зміна, що вносить нові елементи, новизну); процесу і результату (процес — цілеспрямованої зміни; результат — нова якість, спричинена зміною); нового,

новизни (змістово-результативна складова цілеспрямованої зміни; вплив на процес і результат відбито у класифікаційних характеристиках через масштаби, ступінь, рівень змін тощо). Відмінності стосуються співвідношення понять, що обумовлено наявністю різних наукових концепцій.

На думку О. Мариновської, наліз нормативно-правових документів у сфері освіти, результатів наукових досліджень І. Бега, С. Гончаренка, С. Золотухіної, В. Лозової, Е. Панасенко, Є. Хрикова та інших, власного досвіду професійної діяльності дає можливість зробити висновки про: *по-перше*, актуальність порушеної теми, яка зумовлена розумінням значимості прикладних наукових педагогічних досліджень як таких, що чинять / здійснюють вплив на інноваційний розвиток освіти; *по-друге*, потребу конструктивних якісних змін в освіті, що супроводжують процес її розвитку засобами освітніх інновацій — експериментально апробованих та рекомендованих до використання в установленому порядку; *по-третє*, необхідність розуміння системного взаємозв'язку прикладних та фундаментальних педагогічних досліджень, що слугують «фундаментом» — теоретико-методологічною основою для прикладних; *по-четверте*, взаємообумовленість упроваджувальних (розробок) та прикладних педагогічних досліджень, що «прикладаються» до педагогічної практики, забезпечуючи інструментальність останніх; *по-п'яте*, поняття «інноваційна діяльність» полісемантичне за суттю, тому керуємося логікою науки у процесі експериментальної роботи (розроблення, експериментальна апробація новації / інновації), логікою практики — інноваційної діяльності (використання інновації у конкретних педагогічних умовах).

Нормативний контекст виокремлено на основі аналізу нормативних документів, зокрема, Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти, що закріплює нормативний вжиток поняття «освітня інновація» як: «новостворені (застосовані) або вдосконалені освітні, навчальні, виховні, психолого-педагогічні та управлінські моделі, технології, методи, що підвищують якість, результативність та ефективність освітньої діяльності, змінюють результати освітнього процесу, створюючи при цьому удосконалені чи нові: освітні, дидактичні, виховні системи; зміст освіти; освітні, педагогічні технології; методи, форми, засоби розвитку

особистості, організації навчання і виховання; технології управління закладом освіти, системою освіти» (*Положення..., 2023*).

У чинному Положенні про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти (*далі — Положення*) як зазначає О. Мариновська, є перелік інноваційних освітніх продуктів, а саме: «Інноваційна діяльність передбачає розроблення та використання: нових освітніх моделей, навчальних, виховних, управлінських систем; базового компонента дошкільної освіти, інваріантної та варіативної складової змісту загальної середньої освіти, загально-державного компонента змісту професійної (професійно-технічної) освіти, змісту спеціалізованої та змісту позашкільної освіти; освітніх технологій, форм, методів, прийомів і засобів навчання, виховання та управління освітою; науково-методичного, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу в закладах освіти; систем, технологій, форм і методів підвищення кваліфікації керівних, педагогічних і науково-педагогічних працівників; форм і засобів співпраці з органами управління у сфері освіти, адміністрацією закладів освіти, педагогічними працівниками, науково-педагогічними працівниками, здобувачами освіти та батьками (особами, що їх замінюють); технологій взаємодії з інститутами громадянського суспільства, врахування та формування громадської думки щодо інноваційних змін у сфері освіти» (*Положення..., 2023*).

По-друге, якщо «інноваційна діяльність реалізується шляхом проведення експерименту / проекту на базі експериментальних закладів на всеукраїнському або регіональному рівнях» (*Положення..., 2023*), то є потреба виокремити спільні та відмінні риси роботи цих експериментальних закладів освіти. Нормативний контекст виокремлено на основі аналізу Положення, що закріплює нормативний вжиток поняття «інноваційна діяльність» як «діяльність, що спрямована на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок» (*Положення..., 2023*). Принциповим моментом є розуміння того, що у процесі здійснення інноваційної роботи керуємося: логікою науки, якщо мова йде про наукове педагогічне дослідження, зокрема, експериментальну роботу, що здійснюється задля розроблення інновації; логікою практики — педагогічне

дослідження вчителя, зокрема, щодо використання інновації. Здійснюючи інноваційну діяльність, педагог досліджує ефективність її впровадження на практиці з урахуванням конкретних педагогічних умов. Зауважимо, у чинному Положенні «експериментальний заклад — заклад освіти, на базі якого проводиться педагогічний експеримент (далі — експеримент) або реалізується інноваційний освітній проєкт (далі — проєкт) задля розроблення й апробації ефективності освітньої інновації» (*Положення..., 2023*).

На думку О. Мариновської, спільне, що об'єднує експериментальні заклади освіти — експеримент / педагогічний експеримент як комплексний метод наукового педагогічного дослідження, за допомогою якого здійснюється експериментальна перевірка ефективності гіпотези дослідження у процесі розроблення й експериментальної апробації освітньої інновації. Гіпотеза як наукове припущення є логічною формою розвитку наукового пізнання. Вона вводиться для вирішення конкретної проблеми, зокрема, загальної / конкретних суперечностей у рамках предмета наукового педагогічного дослідження. Виходячи з гіпотези / наукового припущення конструюються завдання експерименту задля досягнення поставленої мети. Як результат — вона (робоча гіпотеза) може бути доведена чи спростована, що обумовлює потребу введення нової, реконструкційної гіпотези експерименту.

Апробація, як зазначає О. Мариновська, тлумачиться як діяльність з перевірки результатів прикладних наукових досліджень у закладах освіти, тому такі дослідження зорієнтовані на практичний результат, задоволення потреб педагогічної практики (*Положення..., 2023*). Вони виступають проміжною ланкою, що зв'язує науку і практику, фундаментальні дослідження й розробки, теоретиків і практиків... задля пошуку нових рішень у відповідь на виклики часу, бо «немає нічого більш постійного, ніж зміни...».

Відмінне між експериментальними закладами освіти: процедура здійснення педагогічного експерименту — «експеримент проводиться на базі одного експериментального закладу, проєкт реалізується на базі декількох експериментальних закладів освіти» (*Положення..., 2023*); функціональні особливості — експеримент виступає одним з методів дослідження у ході реалізації

проєкту («інноваційний освітній проєкт (далі — проєкт) — система інноваційної діяльності, що передбачає використання експерименту як одного з методів реалізації проєкту задля розроблення й використання у масовій практиці інноваційного освітнього продукту» (*Положення..., 2023*), експеримент є основним методом наукового педагогічного дослідження у процесі здійснення експериментальної роботи. Підсумовуємо: проведення педагогічного експерименту чи / або реалізація інноваційного освітнього проєкту сприяє інноваційному розвитку закладу освіти, бо управління інноваційною діяльністю носить цілеспрямований та керований характер, що обумовлено дією відповідних закономірностей (*Даниленко, 2007*) : перша — будь-яка освітня інновація, що впроваджується в закладі освіти, привносить суттєву зміну у кінцевий результат його діяльності; друга — будь-яка освітня інновація під час упровадження в заклад освіти вимагає додаткових інтелектуальних, матеріальних і часових витрат учасників освітнього й управлінського процесів. Вони характеризуються: прямою залежністю між здійсненням інноваційної діяльності та якістю освітнього процесу, матеріальним, фінансовим, інтелектуальним добробутом організації та її учасників; оберненою залежністю між здійсненням інноваційної діяльності і часом, витраченим учасниками освітнього й управлінського процесів на виконання додаткових фінансових обов'язків, інтелектуальними витратами їх учасників. По-третє, введення понять «автор ініціативи», «авторська освітня система», «авторський заклад освіти», що виступають похідними від базового поняття в ієрархії терміносистеми інноватики, обумовлює потребу обґрунтування доцільності внесених змін.

О. Мариновська зазначає, що у чинному Положенні зміст понять розкрито з урахуванням нормативно заданого змісту Законів «Про освіту», «Про авторське право і суміжні права» та інших нормативних актів, зокрема, результатів наукових педагогічних досліджень. Нормою для суб'єктів інноваційної діяльності має бути дотримання принципу академічної доброчесності. Відповідно до Закону України «Про освіту» це передбачає «посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про

авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність » (*Закон України...*, 2017).

У чинному Положенні поняття вживаються у такому значенні: «автор ініціативи — фізична та / або юридична особа, яка виступає з пропозицією та науково обґрунтованою гіпотезою, що є підставою для проведення експерименту або реалізації проєкту; авторська освітня система — авторський комплекс експериментально перевіреного навчального, навчально-методичного та технологічного забезпечення з доведеною ефективністю підвищення якості освітнього процесу; авторський заклад освіти — заклад освіти з високим рівнем розвитку інноваційного потенціалу як необхідної передумови і результату саморозвитку його конкурентоздатності, який відрізняється від інших закладів освіти наявністю оригінальної експериментально перевіреної авторської концепції, механізмом реалізації якої є відповідна педагогічна система, що забезпечує стабільні позитивні результати діяльності» (*Положення...*, 2023).

Уведення перелічених понять зумовлено потребою нормативного регулювання діяльності закладів освіти, що претендують на статус «Авторська школа». За результатами експерименту всеукраїнського рівня «Теоретико-методологічні засади моделювання розвитку авторських шкіл» (Наказ МОН України № 97 від 19.01.2017р.) науково обґрунтовано поняття «авторський заклад освіти», експериментально апробовано загальну концепцію моделювання розвитку авторських шкіл та відповідну технологію її практичної реалізації. Зроблено висновок: не всі заклади освіти, що ефективно функціонують і розвиваються, є інноваційними, як і не всі інноваційні — експериментальними, у яких здійснюється інноваційний розвиток, відповідно, не всі експериментальні — авторськими, націленими на саморозвиток. Наявність авторського інноваційного освітнього продукту — результат експериментальної роботи авторського закладу освіти, що характеризуються високим рівнем новизни, теоретичної і практичної значимості (*Маринівська, 2019, С. 264–295*).

Проведення педагогічного експерименту всеукраїнського рівня є необхідною умовою перевірки ефективності реалізації власної концептуальної ідеї авторським закладом освіти, що обумовлено дією відповідних закономірностей (Маринівська, 2019, С. 273–277). Загальна закономірність полягає в тому, що ефективність моделювання розвитку авторської школи прямо пропорційна саморозвитку інноваційного потенціалу закладу освіти та обернено пропорційна силам опору зовнішнього й внутрішнього характеру, що супроводжують зміни. Часткові закономірності стосуються реалізації власної концептуальної ідеї авторської школи: можливість реалізації авторської ідеї, з одного боку, обумовлена рівнем усвідомлення необхідності системних змін, що їх потребує суспільство і держава в нових соціокультурних умовах ринкової економіки, з іншого — обумовлює потребу безперервного саморозвитку інноваційного потенціалу суб'єктів діяльності з урахуванням рівня розвитку освіти, науки й технологій (детермінальний рівень); спроможність реалізації авторської ідеї, з одного боку, обумовлена рівнем обґрунтованості концепції авторської школи, що розкриває спосіб розуміння змін суб'єктами діяльності, з іншого — обумовлює необхідність методологічної рефлексії наукової новизни задля самовдосконалення інноваційного продукту (атрибутивний рівень); здатність реалізації авторської ідеї, з одного боку, обумовлена рівнем технологізації процесу реалізації концепції авторської школи, що розкриває шляхи здійснення змін на практиці, з іншого — обумовлює потребу збільшення інтелектуальних, матеріальних, часових та ін. витрат задля творчої самореалізації суб'єктів діяльності (продуктивний рівень).

На думку Г. Лактіонової, інноваційна діяльність виникла на підґрунті досягнень таких наук як управління, економіка, психологія, педагогіка, соціологія, які сформували теорії й визначили творчу активність особистості та науково-технічний прогрес. У закладі освіти в залежності від функціональних обов'язків і ролі, яку відіграють у процесі управління виділяють три групи менеджерів.

Перша група — адміністрація закладу освіти (директор та його заступники). Директор, згідно зі статутом школи, здійснює управління закладом загальної середньої освіти.

Друга група — керівники методичних та творчих об'єднань учителів.

Третю групу становлять учителі, які безпосередньо здійснюють освітній процес, а саме: організовують навчально-пізнавальну діяльність здобувачів освіти.

Однією з важливих професійних якостей педагога є його готовність до інноваційної діяльності. Злагоджена взаємодія всіх трьох груп менеджерів закладу освіти дає позитивний результат, який значною мірою залежить від індивідуального стилю керівництва. Індивідуальний стиль керівництва — це система взаємопов'язаних дій особистості керівника закладу освіти, яку він застосовує як управлінець-професіонал для досягнення мети управління (*Лактіонова, 2014*).

Впровадження інноваційних освітніх технологій і методів, застосування нових форм стимулювання та мотивації учнів, організація самоуправлінських схем втілення освітнього процесу, створення умов для реалізації природного й соціального потенціалу наступників має інтегруватися у виникненні «вітакультурного простору безперервної розвивальної взаємодії вчителя та учнів як основи їхньої паритетної діяльності». Однією із найважливіших складових переходу до нової форми інноваційної організації навчального процесу є створення експериментальних, освітніх, навчальних та інших програм. Програми — це плани діяльності чи система взаємовпорядкованих дій, що містить: вихідний стан системи; образ бажаного майбутнього; склад і структуру дій щодо переходу від теперішнього до майбутнього.

Інновація є результатом інноваційного процесу, хоча частина дослідників не відносить до «інноваційних», процеси освоєння, використання та поширення освітніх інновацій, обмежуючись лише діяльністю зі створення нового, з практичної точки зору. Поняття «освітня інновація» необхідно розглядати як системне явище. При цьому «інноваційними процесами у сфері освіти» будуть:

- процеси пошуку інноваційних ідей;
- розробки інноваційних продуктів у педагогічній науці та в системі освіти;
- сприйняття їх соціально-педагогічним співтовариством та системою освіти в цілому, завдяки теоретичній, методичній, психологічній підготовці учасників інноваційного освітнього процесу;

- освоєння і застосування відповідних рекомендацій;
- поточне використання;
- оцінювання продуктивності й ефективності та подальше поширення.

Будь-яка інновація передбачає наявність певного плану реалізації, а також оцінку результатів її здійснення у певних умовах. Таким чином, запровадження інновацій в освітній сфері передбачає розробку «інноваційного проєкту» — комплексу документів, що визначають процедуру і комплекс усіх необхідних заходів щодо створення і реалізації інноваційного продукту. «Інноваційним продуктом» у сфері освіти можуть бути — концепції, теорії, системи, моделі, методики, технології, методи, прийоми, форми та інше в освітній діяльності й у забезпеченні освітнього процесу (Сиротинко Г.О., Стадник В.В. Йохна М.А., 2006).

«Освітня інновація», - на думку В. Ткаченко, як специфічна категорія повинна володіти основними характерними рисами, як-от:

- цілеспрямовані зміни, які вносять у сферу освіти нові стабільні елементи, що викликають перехід з одного якісного стану до іншого; тобто не будь-які зміни в освіті є інноваціями, а лише ті, що призводять до зміни цілей і результатів освіти;
- наявність специфічних особливостей, що пов'язані із соціально психологічними та іншими аспектами педагогічної діяльності;
- інноваційні зміни можуть ініціюватися на будь-якому з рівнів освітньої системи: вчителем, учнем, керівництвом окремої освітньої установи, державними і місцевими органами управління освітою;
- інноваційні процеси у сфері освіти повинні бути безперервними та спрямованими на постійне покращання існуючої системи;
- задля забезпечення процесу постійного інноваційного оновлення освітньої сфери необхідно впроваджувати відповідні механізми управління якістю освіти;
- ефективність упровадження певної інновації значною мірою залежить від рівня сприйняття інноваційних змін та наявності в них реальних можливостей здійснення.

Підтримати конкурентоспроможність педагогічних працівників на ринку освітніх послуг неможливо без інноваційних змін. Інновація є результатом

інноваційного процесу, який визначається як процес використання нововведень, що пов'язаний з одержанням, відтворенням і реалізацією новизни. Інноваційна діяльність в освіті формується під час педагогічної практики, акумулюючи всі теоретичні накопичення. Педагогічні інновації, що впливають на задоволення потреб суспільства мають бути науково обгрунтованими і пройти практичну апробацію.

Систематизуючи існуючі сьогодні нормативно-правові акти, можна дістати висновку, що важливість здійснення інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи визначається на державному рівні, які складають якісно нові відносини між суб'єктами освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти, між різними закладами освіти й організаціями, закладами освіти і державними органами управління соціально-економічним розвитком країни.

Дослідно-експериментальна робота, яка проводиться в закладах освіти є одним із методів пізнання, що зумовлює в природних і керованих умовах вивчення педагогічних явищ, пошук нових способів рішення педагогічної проблеми на системному, локальному та модульному рівнях і висвітлює зміст науково-дослідної діяльності у закладах освіти, теоретичні й практичні основи для формування фахових здобутків національної системи освіти в її інноваційному поступі, розвитку цілісної моделі Нової української школи, навчально-методичної складової її забезпечення, що включає модельні програми, посібники, підручники, результати їх апробації, новітні підходи до професійного розвитку вчителя – сучасного менеджера освіти.

З часом правове регулювання в галузі освіти розвивається, стає більш інтенсивнішим. Не виключено, що і стосовно інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи можуть з'явитися нові нормативно-правові акти. Тоді стане необхідним для педагогічного колективу експериментального закладу загальної середньої освіти відповідного реагування на появу нових нормативно-правових актів; навчання вчителів на постійній основі на всіх етапах дослідно-експериментальної роботи.

Отже, в умовах сьогодення особливу роль відіграє інноваційний потенціал суспільства, що потребує людей, здатних системно і конструктивно мислити, швидко знаходити потрібну інформацію, приймати адекватні рішення, створювати принципово нові ідеї в різних галузях знання. Актуальним є нові підходи в системі освіти, нове педагогічне мислення, нове ставлення педагога до своєї діяльності, результатом якої має бути виховання «інноваційної людини».

1.2. Ключові поняття та понятійно-категоріальний апарат прикладних досліджень у закладах загальної середньої освіти

Сучасний етап розвитку освіти характеризується пошуком шляхів, способів, засобів удосконалення, оновлення освітнього середовища, підвищення його ефективності та зміни парадигми саморозвитку, самоактуалізації, самовиховання та самоосвіти творчої конкурентоспроможної особистості. Оновлення всіх ланок системи освіти України й імплементація новітнього освітнього законодавства потребують переосмислення стереотипних уявлень про категорійний апарат педагогіки, осучаснення методологічних основ його формування, пошуку нових концепцій, аби по-новому здійснити опис поняттєво-термінологічної системи педагогічної науки в цілому та дидактики зокрема. Зазначимо, що проблеми освіти вивчають й інші науки (філософія та соціологія освіти, педагогічна та вікова психологія), але педагогіка – це єдина спеціальна наука про освіту в системі інших гуманітарних наук, що досліджує всю сукупність педагогічних явищ, які впливають на всі сторони освітньої діяльності, всю сукупність взаємозв'язків та відносин.

Перед закладами освіти України постають завдання осмислення нової освітньої парадигми, осучаснення змісту освіти, впровадження інноваційних педагогічних технологій, що потребують піднесення пріоритету сучасної освіти, формування в суспільстві розуміння важливості кожного етапу життя здобувача освіти як найвідповідальнішого періоду її соціального становлення, що передбачає відповідні зміни. Одним із шляхів реалізації інноваційної освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти, на думку Ю. Завалевського, є їх участь у

експериментальній роботі, що пояснюється розумінням експериментальної діяльності як складової інноваційної, коли експериментально перевіряється ефективність і можливість застосування інновацій в системі освіти. Одночасно експериментальна діяльність має свою специфіку проведення, і в цьому випадку вона виступає як окремий вид інноваційної діяльності (Завалевський, 2023).

Уперше основні принципи створення поняттєвої системи педагогіки (аспектну чистоту й предметну визначеність її термінології) зробив спробу І. Кантор у монографії «Понятійно-термінологічна система педагогіки» (1980). Вчений виокремлює й аналізує такі особливості цієї поняттєво-термінологічної системи: адекватність її структури в структурі науки; безпосередність відображення педагогічних явищ у системі понять; переважання змістового чинника у відображенні педагогічної дійсності над формально логічним; наявність у педагогіці спеціалізованих педагогічних понять, що містять в собі основний зміст теорії.

Як і решта наук, педагогіка має поняттєво-термінологічну систему, що широко послуговується філософськими поняттями (вони є її методологічною основою), а також утворює розгалужену мережу власних понять, категорій та термінів.

Важливим джерелом поповнення та відображення поняттєво-термінологічної складової вітчизняної дидактики в різні періоди її розвитку є педагогічна навчально-методична література, програмна документація та підручники. У періоди становлення та розвитку категорійного апарату педагогіки та дидактики на особливу увагу заслуговують наукові праці зарубіжних (І. Гербарта, А. Дістервега, Д. Дьюї, Я. Коменського, І. Песталоцці та інші) та вітчизняних учених (О. Духновича, С. Збандуто, О. Кондратюка, Б. Манжоса, В. Онищука, М. Олесницького, Г. Попова, М. Савіна, Л. Соколова, К. Ушинського, С. Чавдарова та інших учених).

Серед нечисленних історико-педагогічних праць, що розкривають окремі аспекти формування поняттєво-термінологічної системи дидактики в Україні, вартої уваги наукові доробки О. Адаменко, Л. Атлантової, Л. Березівської, В. Бондаря, Л. Ваховського, В. Вихруща, Л. Вовк, С. Гончаренка, Н. Гупан, Н. Ничкало, В. Майбороди, Л. Онищук, О. Сокол, О. Сухомлинської, М. Ярмаченка та інших.

В Енциклопедії освіти (2021 р.) професійна орієнтація визначена як «...комплексна науково обґрунтована система практичних методів і засобів впливу на особистість з метою забезпечення самостійного й усвідомленого вибору професії, її освоєння та здійснення професійної діяльності на основі врахування індивідуально-психологічних властивостей людини та потреб ринку праці в кадрах» (Енциклопедія освіти, с. 66, 2021).

На думку С. Гончаренка, теорія розвивається у сфері науки, а опанування людиною відбувається у процесі навчання. При цьому навчання покликане не лише надати їй систему знань, але й сформувати у неї здатність до мислення та теоретичного узагальнення, основу якого становлять: доказовість, уміння доводити істинність чи хибність певного теоретичного положення, віднаходити причини й обґрунтовувати закономірності явищ, розкривати їх суть (Гончаренко, 1997).

Від щойно наведених визначень відрізняється, зокрема, трактування сутності поняття «професійна орієнтація» в Українському педагогічному словнику (за ред. С. Гончаренка, 1997). В ньому профорієнтацію визначено як «комплекс психолого-педагогічних і медичних заходів, спрямованих на оптимізацію працевлаштування молоді згідно з бажаннями, нахилами і сформованими здібностями та з урахуванням потреби в спеціалістах народного господарства й суспільства в цілому» (Гончаренко, с. 274). С. Гончаренко також дотримується філософської інтерпретації категорії «поняття» й тлумачить її як «одну з форм мислення, в якій відображаються загальні істотні властивості предметів та явищ об'єктивної дійсності, загальні взаємозв'язки між ними у вигляді цілісної сукупності ознак» (Гончаренко, 1997, с. 264).

Ми поділяємо думку С. Гончаренка, який послуговується терміном «категоріальний апарат педагогіки» й тлумачить його як «систему понять, у яких відображено предмет педагогіки, її знання про педагогічну дійсність» (Гончаренко, 1997, с. 157). Додамо, що усталені поняття, міцно сформовані у певній науці, й такі, що посідають в ній провідне місце, закріплюють категорії. Категорії, по суті, – це і є *поняття*. Але це не просто наступна за складністю їх сходинка, а новий рівень.

У Новому тлумачному словнику української мови зазначається, що розвиток — це «зміна, яка виникає, коли поступові кількісні зміни призводять до глибоких, незворотних якісних зрушень, що виявляються у збагаченні й диференціації елементів суспільних структур і відношень між ними» (*Новий тлумачний словник української мови, 2008.*).

На основі аналізу джерельної бази О. Мариновською було виокремлено такі диспозиційні пари «нововведення / інновація», «новація / інновація», що їх характеризує поліфункціональна спорідненість:

а) що є родовим поняттям — нововведення чи інновація? Одні вчені обстоюють думку про те, що нововведення, бо поняття ширше за змістом, а інші доводять, що за критерієм якісних змін родовим є інновація;

б) новацію тлумачать як модернізоване нововведення, що удосконалює змістові параметри традиційного процесу, а інновацію — радикальне, бо спрямоване на його докорінну перебудову;

в) поняття «нововведення» застосовують у широкому контексті як синонім до інновації / новації;

г) обґрунтовують, що в інноваціях потенційно закладено кардинальні якісні зміни, тому їх можна вважати радикальними нововведеннями, принципово новими;

д) доводять, що новація — процес і результат розроблення інновації задля подальшої експериментальної перевірки її ефективності, інновація — процес і результат вже експериментально апробованої новації, що набула статусу інновації;

е) найбільш поширеним є тлумачення інновації як нововведення; за цією логікою можна стверджувати, що нововведення — це інновація, пояснюючи одне поняття іншим і навпаки тощо.

О. Мариновська у своїх дослідженнях уточнює, що інновації у сфері освіти є освітніми інноваціями. Як зазначалося, найбільш уживаним тлумаченням поняття «інновація» є нововведення. Що ми розуміємо під поняттям нововведення? Інновація. На нашу думку, таке тлумачення має право на існування, але... «нововведення» — це про «введення» / процес, «нового» / результат, що призводить до змін... цілеспрямованих і керованих.

Нова концептуальна ідея розвивається / розробляється у ході педагогічного експерименту як «новація» (*лат. novatio* / «оновлення», «зміна»), а після його завершення набуває статусу «інновації» (*англ. innovation* — нововведення). Префікс «in» означає процес впровадження, введення новації (*in-novare*). Отже, визначення «інновації» є похідним від «новації». Їх смисловим ядром є нова ідея, що розроблена до рівня наукової гіпотези, яка має бути експериментально апробована задля розв'язання виявлених суперечностей.

З філософської точки зору, інновації — це про... здатність Людини вирватися за межі... складного, проблемного; здатність Освіти як відкритої соціокультурної системи до самоорганізації; здатність Педагога — до саморозвитку й самореалізації.

Повертаючись до наукового дискурсу як форми мислєдїяльностї, про «інновацію» як процес і результат, О. Мариновська додає, що: «в інновації діалектично поєднані дві сторони: предметна (що нове створюється, впроваджується) і процесуальна (яким чином досягається необхідний результат). Тому інновація представляє собою систему елементів, відносин і дій, які забезпечують необхідний результат» (*Коновальчук, 2011*). На основі аналізу нормативно-правових документів та результатів наукових педагогічних досліджень щодо розуміння суті поняття «інновація» робимо висновок: «освітня інновація» — це процес та результат цілеспрямованих змін, які передбачають розроблення / удосконалення інноваційного освітнього продукту, його використання в освітньому процесі, що підвищує результативність та ефективність роботи закладу освіти; «інноваційний освітній продукт» — це «результат реалізації інноваційного освітнього проєкту, експериментальної роботи закладів освіти, що виступає об'єктом інтелектуальної власності суб'єктів інноваційної діяльності» (*Положення..., 2023*).

Підсумовуємо: поняття як форма мислення концептуалізує розуміння суті досліджуваного феномена. Конкретизація як метод наукового пізнання, використаний у процесі характеристики об'єкта дослідження, передбачає деталізацію спільних ознак / властивостей за логікою переходу від загального до одиничного / конкретного.

Поширення досвіду впровадження інноваційної освітньої діяльності відбувається в ході проведення всеукраїнських та регіональних конференцій, семінарів, круглих столів, майстер-класів, тренінгів тощо. На думку О. Мариновської, проведення експерименту/інноваційного освітнього проєкту вважатиметься ефективним, якщо буде:

- забезпечена цілісність і системність науково-методичного супроводу впровадження інновацій у практику роботи закладу освіти;
- сформована готовність учителів до проєктно-впроваджувальної діяльності;
- визначений напрям модернізації традиційної системи в інноваційну з урахуванням потенційних можливостей та освітніх потреб замовників освітніх послуг, що сприятиме підвищенню якості освіти учнів;
- використаний відповідний діагностичний інструментарій здійснення такої діяльності;
- упорядкований банк управлінських, педагогічних інновацій як технологічний ресурс проєктування інноваційного розвитку закладу освіти;
- реалізація проходитиме на основі технологічного підходу відповідно до розроблених теоретико-методичних засад (Мариновська, 2022).

У процесі реалізації різних видів проєктної діяльності, на думку дослідниці, вчитель постає співтворцем педагогічної культури, оскільки наділений здатністю продукувати нові знання, норми, ідеали, ідеї, гіпотези, образи професійно-педагогічної діяльності та поведінки тощо. Він на практиці втілює проєкти, відображені на рівні нормативно-правової бази інноваційного розвитку освіти, розроблені під час фундаментальних і прикладних досліджень (теорії, інноваційні технології тощо) як суспільно й особистісно значущі моделі професійної діяльності (Мариновська, 2015).

Відповідно до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності у сфері освіти використанням освітніх інновацій є : «забезпечення доступу до них суб'єктам інноваційної освітньої діяльності; зберігання інформації про освітні інновації; створення банків освітніх інновацій; поширення інформації про освітні інновації; підготовка суб'єктів інноваційної освітньої діяльності до

використання освітніх інновацій» (*Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності у сфері освіти*).

Специфіка інноваційної діяльності полягає в тісному функціональному взаємозв'язку інновацій з педагогічним досвідом, зокрема передовим. Він є об'єктом дослідження педагогічної науки, джерелом інноваційної освітньої діяльності. Л. Даниленко пише, що передовий педагогічний досвід не є педагогічною інновацією, але інновація може ним стати в результаті свого розвитку, але не всі творчі ініціативи також стають інновацією.

Актуальність інноваційного дослідження визначається тим, наскільки його результати будуть сприяти вирішенню конкретних практичних завдань або сприятимуть усуненню існуючих протиріч в освіті. Саме актуальність вказує на необхідність і своєчасність вивчення і розв'язання проблем для подальшого розвитку педагогічної теорії і практики в межах експерименту/ освітнього проєкту на базі експериментальних закладів на всеукраїнському або регіональному рівнях. Визначення та формулювання проблеми спричиняє вибір певного об'єкту інноваційного дослідження – розлогого, інтегрального поняття, що містить педагогічні суперечності і спричиняє проблемну ситуацію.

Об'єкт дослідження – це те, на що спрямований процес пізнання даного дослідження. За об'єктом експерименту/ освітнього проєкту на базі експериментальних закладів визначають предмет дослідження, який являє собою сукупність елементів, зв'язків, відношень в конкретній області об'єкта, які підлягають безпосередньому вивченню. Часто предмет дослідження визначається основним питанням проблеми та передбаченням щодо можливості виявлення закономірності або центральної тенденції визначеного протиріччя.

На думку О. Мариновської, поліфункціональність поняття «проєктування» в контексті педагогічної інноватики полягає в тому, що проєктується «розроблення» і «використання» інновації. З огляду на специфіку дослідно-експериментальної роботи результатом педагогічного проєктування є проєкт освітньої інновації. Це «вперше створені, вдосконалені освітні, навчальні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що мають істотно поліпшити результати освітньої діяльності».

«Орієнтація на результат – це вибір змісту інновації, відповідно, визначення кінцевої мети інноваційних змін» (Маринівська).

Водночас проєкт як результат проєктування може поставати як технологія ведення власне інноваційної діяльності, що орієнтує на використання інновацій, результатів наукових досліджень і розробок, зокрема їх упровадження, потребує формування готовності вчителя-практика до застосування інновацій. Якщо інноваційна діяльність передбачає проєктування процесу апробації, адаптації та впровадження інновації, то проєктно-впроваджувальна - проєктування процесу апробації, адаптації та впровадження інновації за допомогою методу проєктів. Такий різновид проєктування є технологічним, оскільки застосовуються проєктні технології (метод проєктів) у методичній роботі. Розрізняємо проєкт як результат педагогічного проєктування інновації вченими, практиками та проєкт як технологію (метод проєктів) проєктування процесу впровадження інновації, у результаті якої формується готовність учителя до проєктно-впроваджувальної діяльності. Адже ефективність процесу впровадження освітніх інновацій залежить від їх готовності до реалізації такої діяльності, тому метод проєктів покладено в основу розроблення технології проєктно-впроваджувальної діяльності. По суті, проєкт – проблема, яка потребує розв'язання з допомогою плану. У житті, у різних сферах діяльності людина повинна не тільки вирішувати поставлені й сформульовані кимось проблеми, а й уміти їх самостійно виявляти та визначати як мету діяльності.

Інноваційна та проєктно-впроваджувальна діяльність – як зазначає О. Маринівська, це особливий вид діяльності. Її призначення – зміни в способах і змісті освітньої практики з метою підвищення її ефективності, яку науковці розглядають як цілеспрямовані перетворення практики освітньої діяльності за рахунок створення, поширення й освоєння нових освітніх систем або якихось їх компонентів».

Основу та зміст інноваційних освітніх процесів становить інноваційна діяльність, «сутність якої полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні новоутворень у традиційну систему, що передбачає найвищий ступінь педагогічної творчості» (Дичківська, с. 22). Інноваційну та проєктно-впроваджувальну діяльність

поєднує те, що вони мають на меті «оновлення педагогічного процесу» засобами «внесення новоутворень». Однак, інноваційна діяльність не зводиться до застосування інновацій, а охоплює також процес їх розроблення, дослідно-експериментальної перевірки та апробації, тоді як проєктно-впроваджувальна дає відповіді на питання, які «новоутворення» вибирати та як їх ефективно «вносити» в педагогічний процес.

Якщо інноваційна діяльність є процесом введення інновацій у навчання, виховання та управління закладом освіти, що охоплює повний «життєвий цикл» педагогічної інновації (Даниленко, с. 18), то проєктно-впроваджувальна – завершальні стадії цього циклу, а саме: усвідомлений вибір, апробацію, адаптацію та впровадження інновацій, експериментально перевірених і рекомендованих до застосування. Таким чином, проєктно-впроваджувальна діяльність як різновид інноваційної передбачає цілеспрямований, планований та керований процес формування готовності вчителів у післядипломній освіті до впровадження найновіших досягнень науки в практику.

Понятійно-категорійний апарат науки постійно розвивається шляхом введення нових понять і поглиблення розуміння сутності тих, що використовуються. Як вважає О. Мариновська, у вітчизняних дослідників «формуються уявлення про багатозначність, багатовимірність, розвиток педагогічного явища, що збагачує понятійне уявлення, знімає багато суперечностей і різнотлумачень..., адже в реальному педагогічному процесі відбувається їх рух, перетворення змісту вказаних понять з однієї форми в іншу. Подібні суперечки щодо дефініцій мають далеко не формальний характер, вони відображають поглиблення пізнання сутності досліджуваного, повніше відображення його структури й динаміки» (Мариновська, 2015).

На підставі мисленнєвого експерименту (Мариновська, 2013) розкрито сутність і структуру поняття «проєктно-впроваджувальна діяльність»; гіпотеза, що висувається на початку мисленнєвого експерименту, до певної міри вже втілює модельне уявлення про перебіг передбачуваної роботи чи її результати. Якщо виходити з припущення, що будь-яка діяльність – процес розв'язання проблем, то

проектно-впроваджувальна діяльність, що виходить на проектування способів розв'язання проблем за допомогою інновацій. По-перше, поняття «проектно-впроваджувальна діяльність» доцільно розглядати як якісно нове утворення, результат інтеграції різних передбачень у взаємодії.

Наявність спільних інваріантних ознак вказує на його родові зв'язки із системою понять «педагогічна діяльність», «проектування», «проект», «упровадження». По-друге, наявність індивідуальних і спорадичних ознак обґрунтовує його поліфункціональність. Як елемент цілісної системи термін може існувати самостійно, оскільки входить до моделі професійно-педагогічної діяльності не всіма своїми гранями, аспектами, якими, а лише тими, що є значимими для конкретного суб'єкта діяльності. По-третє, поняття доцільно розглядати як окрему систему (система проектно-впроваджувальної діяльності) або елемент системи вищого порядку (технологія, форма науково-методичної роботи тощо). Це залежить від комбінації та рівня ієрархії інваріативних, індивідуальних і спорадичних ознак поняття, спроектованих на образ світу суб'єкта проектно-впроваджувальної діяльності. По-четверте, системним компонентом поняття є педагогічне проектування, результат якого становить проект, як технологія розв'язання проблем практики за допомогою педагогічних технологій.

Обґрунтовано зміст і структуру поняття «проектно-впроваджувальна діяльність», яка представлена покомпонентно: проблематизація, цілепокладання, концептуалізація, прогнозування, моделювання, конструювання, програмування, планування й реалізація, моніторинг. Отже, це технологічна за сутністю діяльність, оскільки передбачає самостійне виявлення проблеми в професійній роботі вчителя, обґрунтування шляхів її розв'язування з використанням педагогічних технологій, розроблення персонал-технології досягнення передбачуваного результату й упровадження цієї технології в практику (Маринівська, с. 189–196, 2011).

Концептуалізація варіативності в тлумаченні поняття «проектно-впроваджувальна діяльність» обґрунтована науковими уявленнями щодо сформованості образу світу в конкретної людини (Н. Завалова, Є. Климов, О. Леонтьєв, Б. Ломов, А. Нарішкін, В. Петухов, В. Пономаренко, С. Смирнов), що

є передумовою й результатом проєктно-впроваджувальної діяльності. Образ світу – це особистісно значуща система знань суб'єкта діяльності, цілісність знань про реальність, вихідний пункт і результат кожного пізнавального процесу, взаємодії особистості зі світом. Образів світу стільки, скільки людей, тому одним із чинників типізації є професійно-трудова діяльність, зокрема вчителя, керівника школи, методиста та ін. Саме специфіка їхньої роботи (*Є. Климов*) відображає одну з граней поняття «проєктно-впроваджувальна діяльність» як цілісного утворення.

Л. Базиль у своїх наукових дослідженнях зазначає, що «узагальнюючи підходи до розуміння сутності інновацій в освітній сфері, вважаємо за доцільне виокремити такі її сутнісні ознаки, а саме:

- наявність ознаки новизни: внесення в освітнє середовище нових стабільних елементів (нововведень);
- для будь-якої інновації властиві етапи породження, формування, втілення і поширення нових ідей;
- вирішальна роль суб'єктивного фактора на всіх етапах інновації;
- творчий характер перетворень;
- цілеспрямованість дій на всіх етапах інновації;
- успішність змін, яка відображається в якісному переході системи чи її елементів з одного стану в інший; здатність суттєво впливати на загальний рівень професійної діяльності педагога, розширювати інноваційний простір освітнього середовища у закладі освіти;
- поліфункціональність її соціально-психологічного впливу, яка проявляється в одночасних перетвореннях об'єктів та суб'єктів упровадження; прогресивність змін, внесених у життєдіяльність людини або усього суспільства (*Базиль, с. 13*).

Інноваційна діяльність закладів освіти на всеукраїнському рівні передбачає розроблення та використання: нових освітніх моделей, навчальних, виховних, управлінських систем; базового компонента дошкільної освіти, інваріантної та варіативної складової змісту загальної середньої освіти, загальнодержавного компонента змісту професійної (професійно-технічної) освіти, змісту спеціалізованої та змісту позашкільної освіти; освітніх технологій, форм, методів,

прийомів і засобів навчання, виховання та управління освітою; науково-методичного, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу в закладах освіти; систем і технологій, форм і методів підвищення кваліфікації керівних, педагогічних і науково-педагогічних працівників; форм і засобів співпраці з органами управління у сфері освіти, адміністрацією закладів освіти, педагогічними працівниками, науково-педагогічними працівниками, здобувачами освіти та батьками (особами, що їх замінюють); технологій взаємодії з інститутами громадянського суспільства, врахування та формування громадської думки щодо інноваційних змін у сфері освіти.

Ю. Завалевський вважає, що чітке уявлення мети здійснення експерименту/освітнього проєкту сприяє цілеспрямованій діяльності експериментального закладу освіти, активізує його творчий потенціал, тому успішне завершення багато в чому залежить від реалізації методологічного принципу всебічності вивчення педагогічних процесів і явищ, оскільки наукова новизна – це ознака, наявність якої дає автору ініціативи підстави використовувати поняття «вперше» при характеристиці одержаних ним результатів і проведення дослідження загалом. Успішне оволодіння навичками й уміннями проведення науково-дослідної роботи допоможе педагогічному та учнівському колективу закладів загальної середньої освіти органічно включитися в науково-педагогічну діяльність і розпочати практичне застосування наукових знань в освітньому процесі. Організація науково-пошукової діяльності сприятиме розвитку творчих здібностей педагогічного колективу та здобувачів освіти. Необхідним компонентом цієї діяльності буде наявність творчої співпраці, взаємодії науковців, педагогів, учнів. Саме від рівня та якості цієї творчої взаємодії залежить успіх науково-дослідної роботи в закладах освіти.

Досліджуючи експерименти всеукраїнського рівня, що були здійснені протягом останніх років, координовані працівниками відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», можна зробити висновок, що із загальної кількості

успішно завершених, найбільша кількість експериментів проведена в Дніпропетровській, Київській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Рівненській, Тернопільській, Черкаській областях та місті Києві.

Практична значущість проведення експериментальної роботи у закладах освіти на думку С. Кириленко сприяє реформуванню освітньої політики, модернізації змісту освіти, забезпеченню нормативної бази для її реалізації на основі залучення науковців до вирішення актуальних проблем педагогічної практики. Одним із очікуваних результатів модернізації освіти в контексті імплементації засад Нової української школи є ефективна та якісна дитиноцентрована система освіти, яка допомагатиме кожній дитині повірити в свої здібності та розкрити власний потенціал, надання додаткових знань та практичних навичок, необхідних для успішної самореалізації в житті.

ПЕРЕЛІК НОРМАТИВНИХ АКТІВ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Конституція України. 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

Закон України «Про освіту». 05.09.17 № 2145-19 (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

Закон України «Про повну загальну середню освіту». 01.01. 2020. № 651-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14#Text>

Закон України «Про позашкільну освіту». 2000, № 46, ст. 393. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>

Закон України «Про дошкільну освіту». № 8030, від 06. 06. 2024 URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/250462.html>

Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту». 1998. № 32, ст. 215. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>

Закон України «Про авторське право й суміжні права». 04.11.18 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>

Закон України «Про наукову й науково-технічну експертизу». 10.02.1995. № 52/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80#Text>

Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». 08.09.2011. № 3715 УІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>

Закон України «Про інноваційну діяльність». 04. 07. 2002 № 40-ІУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану» 15.03.2022 № 2126-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>.

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>

Роз'яснення МОН щодо роботи закладів освіти у межах правового режиму воєнного стану. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rozyasnennya-mon-shchodo-roboti-zakladiv-osviti-u-mezhah-pravovogo-rezhimu-voyennogo-stanu>

Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти. Наказ МОН України. 12.05.2023 року № 552. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-23#Text>

Постанова Кабінету Міністрів України «Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року». 10.07.2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

12.05.2023 № 552

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України 07 липня
2023 р. за № 1155 / 40211

Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти

{Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 843 від 11.07.2023}

Відповідно до абзацу тридцятого частини першої статті 64 Закону України «Про освіту», підпунктів 5 і 26 пункту 4, пункту 8 Положення про Міністерство освіти і науки України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 року № 630,

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти, що додається.
2. Визнати таким, що втратив чинність, наказ Міністерства освіти і науки України від 07 листопада 2000 року № 522 «Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 26 грудня 2000 року за № 946 / 5167.
3. Директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти (Єресько О.) забезпечити в установленому порядку подання цього наказу на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України.
4. Департаменту забезпечення документообігу, контролю та інформаційних технологій (Єрко І.) зробити відмітку у справах архіву.
5. Цей наказ набирає чинності з дня його офіційного опублікування.
6. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

Міністр

О. Лісовий

ПОГОДЖЕНО:

Голова

Державної регуляторної служби України

О. Кучер

Президент Національної академії педагогічних наук України

В. Кремень

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства
освіти і науки
12 травня 2023 року № 552
Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
07 липня 2023 р.
за № 1155/40211

ПОЛОЖЕННЯ

про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти

I. Загальна частина

1. Це Положення визначає порядок здійснення інноваційної діяльності у закладах дошкільної, загальної середньої, спеціалізованої, позашкільної та професійної (професійно-технічної) освіти (далі - заклади освіти).

2. У цьому Положенні терміни вживаються в такому значенні:

автор ініціативи - фізична та/або юридична особа, яка виступає з пропозицією та науково обґрунтованою гіпотезою, що є підставою для проведення експерименту або реалізації проєкту;

авторська освітня система - авторський комплекс експериментально перевіреного навчального, навчально-методичного та технологічного забезпечення з доведеною ефективністю підвищення якості освітнього процесу;

авторський заклад освіти - заклад освіти з високим рівнем розвитку інноваційного потенціалу як необхідної передумови і результату саморозвитку його конкурентоздатності, який відрізняється від інших закладів освіти наявністю оригінальної експериментально перевіреної авторської концепції, механізмом реалізації якої є відповідна педагогічна система, що забезпечує стабільні позитивні результати діяльності;

апробація - діяльність із перевірки результатів прикладних наукових досліджень у закладах освіти;

експериментальний заклад - заклад освіти, на базі якого проводиться педагогічний експеримент (далі - експеримент) або інноваційний освітній проєкт (далі - проєкт) задля розроблення й апробації ефективності освітньої інновації;

інноваційна діяльність у сфері освіти - діяльність, що спрямована на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок;

інноваційний освітній продукт - результат реалізації інноваційного освітнього проєкту, експериментальної роботи закладів освіти, що виступає об'єктом інтелектуальної власності суб'єктів інноваційної діяльності;

інноваційний освітній проєкт (далі - проєкт) - система інноваційної діяльності, що передбачає використання експерименту як одного з методів реалізації проєкту задля розроблення й використання у масовій практиці інноваційного освітнього продукту;

освітні інновації - новостворені (застосовані) або вдосконалені освітні, навчальні, виховні, психолого-педагогічні та управлінські моделі, технології, методи, що підвищують якість, результативність та ефективність освітньої діяльності, змінюють результати освітнього процесу, створюючи при цьому удосконалені чи нові: освітні, дидактичні, виховні системи; зміст освіти; освітні, педагогічні технології; методи, форми, засоби розвитку особистості, організації навчання і виховання; технології управління закладом освіти, системою освіти.

Інші терміни вживаються у значеннях, наведених у Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про інноваційну діяльність», «Про авторське право і суміжні права».

3. Основною метою інноваційної діяльності у сфері освіти (далі - інноваційна діяльність) є підвищення якості освітнього процесу шляхом створення (вдосконалення) освітніх, навчальних, виховних, психолого-педагогічних та управлінських моделей, технологій проведення експерименту або реалізації проєкту (далі - експерименту/проєкту).

4. До предмета інноваційної діяльності належать: нові емпіричні та/або теоретичні знання, освітній процес, педагогічні, дидактичні, виховні, управлінські системи та моделі, авторські моделі, програми і проєкти, які поліпшують якість освіти, результативність та ефективність освітньої діяльності педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів освіти загалом.

5. Суб'єктами інноваційної діяльності є фізичні та юридичні особи: педагогічні, науково-педагогічні працівники закладів освіти, наукові працівники, працівники органів управління у сфері освіти; заклади освіти, наукові установи, підприємства, установи та організації, що надають освітні послуги.

Суб'єкти інноваційної діяльності мають дотримуватись принципів академічної доброчесності.

6. Інноваційна діяльність реалізується шляхом проведення експерименту/проєкту на базі експериментальних закладів на всеукраїнському або регіональному рівнях.

Експеримент проводиться на базі одного експериментального закладу, проєкт реалізується на базі декількох експериментальних закладів.

7. Інноваційна діяльність передбачає розроблення та використання:

нових освітніх моделей, навчальних, виховних, управлінських систем;

базового компонента дошкільної освіти, інваріантної та варіативної складової змісту загальної середньої освіти, загальнодержавного компонента змісту професійної (професійно-технічної) освіти, змісту спеціалізованої та змісту позашкільної освіти;

освітніх технологій, форм, методів, прийомів і засобів навчання, виховання та управління освітою;

науково-методичного, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу в закладах освіти;

систем, технологій, форм і методів підвищення кваліфікації керівних, педагогічних і науково-педагогічних працівників;

форм і засобів співпраці з органами управління у сфері освіти, адміністрацією закладів освіти, педагогічними працівниками, науково-педагогічними працівниками,

здобувачами освіти та батьками (особами, що їх замінюють); технологій взаємодії з інститутами громадянського суспільства, врахування та формування громадської думки щодо інноваційних змін у сфері освіти.

8. Умовами здійснення інноваційної діяльності є:

дотримання законодавства України, вимог відповідних державних стандартів освіти;

наявність відповідного ресурсного забезпечення та ефективне його використання;

погодження учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти у здійсненні інноваційної діяльності на добровільній основі.

9. Строк проведення експерименту/проєкту - до п'яти років.

10. Нормативно-правове регулювання, організацію та координування інноваційної діяльності на всеукраїнському рівні здійснює МОН.

Організаційно-методичне забезпечення проведення експерименту/проєкту на всеукраїнському рівні здійснює Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» (далі - ІМЗО).

11. Органи управління у сфері освіти Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій відповідно до цього Положення розробляють умови проведення експерименту/проєкту на регіональному рівні.

12. За умови успішної апробації авторської педагогічної ідеї (ініціативи) заклад освіти визнається як Авторський заклад освіти, а у разі апробації у кількох (не менше п'яти) закладах освіти - Авторська освітня система у порядку, визначеному пунктом 1 розділу III цього Положення.

II. Порядок проведення експерименту/проєкту

1. З пропозицією щодо проведення експерименту/проєкту виступає автор ініціативи, що має намір запропонувати нові освітні ідеї, педагогічні та управлінські технології, вдосконалити освітню діяльність закладів освіти.

2. Заявка на проведення експерименту/проєкту включає: опис основних ідей, актуальність, об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання, теоретико-методологічну

основу, базу проведення експерименту/проєкту (перелік закладів освіти), методи дослідження, наукову новизну, практичне значення експерименту/проєкту; визначення етапів та термінів його проведення, очікуваних результатів; інформацію про автора ініціативи / наукового(их) керівника(ів), пропозиції до складу науково-консультативної ради проведення експерименту/проєкту (далі - науково-консультативна рада).

Програма експерименту/проєкту містить заходи, спрямовані на здійснення завдань, які визначені у заявці, строки їх виконання та опис кінцевого результату.

3. Ініціатива реалізується шляхом подання заявки на проведення експерименту/проєкту до ІМЗО для розгляду відповідною комісією Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України (далі - Комісія).

Документи подаються на паперових та/або електронних носіях, або електронною поштою.

4. Склад Комісії формується відповідно до Порядку конкурсного відбору членів Науково-методичної ради та науково-методичних комісій Міністерства освіти і науки України, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 27 листопада 2015 року № 1246, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 11 грудня 2015 року за № 1542/27987.

5. Завданням Комісії є супровід експериментів/проєктів, а саме:

розгляд заявок та підтвердження їх відповідності науково-методичним та психолого-педагогічним вимогам;

моніторинг реалізації програми кожного етапу проведення експерименту/проєкту;

надання висновків щодо:

організації та проведення експерименту/проєкту;

внесення змін до програми, розширення бази проведення, дострокове завершення (за необхідності) експерименту/проєкту;

припинення експерименту/проєкту (у разі не виконання програми та інших об'єктивних причин);

доцільності/недоцільності визнання Авторського закладу освіти, Авторської освітньої системи;

доцільності/недоцільності запровадження освітніх інновацій у систему освіти.

Надання висновку Комісії щодо доцільності організації та проведення експерименту/проєкту здійснюється протягом двох місяців з дня подання заявки.

6. МОН видає наказ про проведення експерименту/проєкту, яким затверджуються:

заявка на проведення експерименту/проєкту;

програма проведення експерименту/проєкту;

база проведення експерименту/проєкту;

терміни проведення експерименту/проєкту;

юридичні та фізичні особи, відповідальні за проведення експерименту/проєкту;

склад науково-консультативної ради;

порядок звітування про хід і результати експерименту/проєкту.

МОН приймає рішення на підставі:

клопотання Міністерства освіти і науки Автономної Республіки Крим, департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, рішення Вчених рад наукових установ НАПН;

заявки на проведення експерименту/проєкту;

висновку Комісії (витяг з протоколу засідання Комісії).

7. Забезпечення проведення експерименту/проєкту здійснюється науково-консультативною радою, до складу якої мають право входити: автор ініціативи, науковий(і) керівник(и) (далі - науковий керівник), координатор експерименту/проєкту (далі - координатор), керівники та педагогічні, науково-педагогічні працівники закладів та установ освіти, наукові працівники НАПН, представники органів управління у сфері освіти, громадських об'єднань та інших зацікавлених суб'єктів інноваційної діяльності.

8. Науково-консультативна рада:

здійснює науково-методичний та організаційний супровід проведення експерименту/проєкту;

організовує підготовку педагогічних колективів до роботи за програмою експерименту/проєкту;

вносить пропозиції щодо необхідних змін у діяльності закладів освіти в межах завдань експерименту/проєкту.

9. Науковий керівник спільно з керівництвом експериментальних закладів:

розробляє і коригує концепцію (наукове обґрунтування) досліджуваної теми;

розробляє програму експерименту/проєкту;

визначає оптимальний розподіл функцій між усіма учасниками експерименту/проєкту;

планує, забезпечує проведення науково-теоретичних, навчально-методичних семінарів, тренінгів для учасників експерименту/проєкту;

відстежує проміжні результати, аналізує ефективність змін, що відбулися під час експерименту/проєкту, вносить корективи і доповнення (за необхідністю);

представляє кінцеві результати експерименту/проєкту;

забезпечує відкритість і доступність змісту та результатів експерименту/проєкту для педагогічної та батьківської громадськості, засобів масової інформації;

здійснює науковий супровід під час підготовки поетапних і узагальнених звітів за наслідками проведеної роботи;

бере участь у розробленні навчально-методичної літератури для проведення експерименту/проєкту.

10. Координатор здійснює організаційно-методичний супровід експерименту/проєкту, бере участь у підготовці матеріалів на розгляд Комісії.

11. Про виконання програми кожного етапу експерименту/проєкту науковий керівник спільно з керівництвом експериментальних закладів готують звіт.

Звіт кожного етапу, що подаються до Комісії, включає опис виконання завдань у строки, визначені у програмі експерименту/проєкту, розробленої навчально-методичну літератури, інших практичних матеріалів (за необхідності), що розкривають сутність виконаної роботи учасниками експерименту/проєкту.

Результати звіту за кожний етап підтверджуються витягом з протоколу засідання Комісії, який надсилається автору ініціативи.

12. Звіт про завершення експерименту/проєкту подається Комісії для розгляду та підготовки відповідних пропозицій МОН про видання наказу про завершення експерименту/проєкту.

13. Рішення про необхідність внесення змін до програми, розширення бази проведення, дострокове завершення, припинення експерименту/проєкту приймається МОН шляхом видання наказу.

III. Використання освітніх інновацій

1. МОН на підставі висновків Комісії приймає рішення про запровадження освітніх інновацій, ефективність і результативність яких доведено в процесі апробації, визнання Авторського закладу освіти, Авторської освітньої системи (далі - Авторський заклад/система).

2. Діяльністю Авторського закладу освіти є продукування кращих педагогічних та управлінських практик зі створення та реалізації авторських концепцій, моделей/систем, інновацій як складових цілісної авторської педагогічної системи задля ефективної реалізації стратегічних державних завдань у сфері освіти.

3. Критерії та показники діяльності Авторського закладу освіти:

сформованість ціннісної культури Авторського закладу освіти, орієнтованої на саморозвиток суб'єктів освітньої діяльності, реалізацію цінностей та принципів державної політики в сфері освіти;

інноваційність та оригінальність експериментально апробованої авторської педагогічної ідеї, що вирізняється з-поміж інших новизною, теоретичним та практичним значенням результатів діяльності;

конкурентоздатність Авторського закладу освіти виявляється шляхом поширення/затребуваності кращих авторських управлінських та педагогічних практик, що здатні забезпечити високу якість освіти.

4. Авторський заклад освіти обирає форми, освітні технології відповідно до принципу академічної свободи та автономії, норм законодавства, Статуту з урахуванням специфіки закладу, профілю та інших особливостей організації освітнього процесу.

5. Заявка про визнання Авторського закладу/системи включає:

інформацію про заклад(и) освіти (найменування, місцезнаходження та адреса електронної пошти);

{Абзац другий пункту 5 розділу III із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 843 від 11.07.2023}

інформацію про автора педагогічної ідеї, авторський колектив (портфоліо);

зміст авторської педагогічної ідеї/авторської освітньої системи (пояснювальну записку з обґрунтуванням авторської педагогічної ідеї (концепції), терміни її реалізації, якісні показники розвитку ідеї та результативності освітнього процесу, суспільного визнання і соціальної значущості.

До заявки додаються:

свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір;

авторські, наукові та навчально-методичні видання;

листи підтримки професійних об'єднань педагогічних працівників, органів батьківського самоврядування (за наявності);

інші документи за бажанням.

Документи подаються на паперових та/або електронних носіях, або електронною поштою.

6. Комісія розглядає матеріали і готує висновок упродовж двох місяців з дати подання заявки.

7. Рішення про визнання Авторського закладу/системи приймає МОН шляхом видання відповідного наказу на підставі подання пакету документів, що включає:

заявку(и) автора(ів) освітньої системи, педагогічного(их) колективу(ів) закладу освіти/закладів освіти, що впроваджують авторську освітню систему;

клопотання відповідних органів управління у сфері освіти (Міністерство освіти і науки Автономної Республіки Крим, департаменти (управління) освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій);

свідоцтво(а) про реєстрацію авторського права на твір;

висновок Комісії (витяг з протоколу засідання Комісії).

8. Визнання Авторського закладу освіти не змінює підпорядкування, тип, рівень акредитації, форму власності і надається незалежно від зміни ступеня закладу освіти.

9. Припинення визнання закладу освіти як Авторського закладу освіти або Авторської освітньої системи ініціюють відповідні органи управління у сфері освіти, учасники освітнього процесу відповідного закладу згідно з законодавством у сфері освіти.

МОН на підставі рішення Комісії видає наказ про припинення визнання закладу освіти як Авторського закладу освіти або Авторської освітньої системи.

10. Інформація про освітні інновації розміщується на офіційних вебсайтах МОН, НАПН України, ІМЗО, органів управління у сфері освіти, навчально-методичних (науково-методичних) центрів (кабінетів) професійно-технічної освіти, закладів післядипломної педагогічної освіти, відповідних закладів освіти.

11. Результати проведення експерименту/проекту оприлюднюються на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, виставках, сторінках педагогічної преси.

**Генеральний директор
директорату дошкільної,
шкільної, позашкільної
та інклюзивної освіти**

О. Єресько

Актуальність педагогічного дослідження – один із критеріїв, що відповідає сучасним тенденціям суспільного розвитку, передовим педагогічним ідеям; у перспективному досвіді знаходять своє втілення соціальне замовлення дане суспільством і державою системі освіти.

Аналіз і синтез у навчанні – застосування в освітньому процесі логічних прийомів, згідно з якими предмети і явища під час їх вивчення розглядаються за окремими ознаками (аналіз) і, навпаки, в єдності їхніх частин (синтез).

Апробація – діяльність із перевірки результатів прикладних наукових досліджень у закладах освіти.

Базова освіта – соціально необхідний рівень навчальної підготовки, який передбачає всебічний розвиток і ціннісно-етичну орієнтацію особистості, формування загальнокультурної основи її подальшої освіти, громадського і професійного становлення.

Благодійні фонди – недержавні організації, головною метою діяльності яких є здійснення благодійної діяльності в інтересах суспільства або окремих категорій осіб.

Взаємодія педагога і здобувача освіти в освітньому процесі – взаємний вплив дорослого і дітей, в процесі якого здійснюється їхній взаєморозвиток; модель педагогічної взаємодії визначає характер педагогічної системи.

Гіпотеза – обґрунтоване припущення про можливі способи розв'язання визначеної проблеми.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності – особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії.

Грант – благодійний внесок або пожертвування, що має цільовий характер і надане фізичними або юридичними особами в грошовій і/або натуральній формах.

Громадські організації – об'єднання громадян, які створені для задоволення, представлення і захисту законних соціальних, економічних, культурних, національних, вікових, творчих й інших інтересів своїх членів.

Дослідження (педагогічне) – процес і результат наукового дослідження педагогічних явищ і процесів; хід вирішення педагогічної проблеми із застосуванням наукових методів і досягнень науки, що включає етапи постановки завдання й аналізу умов для її вирішення, формулювання гіпотези, планування й організації експерименту, проведення експерименту, аналізу й узагальнення отриманих результатів, формулювання нових фактів і закономірностей, упровадження отриманих результатів; навчальна форма, в якій домінує дослідницький метод вивчення матеріалу.

Дослідно-експериментальна діяльність – поєднання пошуку найбільш ефективної педагогічної системи шляхом реалізації дослідної роботи, розробка програми експерименту та його реалізація, включаючи процес удосконалення масової педагогічної практики на основі отриманих результатів експерименту.

Експериментальний заклад освіти – заклад освіти, на базі якого проводиться педагогічний експеримент або реалізується інноваційний освітній проєкт задля розроблення й апробації ефективності освітньої інновації;

Експертиза – метод дослідження експертом певних питань у тій чи іншій галузі знань, у тому числі педагогіці й психології.

Захист авторських проєктів і розробок – нова форма групової методичної роботи, яка пов'язана із попередньою розробкою та наступним публічним захистом інноваційних підходів до вирішення певної педагогічної проблеми.

Інновація – нововведення, зміна, оновлення, новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях, що стають перспективними для еволюції освіти й позитивно впливають на її розвиток.

Інноваційна діяльність у сфері освіти – діяльність, що спрямована на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок.

Інноваційна діяльність закладів загальної середньої освіти – характеризується системним експериментуванням, апробацією та застосуванням інновацій (нововведень) в освітньому процесі.

Інноваційна компетентність педагога – система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, яка забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі із здобувачами освіти.

Інноваційна культура педагога – система освоєних особистістю педагогічних засобів, що забезпечують інноваційний спосіб діяльності, системоутворюючим елементом якої є цінності інноваційного мислення.

Інноваційна мета освіти – створення сприятливих умов для творчості, реалізації природної сутності, соціальних потреб людини.

Інноваційний освітній продукт – результат реалізації інноваційного освітнього проєкту, експериментальної роботи закладів освіти, що виступає об'єктом інтелектуальної власності суб'єктів інноваційної діяльності.

Інноваційний освітній проєкт – система інноваційної діяльності, що передбачає використання експерименту як одного з методів реалізації проєкту задля розроблення й використання у масовій практиці інноваційного освітнього продукту.

Інноваційні освітні процеси – зумовлені суспільною потребою комплексних процесів створення, впровадження, поширення новацій і зміни освітнього середовища, в якому здійснюється їх життєвий цикл.

Інноваційна політика в освіті – особливий вид діяльності суб'єктів освіти, пов'язаний з творчими пошуками нових педагогічних ідей, володінням можливостей мобільного реагування на інформаційні зміни в науково-технічній галузі та суспільному житті.

Інноваційний потенціал закладу освіти – здатність закладу освіти створювати, сприймати, реалізовувати нововведення та своєчасно позбавлятися від застарілого, педагогічно недоцільного.

Інноваційний потенціал педагога – сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, які виражають готовність удосконалювати

педагогічну діяльність, а також наявність засобів і методів, які забезпечують цю готовність.

Інноваційні процеси в системі освіти – покликані формувати якісно новий етап взаємодії та розвитку науково-педагогічної і педагогічної творчості, а також процесів застосування її результатів.

Інноваційне середовище – педагогічно доцільно організований простір життєдіяльності, який сприяє розвитку інноваційного ресурсу особистості; інтегрований засіб накопичення і реалізації інноваційного потенціалу закладу освіти.

Інтегровані інновації – інновації, що передбачають об'єднання інтенсивного та екстенсивного шляхів розвитку педагогічної системи за умови ретельного дослідження невикористаних резервів педагогічної системи, які виявляються на межі різнопланових, рівнорівневих і різнохарактерних педагогічних підсистем та їх компонентів.

Інтелектуальний продукт – результат духовної, розумової, інтелектуальної діяльності (винаходи, відкриття, патенти, наукові звіти, доповіді тощо).

Інтелектуальна власність – результат інтелектуальної, творчої діяльності однієї людини (автора, виконавця, винахідника тощо) або кількох осіб.

Інформатизація освіти – одна з глобальних тенденцій розвитку освіти, пов'язана з розширенням застосування інформаційних мереж і технологій в освітній практиці.

Колегіальність – принцип управління, при якому керівництво здійснює не одна особа, а група осіб, що мають рівні права й обов'язки у розв'язанні питань, віднесених до їхньої компетенції.

Компетентність – здатність застосовувати знання та вміння ефективно й творчо в міжособистісних відносинах – ситуаціях, які передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в інших професійних ситуаціях. Спроможність кваліфіковано провадити діяльність, виконувати завдання або роботу; при цьому це поняття містить набір навичок і ставлень, що дають змогу

особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі або певній діяльності.

Маркетинг в освіті – вид діяльності закладу освіти, спрямований на задоволення потреб соціального замовлення суспільства (ринку) щодо підготовки фахівця із конкретно визначеними особистісними і професійними якостями у встановлений термін, на ефективне функціонування самої освітньої установи.

Менеджмент в освіті – є складовою загального менеджменту за професійною ознакою і характеризується впливом суб'єкта управління (керівник закладу освіти) на об'єкт управління (освітньо-виховний та управлінський процеси, що знаходяться в стані постійного розвитку), у результаті якого відбувається якісна зміна об'єкта управління і підвищується рівень його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг.

Моніторинг якості освіти – це система послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти (інших суб'єктах освітньої діяльності), встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, а також оцінювання ступеня, напряму і причин відхилень від цілей.

Наукове дослідження – це форма процесу пізнання, цілеспрямоване систематичне вивчення об'єктів дослідження за допомогою методів і засобів науки, яке завершується формулюванням нових знань про об'єкт дослідження.

Наукове дослідження в галузі педагогіки – це процес і результат наукової діяльності, спрямованої на отримання нових знань про закономірності освіти, виховання, структуру цих процесів і механізмів, їх принципи, зміст і технології.

Науково-методичний супровід – це професійна педагогічна й управлінська діяльність щодо створення соціально-педагогічних умов для розвитку освітніх систем або суб'єктів педагогічного процесу.

Національна рамка кваліфікацій – це системний і структурований за компетентностями опис її рівнів. (Національну рамку кваліфікацій затверджує Кабінет Міністрів України).

Нове педагогічне мислення – мислення, що припускає можливість багатоваріативного досягнення цілей навчання і виховання; мислення з позицій здобувача освіти як суб'єкта освітнього процесу, орієнтоване на його інтереси, потреби і розвиток. Важливою особливістю нового педагогічного мислення є його творча спрямованість на розроблення ефективних методик і технологій навчання та виховання, що мають альтернативний щодо традиційних характер.

Нововведення – визначається як цілеспрямована зміна, яка вносить у середовище нові стабільні елементи (новації), що викликають перехід системи з одного стану в інший; у педагогічній інтерпретації інновація означає нововведення в педагогічній системі, що поліпшує хід і результати освітнього процесу.

Освітні інновації – новостворені (застосовані) або вдосконалені освітні, навчальні, виховні, психолого-педагогічні та управлінські моделі, технології, методи, що підвищують якість, результативність та ефективність освітньої діяльності, змінюють результати освітнього процесу, створюючи при цьому удосконалені чи нові; освітні, дидактичні, виховні системи; зміст освіти; освітні, педагогічні технології; методи, форми, засоби розвитку особистості, організації навчання і виховання; технології управління закладом освіти, системою освіти.

Освітня послуга – комплекс визначених законодавством, освітньою програмою чи договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання.

Освітній простір – педагогічний феномен, що передбачає тісний контакт людини із оточуючим її освітнім середовищем, у результаті чого відбувається осмислення і пізнання всіх елементів-носіїв культури; система соціальних зв'язків в освітній галузі, яка базується на взаємодії суспільства і соціальних інститутів освітньої спрямованості, якому притаманні часові характеристики, географічне розташування; інноваційний розвиток закладів освіти передбачає обов'язкове проектування освітнього простору, який характеризується обсягом освітніх послуг, а також потужністю та інтенсивністю освітньої інформації.

Педагогічний досвід – ідеалізація реального педагогічного процесу: абстрагування від випадкових, неістотних елементів і конкретних умов педагогічної

діяльності й виділення суттєвого в ньому – перспективної педагогічної ідеї чи методичної системи в чистому вигляді, що зумовлює високу ефективність освітньої діяльності; вивчається у ході спеціально організованого науково-педагогічного дослідження.

Педагогічний експеримент – своєрідний освітній процес, організований так, щоб можна було спостерігати педагогічні явища в контрольованих умовах; основними ознаками педагогічного експерименту, які одночасно становлять і його сутність, є: внесення в освітній процес певних змін у відповідності з планом і гіпотезою дослідження; створення умов, у яких можна найбільш яскраво бачити зв'язки між різними сторонами освітнього процесу; облік результатів освітнього процесу і формулювання остаточних висновків.

Педагогічна інноватика – це вчення про створення педагогічних інновацій, їх оцінку, освоєння педагогічним співтовариством і використання та застосування на практиці.

Педагогічна інновація – це новий підхід до організації освіти, пов'язаний з вимогами економічного, соціального, політичного та культурного життя народу, і реформування на цій основі її теоретико-методичних засад, концептуальних підходів, структури, створення оригінальних технологій навчання і виховання, методів управління, впровадження у практику наукових досягнень і поширення перспективного досвіду.

Педагогічна освіта – характеризується цілеспрямованістю до розвитку здобувача освіти, функціонуванням, особливими структурами, зв'язками між її елементами.

Педагогічна технологія – сукупність засобів і прийомів, форм взаємодії вчителя й учня, яка забезпечує ефективність функціонування педагогічної системи й досягнення поставленої педагогічної мети.

Результати навчання – знання, вміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти, та які особа здатна

продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Система освіти – сукупність суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, освітніх програм, рівнів та ступенів (кваліфікацій) освіти, стандартів освіти, ліцензійних умов, органів, що здійснюють управління у сфері освіти.

Фандрайзинг – процес залучення грошових коштів, інших ресурсів організації з метою реалізації певного соціального проєкту (серії проєктів), що об'єднані загальною ідеєю, або «вектором руху».

Якість освіти – рівень знань, умінь, розумового, морального, духовного розвитку тих, хто навчається, на певному етапі відповідно до поставлених цілей; рівень забезпечення освітньої діяльності і надання освітніх послуг учасникам освітнього процесу в закладах освіти.

Розділ II

ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ АДМІНІСТРАЦІЇ, ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ, ІНШИХ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

2.1. Науковий супровід інноваційного процесу в закладах освіти. Діяльність Науково-консультативної ради експерименту/інноваційного освітнього проєкту

Для розв'язання проблеми розвитку інноваційної діяльності та інноваційного підприємництва в Україні у 2019 році Кабінетом Міністрів України була прийнята Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, основною метою якої стала розбудова національної інноваційної екосистеми для забезпечення швидкого та якісного перетворення креативних ідей в доробки та матеріали інноваційної діяльності. Основні завдання реалізуються засобами культурно-просвітницької діяльності задля підвищення рівня інноваційної культури особистості шляхом освітньої діяльності.

Напрямами реалізації Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності є узгодження нормативно-правової бази, яка регулює інноваційну діяльність, забезпечення функціонування інноваційної інфраструктури, розвиток інноваційної культури суспільства, як необхідної складової економічних відносин, оскільки саме інноваційна культура забезпечує сприйнятливість людей до нових ідей, їх готовність та здатність підтримувати й реалізовувати інновації в усіх сферах життя суспільства.

Освітні зміни, визначені Концепцією Нової української школи, пояснюють ідеологію перетворень в освіті, окреслених Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та основні напрями її реформування щодо створення нового сучасного освітнього середовища, передумов для інноваційної діяльності, впроваджених новими Державними стандартами всіх рівнів освіти.

Часи змінюються, освітній процес в умовах реалізації концепції Нової української школи слід адаптувати до потреб здобувачів освіти, оскільки основним, базовим компонентом із підвищення якості освіти та розвитку компетентностей є впровадження в освітній простір компетентнісної освіти, зокрема функціонування офлайн- та онлайн-ресурсів ціннісних орієнтирів освіти, кардинальне оновлення системи підготовки та супроводу компетентного вчителя, а розвиток інноваційних технологій стає основою масштабних освітніх реформ.

Ефективність інноваційної діяльності педагогів залежить від його інноваційного потенціалу, який визначає наявність комплексу професійно особистісних здібностей: генерування ідей, навичок володіння механізмами експериментальної роботи, вмінь адекватно і мобільно реагувати на непередбачувані наслідки пошуку, наявності високого рівня внутрішньої мотивації щодо змін.

Аналіз професійної діяльності педагога дозволяє визначити, що основними мотивами його інноваційної активності є:

- необхідність вирішення проблем, що виникли в закладі освіти;
- бажання наслідувати заклади освіти з високим рейтинговим потенціалом;
- інтуїтивне уявлення про те, що інноваційні процеси сприятимуть удосконаленню власної професійної діяльності та розвитку закладу освіти;
- прагнення підвищити рівень власної професійної діяльності та професійної майстерності педагогічного колективу;
- бажання підтримувати власний професійний рейтинг (імідж);
- прагнення задовольняти власні потреби в самому процесі пошуку;
- поради наукових консультантів;
- існуючі запити окремих суспільних кіл щодо якості освіти;
- існуюча конкуренція між закладами освіти та прагнення зайняти вищий рівень у рейтинговій таблиці (Ващенко, 2007).

На сьогоднішній день новітні технологічні рішення є тим визначальним чинником, який суттєво впливає на процеси розвитку прогресивного мислення здобувачів сучасних закладів освіти, розвиває їх здатність спостерігати за

мінливими умовами зовнішнього світу та швидко до них адаптуватися. У сучасному світі, де інформація та знання є стратегічним предметом, а людські ресурси – основним національним багатством, отримання якісної та ґрунтовної освіти у повсякденному житті значно зростає. Система освіти є одним із основних інструментів становлення культурних, економічних і політичних зв'язків та позицій держави в глобальному масштабі. Отже, модернізація освіти має бути стратегічним завданням сучасного суспільства (*Crook, Schofield, 2017*).

Інноваційні процеси є рушійною силою їх соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку держави; застосування управлінських принципів, функцій та технологій забезпечує постійний розвиток закладів освіти та підвищує конкурентоспроможність педагогів, застосовується особистісно зорієнтований підхід до управління, який забезпечує розвиток творчого потенціалу всіх учасників освітнього процесу.

Розбудова Нової української школи, на думку Р. Брик, це сучасний етап модернізації вітчизняної системи освіти на засадах компетентнісного підходу пов'язані з інтенсивним розвитком інноваційних процесів у всіх сферах українського суспільства. У зв'язку з цим пріоритетними стають дослідження в галузі педагогічної інноватики як науки про педагогічні нововведення, що вивчає процеси розвитку освітніх систем на основі продукування, розповсюдження та освоєння новацій, ефективності інноваційних змін, які впливають на перебіг і якість результатів освітнього процесу. Педагогічним працівникам доводиться самостійно розв'язувати такі завдання, які раніше не входили до його компетенції – діагностування, прогнозування, проєктування, розроблення авторських освітніх програм, оптимізація всіх аспектів освітнього процесу тощо. (*Брик, 2021*).

Ефективна організація нововведень у закладі освіти залежить від розвитку його інноваційного потенціалу, професійної компетентності педагогічного колективу до роботи в умовах пошуку, створенні науково-методичної та матеріально-технічної підтримки інноваційних змін. Рівень професійного розвитку є найважливішою характеристикою фахівця. Швидка інтеграція свідчить про те, що найближчим часом на ринку праці найуспішнішими будуть ті фахівці, які здатні

вчитися протягом усього життя, критично мислити, досягати цілей, бути «командним гравцем», спілкуватися в багатогранному людському середовищі та виявляти формування інших сучасних компетенцій.

Інновації в освіті розглядають як реалізоване нововведення у змісті, методах, прийомах і формах навчальної діяльності та виховання особистості (як методики, технології), у змісті та формах організації управління освітньою системою, а також в організаційній структурі закладів освіти, у засобах навчання та виховання і у підходах до соціальних послуг в освіті. Це суттєво підвищує якість, ефективність та результативність освітнього процесу, тому педагогічна інноватика відповідно до особливостей інноваційних процесів в освіті має охоплювати певні теоретичні блоки понять і принципів, а саме: створення нового в системі освіти та психолого-педагогічної науки, сприйняття нового соціально-педагогічним співтовариством, застосування педагогічних новацій, система рекомендацій для теоретиків і практиків щодо пізнання інноваційних освітніх процесів в освіті та керування ними.

Теоретико-методологічні проблеми цього питання знайшли відображення у дослідженнях Л. Даниленко, Г. Єльнікової, І. Жерносека, І. Зязюна, І. Небитової, В. Пуцова, Л. Пуховської, Т. Сущенко, Т. Шестакової та ін.

Вітчизняні науковці Н. Бібік, І. Бех, Л. Ващенко, Ю. Завалевський, А. Зубко, Л. Канішевська, С. Кириленко, Н. Клокар, С. Корольок, С. Крисюк, О. Мариновська, Г. Назаренко, Н. Протасова та інші у своїх працях проаналізували особливості розвитку професійного зростання педагога в системі методичної роботи, адже науково-методична робота, якість та ефективність її проведення в закладах освіти стала ключовою проблемою реформування освітніх систем.

У працях Є. Коваленко, В. Лугового важливе місце займають питання наукових підходів та принципів організації методичної роботи в закладі освіти. Досліджуючи проведення методичної роботи, вчені розглядають її як механізм стимулювання зростання майстерності та професіоналізму вчителів не тільки під час проведення експерименту чи реалізації інноваційного освітнього проєкту, але й після проведення трансформаційних змін у закладі освіти, який став на шлях інноваційного розвитку.

Сучасна українська система освіти впевненими кроками рухається від традиційної системи навчання, коли педагог давав здобувачам освіти готові знання, до особистісно-орієнтованої педагогіки. Одним із головних завдань сучасної системи освіти є розкриття потенціалу всіх здобувачів, надання їм можливостей виявити творчі здібності, а також сформувати й розвинути необхідні навички та компетентності. Реалізувати ці завдання неможливо без впровадження поряд із традиційними нових, інноваційних технологій навчання.

Варто зазначити, що впровадження будь-якої інновації – це складний процес, який потребує супроводу. Перетворення, що відбуваються в нашому суспільстві та повсякденному житті, носять соціально-економічний характер, обумовлюють необхідність організації принципово нового освітнього процесу в закладах освіти. Воно має забезпечити, перш за все, особистісне зростання учнів, якість здобутих знань, формування у випускників необхідних умінь і навичок. Наведені критерії вимагають, насамперед, суттєвого покращення роботи педагогічного колективу, розширення світогляду та педагогічної культури вчителя, вимагають іншого погляду на сутність власних знань.

Проведення експерименту/ освітнього проєкту в закладі освіти є науково-поставленим дослідом у галузі освітньої чи виховної діяльності, спостереження досліджуваного явища в спеціально створених і контрольованих дослідником умовах. Предметом експериментального дослідження виступає педагогічна діяльність учителя і ті ситуації, які він створює сам з метою зміни об'єкту, тому використання експерименту в інноваційному процесі вимагає від учителя-дослідника вміння володіти механізмами пошуку, діагностування, інтерпретації отриманих даних, проведення моніторингу, аналізу, прогнозування тощо. Тому тільки організована науково-методична робота експериментального закладу освіти може надати справжню допомогу вчителю у цій нелегкій справі шляхом створення та ефективного функціонування науково-методичних утворень.

Модернізація освіти є процесом упровадження інновацій. Саме тому інноваційна діяльність у системі освіти потребує підтримки не лише адміністративної, а й змістової, технологічної. Зокрема, важливим є супровід

розвитку інноваційних об'єктів, надання їм необхідних ресурсів, що є основною функцією Науково-консультативної ради експериментального закладу освіти на всеукраїнському й на регіональному рівнях.

Відповідно до Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти (розділ II пункт 9): інноваційна освітня діяльність на всеукраїнському рівні здійснюється у системі освіти України і передбачає розроблення та використання в установленому законодавством порядку:

освітніх, навчальних, виховних, управлінських систем;

базового компонента дошкільної освіти, інваріантної складової змісту загальної середньої освіти, загальнодержавного компонента змісту професійно-технічної освіти, змісту позашкільної освіти;

нормативної частини змісту вищої (зокрема, післядипломної педагогічної) освіти;

освітніх технологій, форм, методів, прийомів і засобів навчання, виховання та управління освітою;

науково-методичного, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу в закладах освіти;

систем, технологій, форм і методів підвищення кваліфікації керівних, педагогічних і науково-педагогічних працівників;

форм і засобів співпраці з органами управління освітою, адміністрацією закладів освіти, педагогічними працівниками, здобувачами освіти та батьками, стейкхолдерами, технологій взаємодії з інститутами громадянського суспільства, врахування та формування громадської думки щодо модернізаційних інноваційних змін у галузі освіти (*Положення, 2023*).

Інноваційна діяльність є сукупністю заходів, спрямованих на створення, впровадження, поширення та реалізацію інновацій, спрямованих на проведення педагогічних досліджень і використання їх результатів у сфері освіти, які реалізуються шляхом упровадження освітніх проєктів науково-педагогічного, науково-психологічного, психолого-педагогічного спрямування. Експериментом є комплексний метод дослідження, який забезпечує об'єктивну і доказову перевірку

висунутої на початку дослідження гіпотези і дає змогу з'ясувати необхідні умови реалізації запропонованої інновації.

В експериментальному закладі освіти, який здійснює інноваційну діяльність, апробацію та експериментальну перевірку новітніх освітніх програм, технологій, форм, методів, прийомів і видів діяльності на певному рівні (рівнях) повної загальної середньої освіти, умовами здійснення інноваційної освітньої діяльності є:

дотримання законодавства України, вимог Державних стандартів освіти;

наявність відповідного ресурсного забезпечення та ефективне його використання;

збереження життя і здоров'я суб'єктів інноваційної освітньої діяльності;

погодження учасників освітнього процесу, органів управління освітою на здійснення інноваційної освітньої діяльності.

У розділі II пункті 6 Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти зазначено, що забезпечення проведення експерименту/проєкту здійснюється науково-консультативною радою, до складу якої мають право входити: автор ініціативи, науковий (і) керівник (и) (далі - науковий керівник), координатор експерименту/проєкту (далі - координатор), наукові консультанти, керівники та педагогічні, науково-педагогічні працівники закладів та установ освіти, наукові працівники НАПН України, представники органів управління у сфері освіти, громадських об'єднань та інші зацікавлені суб'єкти інноваційної діяльності, яка затверджується наказом Міністерства освіти і науки України.

Керівництво проведенням експерименту/реалізації інноваційного освітнього проєкту здійснюється на підставі наказу Міністерства освіти України (Міністерства освіти і науки Автономної Республіки Крим, управліннями (департаментами) освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій), що надає офіційний дозвіл та регламентує подальшу роботу закладу(-ів) освіти як експериментального(-их) на всеукраїнському або регіональному рівні.

Науково-консультативна рада здійснює науково-методичне керівництво в експериментальному(-их) закладі(-ах) освіти. Структура Науково-консультативної

ради включає в себе взаємопов'язані та взаємодієві елементи, що відповідають меті і завданням, які стоять перед експериментальним(и) закладом(ами) освіти і втілюються в різних формах, різними методами й засобами.

Науково-консультативна рада є колективним професійним органом, що поєднує на добровільній основі науковців і педагогів-практиків, які прагнуть здійснювати перетворення у закладі освіти на науковій основі, керуючись визначеними концептуальними положеннями, підходами, ідеями.

У педагогічній літературі визначають *чотири основні функції*, які належать до діяльності науково-консультативної ради: організаційно-педагогічну; інструктивно-методичну; пошуково-дослідницьку; аналітико-прогностичну.

Організаційно-педагогічна функція передбачає організацію та визначення завдань щодо змісту науково-методичної роботи у закладі освіти, планування колективних, групових методичних заходів; розробка цільових проєктів та програм щодо інноваційного розвитку закладу освіти з розвитку пріоритетного напрямку експериментальної діяльності.

Інструктивно-методична функція визначає координацію роботи з вивчення нормативно-правового, інструктивно-методичного забезпечення функціонування закладу освіти та роботи педагогів.

Пошуково-дослідницька функція полягає в стимулюванні ініціативи та активізації творчості членів педагогічного колективу до науково-дослідницької, експериментальної та іншої творчої діяльності, спрямованої на вдосконалення, оновлення й розвиток освітнього процесу в закладі освіти та роботі педагога.

Аналітико-прогностична функція є важливою в умовах упровадження стратегічного управління та планування роботи закладу освіти, що вирішується шляхом реалізації таких завдань, а саме:

здійснення тематичних та комплексних досліджень у закладі освіти;

оцінка інноваційної діяльності педагогів, у тому числі в ході атестації;

організація експертизи стратегічних документів закладу освіти (програм розвитку, освітньої програми, що включає навчальний план);

оцінка стратегічно важливих пропозицій з розвитку закладу освіти як учасника проведення експерименту/реалізації проєкту, її окремих ділянок, з науково-методичного забезпечення освітніх процесів, у тому числі інноваційних;

обговорення та експертиза рукописів навчально-методичних посібників і дидактичних матеріалів за темою дослідження (*Положення...*, 2023).

Науково-консультативна рада:

здійснює науково-методичний та організаційний супровід проведення експерименту/проєкту;

організовує підготовку педагогічних колективів до роботи за програмою експерименту/проєкту;

вносить пропозиції щодо необхідних змін у діяльності закладів освіти в межах завдань експерименту/проєкту.

Крім того, науково-консультативна рада наділяє певними повноваженнями та обов'язками директора експериментального закладу освіти, який здійснює керівництво експериментальною діяльністю закладу освіти та формує усвідомлення необхідності змін та впровадження нововведень у педагогічному колективі, створює відповідне інформаційне поле на основі залучення педагогічного, батьківського, учнівського колективів до різних форм продуктивної інноваційної діяльності.

Науковий керівник спільно з адміністрацією закладу освіти:

розробляє і коригує концепцію (наукове обґрунтування) досліджуваної теми;

розробляє програму експерименту/проєкту;

визначає оптимальний розподіл функцій між усіма учасниками експерименту/проєкту;

планує, забезпечує проведення науково-теоретичних, навчально-методичних семінарів, тренінгів для учасників експерименту/проєкту;

відстежує проміжні результати, аналізує ефективність змін, що відбулися під час експерименту/проєкту, вносить корективи і доповнення (за необхідністю);

представляє кінцеві результати експерименту/проєкту;

забезпечує відкритість і доступність змісту та результатів експерименту/проєкту для педагогічної та батьківської громадськості, засобів масової інформації;

здійснює науковий супровід під час підготовки поетапних і узагальнених звітів за наслідками проведеної роботи;

бере участь у розробленні навчально-методичної літератури для проведення експерименту/проєкту.

Про виконання програми кожного етапу експерименту/проєкту науковий керівник спільно з керівництвом експериментальних закладів готують звіт.

Звіт кожного етапу, що подається до Комісії (повна назва з посиланням), включає опис виконання завдань у строки, визначені у програмі експерименту/проєкту, розробленої навчально-методичної літератури, інших практичних матеріалів (за необхідності), що розкривають сутність виконаної роботи учасниками експерименту/проєкту.

Координатор здійснює організаційно-методичний супровід експерименту/проєкту, бере участь у підготовці матеріалів на розгляд Комісії.

Вчителі-новатори аналізують науково-методичну та навчально-методичну літературу, матеріали конференцій, семінарів інших методичних заходів за темою дослідження; розробляють індивідуальний план участі в експериментальній роботі, якого дотримуються впродовж визначеного часу, узгодженого із науково-консультативною радою та науковим керівником; проводять моніторинг власної результативності виконання планових завдань експерименту/проєкту; готують звіти про хід виконання експерименту/проєкту; аналізують результативність навчання та навченості учнів за вибраною експериментальною програмою, методикою, технологією; представляє звіт на засіданні науково-консультативної ради; постійно підвищують свій професійний рівень шляхом самоосвіти, курсової підготовки, відвідують спеціальні навчальні семінари, тренінги, курси, майстер-класи тощо; активно беруть участь у науково-методичній роботі закладу освіти.

Практичний психолог:

аналізує необхідну психолого-педагогічну літературу, організовує інформаційно-консультативні заходи для учасників експериментальної роботи закладу освіти;

добирає необхідний діагностичний матеріал відповідно до теми експерименту/проєкту та забезпечує ним педагогічний колектив;

здійснює вхідний моніторинг готовності всіх суб'єктів освітнього процесу до інноваційної діяльності. За наслідками моніторингу готує аналіз та пропозиції науково-консультативній раді щодо внесення змін до плану роботи закладу освіти, методичних об'єднань, кафедр та інших структур, які причетні до цієї діяльності;

надає консультативну психологічну допомогу учасникам експерименту/проєкту;

добирає та проводить під керівництвом наукового керівника та адміністрації закладу освіти різноманітні діагностичні дослідження, визначені програмою експериментальної роботи;

готує порівняльний аналіз даних діагностичних досліджень на початок і на кінець експерименту/проєкту. Цей аналіз обов'язково включається до тексту звіту;

створює психологічний комфорт для всіх учасників освітнього процесу (*Положення.., 2023*).

Отже, науково-консультативна рада у закладі освіти в умовах проведення експерименту/реалізації проєкту має здійснюватися як усвідомлена необхідність реалізації державних стратегічних завдань реформування змісту освіти та полягає у координації спільної діяльності педагогічних колективів і наукових керівників, інших членів ради для виконання/реалізації програми педагогічного експерименту у практику.

За її участі в освітній процес спеціально організовується і впроваджується процес педагогічних досліджень і розробок; проєктуються й апробуються нові способи професійної діяльності, відшуковуються нові форми організації освітнього процесу, створюються діагностичні методики, які допомагають визначити ефективність реалізації новацій у закладі освіти, а також покликані забезпечити організаційно-методичні умови, за яких педагог виступатиме суб'єктом, а не

об'єктом інноваційної діяльності, реалізує адаптивну модель поведінки; координувати зусилля різних служб, підрозділів закладу освіти, сприяти прояву у педагогів уміння ставити особистісні й професійно значущі цілі та їх досягати, ініціативності, робити морально відповідальний вибір нововведення, спрямованих на розвиток науково-методичного забезпечення освітнього процесу, інноваційної діяльності педагогічного колективу.

Ця структура на час проведення експерименту/проєкту є головним органом закладу освіти з питань науково-методичного супроводу інноваційного освітнього процесу.

Отже, процес впровадження інновацій в освітній процес потребує якісного кваліфікованого науково-методичного супроводу на всіх його етапах. Його успішність сьогодні залежить від поєднання здобутків педагогічної науки та практики, поєднання традиційних елементів минулого досвіду і нововведень, традиційних форм з інноваційними, використання сучасних цифрових технологій, що породжені суспільним прогресом, процесами гуманізації та демократизації суспільства.

2.2. Вхідний моніторинг базових понять експерименту/інноваційного освітнього проєкту та готовність його учасників до здійснення дослідження

У сучасному розумінні моніторинг доволі часто виконує роль діагностування. Педагогічна діагностика як система методів і засобів вивчення готовності учасників експерименту/інноваційного освітнього проєкту до здійснення дослідження не вимагала уточнення та не займала провідного місця у практиці освіти. Упровадження педагогічного моніторингу дозволило психологізувати педагогічну діяльність учителя, освітньо-виховний процес, що підіймає професійний рівень педагогічних колективів, підвищує рівень якості шкільної освіти.

Поняття «моніторинг» означає «спостереження, оцінку і прогноз певних обставин», змістом якого є одержання інформації про стан системи з метою

прийняття управлінських рішень про перехід її на якісно новий рівень. Адже на сьогоднішній день зміст і обсяг інформації, традиційно одержуваної від педагогічних об'єктів, її спрямованість на одержання показників, не дозволяють приймати управлінські рішення, адекватні реальному положенню справ, на рівні сучасних вимог.

У науковій літературі вивченню поняття «моніторинг» та методології проведення педагогічних досліджень присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні науковці О. Байназарова, І. Булах, Г. Єльнікова, О. Локшина, Т. Лукіна, В. Лунячек, О. Ляшенко, О. Овчарук, С. Раков, Л. Чернікова, Б. Блум, Т. Гусен, Дж. Ківз, Дж. Коулман, Т. Послтвейт, Р. Тайлор, Р. Торндайк та інші.

Аналіз педагогічних досліджень показує, що питання з проблеми моніторингу стосуються оцінки якості утворення, експертизи результативності діяльності закладів освіти по виконанню освітніх стандартів; результативності освітнього процесу; виміру результативності діяльності в системі «вчитель – учень».

Моніторинг в освіті (від лат. monitor – той, що нагадує, наглядає, застерігає) – спеціальна система збору, обробки, зберігання і розповсюдження інформації про стан освіти, прогнозування на підставі об'єктивних даних динаміки й основних тенденцій її розвитку та розробка науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі (Лукіна, 2021).

Поняття «моніторинг в освіті» використовується порівняно недавно та формується як інформаційна база системи управління освітою (Т. Лукіна). Об'єктами моніторингу в освіті виступають: система освіти (загальна середня, професійна, вища, національна або загальнодержавна, регіональна система, муніципальна); ресурси (кадрові, матеріально-технічні); процеси (освітній процес в цілому та окремі його складові); діяльність (управлінська, трудова, навчальна); явища (вихованість, освіченість, майстерність педагога тощо) (Лукіна, 2021).

Педагогічний моніторинг – дає визначення невеликої кількості показників, що відображають стан освітньої системи і дозволяють методом повторних вимірів накопичувати й аналізувати інформацію в динаміці (порівнюючи з вхідними або

нормативними показниками), проєктування на цій основі подальшого розвитку освітньої системи. Дослідницею Т. Лукіною були визначені функції моніторингу - інформаційна, активізуюча, формуюча, корекційна, кваліметрична, діагностична, аналітична, моделююча, прогностична, управлінська (Лукіна, 2021). Науковиця зазначала, що педагогічний моніторинг заснований на принципах:

узгодженості нормативно-правового, організаційного та науково-методичного забезпечення його складових частин; об'єктивності одержання та обробки;

комплексності дослідження різноманітних аспектів освітнього процесу, обробки та аналізу одержаних результатів;

безперервності й тривалості спостережень за станом освіти;

своєчасності отримання, обробки та використання об'єктивної інформації про якість освіти;

перспективності запланованих моніторингових досліджень, спрямованості їх на розв'язання актуальних завдань розвитку освіти;

рефлексивності;

гуманістичної спрямованості моніторингу в освітньому процесі;

відкритості та оперативності доведення результатів досліджень до відповідних органів управління, громадськості, зацікавлених міжнародних установ (Лукіна, 2021).

Особливої актуальності моніторинг, як проведення систематичного спостереження за станом освітнього середовища, набуває в ситуації дослідно-експериментальної роботи закладу освіти вивчення педагогічного явища, пошук нових способів рішення педагогічної проблеми на системному, локальному, модульному рівнях.

Спираючись на праці науковців в галузі педагогіки, моніторинг в освіті можна визначити як систему збору даних, їх обробки, аналізу та інтерпретації з метою забезпечення суспільства повною та значущою інформацією про відповідність процесів і результатів освіти нормативним вимогам, змінам, що відбуваються, і прогнозованим тенденціям.

Т. Лукіна розглядає моніторинг якості загальної середньої освіти як спеціальну систему збору, обробки, зберігання і розповсюдження інформації про стан загальної середньої освіти, прогнозування на підставі об'єктивних даних динаміки й основних тенденцій її розвитку та розробку науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі.

За О. Ляшенком моніторинг розглядається як системна процедура, що не обмежується лише контрольною функцією, а дозволяє досліджувати чинники, які потрібні для розвитку всіх об'єктів і суб'єктів, а також обирати стратегію для пошуку шляхів подальшого вдосконалення та розвитку, а також формується як багаторівнева система діагностичних процедур, що проводяться з використанням методик, які об'єктивно висвітлюють показники якісної освіти.

Програма моніторингу освітньої системи закладу освіти на думку дослідниці О. Сибіль – це пакет документів, що складається з:

- науково-теоретичного обґрунтування підходів до розробки моніторингу;

- власне програми;

- інструментарію (діагностичні методики, форми збору й аналізу результату досліджень);

- матриці періодичності проведення моніторингових досліджень;

- методичних рекомендацій з вибору можливих управлінських рішень з визначення шляхів і способів подальшого розвитку системи, подолання негативних явищ її функціонування. Програма моніторингу має вигляд таблиці, у якій п'ять розділів, а саме: критерії, показники, досліджувані параметри, об'єкти вивчення, інструментарій (Сибіль, с.39).

Моніторинг будується на чітких підставах для вимірювання та порівняння. Моніторингові дослідження дають змогу відстежити не лише реальні результати навчального процесу, а й дізнатися, наприклад, як ці результати оцінюються учнями, вчителями, батьками, громадськістю. Це вказує на те, настільки важливо сприяти формуванню в педагогічних працівників потреб у проведенні моніторингових досліджень на рівні закладу освіти і у власній педагогічній чи

управлінській діяльності. Але моніторинг може стати ефективною складовою освітньої системи закладу освіти лише за умов, якщо для своєчасного прийняття управлінських рішень буде відпрацьована технологія використання матеріалів за його результатами. Інформаційне забезпечення процесу формування управлінських рішень дозволяє підвищити їх якість, поглиблює знання керівника закладу про реальний стан освітньої системи, що окреслює:

- алгоритм організації та проведення моніторингових досліджень;

- формування мети і цілей моніторингу (як дослідження може виявити для покращення освітньої діяльності). Даний етап передбачає визначення критеріїв, показників якості вимірювання;

- добір інструментарію для проведення моніторингу (вибір анкет, тестів, таблиць, карт спостережень тощо);

- організацію дослідження (складання плану, графіка проведення, визначення відповідальних осіб, способи використання інструментарію);

- збирання даних, тобто проведення спостережень за обраними методиками;

- оброблення та аналіз даних (може проводитися за допомогою математичної статистики, кореляційного або факторного аналізу, що також передбачає описове пояснення);

- вироблення рекомендацій на основі інтерпретації даних дослідження;

- корекцію – внесення певних змін у діяльність закладу освіти на основі запропонованих рекомендацій;

інформативність - висвітлення результатів моніторингу на семінарах, педагогічних радах, урахування їх у подальшій діяльності (*Капустін, Голтяй, Клімова, 2013*).

Основними завданнями, які вирішуються в ході моніторингу розвитку системи освіти, зводяться до наступного, а саме:

- вироблення комплексу показників, що забезпечують цілісне уявлення про стан системи освіти, про якісні та кількісні зміни в ній;

- систематизації інформації про стан і розвиток системи освіти;

забезпечення регулярного і наочного представлення інформації про процеси, що відбуваються в системі освіти;

інформаційне забезпечення аналізу та прогнозування стану і розвитку системи освіти, вироблення управлінських рішень.

Відтак, одним із завдань моніторингу є попередження про той чи інший невдалий, небезпечний для ефективного функціонування об'єкта алгоритм дій, оскільки не констатація факту появи змін, які становлять небезпеку, а саме попередження про неї до того, як ситуація може стати незворотною. Тим самим створюється можливість запобігти або мінімізувати можливий деструктивний розвиток подій. Завдяки виконанню мети, завдань, моніторинг розвитку системи освіти є універсальним за своїми дослідним і практичним можливостям механізмом впливу та корекції діяльності суб'єктів системи освіти.

Експеримент беззаперечно вважається провідним методом наукового психолого-педагогічного дослідження. Його специфіка полягає в тому, що в ньому продумано створюється ситуація, в якій досліджувана властивість виявляється найкраще і її можна точніше і легше оцінити. На думку Е. Панасенко, основна перевага проведення експерименту полягає в тому, що він дозволяє надійніше, ніж всі інші методи, досліджувати певні явища (Панасенко, 2017).

Сьогоднішні вимоги суспільства до сучасної освіти підтверджують міркування щодо тісної співпраці науковців та вчителів-практиків. Це полягає в тому, щоб залучити педагогів до дослідно-експериментальної роботи, ознайомити їх з технологіями дослідження та навчити самостійно вирішувати науковими способами поточні проблеми, які виникають в закладах освіти. Дослідно-експериментальна робота полягає у створенні нового змісту освіти. В її межах триває спільна діяльність науковців та педагогічних колективів щодо розробки і втілення програм педагогічних експериментів у практику, поруч із освітнім процесом спеціально організовується і впроваджується процес професійних педагогічних досліджень та інноваційних розробок.

Під час її організації створюється новий зміст освіти, проєктуються й апробуються нові способи педагогічної діяльності, відшукуються нові форми

організації освітнього процесу, створюються діагностичні методики, які допомагають визначити ефективність навчання учнів. У вирішенні цього завдання все вагомішими стають дослідження, проведені педагогічними колективами.

Успішно здійснювати будь-які нововведення в таких складних умовах, які переживає зараз вітчизняна освіта можна лише спираючись на ґрунтовні теоретико-методологічні й методичні знання. При визначенні дослідно-експериментальної роботи необхідно враховувати:

- рівень важливості та значущості експерименту для педагогічної науки і практики;

- готовність кожного члена педагогічного колективу до експериментальної роботи або реалізації інноваційних освітніх проєктів;

- наявність матеріально-технічних умов;

- економічну ефективність та практичну значимість для всіх учасників експериментальної роботи в закладах освіти.

Експеримент (*від лат.* - проба, досвід) – це метод педагогічного дослідження, науково обґрунтований досвід, скерований на створення та апробацію інноваційних педагогічних технологій навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти, під час якого відбувається активний вплив на педагогічні явища шляхом створення нових умов, що відповідають меті дослідження, а також управління закладом освіти.

Педагогічний експеримент/інноваційний освітній проєкт є певним комплексом методів дослідження, який забезпечує науково-об'єктивну та доказову перевірку правильності обґрунтованої на початку дослідження гіпотези. Він дозволяє глибше, ніж інші методи, перевірити ефективність тих чи інших нововведень у навчанні та вихованні, порівняти значення різних факторів у структурі педагогічного процесу й обрати найкращі (оптимальні) їх поєднання для відповідної ситуації, виявити належні умови реалізації певних педагогічних завдань. Експеримент дає можливість відкрити усталені, повторювані, істотні зв'язки між явищами, тобто вивчати закономірності, характерні для педагогічного процесу.

Основною метою експерименту є перевірка теоретичних положень, підтвердження робочої гіпотези, всебічне вивчення теми дослідження, оскільки

основне призначення експерименту – підтвердження або відхилення гіпотези, покладеної в її основу, експериментальна апробація нових педагогічних технологій. На відміну від вивчення педагогічних явищ у звичайних умовах під час їх безпосереднього спостереження суть проведення експерименту полягає у свідомому відокремленні досліджуваного явища від інших і цілеспрямованій зміні умов педагогічного впливу на досліджуваних.

Педагогічний експеримент вимагає від дослідника високої методологічної культури, уважного опрацювання його програми та надійного критеріального механізму, що дозволяє фіксувати ефективність освітньо-виховного процесу.

Не всяка інновація потребує експериментування, так само як не всякий експеримент веде до запровадження чогось нового. А моніторингові дослідження здійснюються для отримання інформації про хід проведення експерименту або реалізації інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському рівні. Такі дослідження передбачають виявлення різноманітних аспектів, зокрема: виявлення змін (позитивних чи негативних) при впровадженні експериментального дослідження; визначення факторів, що впливають на якість проведення експерименту або реалізацію інноваційного освітнього проєкту; здійснення відповідного корегування реалізації інноваційної діяльності в умовах проведення експерименту.

Моніторингові дослідження передбачають також спостереження та попередження небажаних результатів під час проведення експерименту або реалізації інноваційного освітнього проєкту. Спостереження дозволяє оцінити ефективність проведення експерименту або інноваційного освітнього проєкту на кожному етапі його виконання і дає можливість виявити недоліки у їх реалізації та знайти причини їх утворення. Зокрема, серед причин, які можуть викликати небажані результати під час проведення експерименту або реалізації інноваційного освітнього проєкту є такі: зміна умов проведення експерименту або інноваційного освітнього проєкту; недостатній рівень наявних знань про те чи інше явище, яке досліджується; зміна наукового керівника експерименту / інноваційного освітнього проєкту; зміни на законодавчому рівні тощо.

Багаторічний досвід організації та проведення експериментальної роботи на базі закладів освіти та плідна співпраця з науковцями дала можливість вибудувати систему підготовки педагогічного колективу до оформлення своєї педагогічної ідеї до експериментального дослідження, яка може складатися з певних етапів, які можна окреслити:

Діагностичний – на якому проводиться аналіз стану досліджуваної педагогічної проблеми, виявлення і формулювання суперечностей, що потребують негайного усунення за допомогою нових методик, технологій, структур, нового функціонального механізму, тобто етап виявлення проблеми й обґрунтування її актуальності.

Прогностичний - на цьому етапі визначають мету, формулюють об'єкт, предмет дослідження, гіпотезу, завдання, прогнозують очікувані позитивні результати, а також можливі негативні наслідки, визначають компенсаційні заходи (якщо в цьому є передбачувана необхідність).

Організаційний - цей етап передбачає складання програми експерименту, забезпечення умов для її реалізації, підготовку матеріальної бази експерименту, розподіл управлінських функцій у дослідно-експериментальній роботі, організацію спеціальної підготовки кадрів, що беруть участь у експериментальній роботі, створення методичного забезпечення їхньої діяльності. (Діагностичний, Прогностичний, Організаційний етапи моніторингу відповідають Організаційно-підготовчому етапу) (за Положенням, 2023).

Практичний етап моніторингових досліджень - полягає у здійсненні вихідних діагностичних зрізів, що констатують стан досліджуваного явища, реалізації нової технології, методики, системи заходів, відстеженні специфіки досліджуваного процесу, вимірюванні проміжних (поточних) результатів, коригуванні випробовуваної освітньої технології, здійсненні контрольних діагностичних зрізів. (Це стосується виконання завдань на концептуально-діагностичному та формуальному етапах, згідно Положення).

Узагальнення моніторингових даних – оброблення здобутих емпіричних даних, співвіднесення результатів експерименту з поставленими цілями і завданнями,

аналіз усіх результатів, коригування гіпотези, моделі нової технології відповідно до кінцевих результатів, оформлення й опис процесу і результатів експерименту. (Даний етап повністю відповідає узагальнювальному етапу Положення).

Проведення педагогічного експерименту/реалізації інноваційного освітнього проєкту на базі закладів освіти дає змогу втілити в життя педагогічні ідеї вчених, педагогів з проблем упровадження інноваційних педагогічних технологій, проєктувати та створювати моделі Школи, моделі сучасного вчителя і класного керівника; забезпечувати співпрацю, співтворчість учителя й учня, відкритість і динамічність освітнього процесу, реалізувати диференційований та індивідуальний підходи до навчання та виховання, дистанційний та змішаний формати навчання, цифровізацію освіти та багато інших ідей, які забезпечують процес реформування галузі освіти, активно реалізовувати державну освітню політику, йти шляхом стійкого професійного зростання педагогічних працівників. Робота в інноваційному режимі дає можливість педагогічному колективу працювати на успіх здобувачів освіти, що і є кінцевим продуктом. Ефективність інноваційних процесів у закладах освіти залежить від сприйняття закладу освіти як складної, відкритої соціально-педагогічної системи, цілісного осмислення її проблемного поля, точного визначення її ключових питань, що вимагають нетрадиційного вирішення.

Важливим у плануванні експерименту, на думку О. Рудницької, є вибір незалежної змінної (причини) та залежної змінної (наслідку). Їх причинно-наслідкові відношення розкриваються в гіпотезі, але для експериментального вивчення зв'язок змінних (залежних і незалежних) має бути операціоналізованим – переведеним з теоретичної форми припущення на емпіричний рівень, це вимагає конкретизації: що саме і як буде спостерігатися та перевірятися в складних реальних педагогічних процесах, які факти і як будуть збиратися (*Рудницька, 2005*).

Існує дві структури експериментального дослідження: паралельна та послідовна. Оскільки об'єкти педагогічних досліджень (учні, класи та ін.) постійно змінюються в освітньому процесі, з ними не можна проводити експеримент двічі: спочатку без введення активного фактора впливу, а потім з ним. Адже ті самі учні у повторному експерименті будуть дещо іншими. Тому в практиці педагогічних

досліджень, як правило, використовується паралельний експеримент: обираються по можливості два однорідних об'єкти (наприклад, два класи чи групи) – *експериментальний і контрольний*. В експериментальній групі вводиться в дію активний фактор впливу, а в контрольній групі – навчальний процес залишається незмінним. Спостерігаються і зіставляються два об'єкти, причому як і до початку експерименту, так і після нього. Це дає можливість порівняти вихідні та кінцеві характеристики досліджуваного педагогічного явища і таким чином довести ефективність проведеного експерименту.

Для підвищення об'єктивності результатів дослідження, а також виключення впливу особливостей того чи іншого класу проводиться перехресне вивчення, під час якого послідовно змінюються експериментальні класи.

Умовою одержання об'єктивних даних є вирівнювання експериментального та контрольного об'єктів за тими факторами, які можуть впливати на результати дослідження (наприклад, рівень успішності в класі, вік учнів, їх попередня підготовка, умови здійснення освітнього процесу тощо).

В окремих випадках, як виняток проводиться послідовний експеримент, що ґрунтується на вивченні одного й того ж об'єкта двічі: без введення активного фактора впливу і з його введенням. У такому випадку необхідно довести, що в першому варіанті експериментальних дій характеристики об'єкта не змінились, тобто дії виявились нерезультативними. А в іншому – введення певного експериментального фактора змінило ситуацію, що засвідчило ефективність педагогічного впливу.

Можливим є також псевдопаралельний експеримент, коли порівнюються дані аналогічних об'єктів, одержані в минулому році (без введення активного фактора) й дані поточного року (з його введенням). Використання такого експерименту потребує пояснення, що умови, в яких відбувалася експериментальна робота, були однаковими, тобто пасивні фактори не зазнали змін за цей час. Планування псевдопаралельного експерименту можна вважати виправданим, коли бракує кількості учнів для формування контрольної групи.

За визначенням С. Максименка, методично формувальний експеримент здійснюється таким чином. До початку експериментального дослідження проводиться констатувальний експеримент, в якому з'ясовується стан «предмета дослідження». Констатувальний експеримент свідчить, що до початку спеціального навчання «предмет дослідження» представлений в навчальній діяльності учнів не в повній мірі або зовсім не представлений (Максименко, 2021).

Для організації експериментального навчання виділяється ряд компонентів навчальної діяльності, які підлягають формуванню, стають предметом засвоєння для учнів. Формувальний експеримент конструюється таким чином, що дослідник здійснює функцію управління процесом формування виділених «параметрів» (компонентів) навчальної діяльності. Послідовно вводячи ці параметри, формувальний експеримент практично реалізує так звану схему факторного планування.

Види формувального експерименту можна умовно поділити на лабораторні й класні. У кожній із цих груп можливе виділення індивідуальних та групових форм проведення формувального експерименту. Дані індивідуального формувального експерименту не можуть розглядатися як остаточні, вони повинні поглиблюватись результатами власного формувального експерименту. Засобами власного формувального експерименту повинні розкриватись специфічні особливості засвоєння учнями того або іншого навчального матеріалу і формування в них компонентів навчальної діяльності в умовах навчання в класному колективі, в активному співробітництві з учителем та своїми однолітками.

Формувальний експеримент дозволяє вивчати та оцінювати не лише те, що вже існує, але й те, що має існувати, оскільки він дозволяє вивчати явища в найбільш сприятливих для їх розвитку умовах. Він спрямований на забезпечення кращих результатів порівняно з тими, що досягаються в закладі освіти традиційним шляхом.

Проведенню експерименту передують попередньо розроблена його методика (сукупність мислительних і реальних операцій, розташованих у певній

послідовності, відповідно до якої досягається мета дослідження). Розробка методики експерименту передбачає дотримання деяких умов:

- необхідність проведення попереднього цілеспрямованого спостереження за об'єктом дослідження чи явищем з метою визначення вихідних даних (гіпотези, факторів, що будуть вивчатись);

- створення умов, у яких можливо здійснити експеримент (добір об'єктів для експериментального впливу, усунення впливу випадкових факторів);

- визначення меж вимірювань, які будуть здійснюватись у процесі спостереження за факторами, що впливають на об'єкт дослідження;

- забезпечення можливості систематичного спостереження за процесом розвитку досліджуваного явища і точного опису одержуваних фактів;

- можливість проведення систематичної реєстрації вимірювань і оцінювання фактів різними засобами і способами;

- можливість створення повторних ситуацій або ускладнених ситуацій з метою підтвердження чи заперечення раніше одержаних даних;

- можливість здійснити перехід від емпіричного вивчення до логічних узагальнень, до аналізу і теоретичної обробки одержаних фактичних матеріалів.

Отже, інноваційна організація діяльності закладу освіти потребує зосередження уваги на навчально-методичній роботі. Ефективними при цьому є науково-практичні семінари, семінари-презентації, семінари-тренінги, конференції, зустрічі з науковцями, досвідченими педагогами. Відтак, методична робота має бути спрямована на стимулювання творчості вчителя й формування в нього потреби самовдосконалення й саморозвитку. Результатом же вмілої організації методичної роботи має бути ефективна організація освітнього процесу.

Сприйняття колективом новацій як об'єктивної реальії відбувається тоді, коли у членів колективу є чіткі орієнтири щодо здійснення інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи, своєчасна інформованість про можливі нововведення, результативність та чітка програма їх запровадження; тоді, коли є особиста мотивація кожного суб'єкта інноваційної діяльності та спільна мотивація на досягнення цілей під час спільної діяльності (виховання, навчання); тоді, коли є

спільні погляди і підходи до впровадження та реалізації новацій; коли є довіра вчителів, учнів, батьків до ініціаторів інноваційної діяльності.

Проведення моніторингових досліджень залежить від багатьох факторів, рівнів, які повинні враховуватися при організації дослідно-експериментальної роботи, реалізації освітніх проєктів, а саме:

рівень розвитку (саморозвитку) керівників та членів педагогічного колективу, вміння працювати в умовах ринкових відносин в суспільстві, конкурентоспроможність, наявність потенціалу творчих можливостей; врахування складних умов воєнного сьогодення;

рівень ефективності управління, яке буває *адміністративним* (при виборі інновації і теми дослідно-експериментальної роботи/реалізації інноваційного освітнього проєкту провідна роль належить адміністрації) або *партисипативним* (від англ. participate – брати участь), коли провідна роль належить педагогічному колективу;

забезпеченість ресурсами – нормативно-правовими, кадровими, матеріально-технічними, науково-методичними, структурно-організаційними, технологічними, фінансовими (розуміння витрат, яких потребують інноваційна діяльність та дослідно-експериментальна робота, наскільки вони будуть виправдані результатами проведеного моніторингового дослідження; залучення позабюджетного фінансування, його частка відносно бюджетного; організація освітніх платних послуг);

режим діяльності закладу освіти;

інформація про постійний зовнішній приплив контингенту учнів (чисельний стан, кількість класів, статистичні відомості, стан здоров'я, рівень успішності, вихованості); складу чисельності педагогів, готовності до нововведень, професійний рівень, компетентність, досвід роботи, здатність до творчо-пошукової роботи; визначення рівня участі у діяльності закладу батьків та постійної їхньої підтримки;

відповідність внутрішніх процесів зовнішньому середовищу, а саме: соціальний статус, позитивний імідж закладу освіти;

збереження традицій та передового досвіду, напрацьованих у закладі освіти;

тісний взаємозв'язок із науковцями, використання засобів масової інформації, громадськими організаціями, закладами освіти з набутим передовим педагогічним досвідом;

санітарно-гігієнічний стан та медичне забезпечення учнів і вчителів та інші умови адаптації суб'єктів освітнього процесу до діяльності в інноваційному та експериментальному режимі.

Отже, досконале знання методологічних основ проведення моніторингу експерименту/інноваційного освітнього проєкту, заснованого на принципах: узгодженості нормативно-правового, організаційного та науково-методичного забезпечення його складових частин; об'єктивності одержання та обробки; комплексності дослідження різноманітних аспектів освітнього процесу, обробки та аналізу одержаних результатів; безперервності й тривалості спостережень за станом освіти; своєчасності отримання, обробки та використання об'єктивної інформації про якість освіти; перспективності запланованих моніторингових досліджень, спрямованості їх на розв'язання актуальних завдань розвитку освіти; рефлексивності; гуманістичної спрямованості моніторингу в освітньому процесі; відкритості та оперативності доведення результатів досліджень до відповідних органів управління, громадськості, зацікавлених міжнародних установ (Лукіна, 2021) – важлива складова професійної компетентності педагога-дослідника, необхідний інструмент в його повсякденній роботі, що допоможе майстерно підбирати і доцільно використовувати цілий спектр засобів та технологій педагогічного експерименту.

Результати проведення експериментів та реалізація інноваційних освітніх проєктів в Україні мають важливе значення для реформування освітньої галузі, модернізації змісту освіти та залучення науковців до вирішення актуальних педагогічних проблем. Вони сприяють збереженню та розвитку української освіти і науки, а також формуванню громадянської поведінки молодого покоління України. Експерименти та інноваційні освітні проєкти є важливими факторами, що підтримують українську ідентичність та сприяють зростанню педагогічної культури у країні, а моніторингові дослідження допомагають здійснити аналіз ефективності

проведення експерименту/ реалізації інноваційного освітнього проєкту на кожному етапі їх реалізації та здійснити узагальнену оцінку ефективності їх проведення в цілому, оскільки кожному педагогу потрібно чітко усвідомлювати послідовність етапів, співвідношення форм та методів організації експериментальної роботи, специфічні прийоми та шляхи її реалізації.

Підсумовуючи, варто зауважити, що моніторингові дослідження підтверджують важливість проведення експериментів та реалізації інноваційних освітніх проєктів на всеукраїнському рівні у закладах освіти. На основі проведення моніторингових досліджень було з'ясовано, що інноваційні освітні проєкти та експерименти сприяють покращенню якості освіти та підготовці учнів до майбутніх викликів. Проте для досягнення максимальних результатів у проведенні експерименту або реалізації інноваційного освітнього проєкту необхідна підтримка з боку адміністрації закладу освіти, обласного департаменту/ управління освіти та науки, є потреба у наданні науково-методичного супроводу учасникам проведення експерименту / реалізації інноваційного освітнього проєкту науковцями / науково-педагогічними працівниками обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, наукових установ та інституцій.

ПРОГРАМИ МОНІТОРИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Педагогічна діагностика моніторингових досліджень як система методів і засобів вивчення поставлених завдань перед дослідником створює основу для вивчення труднощів у роботі педагогічного колективу, сприяє усвідомленню та пошуку оптимальних шляхів їх подолання; дозволяє спланувати шляхи і конкретні способи їх закріплення, а результати психолого-педагогічної діагностики допоможуть науковому керівнику та директору вибрати адекватну стратегію управління закладом освіти, вирішити різноманітні проблеми, визначити доцільні форми стилю керівництва педагогічним колективом.

Педагогічна діагностика моніторингових досліджень забезпечує науковий підхід до організації роботи, професійного розвитку педагогічного колективу та саморозвитку кожного вчителя. Разом з тим, варто застерегти дослідників, що тести, опитувальники та інші діагностичні методики – не самоціль і не керівництво до дії. Це лише один із початкових етапів роботи з педагогічним колективом закладу освіти. Основний етап полягатиме в корекції, консультації, адаптації й підтримці.

Все це вимагає від наукового керівника інноваційного освітнього проєкту, директора закладу освіти високого професіоналізму, дотримання етичних норм і правил, а також чітко визначеної моральної позиції. Користуватися діагностичним інструментарієм слід максимально обачно і акуратно. По-перше, висновки тестів, опитувальників у жодному разі не повинні сприйматися як «дещо раз і назавжди дане», особливо якщо отримано негативні результати. По-друге, варто знати і пам'ятати: один-два тести не можуть дати правдиву інформацію, вони можуть лише намітити деякі тенденції. По-третє, лише численні й підтверджуючі одна одну методики, включені в цілісну програму діагностування, сприяють отриманню інформації, осмислення якої допоможе створити у закладі освіти ситуацію успіху для всіх і кожного.

При проведенні моніторингу використовуються діагностичні методики, за допомогою яких можна виявити причини недоліків у роботі педагогічного

колективу, виявити фактори, що впливають на успішність навчання здобувачів освіти тощо. Моніторингові дослідження допомагають розглянути різні аспекти реалізації інноваційних освітніх проєктів та проведення експериментів на всеукраїнському рівні у закладах освіти, а саме:

- виявити готовність педагогічного колективу до участі в експерименті / освітньому проєкті;

- визначити ефективність Концепції проведення експерименту та реалізації інноваційного освітнього проєкту;

- розробити шляхи подальшого удосконалення роботи в рамках проведення експериментів та реалізації інноваційних освітніх проєктів;

- звернути увагу на шляхи поширення інноваційних практик, здобутих на основі здійснення інноваційної діяльності в рамках проведення експерименту або реалізації інноваційного освітнього проєкту тощо.

В організації та проведенні моніторингу розрізняють два варіанти: моніторинг результатів експерименту в цілому і моніторинг результатів експерименту за окремими напрямками. Моніторинг результатів експерименту в цілому проводиться на основі єдиних методик та інструментарію, розроблених для всіх учасників експерименту, а також із використанням власних розробок. Це дає можливість відстежувати результати експерименту з єдиних позицій, виявляти особливості та результати експериментальної роботи в місті, районі або окремому закладі освіти. Необхідно відзначити, що ефективність моніторингу різко знижується за умов, якщо не розроблені конкретна мета і завдання його проведення.

Моніторинг або науково-педагогічне спостереження — це спеціально організоване, цілеспрямоване сприйняття педагогічних явищ у їх цілісності й динаміці, яке потребує дотримання певних умов. У науковій літературі виділяють такі ознаки моніторингу, а саме:

- наявність наукової теорії, в рамках якої проводиться спостереження, бо тільки справжня теорія може бути плідним підґрунтям будь-якого пошуку і створює умови для успішного використання будь-якого методу;

- чітке визначення мети, завдань і об'єкту спостереження;

наявність плану спостереження, в якому необхідно відповісти на такі запитання: які об'єкти спостерігаються, яким чином буде вестись спостереження, протягом якого часу, на які результати можна сподіватись, яку систему єдиних наукових оцінок фактів і явищ доцільно обрати;

системне ведення записів (протоколу) спостереження, які можуть бути в певній мірі формалізовані;

наявність оптимальної системи оцінювання результатів пізнавально-творчої діяльності та відображення її в протоколі спостереження. О. Кривонос зауважує, що педагогічне спостереження вимагає якісного аналізу фактів, має бути точним і об'єктивним. Водночас варто відмітити, що спостереження часто не в повній мірі сприяє проникненню в сутність явища, яке ми вивчаємо, а деякі явища й ситуації взагалі недоступні для спостереження (*Кривонос, 2021*). Тому природною й загальною є потреба поєднувати спостереження з іншими методами педагогічного діагностування.

Для опрацювання даних дослідно-експериментальної роботи науковці пропонують використовувати такі методи: спостереження, опитування, моніторинг.

Спостереження. Головна функція спостереження полягає у вибіркового відбиранні відомостей про процес, що досліджується в умовах прямого та зворотного зв'язку дослідника з об'єктом спостереження. Особливість зазначеного методу в тому, що його використовують як самостійний засіб вирішення дослідницьких завдань. Також спостереження є складником інших методів.

Спостереження характеризується такими основними рисами, які визначають його специфіку: цілеспрямованість; аналітичний характер; комплексність; систематичність.

Підготовку і проведення спостереження доцільно поділити на етапи:

- вибір об'єкта, формулювання мети і завдань;
- розроблення плану (програми) спостереження;
- підготовка засобів фіксації результатів спостереження;
- збирання даних (у вигляді записів, таблиць тощо);
- оформлення та аналіз результатів;

формулювання теоретичних та практичних висновків.

Опитування - здійснюється шляхом діалогу між дослідником та респондентом у вигляді формалізованих запитань та відповідей. Специфіка методів опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування, тестування) полягає, насамперед у тому, що під час їх використання джерелом інформації виступає учень або вчитель — безпосередні учасники досліджуваних педагогічних процесів чи явищ. Використання цього методу дозволяє охопити різні аспекти освітнього процесу, за відносно короткий час опитати велику кількість респондентів і отримати різноманітну інформацію.

Педагогічний моніторинг – це постійне спостереження за будь-яким процесом із метою виявлення його відповідності бажаному результату; це засіб вироблення нової інформації. Використовуючи цей метод, можна постійно відстежувати процеси, пов'язані із управлінською діяльністю вчителів у освітньому процесі та їхньою самоорганізацією, стежити за рівнем навченості учнів. У такому разі йдеться про супровідний контроль до поточного коригування взаємодії вчителя й учня в організації та здійсненні освітнього процесу.

У контексті впровадження методів і методик діагностування українськими вченими розроблено критеріально-діагностичний апарат та методичний інструментарій до стану розвитку дітей раннього віку в умовах закладів дошкільної освіти (*Гавриш, Васильєва, Рагозіна, 2020*); діагностування вихованості особистості (*Галузяк, Холковська, 2013*); упорядковано діагностичний інструментарій оцінювання професійної компетентності майбутніх філологів (*Боса В., 2021*); досліджено діагностичну компетентність у структурі професійної підготовки здобувачів вищої освіти (*Горбатюк, Білан, Сіткар, 2023*); ефективність тестування як методу педагогічного контролю майбутніх фахівців з вищою освітою (*Горбатюк, Сіткар, Ковальчук, Бурега, 2021*).

Дослідження діагностичної компетентності у наукових розвідках вважається досить актуальним у різних сферах професійного спрямування, зокрема вчителів початкової школи (*С. Мартиненко, І. Новик*) і музичного мистецтва (*О. Матвєєва*); педагогів-психологів (*П. Абдулаєва*) та ін. У публікаціях зазначених дослідників обґрунтовано основні аспекти формування здатності й готовності особистості

здійснювати діагностичні процеси з урахуванням особливостей та специфіки майбутньої професійної діяльності (Горбатюк, 2023).

В освітній сфері проведення моніторингових досліджень дозволяє закладам освіти ефективно реагувати на зміни у соціальному, технологічному та економічному середовищі. Вони допомагають виявити потреби учасників освітнього процесу, передбачити можливі проблеми та розробити стратегії впровадження новаторських підходів. У світі, який швидко змінюється, дуже важливо проводити моніторинг, адже його результати можуть допомогти адаптуватися до нових викликів та потреб. За допомогою результатів моніторингового діагностування можна проводити оцінку якості освіти та діяльності закладу освіти в цілому. Це дозволяє виявити потреби та пріоритети для подальшого розвитку.

Отже, моніторингові дослідження є не лише інструментом для вимірювання ефективності інновацій, але й керованим механізмом, який допомагає забезпечити їхнє успішне впровадження та подальший розвиток у сучасній освітній практиці; є ключовим інструментом, який допомагає створити ефективні та адаптивні системи освіти, сприяючи розвитку кожного здобувача освіти та вдосконаленню освітнього процесу в цілому.

ОПИТУВАЛЬНИКИ

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Блок I. Інструкція. Шановний колего! Визначте свою сприйнятливість нового, використовуючи таку оцінювальну шкалу:

3 бала – завжди;

2 бали – інколи;

1 бал - ніколи.

1. Ви постійно вивчаєте перспективний педагогічний досвід, намагаєтесь його впроваджувати, враховуючи освітні потреби суспільства та індивідуальний стиль вашої педагогічної діяльності.

2. Ви постійно займаєтесь самоосвітою.

3. Ви дотримуетесь певної педагогічної ідеї, впроваджуючи її у своїй педагогічній діяльності.

4. Ви спілкуєтесь (співпрацюєте) з науковими консультантами.

5. Ви бачите перспективу своєї діяльності, прогнозуючи її результати.

6. Ви відкриті до нового.

Блок II. Інструкція. Якщо Ви цікавитися інноваціями, впроваджуючи їх у своїй діяльності, що вас мотивує до цього. Оберіть не більше трьох відповідей і поставте біля них позначку.

- Усвідомлення недостатності досягнутих результатів та бажання їх покращити.

- Високий рівень професійних домагань, суттєва потреба у досягненні значних результатів.

- Потреба у спілкуванні з видатними, творчими особистостями.

- Бажання створення гарного, ефективного закладу освіти для здобувачів освіти.

- Необхідність у нововведеннях, зміні ситуації, подолання рутини.

- Потреба у визначенні першості.

- Необхідність пошукових дослідів, визначення закономірностей.

- Потреба у самовизначенні, самоосвіті.
- Відчуття особистої готовності щодо участі у реалізації інноваційних процесів, упевненість у своїх силах.
- Бажання практично перевірити отримані знання про нововведення.
- Потреба у ризику.
- Матеріальні причини: підвищення заробітної плати, можливість дострокової атестації тощо.
- Прагнення бути поміченим і гідно оціненим.

Блок III. Інструкція. Якщо Ви не цікавитесь інноваційними процесами і не впроваджуєте новації – вкажіть причини (або поставте позначки).

- Слабка поінформованість в педагогічному колективі о можливих інноваціях.
- Переконавання, що можна навчати дітей за старими методиками.
- Погане здоров'я, інші особистісті причини.
- Значне навчальне навантаження.
- Невеликий досвід роботи, невміння застосовувати традиційні методичні прийоми.
- Відсутність матеріальних стимулів.
- Відчуття страху щодо отримання негативних результатів.
- Відсутність допомоги вчителів-наставників.
- Розбіжності педагогічних поглядів на методи навчання.

Блок IV. Інструкція. До якої групи вчителів, на вашу думку, ви себе зараховуєте. Оберіть один із варіантів відповідей.

Група А. Ви захоплені інноваціями, постійно цікавитися педагогічними нововведеннями, завжди сприймаєте їх, впевнено, сміливо впроваджуєте їх у своїй діяльності, ризикуєте.

Група В. Ви цікавитися нововведеннями, але не впроваджуєте їх із обережності, будучи невпевненим щодо їх реалізації в освітньому процесі. Вважаєте, що нововведення впроваджувати потрібно тільки тоді, коли вони пройшли успішну апробацію в умовах, близьких до навчального процесу вашого закладу освіти.

Група С. Ви сприймаєте нововведення помірковано; не намагаючись бути серед найперших, але й останніх. Як тільки інновації будуть сприйняті більшістю педагогічного колективу тільки тоді ви їх теж будете впроваджувати в свою педагогічну діяльність.

Група D. Ви маєте більше сумнівів щодо нововведень в освітній процес ніж віри в інновації. Віддаєте перевагу сталим, апробованим методам навчання. Сприймаєте нове тільки тоді, коли інноваційні зміни буде застосовувати переважна більшість педагогічного колективу.

Група Е. Ви останнім в колективі опановуєте нововведення, не довіряючи ініціаторам перспективного інноваційного досвіду.

Блок V. Інструкція. Із яких джерел Ви отримуєте інформацію про нововведення:

- на педагогічних нарадах та семінарах;
- слухаючи новини засобів масової інформації;
- із книг з питань інноватики;
- на методичних нарадах у закладі освіти;
- спілкуючись із колегами в закладі освіти;
- спілкуючись із педагогами з інших закладів освіти.

Дякуємо за співпрацю!

ТЕСТИ

Підготовка педагогічного колективу до експерименту починається з вивчення готовності усіх педагогічних працівників закладу освіти до інноваційної діяльності. Цей етап роботи має бути забезпеченим відповідним діагностичним інструментарієм.

Приклади методик вивчення рівня різних компетентностей педагогів, без яких неможливо здійснювати освітні перетворення, наведено нижче.

Визначення рівня професійної компетентності педагога.

Однією з важливих компетентностей вчителя для здійснення інноваційної та дослідно-експериментальної діяльності є *професійна компетентність*.

Тест 1.

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

№ з/п	Перелік компонентів оцінки	Ступінь вираження		
		<i>високий</i>	<i>задовільний</i>	<i>незадовільний</i>
1.	Рівень власного професіоналізму			
2.	Досвід раціональної організації педагогічної діяльності			
3.	Задоволеність самоорганізацією власної праці, рівнем мобілізації робочого самопочуття			
4.	Вивчення на практиці нових освітніх технологій, методик, форм і прийомів педагогічної діяльності, типів моделей нестандартних уроків, позаурочної роботи з предмету			
5.	Пошук різноманітних шляхів, які дозволяють досягнути поставленої мети, вирішити відповідні проблеми			
6.	Узагальнення власних досягнень та досвіду для поширення їх як перспективного педагогічного досвіду			
7.	Обмін досвідом із колегами, використання досвіду інших працівників, співпраця з молодими (досвідченими) педагогами, підтримка колег			
8.	Інтенсивність звертання до керівництва, досвідчених			

	спеціалістів стосовно проблем, які виникають у процесі роботи			
9.	Задоволеність станом методичного забезпечення педагогічної діяльності в закладі загальної середньої освіти			
10	Визначеність у формах і методах підвищення педагогічної кваліфікації в закладі освіти та за його межами			
11	Орієнтованість на підвищення професійного статусу, службове підвищення			
12	Намагання зробити свою педагогічну діяльність соціально-значущою та наростити її потенціал			
13	Наполегливість щодо прийняття керівництвом, колегами ваших ідей, проєктів, пропозицій, поглядів, зауважень відносно подій, які відбуваються у закладі освіти			
14	Поінформованість про сутність, зміст, методику дослідно-експериментальної роботи і перспективу здійснення її у закладі			
15	Інноваційні зміни в закладі освіти в останні 2–3 роки			
16	Готовність закладу до роботи в інноваційному та експериментальному режимі			
17	Сприйняття нових ідей, нововведень, престижність участі в дослідно-експериментальній роботі			

18	Бажання займатися методичною, експериментальною діяльністю, досліджувати окрему проблему			
19	Знання форм і методів організації дослідницької роботи			
20	Організація власної самостійної діяльності з отримання знань про дослідно-експериментальну роботу			
21	Досвід співпраці з науковцями з різних питань			
22	Бажання вивчати праці, монографії, роботи, статті сучасних педагогів, учених, інших авторів			
23	Організація заходів зі збереження та укріплення здоров'я, соціального захисту учасників дослідно-експериментальної роботи			
24	Знання нормативно-правових засад власної педагогічної діяльності			

Інтерпретація результатів тесту

Якщо переважна кількість визначень має *високий* ступінь вираження — маємо справу з професійно компетентним педагогом, який об'єктивно оцінює власний фаховий потенціал, виявляє високу ступінь обізнаності в особливостях здійснення інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи, зокрема і у вашому закладі освіти, орієнтований на власну участь у них.

Якщо переважає *задовільний* ступінь вираження — рівень професійної компетентності педагога достатній, поінформованість і знання про здійснення інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної, зокрема і в закладі освіти,

стабільні, але йому необхідно підвищити власну мотивацію до ефективної та результативної участі в дослідно-експериментальній роботі.

Якщо переважає *незадовільний* ступінь — рівень професійної компетентності цього педагога не відповідає вимогам сучасної педагогічної діяльності, ступінь поінформованості про здійснення інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи, зокрема і в вашому закладі, та особиста мотивація до участі в ній дуже низькі. Він має організувати власну фахову перепідготовку та самопідготовку.

Тест 2.

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА З ІНФОРМАЦІЙНИХ ТА КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

№ з/п	Запитання	Варіанти відповідей		
		Так	Частково	Ні
1.	Який, на вашу думку, рівень цифровізації у вашому закладі освіти, в якому Ви працюєте?			
2.	Чи є у Вашому закладі єдина інформаційна база і чи встановлені правила роботи з нею?			
3.	Чи здійснюється методичне керівництво і контроль за станом бази?			
4.	Чи наявні в закладі засоби навчання: підручники, навчально-методичні посібники, довідники (в тому числі електронні); програмні засоби навчального призначення, зокрема мультимедійні; навчально-інформаційні аудіо- та відеоматеріали тощо?			
5.	Чи забезпечений повноцінний, оперативний доступ до інформаційної бази всім педагогам закладу?			
6.	Чи знаєте Ви правила використання інформації та засоби забезпечення її безпеки, чи дотримуєтесь етичних правил доступу до інформаційних ресурсів та в їхньому використанні?			
7.	Чи інтенсивно Ви користуєтесь інформаційними системами і мережами?			

8.	Чи береете Ви участь у створенні або поповненні інформаційної бази закладу на різні носії інформації?			
9.	Чи займаєтеся самоосвітою з інформаційних технологій, у тому числі за допомогою дистанційного навчання?			
10.	Чи працюєте Ви із засобами інформації поза закладом освіти, але задля професійної діяльності?			
11.	Чи знаєте Ви, з яких інформаційних джерел можна отримати необхідну інформацію?			
12.	Чи вмієте Ви визначати придатність здобутої інформації для потреб дослідження, пов'язувати її з уже наявною, усувати розбіжності?			
13.	Чи вмієте Ви розподіляти навчальний матеріал, формувати з нього комплект «засобів» навчання як систему носіїв інформації, що призначені для вирішення дидактичних завдань?			
14.	Чи тлумачите здобуту інформацію іншим, навчаєте правилам користування нею?			
15.	Чи вмієте визначати співвідношення у використанні отриманої інформації для самоосвіти та для практичної освітньо-виховної діяльності?			
16.	Чи готові Ви послуговуватися новими цифровими технологіями в роботі?			

Інтерпретація результатів тесту

Якщо переважає відповідь «так», то компетентність педагога з інформаційних та комунікаційних технологій є дуже високою. Він дає раду з сучасними інформаційними технологіями, здатний брати активну участь у цифровізації свого закладу освіти та ефективно користуватись її результатами в педагогічній діяльності.

Якщо найбільше відповідей — «частково», це означає, що педагог повільно реагує на нові можливості оволодіння навичками застосування сучасних цифрових технологій у власній педагогічній діяльності, ступінь його інформаційної обізнаності недостатній. Він потребує підвищення рівня відповідних знань, має

коригувати процес розвитку компетентності з цифрових та комунікаційних технологій.

Якщо переважає відповідь «ні», педагог необізнаний у сучасних цифрових та комунікаційних технологіях, відповідно рівень його компетентності низький. Педагогу бракує зацікавленості в засвоєнні знань, оволодінні вміннями та навичками опанування сучасних інформаційних технологій. Такому вчителю необхідно подумати про перепідготовку, підвищення відповідної компетентності або замислитись про зміну професії.

Вище наведені опитувальники та тести **не є обов'язковими**.

Адміністрація, науковий керівник спільно з науково-консультативною радою експерименту /освітнього проєкту добирають той діагностичний інструментарій, який, на їх погляд, надасть можливість визначити найбільш повний аналіз готовності педагогічного колективу і кожного вчителя зокрема до організації та проведення запланованого дослідження, в цілому до інноваційної діяльності.

Рекомендуємо розглядати результати опитування (тестування) як можливість професійно підійти до здійснення (планування) методичної роботи (заходів: семінарів, тренінгів, «круглих столів», вебінарів, консультацій тощо).

Розділ III

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРИМЕНТІВ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ПРОЄКТІВ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

3.1. Зміст та інноваційні практики здійснення дослідження в межах проведення експерименту /інноваційного освітнього проєкту

Ефективність реалізації інноваційної освітньої політики обумовлена потребою експериментальної апробації нововведень у процесі здійснення прикладних педагогічних досліджень, необхідністю залучення закладів освіти.

Дослідно-експериментальна робота є впровадженням нового, що реалізується як зміна умов, змісту, засобів, методів, форм діяльності закладу освіти та формує вміння педагогічного колективу здійснювати інноваційну освітню діяльність, самостійно вибудовувати нові моделі організації ефективної освітньої, педагогічної, методичної та управлінської діяльності на основі застосування універсальних методологічних прийомів, методів і способів, створювати умови для набуття педагогами відповідного рівня професійної компетентності.

Успішно здійснювати будь-які нововведення в такий складній системі, якою є педагогічна можна лише спираючись на глибокі теоретико-методологічні й методичні знання. До того ж необхідно зазначити, що експеримент/освітній проєкт має свої особливості, а саме: досліджуваним об'єктом тут виступають людські індивідуальності, їхні дії та вчинки, свідомі, творча діяльність, що органічно пов'язано із пізнанням психологічних факторів, які обумовлюють та опосередковують результати досліджуваних впливів, тісно і закономірно пов'язані з іншими методами педагогічного дослідження.

Найбільш важливою складовою частиною наукового дослідження є експеримент (лат. *experimentum* – проба, дослід) - метод емпіричного дослідження, що базується на активному та цілеспрямованому втручанні суб'єкта у процес

наукового пізнання явищ та предметів реальної дійсності шляхом створення умов, що контролюються та управляються, які дозволяють встановлювати визначені якості та закономірні зв'язки в об'єкті, що досліджується, та багатократно їх відтворювати.

Аналіз результатів наукових досліджень С. Гончаренка, С. Золотухіної, Т. Кристопчук, В. Лозової, Е. Панасенко, С. Сисоєвої, Є. Хрикова та інших дає можливість зробити висновки про:

розуміння значимості здійснення експерименту /освітнього проєкту — комплексного методу наукового педагогічного дослідження як чинника інноваційного розвитку освіти;

розробленість методології й теорії наукових досліджень, зокрема, з використанням педагогічного експерименту /освітнього проєкту як методу дослідження;

особливості організації і проведення експерименту /освітнього проєкту на базі різних закладів, зокрема, дошкільної, загальної середньої, позашкільної, профільної, вищої та післядипломної освіти;

дискусійність деяких аспектів методики його проведення, зокрема, наявність розходження у назвах етапів, їх цільових установках тощо;

доцільність уточнення критеріїв та показників розвитку інноваційної компетентності педагога / керівника експериментального закладу освіти.

Експеримент широко застосовують не лише в педагогічній науці, а й у соціальній практиці, де він відіграє значну роль у пізнанні та управлінні суспільними процесами. Від звичайного, щоденного, пасивного спостереження експеримент відрізняється активним впливом дослідника на явище, що вивчається. Основною метою експерименту є виявлення властивостей досліджуваних об'єктів, підтвердження наукових гіпотез і на цій основі більш широке та поглиблене вивчення теми наукового дослідження, що буде результативним, якщо будуть враховані такі критерії, як системність, міра і конкретність.

Проведення експериментальних досліджень передбачає здійснення ряду пізнавальних операцій:

- визначення цілей експерименту на основі існуючих теоретичних концепцій з урахуванням потреб практики та розвитку самої науки;
- теоретичне обґрунтування умов експерименту;
- розроблення основних принципів, створення технічних засобів для проведення експерименту;
- спостереження, вимірювання та фіксація виявлених у ході експерименту властивостей, зв'язків, тенденцій розвитку досліджуваного об'єкта;
- статистична обробка результатів експерименту;
- попередня класифікація та порівняння статистичних даних.

Проведення експериментів /освітніх проєктів на базі закладів освіти дає змогу змінити статус і структуру закладу, втілити в життя педагогічні ідеї відомих учених, педагогічного колективу, творчих учителів; впровадити інноваційні освітні технології, проєктувати та створювати освітні моделі розвитку закладу, забезпечувати співпрацю, співтворчість учителя й учня. Відкритість і динамічність освітнього процесу в експериментальних закладах освіти дає можливість досліджувати об'єкти, що сприяє більш глибокому проникненню в їхню сутність.

Розпочинаючи експеримент/освітній проєкт у закладі освіти необхідно провести аналіз власних інноваційних педагогічних практик, а також слід урахувати рівень значущості даного педагогічного експерименту для науки і практики; готовність кожного члена педагогічного колективу до експериментальної роботи; наявність матеріально-технічних умов та практичної ефективності для всіх її учасників.

Вітчизняні та зарубіжні дослідники визначили наступну класифікацію експериментів:

За призначенням об'єкта експерименту: природничо-наукові (хімічні, біологічні, фізичні), виробничі, педагогічні, соціологічні, економічні тощо.

За характером зовнішніх впливів на об'єкт дослідження: речовинні, енергетичні, інформаційні. Інформаційний експеримент використовується для вивчення впливу інформації на об'єкт дослідження.

За характером об'єктів та явищ, що вивчаються в експерименті: технологічні, соціометричні тощо. Соціометричний експеримент використовується для вимірювання існуючих міжособистісних соціально-психологічних відносин у малих групах з метою їх подальшої зміни.

За структурою об'єктів та явищ, що вивчаються в експерименті: прості та складні. Простий експеримент використовується для вивчення простих об'єктів, які мають у своєму складі невелику кількість взаємозв'язаних та взаємодіючих елементів, що виконують прості функції.

За способом формування умов проведення експерименту: природні та штучні. Природні експерименти характерні для біологічних, соціальних, педагогічних, психологічних наук, наприклад, при вивченні соціальних явищ (соціальний експеримент) в обставинах, наприклад, виробництва, побуту тощо.

За організацією проведення експерименту: лабораторні, натурні, виробничі, відкриті або закриті тощо. Експерименти можуть бути відкритими та закритими. Такі типи експериментів значно поширені в психології, соціології, педагогіці. У відкритому експерименті його завдання відкрито пояснюються тим, хто досліджується, у закритому – для одержання об'єктивних даних завдання експерименту приховуються.

За характером взаємодії засобу експериментального дослідження з об'єктом дослідження: звичайні та модельні. Звичайний (класичний) експеримент включає експериментатора, об'єкт або предмет експериментального дослідження та засоби, за допомогою яких проводиться експеримент. Модельний експеримент базується на використанні як об'єкта, що досліджується, моделі, яка може не тільки заміщувати в дослідженні реальний об'єкт, але і умови, в яких він вивчається.

За типом моделей, що досліджуються в експерименті: матеріальні та розумові. Матеріальний експеримент є формою об'єктивного матеріального зв'язку свідомості з зовнішнім світом. Розумовий (ідеалізований, уявний) експеримент є однією з форм розумової діяльності суб'єкта, у процесі якої в його уяві відтворюється структура реального експерименту, тобто засобами розумового експерименту є розумові моделі (чуттєві образи, образно-знакові моделі, знакові моделі).

За величинами, що контролюються в експерименті: пасивні та активні. Пасивний експеримент передбачає вимірювання тільки вибраних показників (параметрів, змінних) в результаті спостереження за об'єктом без втручання в його функціонування. Активний експеримент пов'язаний з вибором спеціальних вхідних сигналів (факторів) та контролює вхід та вихід системи, що досліджується.

За метою дослідження: перетворювальні, констатувальні, контролюючі, пошукові, вирішальні. Перетворювальний (творчий) експеримент включає активну зміну структури та функцій об'єкта дослідження у відповідності до висунутої гіпотези, формування нових зв'язків та відносин між компонентами об'єкта або між досліджуванним об'єктом та іншими об'єктами. Констатувальний експеримент використовується для перевірки відповідних передбачень. У процесі такого експерименту констатується наявність визначеного зв'язку між впливом на об'єкт дослідження та результатом.

Сучасними вітчизняними науковцями визначена схема, за якою слід розпочинати в закладах освіти дослідно-експериментальну роботу:

Перший крок - визначення проблеми. Одним із факторів, який прискорює формування перспективного інноваційного досвіду в необхідному для закладу освіти напрямі, сприяє розвитку творчості в педагогічному колективі, є цілеспрямована робота над науково-методичною проблемою. Вибір її визначається особливостями кожного закладу освіти, інтересами і потребами всього колективу в удосконаленні освітнього процесу, впровадженні високоефективних педагогічних технологій, які відповідають вимогам реформування галузі освіти, запитам батьківської громади та соціально-економічного розвитку певного регіону і держави в цілому.

Означена проблема вивчається педагогічним колективом, розглядається на засіданнях методичних об'єднань (кафедр), педагогічних рад та приймається більшістю педагогічного колективу. Важлива роль адміністрації закладу освіти у безпомилковому виборі науково-методичної проблеми для свого колективу. Довівши її актуальність, формуючи у вчителів інтерес до означеної проблеми, психологічну готовність вивчати її, виокремивши важливі питання для роботи

мотивувати педагогів, визначити позитивне ставлення та готовність членів колективу в необхідності проведення цієї роботи, адже важливо не тільки визначити мету – поточні завдання чи перспективні, але й переконати педагогічний колектив свідомо прийняти їх. Директор закладу освіти все робить для того, щоб сформувати позитивне ставлення і готовність учителів включатися у творчу діяльність із реалізації визначеної мети.

Крім того, необхідно залучити до експериментальної роботи учнівський, батьківський колективи, спрямувати їх до спільної співпраці шляхом проведення конференцій, зборів, семінарів, зустрічей з науковцями обраного напрямку досліджень.

Наступним важливим кроком є попереднє вивчення стану проблеми в науковому світі та освітній практиці, яке полягає у вивченні та аналізі наукових та науково-методичних праць, нормативно-правової бази з вищезначеної проблеми. Послідовність пошуку наукової інформації за окресленою проблемою передбачає:

- збір загальної інформації з проблеми дослідження за допомогою енциклопедій, довідників, словників, підручників;

- ознайомлення з фактами, що характеризують історичний аналіз дослідження та сучасний стан розвідок визначеної проблеми;

- створення попереднього уявлення, вихідної концепції про об'єкт та предмет дослідження;

- використання матеріалів та систематизація знайдених першоджерел для подальшого вивчення досліджуваної проблеми;

- пошук наукових статей, матеріалів досліджень, монографій та ознайомлення з ними; виявлення посилань на оригінальну літературу в мережі Інтернет;

- систематичний пошук та аналіз публікацій за проблемою дослідження;

- виокремлення відомих фактів від маловідомих доробок учених;

- вивчення оригінальних за темою дослідження наукових публікацій;

- виявлення та конкретизація ще невивчених питань.

Отриману інформацію необхідно систематизувати шляхом створення власної бібліографічної картотеки на основі бібліотечних каталогів.

На цьому етапі доцільно провести навчально-практичні, методологічні семінари; засідання методичних об'єднань, проблемні семінари з педагогічним колективом, роз'яснювальну роботу з батьками, ознайомивши їх із темою обраного дослідження (батьківська рада), а також роботу із заступниками директора щодо визначення функціональних обов'язків кожного з них за умов експериментальної діяльності закладу освіти. Означені кроки дадуть можливість членам шкільного колективу усвідомити реальний стан подальшого функціонування закладу освіти та відповідність тенденціям розвитку цифровізації суспільства, вимогам батьків у забезпеченні їх дітей якісними освітніми послугами.

Третім кроком експерименту є створення Науково-консультативної ради, до якої входять автор ініціативи, науковий керівник, адміністрація закладу освіти, науковий консультант, представники батьківської громади, громадських організацій, координатор. Саме Науково-консультативна рада узгоджує тему експерименту/освітнього проєкту, визначає терміни проведення дослідження, планує етапи роботи та готує відповідний пакет документів для проведення дослідно-експериментальної роботи. Раду очолює науковий керівник експерименту /освітнього проєкту або автор ініціативи.

Четвертий крок передбачає порядок оформлення та підготовки документів. З метою отримання дозволу на проведення експерименту/освітнього проєкту та отримання статусу експериментального закладу освіти всеукраїнського (регіонального) рівня директор закладу освіти подає до відповідного органу управління освітою, Інституту післядипломної педагогічної освіти заявку про проведення експерименту на базі означеного закладу освіти та програму експерименту /освітнього проєкту, підписані автором педагогічної ініціативи або науковим керівником, директором закладу освіти, координатором та засвідчені печаткою відповідного закладу.

Підготовлений пакет документів на проведення експерименту/освітнього проєкту всеукраїнського рівня подається на розгляд Науково-методичної комісії

з інноваційної діяльності сектору дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), позашкільної освіти і виховання Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України.

Перелік документів, які подаються на розгляд Комісії:

Заявка на проведення експерименту /освітнього проєкту.

Програма проведення експерименту /освітнього проєкту на весь період експерименту.

Програма I етапу дослідно-експериментальної роботи.

Лист-клопотання Міністерства освіти і науки АР Крим, управлінь (департаментів) освіти і науки обласних державних (військових) адміністрацій, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.

Дані про наукового керівника та наукових консультантів експерименту, координаторів (методисти обласних Інститутів післядипломної педагогічної освіти, науковці та методисти Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»).

Заявка охоплює: перелік основних ідей експерименту /освітнього проєкту (опис актуальності проблеми дослідження), мету, об'єкт, предмет, гіпотезу, завдання, теоретико-методологічні основи, базу дослідження, методи дослідження, наукову новизну, теоретичне та практичне значення; визначення строків та етапів проведення; очікувані результати; інформацію про автора педагогічної ініціативи, наукового керівника експерименту /освітнього проєкту (місце роботи, посада, кваліфікаційна категорія, педагогічне, вчене звання, науковий ступінь, контактний телефон); опис наявного і необхідного забезпечення дослідно-експериментальної роботи (організаційного, науково-методичного, кадрового, матеріально-технічного, фінансового).

Актуальність теми експерименту /освітнього проєкту розкриває сутність проблеми, відповідність теми дослідження сучасним вимогам певної галузі науки та перспективам її розвитку, практичним завданням відповідної сфери діяльності. Важливою складовою актуальності є формулювання проблемної ситуації, виклад її сутності. Висвітлення актуальності має окреслити те, що зроблено до початку

дослідження, що нового пропонує педагогічний колектив закладу освіти, який внесок буде зроблений у розвиток науки та передової практики. Достатньо в обсязі однієї сторінки стисло викласти сутність проблеми дослідження; соціальну значущість проблеми дослідження.

Мета дослідження – визначає кінцевий результат, на досягнення якого воно спрямоване та реалізується шляхом виконання необхідних конкретних завдань, що були окреслені.

Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію.

Предмет дослідження – теоретичне відтворення об'єктивної дійсності, тих суттєвих зв'язків та відношень, які підлягають безпосередньому вивченню даного дослідження та є головними, визначальними для проведення експерименту/освітнього проєкту. Предметом дослідження можуть бути умови, критерії, методи або ефективність взаємодії урочних та позаурочних форм роботи.

Завдання дослідження - формулюються у формі переліку дій: «вивчити...»; «проаналізувати...»; «встановити...»; «з'ясувати...»; «обґрунтувати...» тощо. Під час опису завдання дослідження, обов'язково слід вказати на обґрунтованість визначеної мети і гіпотези експерименту /освітнього проєкту.

Теоретико-методологічною основою проведення дослідження є ґрунтовні положення нормативних документів; наукові праці учених з даної проблеми; стисло характеризують методологічну й теоретичну базу проведення експерименту/освітнього проєкту.

Методи дослідження – є важливою складовою у заявці, вони вказують на шляхи досягнення мети та розв'язання визначених у роботі завдань, свідчать про достовірність і вірогідність отриманих наукових результатів; подають опис використаних методів.

Наукова новизна не повинна зводитися до просто переліку встановлених фактів, ідей, закономірностей, вона має розкривати головну наукову концепцію, дати наукове пояснення дослідження у новому якісному й кількісному аспектах (розвиток відомих ідей, відкриття нових законів, явищ, закономірностей, наукове

обґрунтування нових методів розрахунку, вимірювань, технічних рішень) тощо. Основні ідеї експерименту /освітнього проєкту забезпечують все те, що зорієнтовано на впроваджуваний проєкт; також доцільно виписати *ідею експерименту та очікувані результати*.

Принципи віддзеркалюють сучасний рівень розвитку освіти, за їх допомогою здійснюється дослідно-експериментальна робота.

Достовірність результатів забезпечуватиметься коректним використанням методик і технологій за погодженням із науковими керівниками та консультантами експерименту /освітнього проєкту; якісною обробкою експериментальних даних, систематичним порівняльним аналізом.

Основний метод дослідження – комплексний педагогічний експеримент. Обов'язково в Заявці вказується база експерименту, склад Науково-консультативної ради, строки проведення експерименту /освітнього проєкту, опис етапів.

Зміст етапів – логічне розкриття мети і завдань дослідно-експериментальної роботи. У Заявці необхідно особливо чітко прописати очікувані результати.

Програма, яка подається відповідно із Заявкою містить визначені заходи, спрямовані на реалізацію завдань експерименту/освітнього проєкту. Вона складається за етапами і за роками. Програма дослідно-експериментальної роботи на кожен етап подається відповідно до строків її проведення.

Експериментальні навчальні плани, авторські програми з предметів інваріантної та варіативної складової навчального плану, навчальні посібники доцільно подати до відповідних комісій Міністерства освіти і науки України (всеукраїнський рівень), органів управління освітою (регіональний рівень) з метою отримання дозволу на їх експериментальну апробацію та впровадження в освітній процес закладу освіти.

Отже, головною метою впровадження та реалізації інноваційних освітніх проєктів та проведення експериментів в закладах освіти є розвиток педагогічного колективу, перехід його роботи з репродуктивного типу на пошуковий у становленні його як розробника інноваційних методик, технологій, систем і моделей експериментальної перевірки в освітньому процесі закладу освіти.

3.2. Підготовка звітних документів за етапами та по завершенню дослідження

Розбудова системи освіти України вимагає пошуку й апробації шляхів удосконалення освітнього процесу. У вирішенні цього завдання все вагомішими стають дослідження, які проводять педагогічні колективи закладів освіти. На думку Ю. Завалевського, успішність інноваційної діяльності передбачає, що вчитель усвідомлює практичну значущість різних інновацій в системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні, а практична значущість проведення дослідно-експериментальної роботи в закладах освіти сприяє реформуванню освітньої політики, модернізації змісту освіти, забезпеченню нормативної бази для її реалізації на основі залучення науковців до вирішення актуальних проблем педагогічної практики (Завалевський, 2020). Здійснення цілеспрямованих змін не повинно входити у протиріччя з традиційними формами діяльності, що склалися. Навпаки, грамотно сплановані й упроваджені інновації здатні наповнити новим змістом, змінити традиційну шкільну філософію, зробити діяльність закладу освіти більш ефективною й привабливою для залучення нових сил і ресурсів, насамперед для учнів, батьків, суспільства тощо.

Інноваційна діяльність педагогічного колективу закладу освіти орієнтується на активне впровадження нововведень, здатності виявляти актуальні проблеми освіти, базується на осмисленні практичного досвіду шляхом порівняння з науковими дослідженнями у відповідному напрямі, знаходити та реалізовувати ефективні способи їх вирішення. Відбувається наукове й практичне усвідомлення та освоєння інновації, стають необхідними знання й досвід науковців, які мотивують педагогічні колективи закладів освіти розпочинати дослідно-експериментальну роботу.

Програма проведення експерименту /освітнього проєкту складається директором, науковим керівником за участю наукових консультантів і координаторів за темою дослідження на кожний навчальний рік (роки) поетапно, відповідно до визначених етапів, які мають наступний зміст:

I (організаційно-підготовчий) етап.

На даному етапі педагогічний колектив вивчає проблему дослідження в науковій та методичній літературі, вивчає можливості і проводить діагностику готовності педагогічного колективу закладу освіти до проведення експерименту /освітнього проєкту; формує позитивне ставлення учасників освітнього процесу до майбутніх змін; теоретично осмислює проблему, висунуті провідні ідеї, розробляє систему цілей, задач та обґрунтовує планові завдання експерименту /освітнього проєкту.

На цьому етапі створюються необхідні умови (кадрові, інформаційні, організаційні, фінансові, матеріально-технічні) для проведення експерименту. Створюються творчі групи вчителів; розподіляються управлінські функції, посадові обов'язки адміністрації, педагогів-експериментаторів; визначаються зміст і форми співпраці з науковими керівниками, консультантами; розробляється і впроваджується система морального і матеріального стимулювання вчителів.

Підсумком даного етапу є звіт на засіданні відповідної Комісії дослідження в ході експерименту/освітнього проєкту на базі експериментального (-их) закладу (-ів) освіти всеукраїнського чи регіонального рівнів, затверджується програма експерименту /освітнього проєкту наступного етапу (відповідно на кожному етапі).

II (концептуально-діагностичний) етап - спрямований на розроблення Концепції досліджуваної педагогічної ідеї, добір учителями і психологами діагностичного інструментарію, діагностичних методик, якими необхідно керуватися протягом проведення експерименту /освітнього проєкту. На цьому етапі визначаються стратегії і тактика діяльності закладу освіти; науково-теоретична підготовка педагогічного колективу до проведення дослідження в ході експерименту /освітнього проєкту (вивчення методологічних основ, теорії і практики, методів дослідження); розробляються методичні матеріали; критерії і показники, інструментарій відстеження процесу дослідження.

Кінцевим продуктом II етапу є Концепція; чіткість уявлень про зміст досліджуваної ідеї і шлях її реалізації у певному закладі освіти; наявність програми моніторингу, визначені критерії, показники, розроблений або визначений

інструментарій відстеження результатів дослідно-експериментальної роботи. Підготовлені вищеназвані матеріали для звітування на відповідній Комісії.

III (формувальний) етап – спрямований на експериментальну перевірку розробленої Концепції та навчально-методичного забезпечення впровадження інноваційних педагогічних технологій, розроблення цих навчальних курсів, програм, методик тощо, а також упровадження в практику роботи закладу освіти нового змісту освіти, організації освітнього процесу, або інноваційної моделі закладу освіти, системи заходів щодо вдосконалення окремих аспектів педагогічної діяльності. Крім того, зміст роботи формувального етапу експерименту/освітнього проєкту передбачає відстеження процесу впровадження інноваційних педагогічних технологій: накопичення проміжних результатів про хід експерименту, його аналіз, внесення необхідних корективів в експериментальну діяльність.

Результатом етапу є матеріали програмного, науково-методичного забезпечення проведення експерименту /освітнього проєкту; модель закладу освіти, узагальнення проміжних результатів реалізації інновацій (звітування на відповідній Комісії).

IV (узагальнювальний) етап – спрямований на узагальнення і результатів проведення експерименту /освітнього проєкту, аналіз дослідження відповідно до програми моніторингу, порівняння результатів з поставленими цілями; узагальнення і поширення досвіду роботи, корегування гіпотези відповідно до отриманих результатів; також узагальнюються завдання якісного і кількісного аналізу консеквенцій (результатів) експерименту. Поширюється досвід роботи закладу освіти, накопичений в ході проведення експерименту/освітнього проєкту.

На узагальнювальному етапі проведення експерименту/ освітнього проєкту підводяться прикінцеві підсумки, аналізуються результати моніторингових досліджень тощо.

Формою подання результатів дослідження є звіт про проведення експерименту /освітнього проєкту, методичні рекомендації, статті, посібники, додатки (схеми, анкети, моделі, програми, тести, матеріали семінарів, вебінарів, «круглих» столів,

конференцій), які підтверджують результативність проведеної роботи та її наукову і практичну значущість.

Підсумком дослідно-експериментальної роботи є науково-практична конференція із залученням наукових керівників, консультантів, вітчизняних і зарубіжних науковців, під час якої узагальнюється досвід роботи педагогічного (-их) колективу (-ів) закладу (-ів) освіти протягом усіх років проведення експерименту /освітнього проєкту.

Результатом означеного етапу є оформлення й опис ходу і результатів експерименту /освітнього проєкту, проведення підсумкових звітів узагальнення і поширення досвіду роботи серед інших закладів освіти: написання звіту, рекомендацій щодо впровадження в практику педагогічної діяльності перспективних інноваційних технологій; публікації, науково-практичні конференції, семінари.

V (корегувальний) етап – проводиться у разі необхідності (внесення корективів щодо часткової зміни або виправлень, доповнень до спрогнозованих результатів дослідно-експериментальної роботи) та підсумкового наукового звіту.

Після виконання програми відповідного етапу експерименту /освітнього проєкту, який мав статус всеукраїнського рівня директор експериментального закладу освіти спільно з автором педагогічної ініціативи або науковим керівником звітують щодо перебігу і отриманих результатів на засіданні комісії вписати назву Науково-консультативної ради Міністерства освіти і науки України; регіонального рівня – на засіданні вченої (науково-методичної) ради відповідного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Звіт про результати завершення дослідження в ході експерименту/ освітнього проєкту подається в письмовій формі та включає опис виконання завдань, аналізу очікуваних результатів та підкріплюється розробленими під час проведення дослідження програмами, посібниками, методичними розробками, іншими практичними матеріалами, які розкривають сутність виконаної роботи, підписується науковим керівником експерименту /освітнього проєкту, директором закладу освіти, координатором та засвідчуються печаткою відповідного закладу освіти.

Після схвалення звіту на засіданні науково-методичної комісії з інноваційної діяльності сектору дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), позашкільної освіти та виховання Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України, вченої (науково- методичної) ради відповідного інституту післядипломної педагогічної освіти на підставі отриманих документів приймається рішення та видається наказ відповідного органу управління освітою про підсумки проведення експерименту /освітнього проєкту та подальшої реалізації отриманих позитивних результатів.

Спостереження. Головна функція спостереження полягає у вибіркового відборі відомостей про процес, що досліджується в умовах прямого та зворотного зв'язку дослідника з об'єктом спостереження. Особливістю спостереження є його використання, як самостійного засобу розв'язування дослідницьких завдань.

До основних характеристик наукового спостереження, які визначають його специфіку, відносяться: цілеспрямованість, аналітичний характер, комплексність; систематичність. Підготовку і проведення спостереження доцільно умовно поділити на етапи:

- вибір об'єкта, формулювання мети і завдань;
- розробка плану (Програми);
- підготовка засобів фіксації результатів спостереження;
- збір даних (записи, таблиці, діаграми тощо);
- оформлення та аналіз результатів;
- формулювання теоретичних та практичних висновків.

Опитування – здійснюється шляхом діалогу між дослідником та респондентом у вигляді формалізованих запитань та відповідей. Специфіка методів опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування, тестування) полягає, перш за все, в тому, що під час їх використання джерелом інформації виступає учень або педагог – безпосередні учасники досліджуваних педагогічних процесів чи явищ. Опитування дозволяє широко охоплювати різні аспекти освітнього процесу. За відносно короткий проміжок часу опитати значну кількість респондентів і отримати всебічну інформацію.

*Анкет*и — це стандартизовані опитувальники, що містять питання на певну тему. Вони можуть використовуватися як в друкованому вигляді, так і в електронному. Анкети легко аналізувати та узагальнювати результати. Анкетування є ефективним для збору великої кількості даних від різних учасників. Проте, потрібно враховувати, що під час проведення анкетування може бути низька якість відповідей (інформація може бути не завжди точною або об'єктивною).

Інтерв'ю — це структуроване або неструктуроване опитування, під час якого дослідник задає питання учасникам освітнього процесу та записує їх відповіді. Використовується для збору інформації про думки, переконання, досвід та ставлення учасників до інновацій. Дозволяє отримати детальні та глибокі відповіді; допомагає зрозуміти контекст та думки співрозмовника. Готуватися до інтерв'ю бажано ретельно, адже під час його проведення іноді може бути важко підібрати ключові питання; інформація може бути спотворена залежно від способу формулювання питань та інтерпретації відповідей.

Тестування — це процес оцінки компетентностей здобувачів освіти, який відбувається за допомогою стандартизованих тестів або завдань. Використовується цей метод для оцінки академічного рівня здобувачів освіти та визначення їхнього прогресу в навчанні. Він є об'єктивним і дозволяє порівняти результати відповідей учасників освітнього процесу. Недоліком тестування є те, що цей метод не завжди відображає повний спектр здібностей здобувачів освіти та може бути обмежений у вимірах та контекстуальній релевантності.

Аналіз документів — це метод дослідження, який полягає в систематичному зборі, інтерпретації та аналізі різноманітних або електронних документів, який проводиться з метою ознайомлення з певною проблемою або явищем. Цей метод може бути використаний для дослідження різних аспектів освітнього процесу, починаючи від аналізу навчальних програм, оцінки навчальних досягнень учнів та завершуючи пізнанням реакції учасників освітнього процесу на інновації.

Першим кроком до здійснення цього методу є збір необхідних документів, які відносяться до конкретної теми або проблеми. Це можуть бути офіційні документи, звіти, законодавчі акти, положення, концепції тощо. Потім потрібно

систематизувати та класифікувати їх за різними критеріями, щоб зробити аналіз більш організованим і ефективним. Після цього здійснюється їхній аналіз, що включає в себе уважне прочитання та інтерпретацію змісту, виявлення ключових тем, трендів, аналіз аргументів та доказів, а також здійснення висновків.

Порівняльний аналіз документів може бути корисним для виявлення різниці, подібностей та закономірностей між різними джерелами інформації. На основі аналізу документів формуються висновки та рекомендації щодо досліджуваної проблеми або теми.

Моніторинг – означає постійне спостереження за будь-яким процесом з метою виявлення його відповідності бажаного результату. Він проводиться для отримання і аналізу нової інформації, постійного відстеження та узагальнення процесу проведення експерименту /освітнього проєкту; база для відпрацювання і коригування управлінських рішень.

Педагогічний моніторинг відстежує управлінську діяльність учителя в освітньому процесі, рівень навченості учнів та самоорганізацію вчителів. Під ним розуміємо супровідний контроль до поточного коригування взаємодії вчителя й учня в організації й здійсненні освітнього процесу.

Ці методи та інструменти можуть бути застосовані окремо, або в комбінації для отримання комплексної та об'єктивної інформації про стан інноваційних процесів у закладі освіти.

Отже, діагностування є не лише інструментом для вимірювання ефективності інновацій, але й керованим механізмом, який допомагає забезпечити їхнє успішне впровадження та подальший розвиток у сучасній освітній практиці. Були розроблені критерії процесу збору та обробки інформації:

- становлення педагогічного колективу (за результатами анкетування):

готовність, мотивація; методологічні знання, оволодіння алгоритмом дослідницької діяльності; вміння перетворити мету соціального замовлення у педагогічно конкретні завдання інноваційної діяльності, змінити структуру предметного змісту та дібрати методи, засоби, заходи, прийоми його реалізації; усвідомлення пріоритетності процесу розвитку;

- цілісність освітнього процесу закладу освіти, відповідність державного замовлення наявним педагогічним технологіям або авторським програмам;
- упорядкованість (чітка організація, послідовність виконання завдань, раціональний розподіл обов'язків);
- відповідність механізмів творчої діяльності педагогів (модифікаційного, комбінаторного, радикального);
- наявність механізму зворотного зв'язку;
- стійкість до впливу передбачених внутрішніх та непередбачених зовнішніх чинників.

ЗАЯВКИ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства
освіти і науки України
06.11.2023 року №1373

ЗАЯВКА

**на реалізацію інноваційного освітнього проєкту всеукраїнського рівня
за темою «Система моніторингу ресурсного забезпечення закладу загальної
середньої освіти відповідно до державної освітньої політики»
на базі закладів загальної середньої освіти Черкаської області
на 2023-2028 роки**

Актуальність теми дослідження. У Законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» однією із пріоритетних засад державної освітньої політики визначено забезпечення якості освітньої діяльності, яка трактується як рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти, що відповідає вимогам, встановленим законодавством. Реалізація цієї засади державної освітньої політики потребує наявності достовірної інформації про освітній процес, зокрема – про ресурсне забезпечення діяльності закладу загальної середньої освіти.

Одним із механізмів, що надає можливість отримувати об'єктивну інформацію, оптимально та вчасно реагувати на прояви тих чи інших негативних явищ є *моніторинг як система збору, обробки та використання інформації* про діяльність закладу освіти, що спрямовується на визначення реального стану зазначеного об'єкта управління та прогнозування його розвитку.

Внаслідок російської агресії проти нашої держави тисячі закладів освіти України зазнали руйнувань матеріально-технічної бази, яка активно модернізувалась упродовж чотирьох довоєнних років у ході реалізації Концепції

«Нова українська школа». Цілком з об'єктивних причин у період воєнного часу досить ускладненим є також фінансове, навчально-методичне та кадрове ресурсне забезпечення освітньої діяльності.

Для майбутньої відбудови та оновлення системи освіти України у повоєнний час наразі виникає нагальна необхідність у системному, докладному, систематичному відстеженні фактичного рівня ресурсного забезпечення закладів освіти. Результати такого моніторингу сформують об'єктивне бачення стану забезпечення вітчизняної освіти матеріально-технічними, навчально-методичними, кадровими та фінансовими ресурсами, розуміння того, чи відповідає рівень ресурсного забезпечення сучасним вимогам та як можна вплинути на ситуацію з метою її виправлення. Це, своєю чергою, сприятиме формуванню ефективних управлінських рішень, раціональному та оптимально доцільному використанню бюджетних і спонсорських коштів для реалізації засадничих положень державної політики у сфері освіти.

Зважаючи на актуальність порушеної проблеми для сучасної педагогічної практики обрано **тему** інноваційного освітнього проєкту: ***«Система моніторингу ресурсного забезпечення закладу загальної середньої освіти відповідно до державної освітньої політики»***.

Проблема моніторингу різних аспектів освітньої діяльності протягом останніх десятиліть активно розробляється вітчизняною наукою та апробується у системі освіти України.

У наукових працях С. Бабінець, Г. Єльнікової, В. Кричевського, О. Локшиної, Т. Лукіної, О. Ляшенка, А. Майорова, А. Сологуба, досліджено основи організації та проведення моніторингу як передумови оптимального процесу педагогічного управління якістю сучасної освіти. У роботах цих учених моніторинг розглядається спеціальна система тривалого спостереження та систематичної діагностики, яка дає змогу об'єктивно вимірювати якість освіти, оцінювати, своєчасно попереджувати про відхилення, розуміти причини недоліків, прогнозувати основні тенденції та динаміку розвитку освітньої галузі у відповідності до сучасних вимог.

На думку А. Дахіна, В. Кальней, Л. Коробович, С. Шишова, С. Подмазіна, З. Рябової, моніторинг є модернізованою контрольно-аналітичною функцією менеджменту, яка забезпечує безперервний зворотний зв'язок, надаючи інформацію для поточного коригування та прогнозування освітніх процесів.

Учені В. Бодряков, Н. Вербицька, П. Дмитренко, В. Лунячек, С. Мартинова теоретично обґрунтували зміст та розробили критерії оцінювання, інструментарій та процедуру моніторингу різних аспектів діяльності закладів освіти.

Наукову і практичну цінність мають також праці з питань моніторингу інноваційної діяльності закладів освіти (О. Абдуліна, Л. Ващенко, Л. Даниленко, Н. Маркова); експертизи результативності освітньої діяльності щодо дотримання державних стандартів (О. Боднар); аналізу результативності навчально-виховного процесу (І. Підласий); моніторингу розвитку закладу освіти на основі комп'ютерних технологій (Г. Сухович).

Технологічні аспекти автоматизації процесів моніторингу усебічно висвітлено у роботах із трансдисциплінарного аналізу та консолідації (О. Палагін, О. Стрижак, С. Довгий, О. Мінцер, М. Петренко, В. Величко).

Попри значну кількість наукових праць з питань моніторингу різних аспектів діяльності закладів освіти слід зазначити, що проблема створення системи моніторингу ресурсного забезпечення закладу загальної середньої освіти потребує подальшого розроблення.

Проблемне поле нашого дослідження окреслюється термінами «ресурс», «забезпечення», «ресурсне забезпечення» та дефініціями «моніторинг ресурсного забезпечення», «система моніторингу ресурсного забезпечення». Коротко окреслимо наше розуміння цих термінів і дефініцій.

Термін «ресурс» походить від французького «ressource» та означає «допоміжні засоби, запаси, можливості, необхідні елементи людської діяльності». У широкому розумінні ресурси – це матеріальні та нематеріальні об'єкти, джерела, передумови задоволення необхідних людям матеріальних і духовних потреб, сукупність витрат (політичних, матеріальних, технологічних, фінансових, інформаційних, кадрових, особистісних), які застосовуються для досягнення мети.

Для діяльності закладів загальної середньої освіти найбільш вагомими є такі ресурси, як *матеріально-технічні* (у тому числі – технологічні), *навчально-методичні* (у тому числі – нормативно-правові, інформаційні), *кадрові* та *фінансові*.

У Словнику української мови поняття «забезпечення» трактується як процес і результат постачання чогось у достатній кількості, задоволення певних потреб, створення умов для здійснення чого-небудь. Тоді термін *«ресурсне забезпечення»* можемо визначити як *постачання* (як процес забезпечення) і *наявність* (як результат забезпечення) *сукупності матеріально-технічних, навчально-методичних, кадрових та фінансових ресурсів, що використовуються чи можуть використовуватися закладом освіти для здійснення своєї діяльності, сприяють його розвитку, переходу до якісно нового стану.*

На основі аналізу зазначених вище наукових доробків та з урахуванням статті 48 «Моніторинг якості освіти» Закону України «Про освіту» дефініцію *«моніторинг ресурсного забезпечення»* розглядаємо як процес збору, обробки та використання інформації про наявність необхідних ресурсів для забезпечення діяльності закладу загальної середньої освіти, як комплекс послідовних і систематичних заходів і процедур, що здійснюються з метою виявлення та відстеження реального стану ресурсного забезпечення, встановлення відповідності фактичних результатів вимогам державної освітньої політики, а також оцінювання ступеня, напряму і причин відхилень від загальнодержавних пріоритетів і цілей.

Ключовим поняттям нашого дослідження є *«система моніторингу ресурсного забезпечення»*. Слід зазначити, що термін «система» – грецького походження, у перекладі означає «сполучення з'єднання, утворення». З філософської точки зору, система – це сукупність визначених взаємопов'язаних елементів, які утворюють між собою єдине ціле, що має певну функціональність та мету. Взаємозв'язність елементів визначають її структуру, властивості елементів визначають її функціональність (за В. Шинкаруком).

В Універсальному словнику-енциклопедії (за ред. М. Поповича) наголошується на характерній ознаці системи – внутрішньо впорядкованій структурі

елементів, яка становить цілісність, сукупність організаційних засад, норм та правил, обов'язкових для певної галузі.

За А. Семеновою, об'єкт як система ґрунтується на провідних системоутворювальних чинниках, взаємозв'язках і взаємозалежності її елементів, а побудова структури системи полягає у виявленні окремих функціональних особливостей її елементів, визначенні первинних, основних, похідних факторів, взаємовпливу цілого і його елементів, динаміки розвитку об'єкта як системи.

Системи моніторингу характеризуються також неможливістю зведення властивостей системи до суми властивостей її елементів, так званою *емерджентністю* – наявністю особливих властивостей, не властивих її елементам та їх композиціям, й не пов'язаних зв'язками, які утворюють її структуру. Емерджентність систем виявляє ще одну їх складну характеристику – *трансдисциплінарність*, яка визначається як гіпервластивість об'єктів, систем, процесів та інших сутностей проявляти свої властивості при їх інтерпретації у різноманітних галузях знань та наукових, виробничих, організаційних, соціальних процесах тощо (О. Стрижак).

Трансдисциплінарність системи визначає її інтелектуальність, при умові притаманності їй природномовного статусу (В. Широков, О. Стрижак).

Базуючись на зазначеному вище розумінні поняття «система», у ході експериментальної роботи буде розроблено *систему моніторингу ресурсного забезпечення закладу загальної середньої освіти*, структурними компонентами якої є суб'єкти, основні напрями (зміст) моніторингу, етапи моніторингу, цілі кожного етапу; критерії, показники та індикатори для діагностики даних; методи, інструментарій та алгоритми процедур збору, обробки, збереження і використання даних, види оформлення результатів моніторингу. Кожен із етапів моніторингу має свої особливості, зокрема – певні теоретико-методологічні засади, зміст, принципи організації та проведення, а також виконує інформаційну, діагностичну, аналітичну та прогностичну функції.

Система моніторингу ресурсного забезпечення закладу загальної середньої освіти буде представлена на *концептуальному* (інтеграція філософського,

соціального, психолого-педагогічного знання, існуючих законодавчих і нормативних актів, освітніх і професійних стандартів), *змістовому* (реалізація теоретичних положень щодо основних напрямів моніторингу ресурсного забезпечення, зокрема – моніторингу наявності матеріально-технічних, навчально-методичних, кадрових та фінансових ресурсів), *технологічному* (розроблення технологічних процедур та інструментарію моніторингу кожного із основних напрямів) і *прогностичному* (на основі аналізу даних виокремлення основних завдань щодо виконання вимог освітніх і професійних стандартів, визначення перспектив ресурсного забезпечення закладу загальної середньої освіти відповідно до вимог державної освітньої політики) рівнях.

Технологічну основу моніторингу буде складати інтелектуальна інформаційно-аналітична платформа аналізу та оцінювання ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти, яка має з компонентну архітектуру когнітивних сервісів.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, розробленні та експериментальній перевірці системи моніторингу ресурсного забезпечення закладу загальної середньої освіти.

Об'єкт дослідження – діяльність закладів загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – система моніторингу ресурсного (матеріально-технічного, навчально-методичного, кадрового, фінансового) забезпечення закладу загальної середньої освіти.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні про те, що забезпечення закладу загальної середньої освіти матеріально-технічними, навчально-методичними, кадровими, фінансовими ресурсами в умовах воєнного часу та повоєнної розбудови буде ефективним за умови реалізації науково обґрунтованої та експериментально перевіреної системи моніторингу ресурсного забезпечення, яка сприятиме систематизації об'єктивних і достовірних даних про наявні ресурси, визначенню відповідності ресурсного забезпечення сучасним вимогам, оптимальному плануванню та прогнозуванню перспектив ресурсного забезпечення закладу загальної середньої освіти згідно з державною політикою у галузі освіти.

Відповідно до об'єкта, предмета, мети та гіпотези визначено основні **завдання**

дослідження:

Здійснити аналіз теорії та практики моніторингу ресурсного забезпечення закладу загальної середньої освіти.

Розробити й обґрунтувати наукові, технологічні та методичні засади системи моніторингу ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти.

Визначити й обґрунтувати механізм та інструменти впровадження, забезпечення та критерії ефективності системи моніторингу ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти.

Апробувати систему моніторингу ресурсного забезпечення закладу загальної середньої освіти, здійснити аналіз та узагальнення результатів.

Розробити практичні рекомендації для органів управління освітою різного рівня щодо перспектив ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти відповідно до державної освітньої політики.

Методологічну основу дослідження становлять: основні концепції філософії освіти та трактування сучасних парадигм розвитку освіти; принципи загальнонаукової методології; діалектичний підхід до пізнання дійсності; взаємодії зовнішнього і внутрішнього, об'єктивного і суб'єктивного; системно-синергетичний підхід до пізнання процесів і явищ у нестабільних системах; трансдисциплінарна консолідація інформаційних ресурсів; наукові основи та концепції управління закладом освіти як відкритою соціально-педагогічною системою на засадах інформаційного менеджменту, соціальної інформатики, інтелектуальних інформаційних технологій, онтологокерованих систем; системний, цільовий, полісуб'єктний, діяльнісний, функціональний наукові підходи до пізнання процесів і явищ у відкритих динамічних організаційних системах, принципи державного й соціального управління, загальні принципи менеджменту освіти, специфічні принципи ресурсного забезпечення закладу освіти.

Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про інноваційну діяльність», «Про Національну програму інформатизації»; Постанови КМУ «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності

закладів освіти» від 30.12.2015 р. № 1187 (зі змінами), «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» від 2 грудня 2020 р. № 1556-р; наказ МОН України від 16.01.2020 р. № 54 «Про затвердження порядку проведення моніторингу якості освіти».

Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів від 14.12.2016 № 988/1115; Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти та Державний стандарт початкової освіти, затверджені постановами Кабінету Міністрів відповідно від 23.11.2011 №1392 та від 21.02.2018 №87; чинна нормативно-правова база щодо вимог ресурсного забезпечення діяльності закладів загальної середньої освіти; професійні стандарти керівників і педагогічних працівників закладу загальної середньої освіти.

Теоретичною основою дослідження є психолого-педагогічні основи освітнього менеджменту (Л. Ващенко, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, Л. Карамушка, Є. Павлютенков); концептуальні положення оцінки якості освіти (О. Ляшенко, О. Локшина); основи кваліметрії (Г. Дмитренко, Л. Одерій); освітнього моніторингу (С. Бабінець, Г. Єльнікова, В. Кричевський, Т. Лукіна, А. Сологуб); теоретичні засади освітньої експертизи (О. Бондар, С. Братченко, В. Паламарчук, І. Підласий); теорії оцінювання та вимірювання (В. Бодряков, Н. Вербицька, П. Дмитренко, В. Лунячек, С. Мартинова); теорії прогнозування (В. Глущенко, В. Кремень, В. Матвієнко); філософські, соціологічні, психолого-педагогічні, управлінські концепції теорії освітньої діяльності (В. Семиченко, А. Фурман); трансдисциплінарна парадигма освіти (Ж. Піаже, Б. Николеску, С. Довгий, О. Палагін, В. Широков, О. Стрижак, Г. Бевз, А. Лебідь, Л. Роша, В. Величко); теоретичні основи системного аналізу, прийняття рішень та інформатизації управління освітніми системами (Т. Сааті, В. Михалевич, М. Згуровський, Н. Панкратова, В. Заславський, О. Стрижак, В. Биков, М. Жалдак, Л. Калініна, Ю. Конаржевський,).

Науково-педагогічні принципи експерименту узгоджуються із загальними педагогічними принципами (гуманізації та демократизації, цілісності та системності, наступності та неперервності, інноваційності, інтеграції науки і практики) та **специфічними** педагогічними принципами (формування освітніх політик, заснованих на даних; дотримання балансу між автономією закладу освіти та пріоритетами державної освітньої політики; безпеки персональних даних; трансдисциплінарності, систематичності та системності моніторингу; доцільності моніторингових процедур; об'єктивності одержання та аналізу даних моніторингу; забезпечення зворотного зв'язку), які будуть апробовані у ході експерименту.

Методи дослідження. Вирішення поставленої мети та завдань здійснюватиметься за допомогою комплексу методів:

- *теоретичних*: аналіз наукової літератури з питань загального, педагогічного, інноваційного менеджменту та моніторингу різних аспектів діяльності закладу освіти; вивчення нормативних, директивних, інструктивних, методичних документів, на основі яких організовується моніторинг діяльності закладу освіти; порівняння, класифікація, систематизація, узагальнення теоретичних та експериментальних даних;

- *емпіричних*: діагностичні (спостереження, опитування, анкетування, тестування, фокус-групи); прогностичні (експертні оцінки, системний аналіз, самооцінювання, самоаналіз); метод педагогічного моделювання для розроблення системи моніторингу ресурсного забезпечення закладу освіти; педагогічний експеримент для перевірки гіпотези дослідження;

- *системологічних*: системний аналіз, кластеризація, методи математичної статистики, виявлення статистичних залежностей, ранжування, групування, графічне та онтологічне відображення результатів.

Основний метод дослідження – педагогічний експеримент.

База дослідження: заклади загальної середньої освіти Черкаської області:

Комунальний заклад «Степанецький ліцей - опорний заклад загальної середньої освіти» Степанецької сільської ради об'єднаної територіальної громади Черкаської області.

Звенигородський ліцей № 3 Звенигородської міської ради Звенигородського району Черкаської області.

Моринський ліцей з дошкільним підрозділом імені Тараса Григоровича Шевченка Звенигородської міської ради Звенигородського району Черкаської області.

Хацьківський ліцей - заклад загальної середньої освіти Степанківської сільської ради Черкаського району Черкаської області.

Степанківський ліцей - заклад загальної середньої освіти Степанківської сільської ради Черкаського району Черкаської області.

Черкаський фізико-математичний ліцей (ФІМЛП) Черкаської міської ради Черкаської області.

Смілянська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 4 Смілянської міської ради Черкаської області.

Золотоніська спеціалізована школа № 2 інформаційних технологій Золотоніської міської ради Черкаської області.

Чорнобаївська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 1 Чорнобаївської селищної ради Черкаської області.

Ковтунівський навчально-виховний комплекс «загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів - дошкільний навчальний заклад» Новодмитрівської сільської ради Золотоніського району Черкаської області.

Золотоніська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 3 Золотоніської міської ради Черкаської області.

Смілянська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 7 Смілянської міської ради Черкаської області.

Черкаська гімназія № 9 ім. О.М.Луценка Черкаської міської ради Черкаської області.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягає в тому, що буде: теоретично обґрунтовано систему моніторингу ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти, схарактеризовано її підсистеми;

розроблено механізм запровадження системи моніторингу ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти;

визначено та обґрунтовано критерії, показники та індикатори ефективності системи моніторингу ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти;

здійснено опис змістового наповнення процедур та алгоритмів моніторингу ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти;

подальшого розвитку набудуть зміст, форми і методи моніторингу діяльності закладів освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що буде:

реалізовано інтелектуальну інформаційно-аналітичну платформу аналізу та оцінювання ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти як технологічної складової системи моніторингу цих закладів;

впроваджено в сучасну педагогічну практику систему моніторингу ресурсного забезпечення закладу загальної середньої освіти;

апробовано механізм запровадження системи моніторингу ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти та розроблено відповідні науково-методичні рекомендації;

розроблено факторно-критеріальні моделі та програми моніторингу ресурсного забезпечення закладу освіти;

сформовано та упорядковано база знань методів діагностики стану ресурсного забезпечення закладу освіти; застосовано оновлений діагностичний інструментарій;

розроблено порядок проведення моніторингових процедур та алгоритми дій суб'єктів моніторингу ресурсного забезпечення закладу освіти;

здійснено автоматизацію процесів збирання, аналізу, комбінування великих обсягів даних про ресурсне забезпечення закладу освіти для прийняття рішень на всіх рівнях управління освітою;

визначено раціональні форми підготовки суб'єктів моніторингу ресурсного забезпечення закладу освіти;

підготовлено аналітичні публікації, методичні рекомендації для суб'єктів

моніторингу та практичні рекомендації для органів управління освітою різного рівня щодо перспектив ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти відповідно до державної освітньої політики.

Вірогідність результатів експерименту буде забезпечуватися методологічною обґрунтованістю вихідних теоретичних положень, коректним використанням методів і процедур моніторингу; застосуванням засобів штучного інтелекту, якісною обробкою експериментальних даних; систематичним порівняльним аналізом різних показників результативності системи моніторингу; результатами практичного впровадження основних теоретичних підходів, принципів, висновків дослідження та інноваційних розробок у роботу закладу освіти.

Строки проведення експерименту всеукраїнського рівня 2023– 2028 роки

I (організаційно-підготовчий) етап (вересень 2023 року – серпень 2024 року):

здійснити аналіз нормативно-правових документів, філософської та психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження

вивчити та узагальнити досвід з питань моніторингу діяльності закладу освіти

розробити нормативно-правове забезпечення експерименту (локальні нормативно-правові документи на рівні регіональної системи освіти);

сформувати теки інформаційно-методичного забезпечення експерименту;

визначити архітектуру та функціональність інтелектуальної інформаційно-аналітичної платформи аналізу та оцінювання ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти;

провести різні форми інформаційно-освітньої діяльності (конференції, семінари, наради, тренінги, консультації, вебінари тощо) для уточнення кола проблем, які потребують дослідження;

сформувати тимчасові творчі колективи для дослідження особливостей моніторингу різних аспектів ресурсного забезпечення закладу загальної середньої освіти;

підбити підсумки I (організаційно-підготовчого) етапу реалізації інноваційного освітнього проєкту.

II (концептуально-діагностичний) етап (вересень 2024 року – серпень 2025 року):

теоретично обґрунтувати систему моніторингу ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти, схарактеризувати її підсистеми;

розробити механізм запровадження системи моніторингу ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти, підготувати відповідні науково-методичні рекомендації;

визначити та обґрунтувати критерії, показники та індикатори ефективності системи моніторингу ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти;

здійснити опис змістового наповнення процедури моніторингу ресурсного забезпечення закладу загальної середньої освіти;

розробити факторно-критеріальні моделі та програми моніторингу ресурсного забезпечення закладу освіти;

розробити інтелектуальну інформаційно-аналітичну платформу аналізу та оцінювання ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти;

розробити порядок проведення моніторингових процедур та алгоритми дій суб'єктів моніторингу ресурсного забезпечення закладу освіти;

здійснити добір методів діагностики стану ресурсного забезпечення закладу освіти та відповідного діагностичного інструментарію;

провести констатувальну діагностику стану ресурсного забезпечення закладу загальної середньої освіти;

підбити підсумки концептуально-діагностичного етапу експерименту.

III (формувальний) етап (вересень 2025 року – серпень 2027 року):

Реалізувати процеси збирання, оброблення, аналізу, комбінування великих обсягів даних про ресурсне забезпечення закладу освіти на основі когнітивних сервісів відповідної інтелектуальної інформаційно-аналітичної платформи;

апробація системи моніторингу ресурсного забезпечення закладу загальної середньої освіти;

реалізувати факторно-критеріальні моделі та програми моніторингу ресурсного забезпечення закладу освіти, забезпечити дотримання порядку проведення моніторингових процедур та алгоритмів дій суб'єктів моніторингу ресурсного забезпечення закладу освіти;

упорядкувати банк методів моніторингу ресурсного забезпечення закладу освіти; апробувати оновлений діагностичний інструментарій;

провести семінар «Сучасні підходи до моніторингу ресурсного забезпечення закладу загальної середньої освіти»

підбити підсумки III (формульовального) етапу експерименту.

IV (узагальнювальний) етап (вересень 2027 року – серпень 2028 року):

провести контрольне діагностування стану ресурсного забезпечення закладу загальної середньої освіти;

на основі порівняння початкових, проміжних і контрольних результатів моніторингу дослідити динаміку стану ресурсного забезпечення закладу загальної середньої освіти;

визначити ефективність розробленої системи ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти відповідно до державної освітньої політики;

узагальнити основні теоретичні висновки експериментальної роботи;

підготувати аналітичні публікації, методичні рекомендації для суб'єктів моніторингу та практичні рекомендації для органів управління освітою різного рівня щодо перспектив ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти відповідно до державної освітньої політики.

провести всеукраїнський науково-практичний семінар за підсумками експерименту «Система моніторингу ресурсного забезпечення закладу загальної середньої освіти відповідно до державної освітньої політики»;

підбити підсумки завершення експерименту.

Організаційно-кадрове забезпечення інноваційного освітнього проєкту всеукраїнського рівня

Наукові керівники:

Чепурна Наталія Миколаївна, ректор Комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», кандидат педагогічних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України.

Стрижак Олександр Євгенійович, заступник директора Національного центру «Мала академія наук України», доктор технічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України.

Автор ініціативи: Чепурна Наталія Миколаївна, ректор Комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», кандидат педагогічних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України.

Наукові консультанти:

Кириленко Світлана Володимирівна, начальник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України, кандидат педагогічних наук.

Спірін Олег Михайлович, директор Інституту цифровізації освіти НАПН України, член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України.

Назаренко Галина Анатоліївна, проректор з науково-методичної роботи КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», доктор педагогічних наук, професор.

Засєкіна Тетяна Миколаївна, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник.

Потапов Григорій Михайлович, полковник Збройних сил України, кандидат військових наук, провідний науковий співробітник Центрального науково-

дослідного інституту озброєння та військової техніки Збройних сил України, радник директора Українського мовно-інформаційного фонду Національна академія наук України, координатор науково-методичного забезпечення.

Савченко Ірина Миколаївна, учений секретар Національного центру «Мала академія наук України», кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

Члени науково-консультативної ради:

Данилевський Валерій Вікторович, начальник Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації, кандидат історичних наук.

Сімушина Оксана Іванівна, заступник начальника Управління - начальник відділу дошкільної, загальної середньої, інклюзивної та позашкільної освіти Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації.

Лісова Наталія Іванівна, проректор із питань зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти Комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», доктор педагогічних наук.

Приходнюк Віталій Валерійович, завідувач відділу створення і використання інтелектуальних мережних інструментів Національного центру «Мала академія наук України», кандидат технічних наук.

Дем'яненко Валентина Борисівна, завідувач відділу інформаційно-дидактичного моделювання Національного центру «Мала академія наук України», кандидат педагогічних наук.

Надутенко Максим Вікторович, завідувач відділу інформатики Українського мовно-інформаційного фонду Національної академії наук України, кандидат технічних наук.

Надутенко Маргарита Володимирівна, старший науковий співробітник відділу лінгвістики Українського мовно-інформаційного фонду Національної академії наук України, кандидат філологічних наук.

Замулко Олена Іванівна, завідувач координаційного центру професійного розвитку особистості Комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».

Яременко Олександр Іванович, сільський голова Степанецької об'єднаної територіальної громади Черкаського району Черкаської області.

Сасенко Олександр Якович, міський голова Звенигородської міської територіальної громади Звенигородського району Черкаської області.

Кульбаченко Ольга Вікторівна, директор «Центру професійного розвитку педагогічних працівників» Звенигородської міської ради Звенигородського району Черкаської області.

Кулик Яна Олегівна, начальник відділу освіти, культури, туризму, молоді, спорту та охорони здоров'я виконавчого комітету Степанківської сільської ради Черкаського району Черкаської області.

Діхтяр Тамара Василівна, директор комунальної установи «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Степанківської сільської ради Черкаського району Черкаської області.

Ткаченко Катерина Олександрівна, директор комунальної установи «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Черкаської міської ради Черкаського району Черкаської області, кандидат педагогічних наук.

Трушкова Тетяна Сергіївна, начальник управління освіти, молоді та спорту Смілянської міської ради Черкаського району Черкаської області.

Дзюба Антон Миколайович, голова правління благодійної організації "Благодійний фонд "Фонд освітніх ініціатив"

Виконавці:

Яременко Станіслав Іванович, директор Комунального закладу «Степанецький ліцей - опорний заклад загальної середньої освіти» Степанецької сільської ради об'єднаної територіальної громади Черкаської області.

Дубенська Олександра Василівна, директор Звенигородського ліцею № 3 Звенигородської міської ради Звенигородського району Черкаської області.

Колісник Валерій Григорович, директор Моринського ліцею з дошкільним підрозділом імені Тараса Григоровича Шевченка Звенигородської міської ради Звенигородського району Черкаської області.

Рожелюк Володимир Іванович, директор Хацьківського ліцею - заклад загальної середньої освіти Степанківської сільської ради Черкаського району Черкаської області.

Яценко Катерина Миколаївна, директор Степанківського ліцею - заклад загальної середньої освіти Степанківської сільської ради Черкаського району Черкаської області.

Зімнін Юрій Фірсевич, директор Черкаського фізико-математичного ліцею Черкаської міської ради Черкаської області.

Цапенко Ганна Іванівна, директор Смілянської загальноосвітньої школи I-III ступенів №4 Смілянської міської ради Черкаської області.

Вертипорох Олена Миколаївна, Золотоніської спеціалізованої школи № 2 інформаційних технологій Золотоніської міської ради Черкаської області.

Мовчан Лариса Василівна, директор Чорнобаївської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1 Чорнобаївської селищної ради Черкаської області.

Малий Іван Володимирович, директор Ковтунівського навчально-виховного комплексу «загальноосвітня школа I-III ступенів - дошкільний навчальний заклад» Новодмитрівської сільської ради Золотоніського району Черкаської області.

Павленко Лариса Анатоліївна, директор Золотоніської загальноосвітньої школи I-III ступенів №3 Золотоніської міської ради Черкаської області.

Криворучко Мар'яна Володимирівна, директор Смілянської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 7 Смілянської міської ради Черкаської області.

Топчій Ірина Вікторівна, директор Черкаської гімназії № 9 ім. О. М. Луценка Черкаської міської ради Черкаської області.

Координатор:

Кіян Ольга Іванівна, докторка філософії, завідувач сектору експериментальної педагогіки відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

Очікувані результати:

У практику освітньої діяльності буде запроваджено систему моніторингу ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти.

Зкладам загальної середньої освіти буде запропоновано:

- автоматизовану форму збирання, аналізу, комбінування великих обсягів даних про ресурсне забезпечення закладу освіти;
- обґрунтування та опис критеріїв, показників та індикаторів ефективності системи моніторингу ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти;
- опис змістового наповнення моніторингових процедур, порядок їх проведення та алгоритми дій суб'єктів моніторингу ресурсного забезпечення закладу освіти;
- факторно-критеріальні моделі та програми моніторингу кожного із видів ресурсного забезпечення закладу освіти;
- упорядкований банк методів діагностики стану ресурсного забезпечення закладу освіти; відповідний діагностичний інструментарій.

3. Для органів управління освітою різних рівнів буде надано:

- рекомендації щодо раціональних форм підготовки суб'єктів моніторингу ресурсного забезпечення закладу освіти;
- рекомендації щодо перспектив ресурсного забезпечення закладів загальної середньої освіти відповідно до державної освітньої політики.

Наукові керівники:

ректор КНЗ «Черкаський обласний
інститут післядипломної освіти
педагогічних працівників
Черкаської обласної ради»,
кандидат педагогічних наук, доцент

Наталія ЧЕПУРНА

заступник директора Національного
центру «Мала академія наук України»,
доктор технічних наук, професор

Олександр СТРИЖАК

Координатор:

докторка філософії, завідувачка
сектору експериментальної педагогіки
відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної
роботи Державної наукової установи
«Інститут інноваційних технологій і змісту освіти»

Ольга КІЯН

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства
освіти і науки України
від 22 січня 2024 № 68

ЗАЯВКА

**на проведення експерименту на всеукраїнському рівні за темою
«Організаційно-педагогічні умови профільного навчання в авторській школі
«Діалог» на базі Нетішинського академічного ліцею
Нетішинської міської ради Шепетівського району Хмельницької області
у листопаді 2023 – листопаді 2028 років**

Опис основних ідей. Актуальність.

Очікування суспільства, які проголошені у Концепції Нової української школи, спрямовані на перехід освітньої системи на новий тип гуманістично-інноваційної освіти, здатної зробити її конкурентоспроможною в європейському та світовому просторах.

Незважаючи на складну ситуацію в Україні, викликану збройною агресією росії, проблема реалізації та подальшого впровадження реформи Нової української школи була і залишається одним із пріоритетних напрямів освітньої політики держави.

Сьогоденним викликом для української освіти є реалізація профільного навчання, яке покликано виявляти та забезпечувати розвиток індивідуальних здібностей здобувачів, досягнення ними оптимальних результатів навчання, формування та застосування відповідних компетентностей, що визначені Законом України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та необхідні для подальшого здобуття освіти й професійного самовизначення. Профільна середня освіта повинна забезпечити наступність у формуванні таких якостей як ініціативність, інноваційність, комунікабельність, гнучкість, конструктивність, динамізм, готовність до знаходження консенсусу, вмінню жити і працювати в інформаційному просторі, мати «м'які» навички для успішного життя в соціумі та підготувати здобувача освіти до навчання у закладі вищої освіти.

Впровадженню профільного навчання присвячені наукові праці вчених, педагогів – С. Алексєєвої, Н. Бібік, І. Беха, Т. Вакуленко, Г. Васьківської, А. Габ, Л. Гриневич, Г. Іванюк, В. Кизенка, І. Кучерявого, Л. Липової, Т. Лукашенко, В. Малишевої, В. Мархлєвського, Н. Морзе, М. Піддячого, А. Самодріна, О. Хмельницької, П. Хобзея, Л. Ткаченко, О. Фасолі, Д. Шахніна та ін.

Учені розглядають профільну середню освіту як механізм самовизначення особистості та її реалізацію у майбутньому, важливу складову неперервної освіти. Водночас, важливим є накопичення практичного досвіду щодо різних аспектів впровадження профільної середньої освіти, створення ефективних організаційно-педагогічних умов профільного навчання, моделей авторських шкіл з апробацією результативності та ефективності організаційно-педагогічних умов профільного навчання.

У працях О. Барановської, Н. Бібік, М. Бурди, Г. Васьківської, Г. Вороніної, Н. Зеленко, В. Кизенка, О. Корсакової, С. Косянчука, В. Кременя, А. Самодріна, О. Топузова, С. Трубачевої та ін. з'ясовуються проблеми змісту профільного навчання. У дослідженнях С. Бондар, М. Головка, О. Ляшенка, Н. Новожилової та ін. висвітлюються проблеми розроблення форм і методів організації навчальної діяльності у закладах, що надають профільну середню освіту.

Проте в українській системі освіти виникли суперечності між усталеними підходами «старої» загальноосвітньої середньої школи та новими вимогами суспільства: динаміка цивілізаційного розвитку спричиняє швидкі зміни у професіях, змісті та формах діяльності тощо. Сьогодні негативний вплив на стан освіти також мають й освітні втрати внаслідок пандемії Covid-19 та російської агресії. Повноцінна реалізація завдань профільного навчання ускладнюється неузгодженістю теоретичних пошуків і реалій сьогоденної освітньої парадигми між проголошеними цілями та практичної дійсності. На цей час відсутні концептуальні засади профільного навчання та Державний стандарт профільної середньої освіти, які відповідно до етапу програми реформи Нової української школи мали бути розроблені у 2023 році. Як наслідок виникає неоднозначне тлумачення законодавчих норм профільної середньої освіти, що постає для новостворених

академічних ліцеїв ключовою проблемою та викликом щодо організації якісного профільного навчання. Також нові потреби та можливості, завдання Нової української школи диктують необхідність створення системи профільної освіти з урахуванням потреб не лише країни, але й регіону, місту.

Сучасний заклад, що надає профільну середню освіту, має вирізнятися метою, змістом, організацією, формами, методами й технологіями, забезпеченням тощо задля реалізації запитів суспільства та особистості, тобто мати й авторський характер. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема обґрунтування та створення сприятливих організаційно-педагогічних умов профільного навчання, накопичення практичного досвіду їх реалізації, зокрема, в академічних ліцеях.

Окреслені виклики зумовлюють потребу практичного пошуку ефективних організаційно-педагогічних умов закладів загальної середньої освіти, у тому числі за рахунок інноваційної діяльності, дослідно- експериментальних досліджень, створення авторських шкіл з метою реалізації наступності між закладом загальної середньої освіти та закладами професійно-технічної, передвищої й вищої освіти, для забезпечення запитів та подальшого успішного професійного становлення кожної особистості.

Усе вищевикладене обумовлює актуальність питання організації якісного освітнього процесу в академічних ліцеях, переосмислення концептуальних підходів, пошуку та створення відповідних умов організації та функціонування профільного навчання з особливою увагою на діалогічну взаємодію та урахування ідеї європейської моделі «Місто як школа». При цьому важливе значення має врахування соціально-економічних та освітніх особливостей кожного регіону, кожного закладу освіти.

У контексті реалізації профільного навчання в академічних ліцеях надзвичайної важливості набуває й питання збереження та адаптації кращих традицій закладу, власних підходів щодо створення організаційно-педагогічних умов профільного навчання в закладі освіти.

Нетішинський академічний ліцей, який з 2027 року надаватиме лише профільну середню освіту у місті-супутнику Хмельницької атомної електростанції, дотримуватиметься в організації якісного освітнього процесу державних вимог у галузі освіти та засад авторської школи «Діалог». Останнє передбачає впровадження ідей діалогічної взаємодії, діалогічного простору як реалізації засад педагогіки партнерства, що розроблені колективом закладу в процесі дослідно-експериментальної роботи регіонального рівня за темою «Створення діалогічного простору освітнього процесу як реалізація засад педагогіки партнерства» (школа «Діалог», 2018-2022 рр.), експерименту всеукраїнського рівня з апробації нової програми виховання «Нова українська школа в поступі до цінностей» (2019-2022 рр.). У парадигмі діалогізації освітнього процесу ліцей як частина соціуму є цілісною, відкритою, поліструктурною, поліфункціональною системою. Адаптація та вдосконалення здобутків авторської школи, попередніх розробок та напрацювань з урахуванням сучасних вимог сприятиме створенню організаційно-педагогічних умов якісного профільного навчання.

Особливу актуальність мають такі концептуальні аспекти функціонування школи «Діалог»:

методологічний – на основі синергетико-діалогічних засад перебігу освітнього процесу та взаємодії його учасників;

світоглядно-філософський – формування гуманної особистості з діалогічною свідомістю;

соціальний – засіб соціалізації особистості через діалогічну взаємодію зі світом та собою;

психологічний – створення позитивного психологічного мікроклімату в колективах, забезпечення взаємодії суб'єктів педагогічного процесу на основі діалогічних взаємин;

дидактичний – забезпечення розвитку всіх сфер особистості у процесі реалізації продуктивного діалогового навчання, розширення варіативності профільного навчання;

методичний – ефективне застосування адекватних форм і засобів проблемно-діалогічного навчання.

Відповідно до мети профільного навчання, модель школи «Діалог» передбачає можливості вибору та поєднання різних форм навчання (змішану, очну, дистанційну, екстернатну, сімейну (домашню), індивідуальну (сімейний патронаж) тощо). Діалогічне середовище передбачає диференціацію та індивідуалізацію навчання з метою задоволення інтересів, потреб здобувачів освіти, забезпечення їх реалізованості на діагностико-прогностичній основі, сприяючи професійному самовизначенню, розвитку індивідуальної освітньої траєкторії, введення в освітній процес інтерактивних діяльнісних компонентів, проєктно-дослідницьких методів, інноваційних проєктів в педагогічну систему закладу освіти, формування творчого підходу педагогів до реалізації змісту профільного навчання.

Вибір теми нашого дослідження «Організаційно-педагогічні умови профільного навчання в авторській школі «Діалог»» на базі Нетішинського академічного ліцею передбачає визначення сукупності умов та ступеня їхнього впливу на якість освітнього процесу на засадах гуманної педагогіки, компетентнісного, особисто-орієнтованого підходів.

У контексті проблематики дослідження нами здійснено пошук тезаурусної бази для розуміння феномену «організаційно-педагогічні умови». В інформаційно-наукових джерелах поняття «умова» трактується як «фактор, рушійна сила, причина, змінні впливи будь-якого процесу»; «необхідна обставина, яка уможлиблює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» (*Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2005*). Термін «організація» у словниковій літературі пов'язаний із облаштуванням, об'єднанням, групуванням, приведенням у систему, формуванням певної структури та її адмініструванням, а концепт «організовувати» асоціюється з такими діями, як: розпочинати здійснення чогось, щось розпочинати, вживати певних заходів, упорядковувати. Отже, конструкт *«організаційно-педагогічні умови» профільного навчання має передбачати сукупність обставин (впливів) процесу, які стосуються організації, форм, методів й змісту і є необхідними та достатніми для забезпечення його*

якості та ефективності (Пономаренко, 2020). При цьому «організаційно-педагогічні умови» виступають обставинами, які можна добирати відповідно до особливостей досліджуваного феномену, а за допомогою їх сукупності можна впливати на перебіг процесу профільного навчання, сприяти його дієвості й успішності.

Відповідно актуальність теми **«Організаційно-педагогічні умови профільного навчання в авторській школі «Діалог»** зумовлюється новими викликами суспільства, протиріччям - між існуючими теоретичними та практичними розробками, недостатністю нормативної бази профільного навчання, зростаючими запитами на інноваційну особистість в умовах інформаційного суспільства, необхідністю пошуку та реалізації оптимальних та ефективних організаційно-педагогічних умов профільного навчання, технологій, методів, що забезпечуватимуть особистісно-орієнтований підхід, диференціацію та індивідуалізацію навчання, зробить навчання творчим, дослідницьким, базованим на партнерській взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу, закладами вищої освіти, громадськими організаціями та усіма зацікавленими в покращенні якості профільної освіти.

У нашому дослідженні сукупність організаційно-педагогічних умов профільного навчання в академічному ліцеї на базі авторській школі «Діалог» формуватиметься за такими головними напрямками:

- сучасна демократична відкрита система управління академічним ліцеєм;
- діалогічне освітнє середовище (внутрішнє й зовнішнє);
- діалогічна взаємодія, співпраця та партнерство учасників освітнього процесу, підвищення їхньої суб'єктності (учні, вчителі, батьки);
- організація освітнього процесу профільного навчання на засадах індивідуалізації, вибору оптимальних змісту, проблемно-діалогічних форм, методів, сучасних технологій навчання й виховання, дієвості й результативності тощо.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування, розробка та експериментальна апробація сукупності організаційно-педагогічних умов

профільного навчання в авторській школі «Діалог» як провідного чинника надання якісної профільної освіти.

Об'єкт дослідження – система профільного навчання в умовах авторської школи «Діалог».

Предмет дослідження – сукупність організаційно-педагогічних умов якісного профільного навчання в авторській школі «Діалог» на базі Нетішинського академічного ліцею.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що створення сукупності організаційно-педагогічних умов профільного навчання на базі авторської школи «Діалог» буде ефективною за умови:

- створення сучасної демократичної відкритої системи управління у профільній школі (академічному ліцеї);
- розбудови якісного освітнього діалогічного середовища (внутрішнього й зовнішнього);
- співпраці та партнерства учасників освітнього процесу, підвищення їхньої суб'єктності;
- організації освітнього процесу профільного навчання на засадах індивідуалізації, вибору оптимального змісту, проблемно-діалогічних форм, методів, сучасних технологій навчання й виховання, дієвості й результативності та забезпечить якісне профільне навчання у ліцеї.

Відповідно до об'єкта, предмета, мети та гіпотези визначено основні **завдання дослідження**:

здійснити аналіз теоретичних джерел, інструктивно-нормативних, методичних документів МОН України та практики організації профільного навчання в процесі реалізації реформи Нової української школи;

розробити Концепцію, обґрунтувати, визначити та забезпечити сукупність організаційно-педагогічних умов реалізації профільного навчання на базі авторської школи «Діалог» з урахуванням актуальних трендів у галузі освіти, регіональних потреб і ресурсів, запитів здобувачів освіти й структурно-змістової моделі

профільно-адаптаційного (10 кл.) та профільного циклів (11(12) кл.) навчання відповідно до нормативних документів;

провести аналіз наявних ресурсів та потреб, оцінку можливостей щодо створення якісного освітнього діалогічного середовища (внутрішнього й зовнішнього), поєднання можливостей формальної, неформальної та інформальної освіти, враховуючи актуальні тренди в галузі освіти щодо організації профільного навчання в регіоні та ліцеї;

в управлінській діяльності запровадити сучасні інструменти менеджменту (створення цифрових платформ для громадського обговорення, вивчення думки та прийняття управлінських рішень, організація Школи самоврядування; залучення учасників освітнього процесу до моніторингу якості організаційно-педагогічних умов профільного навчання; упровадження інтерактивних форм та методів для прийняття колективних рішень тощо) з акцентом на громадське управління, розвиток органів батьківського та учнівського самоврядування;

забезпечити співпрацю та партнерство учасників освітнього процесу, підвищити їхню суб'єктність та відповідальність за власний розвиток і результати діяльності (удосконалення професіоналізму педагогів щодо організації профільного навчання; створення єдиної команди вчителів, батьків, старшокласників, організація спільної роботи з профорієнтації, із планування та реалізації індивідуальних освітніх траєкторій);

організувати освітній процес на засадах диференціації та індивідуалізації профільного навчання. Індивідуалізація здійснюватиметься за рахунок вибору профілю навчання, виду, форми освіти, способу навчання, змісту через курси за вибором, факультативи, різнорівневого навчання, модельні програми, гурткову, наукову, профорієнтаційну роботу тощо;

створити навчально-методичне та технологічне забезпечення профільного навчання в умовах школи «Діалог»;

розробити модель моніторингу ефективності організаційно-педагогічних умов системи профільного навчання в авторській школі «Діалог» за чотирма напрямками: управлінська діяльність та її організація; освітнє середовище; діалогічна взаємодія

та партнерство учасників освітнього процесу; організація та реалізація профільного навчання;

апробувати сукупність розроблених організаційно-педагогічних умов, визначити їх результативність та ранжувати за ступенем значущості (впливу на якість освітнього процесу) ;

створити електронну базу матеріалів експерименту всеукраїнського рівня з проблеми впровадження організаційно-педагогічних умов профільного навчання на базі авторської школи «Діалог» та розробити практичні рекомендації щодо питань створення ефективних організаційно-педагогічних умов профільного навчання.

Теоретико-методологічна основа.

Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», нормативно-концептуальні документи розвитку Нової української школи (Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа», затверджених рішенням Колегії МОНУ 27.10.2016 р., Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України, від 14.12.2016 р. №988-р.), Положення про ліцей, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2021 р. № 102, Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС). Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти, затверджене наказом Міністерства освіти і науки 12 травня 2023 року № 552, професійний стандарт за професіями «Вчитель закладу загальної середньої освіти», Рекомендації МОН до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти, наказ МОН України від 30.11.2020 р. № 1480 «Про затвердження Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти», наказ МОН України від 09.01.2019 р. №17 (у редакції наказу МОН України від 30.04.2021 р. №493) «Порядок проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти», наказ МОН України від 16.01.2020 р. № 54 «Про затвердження порядку проведення моніторингу якості освіти», наказ Державної служби якості освіти України № 01-

11/58 «Про внесення змін у додатки до наказу Державної служби якості освіти України від 29.03.2021 №01-11/25 «Про забезпечення проведення інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти», Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затверджене 12.01.2016 р. № 8, Державний стандарт базової середньої освіти, Державний стандарт профільної середньої освіти (*в перспективі*), програма виховання НУШ: у поступі до цінностей» (І. Бех та інші), Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року, наказ МОН України від 28.03.2022 р. «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні», Лист МОН України від 06.03.2022 р. №1/3371-22 «Про організацію освітнього процесу в умовах військових дій».

Дослідження базується на ключових педагогічних теоріях, таких як конструктивізм, соціокультурна теорія, теорія діяльнісного підходу, індивідуалізація та диференціація навчання у профільній школі, а також на фундаментальних положеннях філософії освіти, що проголошують гуманізм і людиноцентризм основною побудови національної системи освіти (В. Андрущенко, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень та ін.); теорії системності та методології системно-діяльнісного підходу (М. Ващенко, В. Казмиренко, С. Крисюк, В. Маслов, П. Худомінський). Вагомий внесок у становлення української гуманістичної ідеї зробили Г. Сковорода, Т. Шевченко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, О. Захаренко.

Дефініціям організаційно-педагогічних умов у системі освіти присвячено численні праці українських науковців О. Єжова, Н. Житник, А. Зубка, О. Малихіна, організаційно-педагогічні умови профільного навчання (Г. Васьківська, С. Косянчук).

Профільне навчання спрямоване на створення сприятливих умов для переходу на суб'єкт-суб'єктні відносини в системі «учень-учитель», коли кожний співучасник педагогічної взаємодії стає умовою і засобом розвитку іншого. В основі цих відносин перебуває спільна продуктивна діяльність учителя та учнів, яка забезпечує їх саморозвиток (І. Бех, М. Гузик, В. Огнев'юк та ін.). У дидактичному аспекті

метою профільного навчання є створення оптимальних умов для виявлення здібностей, розвитку інтересів, нахилів кожного учня шляхом реалізації сукупності методів, форм і засобів навчання з урахуванням глибокої індивідуалізації та диференціації (Н. Бібік, Н. Буринська, М. Бурда, В. Буряк, Г. Васьківська, С. Гончаренко, Т. Засєкіна, В. Кизенко, В. Кремінь, О. Ляшенко, Ю. Мальований, В. Паламарчук, О. Савченко, О. Топузов, Н. Шиян, О. Фасоля, О. Ярошенко та ін.).

Ідеї діалогізації освіти, розвитку діалогічної свідомості та мислення, діалогічного буття знайшли відображення у працях науковців й практиків (І. Бех, І. Зязюн, О. Киричук, О. Петрук, В. Литовський, З. Малькова, О. Слободянюк, А. Маслоу, К. Роджерс, Б. Саймон та ін.); окремі положення синергетичної методології (С. Прийма, О. Вороненко); теорія діяльності і розвитку та саморозвитку особистості (І. Бех, А. Маслоу, В. Рибалка, К. Роджерс, В. Семиченко та ін.), психолого-педагогічні підходи до особистості як суб'єкта власної життєдіяльності (І. Бех, В. Бондар), теорія особистісно орієнтованого навчання і виховання (Г. Балл, І. Бех, С. Яценко, В. Рибалка, І. Якиманська та ін.); теоретичні засади педагогічних технологій (І. Підласий) та педагогічного моніторингу (Г. Єльнікова, В. Рєпкін, Н. Рєпкіна, Є. Заїка); праці, присвячені компетентнісному підходу в системі шкільної освіти (Н. Бібік, О. Глушко, В. Гриньова, М. Докторович, І. Єрмаков, О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторський та ін.). Функціонування авторських шкіл представлено у працях Н. Бірук, О. Гончарук, Ю. Завалевського, О. Мариновської, Н. Побірченко, О. Чабан.

Методи дослідження.

Теоретичні (аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, систематизація, узагальнення, моделювання, класифікація, ретроспективи при вивченні нормативних документів та існуючого наукового доробку з досліджуваної теми, визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, формування його концептуальних положень та розробки рекомендацій).

Емпіричні (діагностичні методи – анкетування, спостереження, інтерв'ю, опитування, тестування, психологічна діагностика, фокус-групи; обсерваційні методи (аналіз освітньої програми, навчальних програм, навчальних занять,

науково-просвітницьких, виховних заходів, вивчення документів щодо результативності діяльності, самооцінювання), методи експертних оцінок та соціометрії), методи SWOT-аналізу, компаративного аналізу, педагогічного експерименту.

Статистичні (з метою статистичної обробки даних для аналізу результативності дослідження, графічного відображення його результатів, їх ранжування, групування).

Використання цього комплексу методів дозволить отримати багатофакторну та об'єктивну картину стану організаційно-педагогічних умов профільного навчання в авторській школі «Діалог» та здійснити науковий аналіз та оцінку цих умов.

Наукова новизна експерименту полягатиме у

теоретико-методологічному обґрунтуванні, визначенні та створенні сукупності організаційно-педагогічних умов якісної профільної освіти на базі авторської школи «Діалог», спрямованих на вирішення завдань розбудови Нової української школи з урахуванням відсутності Державного стандарту профільної середньої освіти та подолання освітніх втрат внаслідок пандемії та військової агресії росії.

розробці інноваційної моделі моніторингу організаційно-педагогічних умов (визначенні напрямів, вимог, методів збору інформації, критеріїв та індикаторів оцінювання);

визначенні впливу та ранжуванні організаційно-педагогічних умов у процесі профільного навчання в академічному ліцеї.

обґрунтуванні доцільності нововведень, які обумовлені запитамі і потребами учасників освітнього процесу з метою забезпечення ефективних організаційно-педагогічних умов профільного навчання у авторському закладі освіти.

Практичне значення експерименту полягатиме у:

розробленні методичного забезпечення по створенню організаційно-педагогічних умов становлення й розвитку системи профільного навчання в академічному ліцеї;

апробуванні та впровадженні в сучасну педагогічну практику системи моніторингу організаційно-педагогічних умов як інструментарію поліпшення якості профільної освіти;

забезпеченні автоматизації процесів збирання, аналізу, комбінування великих обсягів даних про організаційно-педагогічні умови ліцею для прийняття рішень;

розробці та описі моделей індивідуальних траєкторій розвитку педагогів та учнів (електронні портфоліо, індивідуальні програми, проєкти творчого розвитку тощо) в умовах надання профільної середньої освіти з метою глибокої індивідуалізації і диференціації навчання;

створенні авторського навчально-методичного та технологічного забезпечення предметного профільного навчання в умовах школи «Діалог»;

впровадженні соціального партнерства щодо створення організаційно-педагогічних умов профільного навчання (концепція «Місто як школа»).

підготовці аналітичних матеріалів, публікацій, методичних рекомендацій з питань організаційно-педагогічного забезпечення профільного навчання в академічних ліцеях відповідно концептуальних засад Нової української школи.

Вірогідність результатів експерименту забезпечується науковою методологічною основою дослідження, опорою на сучасні філософські, науково-методичні підходи у визначенні завдань та адекватних методів їх досягнення; коректним використанням методів і процедур моніторингу; застосуванням інформаційно-комунікаційних засобів, якісною обробкою експериментальних даних; комплексним підходом до аналізу різних показників дієвості та ефективності організаційно-педагогічних умов профільного навчання; результатами практичного впровадження основних теоретичних підходів, принципів, висновків дослідження та інноваційних розробок у роботу ліцею.

База експерименту: Нетішинський академічний ліцей Нетішинської міської ради Шепетівського району Хмельницької області.

Етапи проведення та терміни проведення експерименту всеукраїнського рівня: у грудні 2023 – грудні 2028 років.

I (організаційно-підготовчий) етап (грудень 2023 року – травень 2024 року).

Провести аналіз нормативно-правових документів МОН України, теоретичних джерел та практики організації профільного навчання в процесі реалізації реформи Нової української школи.

Проаналізувати поняттєво-категоріальний апарат дослідження.

Інформувати про участь у експерименті на всеукраїнському рівні всіх учасників освітнього процесу, громадськість.

Підготувати і підписати угоди про співпрацю з партнерами та учасниками проведення експерименту.

Провести діагностувальні дослідження щодо готовності педагогічного колективу до здійснення інноваційної діяльності та профільного навчання.

Провести аналіз наявних ресурсів та потреб, оцінку можливостей щодо створення якісного освітнього діалогічного середовища (внутрішнього й зовнішнього), враховуючи актуальні тренди у галузі освіти щодо організації профільного навчання у регіоні та ліцеї.

Ознайомлення учасників освітнього процесу з інструктивно-методичними рекомендаціями, програмами щодо організації профільного навчання.

Розробити нормативно-правове забезпечення (локальні документи) експерименту організаційно-педагогічних умов профільного навчання в умовах школи «Діалог».

Використовувати різноманітні форми інформаційно-освітньої діяльності (наради, семінари, діалоги, тренінги, ринг-колаж тощо) з питань проведення експерименту для адміністрації, педагогічних працівників, батьків, здобувачів освіти Нетішинського академічного ліцею.

Провести інформаційно-просвітницькі заходи для учасників освітнього процесу про зміст, сучасні технології, умови, організаційні форми і методи

профконсультаційної, профорієнтаційної роботи в умовах авторської школи «Діалог».

Створити тимчасові творчо-пошукові групи учителів для дослідження організаційно-педагогічних умов профільного навчання за чотирма визначеними напрямками дослідження.

Підбити підсумки I (організаційно-підготовчого) етапу проведення експерименту.

II (концептуально-діагностичний) етап (червень 2024 року-червень 2025 року).

Розробити Концепцію та обґрунтувати основні організаційно-педагогічні умови реалізації профільного навчання на базі авторської школи «Діалог». Врахувати актуальні тренди у галузі освіти, такі як цифрова трансформація, інклюзивне навчання, глобальна конкуренція та інші, які можуть впливати на організаційно-педагогічні умови профільного навчання.

Проаналізувати ресурси міста та регіону для проведення профорієнтаційної роботи та забезпечення якісного профільного навчання, створити карто-схеми навчальних позашкільних осередків як можливостей зовнішнього середовища та поєднання різних видів освіти.

Створити структурно-змістову модель та визначити сукупність організаційно-педагогічних умов профільного навчання для адаптаційно-профільного (10 кл.) та профільного циклів (11-12 кл.), здійснити їх опис.

Розробити модель моніторингу організаційно-педагогічних умов профільного навчання як складової внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Визначити та обґрунтувати критерії та показники ефективності організаційно-педагогічних умов профільного навчання в авторській школі «Діалог».

Провести вхідне діагностування учасників експерименту (здобувачів освіти, вчителів, батьків) згідно плану моніторингового дослідження.

Створити цифрову платформу для громадського обговорення, організації зворотного зв'язку учасників освітнього процесу, вивчення думки та прийняття

управлінських рішень, сприяти формуванню дієвих органів батьківського та учнівського самоврядування.

Організувати роботу шкіл Лідерства, Ліги учнівської молоді з метою формування соціальних компетентностей, саморозвитку, залучення учасників освітнього процесу до моніторингу якості організаційно-педагогічних умов профільного навчання; впровадження інтерактивних форм та методів для прийняття колективних рішень тощо.

Здійснити навчально-методичне та технологічне забезпечення профільного навчання на засадах проблемно-діалогічного змісту педагогічного процесу в авторській школі «Діалог».

Провести методичні заходи, розробити індивідуальні програми вдосконалення професійних компетентностей (портфоліо, траєкторії професійного розвитку) з питань організації профільної освіти у ліцеї.

Забезпечити психолого-педагогічний супровід підготовки вчителів до профільного навчання відповідно до індивідуальних потреб та організувати заходи щодо обміну педагогічним досвідом профільного навчання. Розробити практичні рекомендації щодо проведення навчальних занять з профільних предметів.

Розробити індивідуальні навчальні плани, індивідуальні освітні траєкторії, портфоліо для ліцеїстів 10-11(12) класів.

Підбиття підсумків II (концептуально-діагностичного) етапу експерименту.

III (формувальний) етап (липень 2025 року – жовтень 2027 року).

Провести апробацію системи організаційно-педагогічних умов та експериментально перевірити реалізацію організаційно-педагогічних умов профільного навчання авторської школи «Діалог».

Впровадити проєктні і дослідницькі технології у профільних класах в урочній та позаурочній діяльності, залучати здобувачів освіти до діяльності у науковому товаристві, організовувати профорієнтаційні зустрічі та сприяти реалізації потенціалу кожного ліцеїста.

Провести корекцію організаційно-педагогічних умов профільного навчання авторської школи «Діалог» відповідно до Державного стандарту профільної середньої освіти (у разі прийняття).

Провести внутрішній проміжний моніторинг ефективності організаційно-педагогічних умов профільного навчання.

Здійснити самоаналіз ефективності організаційно-педагогічних умов профільного навчання у авторській школі Діалог.

Провести та проаналізувати перевірку педагогічних технологій залучення ліцеїстів до самостійної науково-дослідницької роботи за напрямом обраного профілю навчання.

Проводити майстер-класи, конференції, наукові заходи у співпраці з закладами професійно-технічної, передвищої, вищої освіти з метою формування інтелектуального потенціалу особистості здобувача профільної середньої освіти, розкриття його інтелектуального, творчого потенціалу, самовираження, самовдосконалення та професійної орієнтації, подальшої реалізації життєвих планів, обміну інноваційними методиками, прийомами, технологіями профільного навчання.

Підбити підсумки III (формульовального) етапу проведення експерименту.

IV (узагальнювальний) етап (листопад 2027 року – грудень 2028 року)

Провести вихідне моніторингове вимірювання щодо ефективності організаційно-педагогічних умов забезпечення якості профільного навчання в авторській школі «Діалог».

Здійснити аналіз та узагальнення результатів щодо ефективності організаційно-педагогічних умов забезпечення якості профільного навчання авторської школи «Діалог» на основі порівняння вхідних, проміжних і вихідних вимірювань; здійснити їхнє ранжування за впливом на перебіг освітнього процесу. Сформулювати висновки та рекомендації щодо ефективності організаційно-педагогічних умов авторської школи «Діалог» як важливого чинника якісної профільної освіти.

Презентувати навчально-методичне забезпечення, методичні рекомендації створення ефективних організаційно-педагогічних умов профільного навчання авторської школи «Діалог».

Підготувати та оприлюднити інформаційно-методичні матеріали за результатами проведення експерименту.

Організувати та провести Всеукраїнську науково-практичну конференцію за темою «Організаційно-педагогічні умови профільного навчання у авторській школі «Діалог».

Узагальнити власний досвід створення ефективних організаційно-педагогічних умов профільного навчання в авторській школі «Діалог» шляхом публікації праць, статей, тез у наукових, електронних педагогічних виданнях, на сайті закладу освіти.

Підготувати та оприлюднити підсумковий звіт за результатами дослідно-експериментальної роботи.

Очікувані результати:

створено банк даних інформаційних, інструктивно-нормативних матеріалів про нормативно-правові, теоретико-концептуальні засади та сучасні вимоги до організації профільного навчання в процесі реалізації реформи Нової української школи;

розроблено, обґрунтовано та експериментально перевірено концепцію організаційно-педагогічних умов профільного навчання на базі авторської школи «Діалог»;

створено безпечне, розвивальне, виховне, профорієнтаційне, діалогічне освітнє середовище (внутрішнє й зовнішнє) в умовах авторської школи «Діалог» на базі Нетішинського академічного ліцею;

здійснено теоретико-методичну підготовку вчителів до реалізації концепції та моделі профільного навчання в умовах авторської школи «Діалог», підвищено професійну компетентність педагогів щодо організації та забезпечення профільного навчання в умовах діалогізації освітнього процесу;

поєднано можливості формальної, неформальної та інформальної освіти в процесі надання профільної середньої освіти, створено карто-схеми навчальних позашкільних осередків (місто як школа), використано їхні освітні можливості в процесі надання профільної середньої освіти в умовах авторської школи «Діалог»;

створено електронну платформу зворотного зв'язку, громадського врядування (цифрові платформи для громадського обговорення, вивчення думки та прийняття управлінських рішень; залучення учасників освітнього процесу до моніторингу якості організаційно-педагогічних умов профільного навчання; упровадження інтерактивних форм та методів для прийняття колективних рішень тощо);

розроблено карти, програми, портфоліо професійного розвитку педагогів та індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів освіти, запроваджено інститут тьюторства, динамічних груп, забезпечено можливість вибору профілю навчання, виду, форми освіти, способу навчання, змісту через курси за вибором, факультативи, різнорівневого навчання, модельні програми, гурткову, наукову, профорієнтаційну роботу тощо з метою забезпечення диференціації та індивідуалізації профільного навчання;

розроблено та експериментально апробовано навчально-методичне та технологічне забезпечення профільного навчання в умовах школи «Діалог» (створено електронні бази матеріалів для навчальної діяльності, профорієнтації здобувачів освіти, сформовано відеотеку з найкращими зразками педагогічної майстерності та навчально-методичними матеріалами для реалізації профільного навчання в умовах школи «Діалог»;

створено, описано та експериментально апробовано моніторинг ефективності організаційно-педагогічних умов профільного навчання в авторській школі «Діалог» за чотирма напрямками: освітнє середовище, управлінська діяльність, освітній процес та учасники освітнього процесу;

експериментально перевірено сукупність організаційно-педагогічних умов профільного навчання в авторській школі «Діалог», визначено їх результативність та здійснено ранжування за ступенем значущості (впливу на якість освітнього процесу);

розроблено практичні рекомендації щодо створення ефективних організаційно-педагогічних умов профільного навчання на основі діалогічного підходу.

Автор ініціативи: Соболик Таміла Анатоліївна – директор Нетішинського академічного ліцею Нетішинської міської ради Шепетівського району Хмельницької області.

Науковий керівник: Завалевський Юрій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, Перший заступник директора Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

Склад науково-консультативної ради проведення експерименту:

Автор ініціативи: Соболик Таміла Анатоліївна – директор Нетішинського академічного ліцею Нетішинської міської ради Шепетівського району Хмельницької області.

Науковий керівник: Завалевський Юрій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, Перший заступник директора Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

Координатор:

Кіян Ольга Іванівна, кандидат педагогічних наук, завідувач сектору експериментальної педагогіки відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

Наукові консультанти:

Кириленко Світлана Володимирівна, кандидат педагогічних наук, начальник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України.

Мариновська Оксана Яківна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри менеджменту та освітніх інновацій Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Орловська Надія Михайлівна, методист науково-методичного центру, старший викладач Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Відповідальні виконавці :

Соболик Таміла Анатоліївна – директор Нетішинського академічного ліцею Нетішинської міської ради Шепетівського району Хмельницької області.

Зазуліна Людмила Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент, незалежний науковець.

Рибачок Ірина Олександрівна – заступник директора з навчально-виховної роботи Нетішинського академічного ліцею, кандидат історичних наук.

Шпарук Людмила Петрівна – заступник директора з навчально-виховної роботи Нетішинського академічного ліцею.

Бондарчук Світлана Валеріївна – заступник директора з навчально-виховної роботи Нетішинського академічного ліцею.

Кострич Леся Сергіївна – заступник директора з виховної роботи Нетішинського академічного ліцею.

Карпова Тетяна Олексіївна – учитель англійської мови Нетішинського академічного ліцею.

Поліщук Лариса Петрівна – учитель англійської мови, голова методичної комісії учителів іноземної філології Нетішинського академічного ліцею.

Шаправський Сергій Анатолійович – учитель історії Нетішинського академічного ліцею, кандидат історичних наук.

Слободяник Галина Іванівна – учитель історії Нетішинського академічного ліцею.

Герасимчук Неля Павлівна – учитель української мови Нетішинського академічного ліцею.

Защик Юлія Григорівна – учитель фізики Нетішинського академічного ліцею.

Нижня Людмила Миколаївна – учитель математики, керівник методичної комісії учителів фізико-математичних наук Нетішинського академічного ліцею.

Шевчук Олена Анатоліївна – учитель математики Нетішинського академічного ліцею.

Сидоренко Неля Анатоліївна – учитель математики Нетішинського академічного ліцею.

Місюк Галина Петрівна – учитель української мови Нетішинського академічного ліцею.

Олійник Світлана Валеріївна – учитель географії Нетішинського академічного ліцею.

Панкіна Катерина Вікторівна – практичний психолог Нетішинського академічного ліцею.

Яцюк Наталія Петрівна – учитель біології Нетішинського академічного ліцею.

Ярмолюк Наталія Петрівна – учитель біології Нетішинського академічного ліцею.

Лукашук Олена Іванівна – учитель біології Нетішинського академічного ліцею.

Збаровська Лілія Миколаївна – учитель інформатики Нетішинського академічного ліцею.

Наукові керівники:

доктор педагогічних наук, професор,
Перший заступник директора
Державної наукової установи
«Інститут модернізації змісту освіти»

Юрій ЗАВАЛЕВСЬКИЙ

Директор Нетішинського академічного
ліцею Нетішинської міської ради
Шепетівського району Хмельницької області.

Таміла СОБОЛИК

Координатор:

кандидат педагогічних наук,
завідувач сектору експериментальної педагогіки
відділу інноваційної діяльності та
дослідно-експериментальної роботи
Державної наукової установи
«Інститут модернізації змісту освіти»

Ольга Кіян

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства
освіти і науки України
09.10.2024 № 1435

ЗАЯВКА

на реалізацію інноваційного освітнього проєкту на всеукраїнському рівні за темою «Модель національного освітнього технопарку з підвищення якості освіти у викликах воєнного/повоєнного часу» на базі КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів» та закладів освіти Київської області у червні 2024 – червні 2029 років

Опис основних ідей. Актуальність.

Глобалізація та інтеграція світової спільноти зумовили соціально-економічні зміни в Україні, актуалізуючи проблему підготовки конкурентоспроможного фахівця нового типу. За даними Глобального індексу інновацій, Україна посіла 43 місце, покращивши його у 2023 році на сім позицій.

Проведений порівняльний аналіз стану інноваційної системи України відносно світового рівня на основі міжнародних індексів доводить, що Україна має високий освітній та науковий потенціал, здатний продукувати різноманітні нововведення у вигляді ідей, наукових розробок тощо. Головною конкурентною перевагою відповідно до Глобального індексу інновацій є людський капітал, тобто знання та навички, якими володіють люди, що дають змогу їм створювати цінність у світовій економічній системі. Для розвитку людського капіталу у нашій країні необхідно вжити заходи для усунення бар'єрів, серед яких слабо розвинута інноваційна інфраструктура: рівень інвестицій в науку та інновації в Україні є одним з найнижчих в Європі; деякі освітні програми не відповідають актуальним потребам ринку праці; система освіти недостатньо стимулює розвиток інноваційних методів навчання та використання нових технологій; нерозвинена мережа інноваційних центрів тощо.

Для розв'язання проблеми розвитку інноваційної діяльності та інноваційного підприємництва в Україні у 2019 році Кабінетом Міністрів України була прийнята *Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року* (далі – Стратегія), основною метою якої стала розбудова національної інноваційної екосистеми для забезпечення швидкого та якісного перетворення креативних ідей в інноваційні продукти та послуги. Основні завдання реалізуються засобами культурно-просвітницької діяльності задля підвищення рівня інноваційної культури населення, а також через освітню діяльність, спрямовану на забезпечення успішної кар'єри молоді.

Напрямами реалізації Стратегії є узгодження нормативно-правової бази, яка регулює інноваційну діяльність, забезпечення функціонування інноваційної інфраструктури, розвиток інноваційної культури суспільства, як необхідної складової економічних відносин, оскільки саме інноваційна культура забезпечує сприйнятливість людей до нових ідей, їх готовність і здатність підтримувати та реалізувати інновації в усіх сферах життя.

Модернізація освіти є процесом упровадження інновацій. Інноваційна діяльність у системі освіти потребує підтримки не лише адміністративної, а й змістової, технологічної. Тому важливим є супровід розвитку інноваційних об'єктів, надання їм необхідних ресурсів. Зокрема, цю функцію в освіті можуть виконувати *освітні технопарки*, що стають все більш популярними у всьому світі як інструмент для стимулювання інновацій та розвитку Soft Skills - навичок учасників освітнього процесу та STEM-освіти.

Технопарки – це організаційні структури, які надають власні ресурси та консультаційні послуги з метою підтримки інновацій, їхньої експертизи, наукового та економічного обґрунтування, технологічного розроблення та супроводу практичного запровадження. У нашій країні вже є досвід успішного створення і функціонування технопарків: Львівський ІТ-кластер об'єднує ІТ-компанії, заклади освіти та наукові установи міста Львова; ініціатива київської міської влади Kyiv Smart City має на меті перетворити Київ на «розумне місто», використовуючи новітні технології. Для подальшої реалізації потенціалу технопарків важливо:

створювати сприятливі умови, розвивати громадсько-державне та приватно-державне партнерства, залучати ресурси краудфандингу.

Система освіти має великий потенціал щодо сприяння розвитку інноваційної інфраструктури в Україні та модернізації системи освіти, успішної реалізації положень Концепції Нової української школи, подолання суперечностей освітньої системи. У нашій країні накопичено досвід проведення наукових досліджень і методичної роботи, впровадження наукових ідей та інновацій у практику освіти, підвищення кваліфікації та розвитку професіоналізму висококваліфікованих педагогічних та управлінських кадрів. Стратегією післядипломної педагогічної освіти є не тільки залучення педагогів до інноваційної діяльності з метою розв'язання задач модернізації освіти, але й навчання змісту й засобів цієї діяльності.

Однією з моделей взаємодії установи в системі післядипломної педагогічної освіти (університету, обласного закладу післядипломної педагогічної освіти, центру професійного розвитку педагогічних працівників) із іншими закладами освіти є *освітній технопарк*, де сконцентровано ресурси для забезпечення інноваційної діяльності.

Міжнародний та вітчизняний досвід показує, що такі технопарки можуть бути ефективним інструментом для стимулювання інновацій не лише в окремому регіоні, а й у масштабах країни. Тому актуальним є дослідження проблеми представлення моделі *національного освітнього технопарку* і науково-методичний супровід реалізації цієї моделі.

У такому технопарку інноваційна ідея проходить кілька етапів розвитку і втілюється в інноваційний освітній продукт, що сприяє підвищенню якості освіти на всіх рівнях. Освітні технопарки можуть створюватися і функціонувати в наукових установах і закладах освіти різного типу й рівня, при громадських організаціях.

Модель *національного освітнього технопарку* передбачає створення мережі інноваційних закладів освіти; залучення науковців до розроблення інноваційних освітніх програм; проведення наукових досліджень у галузі інноваційної педагогіки; підтримка закладів, які впроваджують інноваційні методи навчання та технології;

обмін досвідом між закладами освіти у сфері інновацій; створення платформ для обміну досвідом та співпраці між педагогами.

Основні складові моделі такі.

Продуктування інноваційної ідеї, яка могла б забезпечити новий рівень якості освітніх послуг, нову якість кінцевого освітнього продукту, тобто рівня підготовки здобувачів освіти, їхньої компетентності, готовності до навчання впродовж життя, а також виокремлення цієї ідеї, її формулювання та обґрунтування.

Розроблення нових моделей освітнього процесу, в яких буде реалізовано ідею. Це потребує нового цілепокладання, залучення нових матеріальних і фінансових ресурсів, нового рівня підготовки педагогічних кадрів.

Створення, опанування, апробація нових педагогічних технологій, які будуть ефективними в умовах інноваційної діяльності.

Визначення та обґрунтування нових критеріїв якості освіти, які за своїм обсягом та змістом будуть достатніми для діагностики, оцінювання та моніторингу результатів управління закладом освіти, реалізації інноваційних освітніх програм і проектів.

Аналіз і узагальнення показників ефективності управлінських рішень щодо реалізації інноваційної ідеї, отримання нового освітнього продукту та нової якості освітніх послуг.

Базовим компонентом освітнього технопарку є впровадження в освітній простір компетентнісної освіти, кардинальне оновлення системи післядипломної педагогічної освіти. Реалізація моделі на практиці дозволить оптимізувати професійний розвиток керівників і педагогічних працівників.

Ми прогнозуємо, що у воєнний та післявоєнний періоди на шляху до членства України в Євросоюзі, особливої актуальності набуватиме саме інноваційний розвиток системи освіти. Популярними будуть технології управління, навчання, виховання, що забезпечать прорив до якісної освіти, зроблять українську освіту привабливою і конкурентною в Європі та світі. Зауважимо, що економічний ефект *національного освітнього технопарку* може виявлятися у більш раціональному використанні матеріальних, фінансових, кадрових ресурсів освіти, а також у

підвищенні якості людського капіталу. Одним із напрямів цього компоненту є державно-приватне партнерство – механізм, що використовується в більшості успішних країн світу. Його коштом будуються нові або модернізуються наявні заклади освіти, спортивні майданчики, стадіони, відкриваються сучасні шкільні наукові лабораторії, оновлюється матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу.

Тому темою дослідження обрано **«Модель національного освітнього технопарку з підвищення якості освіти у викликах воєнного/повоєнного часу»**.

Мета дослідження – здійснити комплексний теоретико-методологічний аналіз проблеми та обґрунтувати теоретичні основи моделі національного освітнього технопарку у викликах воєнного/повоєнного часу як осередку запровадження інновацій для забезпечення якості освіти.

Об'єкт дослідження – процес запровадження інновацій для забезпечення якості освіти з урахуванням потенційних можливостей системи післядипломної педагогічної освіти.

Предмет дослідження – модель національного освітнього технопарку як осередку запровадження інновацій для забезпечення якості освіти.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні що створення моделі національного освітнього технопарку в умовах воєнного/повоєнного часу на базі закладів освіти Київської області буде ефективним за умов, якщо:

визначені відповідні концептуальні теоретичні положення і поняття;

у національний освітній простір упроваджено основні ідеї й цінності компетентнісної освіти, зокрема:

- забезпечено функціонування офлайн - і онлайн-ресурсів популяризації та поширення ціннісних орієнтирів української освіти (гідність, рівність, справедливість, толерантність та культурне різноманіття, турбота, чесність, довіра, верховенство права, патріотизм, екологічно-етична цінність, соціальна відповідальність, лідерство та самореалізація, свобода);

- упроваджено систему підготовки компетентного педагога як носія і мультиплікатора життєвих та освітніх цінностей (створення платформи для всебічного розвитку професійних компетентностей педагогів, консалтингового центру підтримки вчителів, моніторингового офісу апробації моделей оцінювання сформованості професійних навичок);
- розроблено та впроваджено в освітній процес відповідне змістовне і методичне забезпечення моделі національного освітнього технопарку в умовах воєнного/повоєнного часу;
- удосконалено фахову майстерність педагогів та підвищено рівень педагогічної культури освітян регіону.

Завдання дослідження:

теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність моделі національного освітнього технопарку в умовах воєнного/повоєнного часу на базі закладів освіти Київської області;

розбудувати діалогову платформу дієвого соціального партнерства шляхом співпраці педагогів, батьків, громадськості, самоврядування, влади;

популяризувати та підтримувати впровадження STEM-освіти;

створити умови для підвищення статусу педагогів;

створити безбар'єрне освітнє середовище;

організувати школу резерву управлінських кадрів освіти;

надавати якісну дошкільну і позашкільну освіту у територіальних громадах шляхом розбудови державно-приватного партнерства в освіті.

Методологічна і теоретична основи:

Конституція України, Закони України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про вищу освіту», «Про внесення змін до деяких законів України щодо впорядкування окремих питань організації та діяльності органів

місцевого самоврядування і районних державних адміністрацій», «Про забезпечення санітарного та епідемічного добробуту населення».

Укази Президента України: від 30 вересня 2019 р. №722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», від 8 листопада 2019 р. №837 «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави», від 7 грудня 2019 р. №834 «Про невідкладні заходи щодо покращення здоров'я дітей», від 25 травня 2020 р. №125 «Про Національну стратегію розбудови здорового і безпечного середовища у новій українській школі», від 3 грудня 2020 року №533 «Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні», від 28 січня 2021 р. №27 «Про стипендії, премії та гранти Президента України у сфері освіти».

Постанови Кабінету Міністрів України: від 21 лютого 2018 р. №87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти», № 898 від 30 вересня 2020 року «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти».

Розпорядження Кабінету Міністрів України: від 14.12.2016 р. №988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року», від 13.12.2017 р. № 903-р «Про затвердження плану заходів на 2017–2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»; від 17 січня 2018 р. № 67-р «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації»; від 5 серпня 2020 р. №960-р «Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти)». Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року.

Методологічною основою також є Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН від 25 вересня 2015 р. «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року», Інчхонській декларації «Освіта 2030» Всесвітнього освітнього форуму під егідою ЮНЕСКО (19-22 травня 2015 р.), інші міжнародні документи у галузі освіти, ратифіковані в Україні.

Технопарки як центри нового покоління, що інтегрують професіоналів однієї галузевої спрямованості, а й розглядають як простір для безперешкодного обміну інформацією та комунікації розкрили сучасні дослідники: Л. Балабанова, Ю. Гуйгова, О. Єресько, К. Маслова, В. Орлов, А. Петрашевська, Т. Сорочан, В. Рогова, О. Сардак, І. Ящишина та інші.

База реалізації інноваційного освітнього проєкту:

1. КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів» (Код закладу в ЄДЕБО 3609, присвоєно код ЄДРПОУ 02139618);
2. Комунальний заклад Київської обласної ради «Білоцерківський багатопрофільний навчально-реабілітаційний центр» (Код закладу в ЄДЕБО 141989, присвоєно код ЄДРПОУ 22201897);
3. Комунальний заклад Київської обласної ради «Київський обласний ліцей» (Код закладу в ЄДЕБО 141621, код ЄДРПОУ 22203815);
4. Ірпінський гуманітарний ліцей «Лінгвіст» імені Заріфи Алієвої Ірпінської міської ради Бучанського району Київської області (Код закладу в ЄДЕБО 147498, код ЄДРПОУ 25950872);
5. Вишнівський ліцей «ІДЕАЛ» Вишневої міської ради Бучанського району Київської області (Код закладу в ЄДЕБО 150449, код ЄДРПОУ 25667099);
6. Опорний заклад освіти «Калинівський академічний ліцей - освітній центр» Калинівської селищної ради Фастівського району Київської області (Код закладу в ЄДЕБО 146475,-код ЄДРПОУ 43801651);
7. Шкарівський опорний ліцей-гімназія Білоцерківської міської ради Київської області (Код закладу в ЄДЕБО 147580, код ЄДРПОУ 24893557);
8. Боярський академічний ліцей «Гармонія» Боярської міської ради (Код закладу в ЄДЕБО 147970, код ЄДРПОУ 20611119);
9. Бориспільський ліцей «Перспектива» імені Володимира Мономаха Бориспільської міської ради Київської області (Код закладу в ЄДЕБО 144219, код ЄДРПОУ 20570389);

10. Щасливський ліцей з дошкільним відділенням, початковою школою та гімназією - загальноосвітня школа Пристоличної сільської ради Бориспільського району Київської області (Код закладу в ЄДЕБО 145038, код ЄДРПОУ 22203330);
11. Ревненський ліцей Гірської сільської ради Бориспільського району Київської області (Код закладу в ЄДЕБО 144609, код ЄДРПОУ 25301955);
12. Гатненський ліцей Гатненської сільської ради Фастівського району Київської області (Код закладу в ЄДЕБО 150013, код ЄДРПОУ 19420226);
13. Дмитрівський академічний ліцей «Перспектива» Дмитрівської сільської ради Бучанського району Київської області (Код закладу в ЄДЕБО 148005, код ЄДРПОУ 25667136);
14. Білоцерківська гімназія «Звитяга» - початкова школа №8 Білоцерківської міської ради Київської області (Код закладу в ЄДЕБО 142891, код ЄДРПОУ 25297024);
15. Комунальний заклад Київської обласної ради «Переяславський ліцей «Патріот» (Код закладу в ЄДЕБО 140957, код ЄДРПОУ 24218703);
16. Комунальний навчальний заклад Київської обласної ради «Васильківський професійний ліцей» (Код закладу в ЄДЕБО 2007, код ЄДРПОУ 22204341);
17. Ірпінський ліцей інноваційних технологій Ірпінської міської ради Бучанського району Київської області (Код закладу в ЄДЕБО 147499, код ЄДРПОУ 41385730);
18. Білоцерківський приватний ліцей «Міцва-613» (Код закладу в ЄДЕБО 143403, код ЄДРПОУ 33519562);
19. Бучанський ліцей № 9 Бучанської міської ради Бучанського району Київської області (Код закладу в ЄДЕБО 148369, код ЄДРПОУ 44449503).

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використовується комплекс теоретичних та експериментальних методів:

теоретичні: аналіз, систематизація, порівняння наукових підходів, положень, визначень і узагальнення для уточнення сутності ключових понять дослідження; визначення критеріїв, показників, рівнів; обґрунтування національного освітнього технопарку як осередку запровадження інновацій для забезпечення якості освіти;

емпіричні: діагностичні (анкетування, бесіди, тестування, метод незалежних експертних оцінок, ранжування, спостереження), експертне оцінювання – для вивчення ефективності моделі національного освітнього технопарку як осередку запровадження інновацій у забезпеченні якості освіти на різних етапах дослідження та перевірки доцільності;

статистичні: методи математичної статистики для опрацювання результатів експериментальних даних дослідження та порівняння їх із вихідними (χ^2 –критерій («хі-квадрат»)) з поправкою на неперервність Йетса), точний тест Фішера для підтвердження правдивості одержаних результатів.

Основний метод дослідження – педагогічний експеримент.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що: реалізація ідеї сприятиме задоволенню ключової потреби суспільства – підвищення якості освіти завдяки синергетичному ефекту від об'єднання зусиль усіх зацікавлених інституцій/суб'єктів, приведення її рівня у відповідність до вимог ринку праці. Зазначене має забезпечити підвищення якості освіти у воєнний час та у повоєнній відбудові України, що своєю чергою гарантуватиме створення передумов зростання економічного потенціалу України.

Модель передбачає створення системи надання індивідуалізованих послуг у галузі освіти суб'єктам освітнього процесу, представникам територіальних громад, громадськості завдяки функціонуванню відповідних консалтингових центрів технопарку. Таким чином, будуть задоволені інтереси усіх ключових сторін: здобувачів освіти – у забезпеченні конкурентоспроможності та успішності в житті, батьків – в упевненості за майбутнє своїх дітей, освітян і науковців – появи нових стимулів і отриманні високих результатів своєї праці, роботодавців і бізнес-структур – отриманні висококваліфікованих фахівців, здатних суттєво підвищити економічний стан держави Україна.

Практичне значення дослідження буде полягати в розробленні й упровадженні в практику роботи закладів освіти функціонування моделі національного освітнього технопарку шляхом нормативного, наукового, навчально-

методичного та організаційного забезпечення у викликах воєнного/ повоєнного часу.

Етапи проведення та терміни реалізації проєкту:

червень 2024 – червень 2029 років

I (організаційно-підготовчий) етап

(червень 2024 – серпень 2025 років):

аналіз нормативно-правової бази з проблеми дослідження;

визначення понятійно-термінологічного апарату дослідження, теоретико-методологічних засад розроблення моделі національного освітнього технопарку на базі закладів освіти регіону;

аналіз наукової та методичної літератури за темою реалізації проєкту;

створення творчих груп педагогів, які братимуть безпосередню участь у реалізації проєкту всеукраїнського рівня;

забезпечення організаційних, нормативно-правових та психолого-педагогічних умов для здійснення експериментальної діяльності у закладах освіти;

уточнення сутності понять «національний освітній технопарк», «творчий потенціал», «інноваційні технології», «інновації в освіті» з метою реалізації проєкту;

уточнення особливостей моделювання національного освітнього технопарку;

проведення педагогічних рад, методичних заходів та інструктивно-методичних нарад за напрямками реалізації проєкту;

проведення діагностування готовності учасників до реалізації проєкту відповідно до його мети та завдань;

організація інформаційно-методичного забезпечення реалізації проєкту;

підбиття підсумків I (організаційно-підготовчого) етапу реалізації проєкту.

II (концептуально-діагностичний) етап

(вересень 2025 – березень 2026 років):

розроблення концепції моделі національного освітнього технопарку в умовах воєнного/повоєнного часу;

розроблення та експериментальне апробування діагностичного інструментарію, необхідного для реалізації проєкту;

створення програми моніторингових досліджень з питань ефективності функціонування національного освітнього технопарку з підвищення якості освіти;

розроблення навчально-методичного забезпечення функціонування національного освітнього технопарку з підвищення якості освіти;

експертиза концепції, моделі та навчально-методичного забезпечення функціонування національного освітнього технопарку з підвищення якості освіти;

науково-методичний супровід підготовки учасників проєкту до його реалізації (організація й проведення науково-практичних конференцій, тренінгів, круглих столів тощо, науково-методичних консультацій для учасників експериментальної діяльності);

підбиття підсумків II (концептуально-діагностичного) етапу реалізації проєкту.

III (формувальний) етап (квітень 2026 – грудень 2028 років):

наукове обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності розробленої моделі національного освітнього технопарку у викликах воєнного/повоєнного часу на базі закладів освіти Київської області;

розроблення та практична апробація змістовного та методичного забезпечення функціонування національного освітнього технопарку;

розроблення необхідного нормативного забезпечення функціонування національного освітнього технопарку з підвищення якості освіти на базі закладів освіти Київської області;

корекція за результатами експериментальної перевірки та проведених моніторингових досліджень щодо розроблених моделі, навчально-методичного забезпечення функціонування національного освітнього технопарку з підвищення якості освіти;

проведення семінарів, вебінарів, круглих столів, участь і проведення всеукраїнських науково-практичних конференцій;

проведення науково-практичних заходів з поширення досвіду педагогічних колективів закладів регіону з реалізації завдань за темою дослідження;
підбиття підсумків III (формульовального) етапу реалізації проєкту.

IV (узагальнювальний) етап (січень – червень 2029 року):

проведення контрольного діагностування;
порівняння та аналіз результатів діагностування, узагальнення отриманих даних та формулювання висновків;
розроблення методичних рекомендацій з проблеми дослідження;
оприлюднення інформації про результати реалізації проєкту, досвіду роботи педагогічних колективів у фаховій пресі, засобах масової інформації, Інтернет-ресурсах тощо;
підготовка до публікації методичного посібника;
проведення науково-практичного форуму за підсумками реалізації проєкту;
підбиття підсумків реалізації проєкту.

Очікувані результати:

буде здійснено цілісне дослідження з ефективності розробленої моделі національного освітнього технопарку як осередку запровадження інновацій із забезпечення якості освіти;

створено та апробовано модель національного освітнього технопарку як управлінського, наукового та консалтингового центру, спроможного ефективно організовувати, координувати, здійснювати моніторинг та коригування діяльності всіх зацікавлених сторін із підвищення якості освіти;

розроблено необхідне нормативне, наукове, навчально-методичне та організаційне забезпечення функціонування моделі національного освітнього технопарку.

Склад науково-консультативної ради реалізації проєкту:

Автор ініціативи та науковий керівник:

Рогова Віра Борисівна, ректор КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів», кандидат педагогічних наук.

Координатор:

Кіян Ольга Іванівна, кандидат педагогічних наук, завідувачка сектору експериментальної педагогіки відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти».

Члени науково-консультативної ради реалізації проєкту:

Завалевський Юрій Іванович, Перший заступник директора Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», доктор педагогічних наук, професор, науковий консультант;

Кириленко Світлана Володимирівна, кандидат педагогічних наук, начальник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», науковий консультант;

Єресько Олег Вікторович, доцент кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат педагогічних наук, науковий консультант;

Часнікова Олена Володимирівна, завідувач кафедри педагогіки, психології, менеджменту освіти КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів», кандидат педагогічних наук;

Ружицький Валерій Андрійович, директор Комунального закладу Київської обласної ради «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний коледж»;

Верзун Ольга Іванівна, директор Комунального закладу Київської обласної ради «Білоцерківський багатoproфільний навчально-реабілітаційний центр»;

Косовський Анатолій Іванович, директор Комунального закладу Київської обласної ради «Київський обласний ліцей»;

Антоненко Валентина Сергіївна, директор Ірпінського гуманітарного ліцею «Лінгвіст» імені Заріфи Алієвої Ірпінської міської ради Бучанського району Київської області;

Жайворонок Лідія Володимирівна, директор Вишнівського ліцею «ІДЕАЛ» Вишневої міської ради Бучанського району Київської області;

Петренко Оксана Михайлівна, директор Опорного закладу освіти «Калинівський академічний ліцей - освітній центр» Калинівської селищної ради Фастівського району Київської області;

Крутаков Олег Владиславович, директор Шкарівського опорного ліцею-гімназії Білоцерківської міської ради Київської області;

Щеголь Віра Михайлівна, директор Боярського академічного ліцею «Гармонія» Боярської міської ради Київської області;

Клименко Неоніла Іванівна, директор Бориспільського ліцею «Перспектива» імені Володимира Мономаха Київської області;

Йовбак Юрій Юрійович, директор Щасливського ліцею з дошкільним відділенням, початковою школою та гімназією - загальноосвітня школа Пристоличної сільської ради Бориспільського району Київської області;

Білощицька Валентина Іванівна, директор Ревненського ліцею Гірської сільської ради Бориспільського району Київської області;

Ганзя Маргарита Василівна, директор Гатненського ліцею Гатненської сільської ради Фастівського району Київської області;

Гальчук Оксана Миколаївна, директор Дмитрівського академічного ліцею «Перспектива» Дмитрівської сільської ради Бучанського району Київської області;

Ошийко Яна Юріївна, директор Білоцерківської гімназії «Звитяга» - початкова школа №8 Білоцерківської міської ради Київської області;

Козій Василь Васильович, директор Комунального закладу Київської обласної ради «Переяславський ліцей «Патріот»;

Постоленко Людмила Миколаївна, директор Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Васильківський професійний ліцей»;

Гостін Марія Ярославівна, в. о. директора Ірпінського ліцею інноваційних технологій Ірпінської міської ради Бучанського району Київської області;

Андрющенко Нателла Ігорівна, директор Білоцерківського приватного ліцею «Міцва-613»;

Сторожик Лариса Яківна, директор Бучанського ліцею № 9 Бучанської міської ради Бучанського району Київської області.

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук,
ректор КНЗ КОР «Київський обласний
інститут післядипломної освіти
педагогічних кадрів»

Віра РОГОВА

Координатор:

кандидат педагогічних наук,
завідувач сектору експериментальної педагогіки
відділу інноваційної діяльності та
дослідно-експериментальної роботи
Державної наукової установи
«Інститут модернізації змісту освіти»

Ольга КІЯН

Підпис

О. Кіян, завідувачки сектору експериментальної
педагогіки відділу
інноваційної діяльності та дослідно-
експериментальної роботи засвідчую

Начальник відділу кадрів

ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»

Ганна МАРЧЕНКО

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства
освіти і науки України
від 13.03 2019 р. № 341

ЗАЯВКА

на проведення всеукраїнського експерименту за темою
«Впровадження сучасних інформаційних
технологій («Єдина школа») в освітню управлінську діяльність»

на базі Науково-методичного центру управління освіти Оболонської районної у місті Києві державної адміністрації та закладів загальної середньої освіти у березні 2019 р. – грудні 2023 р.

Актуальність експерименту. Впродовж останнього десятиріччя у світі відбувається становлення нового соціально-економічного порядку, який прийшов на зміну індустріальному суспільству, і пов'язується з розгортанням інформаційно-технологічної революції, поширеної на всі сфери життєдіяльності, перш за все, освітню сферу.

З набуттям чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС посилилася інтеграція України до європейських і глобальних систем, яка, серед іншого, є результатом свідомого та повноцінного впровадження інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій.

Сфери життєдіяльності, що модернізуються завдяки цифровим технологіям, зокрема освіта, стають набагато ефективніші та створюють нову цінність та якість. Згідно з Концепцією розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки використання цифрових технологій у школі має носити багатоплатформний наскрізний характер, тобто використовуватися як під час навчання предметів, здійснення досліджень, індивідуального навчання, так і під час взаємодії учнів, батьків, учителів. Цифрова трансформація сучасної середньої освіти

відбувається «від комп'ютерних класів до цифрових технологій у кожному учнівському портфелі, кожному класі, у кожного вчителя, на кожній парті».

Запровадження нового принципу педагогіки партнерства, що ґрунтується на співпраці учня, учителя і батьків вимагає ґрунтовної підготовки учителів за новими методиками і технологіями. Педагог має швидко реагувати на велику кількість реформаторських змін в освіті (оновлення освітніх програм, підручників і посібників; нові стандарти освіти, нові критерії оцінювання знань, умінь і навичок учнів; нові вимоги до атестації та перепідготовки; нові технології навчання тощо), і тому потребує цифрових технологій, які допомагають автоматизувати більшу частину роботи, вивільняючи час на пошук, спілкування, самовдосконалення, індивідуальну роботу з учнями, забезпечуючи зворотний зв'язок, підвищуючи якість освітнього процесу.

На сьогодні існує безліч популярних платформ, що підтримують адміністрування освітнього простору, включаючи використання автоматизованих інформаційних систем (у т.ч. довідкових та пошукових), формування баз даних та створення власних банків нормативної інформації, застосування хмарних, супутникових, мережевих та кейс- технологій тощо.

Електронні журнали, щоденники, sms-сповіщення використовуються у більшості розвинених країн світу, зокрема у США, Великобританії, Фінляндії, Латвії, Сінгапурі тощо. У Хорватії проект sms-щоденників упроваджувався на загальнодержавному рівні при підтримці Міністерства освіти.

Однак, в Україні, не зважаючи на збільшення кількості шкіл, які мають сучасне технічне обладнання, та доступ до Інтернету, інформатизація управління освітніми закладами ще не відповідає сучасному рівню. Перетворення інноваційних технологій у ключовий інструмент системного аналізу та прийняття рішень в освітній управлінській діяльності, **залишається надзвичайно актуальною проблемою.**

Концепція реалізації державної політики у сфері реформування середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року визначила суттєве погіршення якості загальної середньої освіти впродовж 1992-2016 років. Водночас,

згідно з Законом України «Про освіту» внутрішня система *забезпечення якості* в закладах освіти, лише може, (*а не повинна*) передбачати наявність інформаційних систем для ефективного управління цим закладом.

Концепція розвитку електронного врядування в Україні передбачає у сфері освіти розвиток освітніх інформаційних систем для автоматизації основних процесів роботи закладів освіти, у тому числі електронного щоденника, електронного підручника, дистанційної форми навчання.

На сучасному українському ринку програмних засобів, призначених для створення освітнього простору освітнього закладу, вже досить широко представлені різноманітні види спеціальних інформаційних систем та програм (зокрема проекти «Електронний щоденник», «Електронний журнал», «Смарсі», «SmileS. Шкільна карта», «КУРС: Освіта», Освітній портал «Класна оцінка», мережева платформа E-SCHOOLS.INFO, Програмний комплекс «UNIS. Електронний журнал», Всеукраїнська шкільна освітня мережа «Щоденник.ua», Всеукраїнська навчальна екосистема «My School.ua», системи «Net Школа Україна» та АС «Школа» тощо).

Проекти відрізняються інтерфейсом, порядком користування, рівнем адміністрування, ступенем захищеності інформації та іншими характеристиками, однак більшість з них пропонує подібні основні послуги: електронний журнал та щоденник (розклади занять, домашні завдання, оцінки), аналіз успішності та звітність. Також може розроблятися шкільний сайт (з новинами, файловим архівом, платформою для комунікацій між учителями, батьками та учнями).

Експерти виділяють як позитивні сторони, так і проблеми впровадження зазначених проектів, однак відсутня інформація щодо незалежного (зовнішнього) чи внутрішнього аналізу практики їх реалізації, оцінки ефективності та стабільності роботи. Так, новинна стрічка деяких проектів містить застарілу інформацію (за 2016 р. – стрічка «Щоденник.ua», та «Моя школа» (MySchool.ua), за 2012 р. – стрічка SCHOOLINFO), що може свідчити про припинення їх функціонування. Це призводить до розпорошення зусиль, інколи повторення помилок та неефективного використання коштів, що виділяються для створення програмних продуктів, а також

певного розчарування суб'єктів освітнього процесу і небажання надалі використовувати новітні інформаційні технології.

Очікується, що найближчим часом зазначена ситуація зміниться, оскільки програмне забезпечення зовнішніх автоматизованих систем закладів освіти (у т.ч. електронних журналів) в перспективі має передбачати можливість його інтеграції на рівні імпорту-експорту даних з програмно-апаратним комплексом Національної освітньої електронної платформи (*згідно з Технічним завданням на розробку платформи*).

Інше важливе питання - забезпечення врахування вимог, що висуваються до паперових документів, під час підготовки їх електронних версій та вирішення проблеми дублювання інформації на електронному та паперовому носіях при роботі з документами закладу освіти, що вимагає від педагога значних зусиль та часу і, як наслідок, зменшує його мотивацію використовувати новітні технології.

Подолання законодавчих бар'єрів, формування потреб у використанні цифрових технологій педагогами, батьками та учнями, створення освітніх інформаційних ресурсів, технологій та цифрових платформ, упровадження сучасних принципів державно-громадської моделі управління, наукове обґрунтування і розробка інструментів автоматизації процесів управління закладом освіти, розвиток відповідних цифрових компетенцій педагогів є одними з першочергових завдань цифровізації освіти як пріоритетної складової частини освітньої реформи. Поліпшення якості освіти сприятиме підвищення інформаційної культури всіх учасників освітнього процесу.

Розв'язання вищезазначених завдань потребує як розробки та впровадження інноваційних технологій в управлінську діяльність закладів освіти, так і методичного забезпечення цього процесу. Необхідно посилити інституційну спроможність районних науково-методичних центрів для підтримки закладів освіти в удосконаленні системи управління освітнім процесом та забезпечити якісний науково-методичний супровід впровадження інформаційних технологій. Ці нововведення створюють перед методичною службою району необхідність, по-перше, оновлення ресурсів наукового та методологічного спрямування щодо

використання інноваційних технологій в управлінні освітньою діяльністю; по-друге, надання керівникам закладів освіти та педагогічним працівникам району сервісних послуг (консультативної та практичної допомоги) з реалізації інноваційних проектів та освоєння новітніх технологій, професійного розвитку педагогів, моніторингу якості освітнього процесу та результатів освітньої діяльності в закладах освіти.

Аналіз науково-методичної і педагогічної літератури засвідчив, що дослідники та науковці вивчали питання інноваційних процесів та трансформацій суспільства (З. Бауман, Д. Белл, М. Кастельс, Е. Тоффлер), впровадження інформаційних технологій в освітній процес (В. Биков, А. Гуржій, Ю. Жук, В. Лапінський, І. Малицька, О. Овчарук та інші), інноваційні підходи в управлінській діяльності (Л. Даниленко, Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, Є. Павлютенков та інші).

Так, до інновацій в управлінні науковці пропонують віднести новітні психологічні, економічні, діагностичні, інформаційні технології, завдяки яким створюються умови для прийняття ефективних управлінських рішень, що в повній мірі можна віднести до управління освітньою діяльністю. При цьому, відмічається недостатня кількість наукових публікацій стосовно практики використання сучасних інформаційних технологій в управлінській діяльності освітніх закладів, оцінки нормативного та методичного забезпечення цього процесу. Таким чином, між традиційним поглядом на процес управління освітньою діяльністю, який не задовольняє вимог сучасного суспільного розвитку, та інноваційним підходом із застосування новітніх технологій в закладах освіти, а також зі зміною парадигми інноваційної діяльності районних науково-методичних центрів, виникло протиріччя, яке необхідно усунути.

Формування нової освітньої ідеології тісно пов'язане з реформуванням системи управління і менеджментом освіти шляхом децентралізації, дерегуляції, впровадженням автономії освітніх закладів, дотриманням принципу їх відповідальності за результати освітньої і виховної роботи. В рамках переходу від адміністративно-розпорядчого управління закладом освіти до системи освітнього менеджменту «центр ваги» в процесі ухвалення рішень переноситься на операційний рівень школи. Для ефективного перебігу цих процесів та створення

інформаційного середовища майбутнього, з одного боку, необхідно впровадити на рівні закладу освіти новітні технології, з іншого боку, забезпечити формування нового мислення, нових компетентностей, нового світосприйняття всіх учасників освітнього процесу.

Основною метою дослідження є наукове обґрунтування, розробка та експериментальна перевірка ефективності новітніх інформаційних технологій для автоматизації процесів управління закладами освіти, нормативне врегулювання та методичне забезпечення впровадження цих технологій, формування потреб у їх використанні педагогами, батьками та учнями, розвиток відповідних цифрових компетенцій адміністрації та педагогів закладів освіти, а також посилення інституційної спроможності районних науково-методичних центрів для задоволення потреби в науково-методичному супроводі інноваційних процесів сфери освіти - від зародження інноваційної ідеї до її втілення та поширення досвіду реалізації.

Об'єктом дослідження є інноваційна управлінська діяльність у закладах загальної середньої освіти.

Предмет дослідження: процес розроблення та впровадження сучасних інформаційних технологій («Єдина школа») в управлінську діяльність закладів загальної середньої освіти.

Гіпотеза експерименту полягає у припущенні, що впровадження інформаційних технологій («Єдина школа») в управлінську діяльність закладу загальної середньої освіти сприятиме формуванню сучасної системи освітнього менеджменту, автоматизуючи більшу частину роботи педагогів, звільняючи їх час для освітньої діяльності та самовдосконалення, підвищуючи інформаційно-комунікаційну компетентність та мотивацію до використання інноваційних технологій, упроваджуючи принцип педагогіки партнерства учня, учителя і батьків, позитивно впливаючи на мотивацію учня до навчання та відвідування закладу, і, в цілому, підвищуючи якість освітнього процесу. При цьому, районні науково-методичні центри будуть здатні оперативно реагувати на динамічні зміни потреб споживачів (учнів, батьків, педагогів, суспільства та держави), забезпечувати їх

взаємоадаптацію та взаємодію для вирішення завдань реформування освітньої галузі в цілому.

На основі визначеної мети та висунутої гіпотези сформульовано такі **завдання експерименту**:

- здійснити аналіз науково-методичної літератури та результатів науково-експериментальних пошуків щодо запровадження нової системи освітнього школоцентричного («*school-based*») менеджменту з використанням сучасних інформаційних технологій;
- проаналізувати правову базу щодо впровадження інформаційних технологій та електронного документообігу в управлінську діяльність закладів освіти. У разі необхідності підготувати проекти нормативно-правових документів щодо удосконалення цього процесу;
- удосконалити технічне забезпечення реалізації експерименту шляхом передачі закладам загальної середньої освіти-учасникам експерименту та районному науково-методичному центру апаратних засобів (планшетів).
- забезпечити проектування, апробування, навчальну взаємодію з усіма суб'єктами освітнього процесу та поетапне впровадження інформаційних технологій («Єдина школа») в управлінську діяльність закладів освіти;
- вивчити стан функціонування та підготувати рекомендації щодо посилення інституційної спроможності районного науково-методичного центру у наданні методичної підтримки впровадженню сучасних інформаційних технологій в управлінську діяльність закладів освіти;
- розробити методичні та розпорядчі документи, необхідні для впровадження інформаційних технологій («Єдина школа») в освітню управлінську діяльність;
- підвищити рівень цифрової компетентності учасників експерименту шляхом організації тренінгів, майстер-класів щодо використання інформаційних технологій в управлінській діяльності закладів освіти;
- запровадити результати дослідження в практику діяльності закладів освіти.

Теоретико-методологічною основою експерименту є:

- Закони України «Про освіту», «Про інноваційну діяльність», «Про загальну середню освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про науково-технічну інформацію», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронні довірчі послуги», «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про захист персональних даних».

- Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року та План заходів на 2017-2029 роки із її запровадження, затверджені розпорядженнями Кабінету Міністрів відповідно від 14.12.2016 № 988 та від 13.12.2017 № 903.

- Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та План заходів щодо її реалізації, затверджені розпорядженням Кабінету Міністрів від 17.01.2018 № 67; Концепція розвитку електронного урядування в Україні та План заходів з її реалізації, схвалені розпорядженнями Кабінету Міністрів відповідно від 20.09.2017 № 649 та від 22.08.2018 № 617; Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку, схвалена Постановою Верховної Ради України від 13.07.1999 № 916; Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затверджене наказом МОН від 07.11.2000 № 522 у редакції наказу МОН 11.07.2017 № 994, зареєстрованого в Мін'юсті 22.09.2017 за № 1171/31039.

- Положення про районний (міський) методичний кабінет (центр), затверджене наказом МОН від 08.12.2008 №1119; Положення про освітній округ, затверджене постановою Кабінету Міністрів від 27.08.2010 №777; Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів від 23.11.2011 №1392; Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів від 21.02.2018 №87; Національна рамка кваліфікацій, затверджена постановою Кабінету Міністрів від 23.11.2011 №1341.

- Інструкція з діловодства у закладах загальної середньої освіти», затверджена наказом МОН від 25.06.2018 №676, зареєстрованим у Мін'юсті 11.09.2018 за

№1028/32480; Інструкція щодо заповнення Класного журналу для 1-4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, затверджена наказом МОН від 08.04.2015 №412, зареєстрованим у Мін'юсті 27.04.2015 за №472/26917; Результати дослідження «Діти і папери; як досягти балансу в школі», затверджені наказом МОН від 22.12.2016 №1593; Положення про Національну освітню електронну платформу, затверджене наказом МОН від 22.05.2018 №523, зареєстрованим у Мін'юсті 11.06.2018 за №702/32154; Положення про електронні освітні ресурси», затверджене наказом МОН від 01.10.2012 №1060, зареєстрованим в Мін'юсті 05.10.2012 за №1695/22007; Порядок використання комп'ютерних програм в органах виконавчої влади, затверджений Постановою Кабінету Міністрів від 10.09.2003 №1433.

- Типова інструкція з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, затверджена постановою Кабінету Міністрів від 17.01.2018 № 55; Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання, затверджений наказом Мін'юсту від 11.11.2014 № 1886/5, зареєстрованим у Мін'юсті 11.11.2014 року за № 1421/26198.

Науково-педагогічні принципи проведення експерименту узгоджуються із загальними педагогічними принципами та принципами управління освітньою системою і віддзеркалюють сучасний рівень розвитку та напрями становлення освіти в Україні, зокрема це принципи:

- **інноваційності**, що характеризується потребою учасників освітнього процесу в постійному його оновленні, як реакції на швидкі зміни, що відбуваються у суспільстві і державі;

- **посилення стійкості інноваційних процесів**, що залежить від ефективності організації та вибраних механізмів реалізації інновацій;

- **переходу від стихійних механізмів до свідомо керованих**, що включає унормованість та упорядкування системи науково-методичного супроводу освітніх процесів шляхом розробки та апробації управлінських інновацій як ефективного механізму свідомого управління розвитком освітнього середовища;

- **поєднання автономії освітнього закладу з нормативністю управління**, що реалізується через можливість вибору методів, форм та організації управлінських освітніх процесів під час виконання нормативних вимог, що регламентують діяльність освітнього закладу;

- **об'єктивності і повноти інформації**, що дозволяє керівнику закладу освіти приймати ефективні рішення на основі повної та об'єктивної інформації, отриманої внаслідок впровадження інноваційних технологій;

- **інтероперабельності взаємодії систем** через застосування загальновизнаних процедур, що забезпечують інтеграцію, перенесення та взаємодію застосувань управлінської освітньої інформації та даних;

- **інформаційного, матеріально-технічного і кадрового забезпечення**, що передбачає ресурсне забезпечення інноваційних процесів при створенні, апробації та впровадженні новітніх технологій, які впливають на розвиток управлінських процесів закладів освіти.

Для завдань і перевірки гіпотези експерименту будуть використовуватися наступні **методи дослідження**:

- методи теоретичного пошуку (кількісний та якісний аналіз, порівняння, класифікація, систематизація, узагальнення теоретичних і емпіричних даних);

- емпіричні методи (анкетування, бесіда, інтерв'ювання);

- діагностичні методи (тести, рейтинг);

- обсерваційні методи (спостереження, самоспостереження);

- експериментальні методи (інформаційно-пошукові, констатувальні, формувальні);

- прогностичні методи (експертні оцінки, моделювання);

Основний метод наукового дослідження – комплексний експеримент.

Теоретичне обґрунтування впровадження інноваційних технологій в управлінську діяльність закладів освіти, посилення ролі та інституційної спроможності методичних служб на всіх рівнях неможливе без розуміння таких **методологічних підходів**:

- **системний** – розглядає об'єкт вивчення як систему - цілісну множину елементів у сукупності відношень і зв'язків між ними, передбачає врахування внутрішніх і зовнішніх впливів, з'ясування внеску окремих компонентів у розвиток системи;

- **кластерний** – утворює стійкі зв'язки між інститутами освітньої системи різних рівнів, здійснюючи перехресну вертикальну інтеграцію, та забезпечує спеціалізацію навчання людини на всіх етапах її зростання. Налагоджує інформаційні зв'язки, забезпечує гнучку стратегію розвитку освіти, створює систему доступної неперервної освіти та мобільності фахівців, на макроекономічному рівні – забезпечує зростання продуктивності праці;

- **особистісно орієнтований** – методологічно орієнтує на створення умов для саморозвитку задатків, здібностей і творчого потенціалу особистості, дає можливість за допомогою опори на систему взаємопов'язаних понять, ідей і способів підтримувати процеси самопізнання, самопобудови та самореалізації особистості;

- **компетентнісний** – формує у педагогів систему знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, особистісних якостей і здібностей, необхідних для інноваційної діяльності. При цьому, результатом освіти є компетенції, а не окремі знання, уміння та навички;

- **діяльнісний** – визначає діяльність як основу, засіб і вирішальну умову розвитку особистості, форму активної цілеспрямованої взаємодії людини з навколишнім світом. Особистість є суб'єктом діяльності, яка формується і визначає характер в діяльності та спілкуванні з іншими людьми;

- **середовищно орієнтований** – замість здійснення активного впливу на педагога, акцент діяльності управлінця, методиста, керівника освітнього закладу переноситься на формування «освітнього середовища», в якому відбувається його професійне становлення (чим більше і повніше особистість використовує можливості середовища, тим успішніше відбувається її вільний та активний саморозвиток).

База дослідження всеукраїнського експерименту: Науково-методичний центр управління освіти Оболонської районної у місті Києві державної адміністрації та заклади загальної середньої освіти району, зокрема:

навчально-виховний комплекс «Школа I-II ступенів - ліцей «Управлінські технології» № 240 «Соціум» Оболонського району м. Києва, школа I-III ступенів № 225 Оболонського району м. Києва, школа I-III ступенів № 8 Оболонського району м. Києва, спеціалізована школа № 252 імені Василя Симоненка Оболонського району міста Києва та за участі Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Достовірність результатів експериментальної роботи буде забезпечуватися коректним використанням методик і технологій за погодженням із науковим керівником та консультантами експерименту; якісною обробкою експериментальних даних; систематичним порівняльним аналізом різних показників результативності науково-педагогічного та методичного супроводу, підвищенням рівня професійного зростання педагогічних кадрів; впровадженням інноваційних технологій в управлінську освітню діяльність, та навчанням в умовах реформування освітньої галузі.

Наукова новизна експерименту полягатиме у: теоретичному та експериментальному обґрунтуванні здійснення комплексу заходів щодо впровадження сучасних інформаційних технологій («Єдина школа») в управлінську діяльність закладів освіти та методичного забезпечення цього процесу шляхом посилення інституційної спроможності районного науково-методичного центру, який здатний відповідати освітнім запитам потенційних споживачів (учнів, батьків, учителів, керівників закладів освіти, а також суспільства, держави).

Практичне значення експерименту: розроблення сучасних інформаційних технологій («Єдина школа»), які можуть бути впроваджені в управлінську діяльність закладів освіти з метою створення ефективної системи науково-методичного супроводу інноваційних освітніх процесів.

Етапи проведення всеукраїнського експерименту

(березень 2019 р. – грудень 2023 р.)

Організаційно-підготовчий етап (березень 2019 р. – жовтень 2019 р.).

Вивчення та аналіз науково-методичної літератури, теоретичного та практичного досвіду з теми експерименту.

Аналіз нормативно-правового забезпечення діяльності, передбаченої експериментом. Формування відповідної бази нормативно-правових документів з теми експерименту.

Налагодження співпраці, підготовка та укладення договорів, угод про співпрацю з установами та організаціями - партнерами в рамках експерименту.

Планування організації та проведення експерименту у кожному закладі освіти – учаснику експерименту. Формування творчих (динамічних) робочих груп щодо організації завдань експерименту.

Вивчення потреб та можливостей у впровадженні експерименту закладів освіти-учасників експерименту, зокрема моніторинг їх забезпечення програмними продуктами і технічним обладнанням.

Визначення кількості апаратних засобів (планшетів), необхідних для ефективного впровадження експерименту (*по 1 планшету - на кожний клас, 1 планшет – для директора закладу освіти, 1 планшет – для адміністратора, 2 планшети – для адміністратора та методиста районного науково-методичного центру*).

Підготовка та укладення з ТОВ «ТАТЛ Технолоджі» договорів про передачу апаратних засобів (планшетів) закладам освіти - учасникам експерименту та районному науково - методичному центру. Розроблення розпорядчих документів щодо їх використання (*типовий наказ, пам'ятка, правила безпечної роботи, порядок зберігання, журнали технічних проблем тощо*).

Проведення ознайомчих семінарів з питань експерименту для керівників, педагогів та адміністративного персоналу закладів освіти - учасників експерименту.

Інформаційне забезпечення експерименту.

Підготовка звіту про результати I (організаційно-підготовчого) етапу експерименту.

Концептуально-діагностичний етап (листопад 2019 р. – жовтень 2020 р.).

Обґрунтування та розроблення Концепції експерименту щодо впровадження інформаційних технологій («Єдина школа») в управлінську діяльність закладів освіти.

Створення діагностичного забезпечення впровадження інформаційних технологій («Єдина школа») в управлінську діяльність закладів освіти - учасників експерименту.

Діагностика готовності адміністрації та педагогічних працівників закладів освіти-учасників експерименту до впровадження інформаційних технологій в управлінську діяльність цих закладів.

Вивчення нормативно-правових і локальних актів, що регулюють управлінську діяльність закладів освіти - учасників експерименту. У разі необхідності, підготовка пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення цієї діяльності.

Вивчення форм і методів управління закладами освіти-учасниками експерименту та функціональних обов'язків педагогічного колективу в системі вирішення та реалізації завдань експерименту.

Діагностика стану організації діловодства у закладах освіти-учасниках експерименту щодо відповідності заходам із дебіюрократизації освіти. Визначення спільно з представниками закладів освіти-учасників експерименту переліку документів, ведення яких можливо забезпечити лише в електронній формі.

Діагностика функціонування та визначення можливих шляхів посилення інституційної спроможності районного науково-методичного центру у наданні методичної підтримки з питань реалізації експерименту.

Діагностика науково-методичного супроводу завдань експерименту, розроблення науково-методичних матеріалів та рекомендацій, зокрема:

- методичних рекомендацій щодо використання інформаційних технологій та електронного документообігу в управлінській діяльності закладів освіти, в т. ч.

визначення вимог до автоматизованих систем управління закладами загальної середньої освіти;

- методичних рекомендацій щодо порядку ведення в електронному вигляді класних журналів закладів загальної середньої освіти.

Організація тематичних навчань, тренінгів, методичних семінарів, надання консультацій, проведення нарад за темою експерименту за участю адміністрації та педагогів закладів освіти-учасників експерименту, методистів районного науково-методичного центру.

Підготовка звіту про результати II (концептуально-діагностичного) етапу експерименту.

Формувальний етап (листопад 2020 р. – червень 2022 р.).

Організація експериментальної роботи з апробації першого функціонального модулю «Електронний журнал та Додатки до нього» інформаційних технологій («Єдина школа») для використання в управлінській діяльності закладів освіти – учасників експерименту.

Визначення спільно з представниками закладу освіти-учасниками експерименту наступних функціональних модулів інформаційних технологій («Єдина школа»), їх проектування та апробація (*у т.ч. з урахуванням переліку документів, ведення яких можливо забезпечити лише в електронній формі*).

Розроблення пакетів документів, що супроводжують використання функціональних модулів інформаційних технологій («Єдина школа») в управлінській діяльності закладів освіти-учасників експерименту, а саме:

- технічної документації, що супроводжує програмний продукт (*проектно-технічна документація, технічний паспорт, настанова користувача, публічний договір тощо*).

- типових розпорядчих документів керівника базового закладу освіти щодо використання зазначених модулів (*наказ про впровадження журналу, про відповідальних за його ведення, посадові інструкції користувачів, положення чи*

регламент ведення, матриця доступу різних категорій користувачів, форма згоди на обробку персональних даних тощо).

Апробація науково-методичних матеріалів щодо впровадження інформаційних технологій та електронного документообігу в управлінську діяльність закладів загальної середньої освіти, у разі необхідності їх оновлення.

Моніторинг діяльності з реалізації експерименту. Аналіз результатів апробацій функціональних модулів інформаційних технологій («Єдина школа»), визначення переваг і викликів, розробка рекомендацій щодо урегулювання проблемних питань.

Надання консультацій, організація та проведення постійно діючого семінару - практикуму за темою експерименту для адміністрації та педагогів закладів освіти - учасників експерименту, батьків та учнів.

Моніторинг рівня співпраці та соціального партнерства адміністрації та педагогічного колективу закладів загальної середньої освіти, батьків та учнів, а також громадськості в рамках впровадження експерименту.

Підготовка звіту про результати III (формульовального) етапу експерименту.

Узагальнювальний етап (липень 2022 р. – грудень 2023 р.).

Порівняння результатів експерименту з поставленою метою та завданнями.

Визначення ефективності Концепції експерименту та оцінка впливу впровадження інформаційних технологій («Єдина школа») в управлінську діяльність закладів освіти-учасників експерименту.

Діагностика розвитку цифрових компетентностей адміністрації та педагогів закладів освіти-учасників експерименту та методистів районного науково-методичного центру у процесі експерименту.

Діагностика рівня задоволення результатами реалізації експерименту адміністрації та педагогів, учнів та батьків закладів освіти-учасників експерименту.

Проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції «Впровадження сучасних інформаційних технологій в освітню управлінську діяльність».

Підготовка та видання методичних рекомендацій за результатами експерименту.

Поширення досвіду експерименту через фахові періодичні видання та електронні засоби комунікацій.

Підготовка наукового звіту про підсумки проведення експерименту.

Очікувані результати:

розроблення, апробація та впровадження інформаційних технологій («Єдина школа») для автоматизації типових адміністративних процесів управлінської діяльності закладів загальної середньої освіти;

забезпечення апаратними засобами (планшетами) закладів освіти-учасників експерименту та районного науково-методичного центру (у визначеній експериментом кількості);

підвищення рівня володіння інформаційно-комунікаційними технологіями адміністрації, педагогів закладів освіти-учасників експерименту та методистів районного науково-методичного центру;

підвищення інституційної спроможності районного науково-методичного центру у методичному забезпеченні впровадження інформаційних технологій в управлінську діяльність закладів освіти;

розроблення науково-методичного забезпечення та організація діяльності закладів освіти-учасників експерименту для реалізації завдань експерименту;

розроблення локальних документів, необхідних для впровадження інформаційних технологій («Єдина школа») в управлінську діяльність закладів загальної середньої освіти;

розроблення пропозицій щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення процесу впровадження інформаційних технологій та електронного документообігу в управлінську діяльність закладів загальної середньої освіти;

експериментальне підтвердження ефективності концепції впровадження інформаційних технологій («Єдина школа») в управлінську діяльність закладів освіти.

Ефективна реалізація цієї Концепції можлива за умови раціонального використання фінансових, технологічних, інформаційних, матеріальних, інтелектуальних та інших ресурсів. Реалізація експерименту не потребує залучення бюджетних коштів.

Організаційно-кадрове забезпечення всеукраїнського експерименту

Склад науково-методичної ради експерименту:

Науковий керівник:

Кириленко Світлана Володимирівна – начальник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», кандидат педагогічних наук (050-383-10-11).

Науковий консультант:

Хотяїнцев Володимир Миколайович – доцент кафедри теоретичної фізики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат фізико-математичних наук, доцент (за згодою).

Координатор:

Семчук Надія Іванівна – завідувач сектору організаційної культури та етики педагогічних працівників відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», кандидат філософських наук, доцент.

Члени науково-методичної ради експерименту:

Глушаниця Олена Вікторівна – директор Науково-методичного центру Управління освіти Оболонської районної у місті Києві державної адміністрації.

Гонтар Інна Миколаївна – директор Навчально-виховного комплексу «Школа І-ІІ ступенів - ліцей «Управлінські технології» № 240 «Соціум» Оболонського району м. Києва.

Загородня Вікторія Микитівна – заступник директора з навчально - методичної роботи школи І-ІІІ ступенів № 225 Оболонського району м. Києва.

Осадча Тетяна Володимирівна – директор школи І-ІІІ ступенів № 8 Оболонського району м. Києва.

Півошенко Ольга Петрівна – методист Науково-методичного центру
Управління освіти Оболонської районної в місті Києві державної адміністрації.

Преподобна Олена Олександрівна – директор спеціалізованої школи № 252
імені Василя Симоненка Оболонського району міста Києва.

Кошевець Олексій В'ячеславович – керівник Громадської організації «ТАТЛ
Україна».

Луганський Олексій Юрійович – керівник ТОВ «ТАТЛ Технолоджі».

Науковий керівник

начальник відділу інноваційної діяльності
та дослідно-експериментальної роботи
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
кандидат педагогічних наук

С.В. Кириленко

Директор

Науково-методичного центру
Управління освіти Оболонської районної
у місті Києві державної адміністрації.

О.В. Глушаниця

Координатор

завідувач сектору відділу інноваційної
діяльності та дослідно-експериментальної роботи
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
кандидат філософських наук

Н.І. Семчук

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти
і науки України
від 17.11.2023 №1410

ЗВІТ
про завершення експерименту всеукраїнського рівня
за темою «Формування мистецького середовища у закладі загальної середньої
освіти» у Тернопільському ліцеї № 21 – спеціалізованій мистецькій школі імені
Ігоря Герети
за участі Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної
педагогічної освіти
за грудень 2018 – жовтень 2023 роки

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 27 листопада 2018 року за №1304 у Тернопільському ліцеї № 21 – спеціалізованій мистецькій школі імені Ігоря Герети проводився експеримент всеукраїнського рівня за темою «Формування мистецького середовища у закладі загальної середньої освіти» за участі Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти.

Мета проведення експерименту – розроблення та експериментальна перевірка ефективності моделі формування мистецького середовища у закладі загальної середньої освіти, спрямованого на особистісний розвиток учнів.

Відповідно до мети були окреслені такі **завдання експерименту**:

- проаналізувати та визначити стан розробленості проблеми формування мистецького середовища у закладі загальної середньої освіти у теорії та практиці;
- розробити та апробувати концепцію формування мистецького середовища у закладі загальної середньої освіти та відповідну модель її реалізації;
- визначити сутність понять інноваційного освітнього середовища відповідно до теми експерименту;
- розробити модель нового освітнього середовища відповідно до теми експерименту;

- визначити критерії, показники та рівні ефективності моделі формування мистецького середовища у закладі загальної середньої освіти;
- розробити комплекс програмного та навчально-методичного забезпечення реалізації моделі формування мистецького середовища у закладі загальної середньої освіти.

Відповідно до Програми проведення експерименту та з метою вивчення стану розробленості проблеми формування мистецького середовища було розглянуто та проаналізовано нормативно-правові акти з питань функціонування і розвитку освіти в Україні, опрацьовано науково-методичну літературу та педагогічний досвід зарубіжних країн з проблеми формування мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти. Зокрема, були проаналізовані дослідження таких зарубіжних фахівців, як А. Бамфорд (Anne Bamford), М. Вімер (Michael Wimmer), К. Робінсон (Ken Robinson), К. Шарп (Caroline Sharp), Д. Холт (David Holt) та статті українських науковців, серед яких Іван Бех, Людмила Волинець, Лілія Халецька, Інна Ярмач та інші. Вчителі закладу ознайомились із принципами інтеграції мистецького циклу предметів у навчальні плани закладів загальної середньої освіти Іспанії, Франції, Німеччини, Великобританії, Північної Ірландії та особливостями організації освітнього процесу у цих країнах. У межах теоретичних семінарів було зроблено висновок, що на сучасному етапі європейські держави, визнаючи унікальну роль мистецтва у культурному і творчому розвитку молодого покоління, розглядають шкільну мистецьку освіту як засіб збереження культурної різноманітності і міжкультурного порозуміння в Європі і світі та надають дисциплінам зазначеного циклу статусу обов'язкових у національних освітніх програмах.

За результатами анкетування «Готовність учителя до інноваційної діяльності» дійшли до висновку, що вже на початковому етапі всім педагогам цікаві новації у професійній діяльності та 100% опитаних учителів уже неодноразово застосовували новітні технології, серед яких найбільш популярними серед педагогів були інтегроване навчання (41%) та проєктні технології (44%). Отже, робота за

експериментом опиралась на потужний творчий потенціал колективу ліцею, який став рушійною силою інноваційних змін в освітньому середовищі.

На виконання завдань експерименту було розроблено та апробовано Концепцію формування мистецького середовища у закладі загальної середньої освіти. Основу концепції складають загальні положення, в яких обґрунтовано актуальність вирішення важливих питань щодо створення інноваційної системи формування мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти, визначено: нормативно-правове забезпечення, методологічні засади, підходи та принципи, психолого-педагогічні умови формування мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти.

Визначено стратегічні напрями реалізації *завдань Концепції*, а саме:

- відновлення та підсилення ролі мистецької освіти в житті українського суспільства;
- надання можливостей для розвитку творчих здібностей дітей шкільного віку в сучасних умовах;
- підвищення якості мистецької освіти в Тернопільському ліцеї 21 – спеціалізованій мистецькій школі;
- розширення доступності мистецької освіти для дітей шкільного віку, незалежно від віку та місця проживання, в тому числі й для дітей з особливими потребами;
- акумулювання ідей для подальшого розвитку мистецької освіти в умовах Нової української школи.

Серед *форм і методів* процесу формування мистецького середовища в закладі освіти пріоритетна роль належить активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямованій на розвиток творчих здібностей, критичного мислення, творчої ініціативи і художньо-естетичного смаку. До них належать:

- інтегровані уроки, які поєднують предмети загальноосвітнього циклу з різними видами мистецьких дисциплін, творчої діяльності, а також бінарні

інтегровані уроки (коли у межах двох уроків поспіль опрацьовується матеріал двох і більше навчальних предметів);

- майстер-класи, тренінги, конкурси, виставки, фестивалі, концерти;
- розроблення програм інтегрованих навчальних курсів;
- створення індивідуальних освітніх траєкторій розвитку для обдарованої молоді;
- організація проєктної творчої діяльності учнів.

Основними засобами реалізації Концепції є:

- введення в навчальний план предметів і курсів, що сприяють загальнокультурному розвитку особистості та формують гуманістичний світогляд;
- надання учням можливості спробувати себе в різних видах діяльності (інтелектуальній, художньо-естетичній тощо);
- раннє або поглиблене вивчення предметів мистецького спрямування;
- надання учням можливості вибору профілю навчання, темпу засвоєння навчального матеріалу;
- оригінальна організація освітньої діяльності, інтеграція навчальної та позанавчальної діяльності;
- надання широкого спектру додаткових освітніх послуг мистецького спрямування.

Планування методичної роботи відбувається з урахуванням необхідності створення та активного використання єдиного інформаційно-комунікаційного простору, надання адресної методичної допомоги з питань формування успішної особистості, обміну досвідом на методичних заходах різних рівнів, постійного наукового супроводу, здійснення моніторингу ефективності роботи з реалізації завдань дослідно-експериментальної роботи. На засіданнях педагогічної та методичної рад ліцею було розглянуто ряд важливих питань про хід експериментальної роботи в закладі.

Налагоджено співпрацю та підписано угоди про співробітництво з Тернопільським обласним комунальним інститутом післядипломної педагогічної освіти, Тернопільським комунальним методичним центром науково-освітніх

інновацій та моніторингу, Тернопільським національним педагогічним університетом імені Володимира Гнатюка, Галицьким коледжем імені В'ячеслава Чорновола, Тернопільським музичним коледжем імені Соломії Крушельницької, а також із громадськими організаціями та об'єднаннями: Тернопільською обласною організацією Національної спілки письменників України, Туристично-інформаційним центром м. Тернопіль.

Відповідно до програми експерименту визначено критерії, показники, рівні ефективності формування інноваційного розвитку закладу освіти, готовності педагогів до здійснення такої діяльності; проведено діагностування ефективності методик необхідних для проведення експерименту.

Діагностичний інструментарій дослідження представлено технологією оцінювання рівня готовності педагогів до інноваційної діяльності, що розроблена на основі критеріїв та показників; укладено модель інноваційної діяльності, карта оцінки рівнів готовності педагогів до інноваційної діяльності та карта педагогічної оцінки здібностей вчителя до інноваційної діяльності.

Готовність вчителя до інноваційної діяльності – комплексна характеристика особистості, яка характеризується ознаками та властивостями, притаманними мотиваційно-цільовому, змістовно-операційному та регулятивно-корекційному критеріям.

Основними показниками сформованості *мотиваційно-цільового критерію* є потреба в творчій діяльності, цільова направленість педагога, ініціативність, визначення мети власної дослідницької роботи, критичність мислення, здатність відмовитись від стереотипів педагогічного мислення. Показниками, які вказують на сформований *змістовно-операційний критерій* є: варіативність педагогічної діяльності; творче використання результатів інноваційних досліджень, володіння методами педагогічних досліджень, особистісно-орієнтована взаємодія в освітньому середовищі, здатність розробити авторську ідею навчання. Показники *регулятивно-корекційного критерію*: аналіз результатів освітньої діяльності; рефлексивна діяльність; відповідальність за результати освітньої діяльності; прогнозування шляхів самовдосконалення професійної діяльності, здатність до проектування.

Охарактеризовано також *рівні* прояву показників готовності педагогів до інноваційної діяльності (на основі дослідження Є.В. Макагон).

Проаналізувавши результати діагностування, які проходили на концептуально-діагностичному та узагальнювальному етапах експерименту отримали наступні результати:

Динаміка розвитку готовності вчителя до формування мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти

Рівень	Концептуально-діагностичний етап	Узагальнювальний етап	Динаміка розвитку
Мотиваційно-цільовий критерій			
низький	12 %	7%	-5%
середній	60 %	57%	-3%
високий	28 %	36%	+8%
Змістовно-операційний критерій			
низький	22 %	14%	-8%
середній	46 %	39%	-7%
високий	32 %	47%	+15%
Регулятивно-корекційний критерій			
низький	32 %	18%	-14%
середній	45%	47%	+2%
високий	23 %	35%	+12%

Відповідно до аналізу отриманих результатів спостерігається позитивна динаміка рівня розвитку готовності вчителя до формування мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти.

З метою визначення творчого потенціалу педагогів було використано наступний діагностичний інструментарій: «Методика оцінки рівня інноваційного потенціалу педагогічного колективу» (модифікація методики Морозової Т. В.), тест «Педагогічна оцінка здібностей вчителя до інноваційної діяльності»; тест «Творчий потенціал педагога».

Аналіз результатів дослідження показав, що більшість педагогів ліцею мають високу межу допитливості – 83% (середній показник проявили 13,3%, низький – 3,7%), віру в себе – 57,2% (середній рівень – 29,8%, низький – 13%), сталість – 69,5% (середній рівень – 23%, низький – 7,5%), амбіційність – 64% (середній рівень – 32%, низький – 4%), прагнення бути незалежним/незалежною – 68% (середній рівень – 17%, низький – 15%), здатність абстрагуватися – 51% (середній рівень – 29%, низький – 20%), високий ступінь зосередженості – 50% (середній рівень – 42%, низький – 8%). Значним творчим потенціалом володіє 61,9% педагогів ліцею, середнім – 26,9% і низьким – 11,2%.

Моделювання певного рівня сформованості мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти може бути успішним, якщо базуватиметься на наукових підходах до планування діяльності, оцінювання результатів аналітичних досліджень і налагодженій системі зворотного зв'язку як інструменту перевірки правильності поставлених завдань. З цією метою було проведено анкетування педагогів ліцею з питань щодо оцінювання вчителями рівня готовності сучасних учнів до творчої діяльності та визначення факторів мотивації молоді до залучення в мистецьких заходах, (мотиваційно-цільовий компонент), анкета для педагогів «Проектування мистецького середовища у Тернопільському ліцеї №21 - спеціалізованій мистецькій школі імені Ігоря Герети» (Вихрущ А. В.).

Було також проведено опитування учнів та їх батьків на тему «Проектування мистецького середовища у Тернопільському ліцеї №21 - спеціалізованій мистецькій школі імені Ігоря Герети». Завданням було з'ясувати запити дітей та їх батьків у плануванні заходів, які сприяють формуванню мистецького середовища у ліцеї; виявити проблеми та пропозиції щодо організації позаурочної діяльності в ліцеї, оптимізувати проведення мистецьких заходів у закладі; виявити рівень мотивації щодо інноваційної та творчої діяльності учнів на думку батьків; залучити батьків до планування заходів; розробити коригувальні заходи розвитку творчого потенціалу учнів та заходи, які підвищують мотивацію до творчої діяльності.

Динаміка розвитку мотивації учнів до творчої діяльності

Рівень	Концептуально-діагностичний етап	Узагальнювальний етап	Динаміка розвитку
низький	28%	11%	-16%
середній	44%	46%	+2%
високий	28 %	43%	+15%

Порівняльний аналіз результатів анкетування, яке відбувалося на початку експериментальної діяльності з результатами, одержаними на узагальнювальному етапі дозволяє зробити висновок про те, що значно підвищився рівень мистецької освіченості учнів. Не зважаючи на зростання навчального навантаження, недостатній рівень культурного виховання в сім'ях, збільшення інформаційного тиску соціальних мереж на формування особистості підлітків, у результаті формування мистецького середовища в ліцеї підвищилась мотивація до здобуття знань та творчої діяльності, спостерігається перехід від байдужого до усвідомленого ставлення молодих людей до культурних цінностей суспільства. Тому формування мистецького середовища у ліцеї є важливим не лише для культурного розвитку всіх учасників освітнього процесу, але й для підвищення рівня успішності з предметів загальноосвітнього циклу, розвитку позитивних особистісних якостей учнів.

За результатами опитувань було розроблено та проведено заходи, які сприяють підвищенню рівня мотивації до творчої діяльності: майстер-класи, тренінги, творчі зустрічі з відомими людьми для всіх учасників освітнього процесу, концертно-виставкова діяльність, залучення батьків до підготовки та проведення мистецьких заходів, тісна співпраця із закладами культури міста.

З метою консолідації зусиль педагогічних працівників, учнів та їх батьків, спрямованих на формування успішної особистості практичним психологом закладу були підготовлені рекомендації та сплановано роботу, яка базується на принципах усвідомленого партнерства. Проведено лекторій для батьків, ряд спільних виховних заходів, акцій, проєктів, зустрічей з людьми, які досягли успіху у житті.

Педагоги ліцею активно працювали над **методичним забезпеченням освітнього процесу:**

- Яшкін Р.М, Писуляк Н.П., Рудницька О.В., Гудз М.С., науковий консультант Гапон Л.О. Навчальна програма «Літературно-мистецьке Тернопілля» (міжгалузовий курс) для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти;
- Гулько О. Б. Навчальна програма курсу за вибором «Історія культури та мистецтва» для 5 – 9 класів закладів загальної середньої освіти;
- Червінська Н.І., Дідик Н. П. Програма навчального предмету «Музичне мистецтво: елементи, форми, жанри»;
- Дуда М. В. Програма навчального предмету «Початковий курс з історії образотворчого мистецтва»;
- Хом'як У. І. Навчальна програма курсу за вибором «Скульптура»;
- Тимошенко Є. О. та Михальчук З. М. Програма навчального предмету «Хореографія» для 1-4 та 5-6 класів;
- Космина Н.В. Розвивальна програма «Сходинки успіху» для молодших школярів, які мають труднощі у навчанні з елементами арт-терапії;
- Космина Н.В. Розвивальна програма «Зцілююче мистецтво» для учнів 1-4 класів.

Впродовж експериментальної діяльності вносилися покрокові зміни до навчальних планів, які реалізуються в ліцеї. Навчання учнів 1-4-х класів побудовано за Типовою освітньою програмою для 1-2-х класів закладів загальної середньої освіти, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 №1272, Типовою освітньою програмою для 3-4-х класів закладів загальної середньої освіти, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 №1273. Відповідно до вище названих документів здійснюється часткова інтеграція різних освітніх галузей. Мистецька освітня галузь реалізується через предмети художньо-естетичного циклу: «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Хореографія». Варіативна складова навчального плану для учнів 1-3 класів використовується для проведення уроків «Основи театрального мистецтва» – 1 год.

Навчання учнів 5-6 класів здійснюється за державним стандартом НУШ, 7-9 класів – за варіантом навчальних планів закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою і вивченням двох іноземних мов (наказ Міністерства

освіти і науки України від 20.04.2018 № 405) та за варіантом навчальних планів спеціалізованих шкіл з українською мовою навчання і поглибленим вивченням предметів музичного, художнього, хореографічного циклів (наказ Міністерства освіти і науки України від 20.04.2018 № 405).

Варіативна складова навчального плану для 5-9 класів використовується на запровадження курсів за вибором «Історія культури та мистецтва», «Літературно-мистецьке Тернопілля» та СЕЕН для учнів 5-6 класів, а також «Художня культура» для 7-9 класів.

Навчання учнів 10-х класів (філологічного, історичного, мистецького профілів) відбувається за навчальними планами для 10-11 класів закладів загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 20.04.2018 № 408). Мистецький профіль у 10 класі реалізується через профільний курс «Мистецтво», який містить модуль «Театральне мистецтво». Для учнів 11 класів мистецька освіта реалізується в позаурочний час.

При вивченні художньо-естетичних предметів відбувається поділ на групи 7-9-х класів з метою забезпечення організації навчання учнів одного класу на різних відділах. Для художнього, хореографічного та музичного відділів сформовано цикл художньо-естетичних предметів, години між якими розподілено згідно з таблицями 6,7 Типових освітніх програм закладів загальної середньої освіти II ступеня, затвердженого наказом МОН України від 20.04.2018 №405.

На художньому відділі у 7-9 класах передбачено по 1 додатковій годині на вивчення предмету «Малюнок», яку додано з варіативної складової.

У 5-9-х класах профільний предмет «Музичний інструмент» викладається для кожного учня індивідуально в позаурочний час.

Кількісні та якісні зміни, які внесені за період експерименту в навчальні плани, спрямовані на оптимізацію освітнього процесу в закладі. Щоб уникнути перевантаження учнів та, водночас, забезпечити розвиток мистецької освіти в ліцеї, було впроваджено наступні зміни: у початковій школі 1 годину предмету «Фізична культура» замінено на предмет «Хореографія», введено «Театральне мистецтво». У 5-9 класах введено предмет «Хор/Ансамбль/Оркестр» для музичного відділу.

Предмети «Імпровізація» та «Диригування» вивчаються індивідуально за заявою батьків. У 10-11 класах введено «Малюнок», «Живопис» та «Композиція», предмети які винесені на творчі конкурси в академіях та університетах.

Моніторинг рівня успішності учнів із навчальних предметів та аналіз показників якості навченості по освітніх галузях за період проведення експериментальної роботи в закладі (з 2019 по 2022 роки) показав, що показники якості навченості в класах мистецького спрямування були вищими, ніж показники в загальноосвітніх класах.

Для визначення показника якості навченості учнів (ПЯН) використано формулу академіка Смирнова Б.П.:

$$ПЯН = \frac{100\% \times n_{\text{в}} + 64\% \times n_{\text{д}} + 36\% \times n_{\text{с}} + 16\% \times n_{\text{п}}}{N}$$

$n_{\text{в}}$ - кількість учнів, які мають оцінки високого рівня; $n_{\text{д}}$ - кількість учнів, які мають оцінки достатнього рівня; $n_{\text{с}}$ - кількість учнів, які мають оцінки середнього рівня; $n_{\text{п}}$ - кількість учнів, які мають оцінки початкового рівня; N - кількість учнів, які оцінювалися.

	Суспільно-гуманітарна галузь				Природничо- математична галузь				Художньо-естетична галузь			
Класи / Рік	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
Мистецькі класи	68,5	67,7	63,0	68,2	68,0	67,9	63,3	67,7	86,7	85,0	86,9	83,8
Загально- освітні класи	67,1	70,4	62,2	66,3	66,5	68,0	60,0	64,1	84,9	84,3	84,8	82,6

понад 64% - високий рівень навченості учнів;

від 36% до 64% - середній рівень навченості учнів;

менше 36% - низький рівень навченості учнів.

Проаналізувавши результати моніторингу, можна стверджувати, що вивчення мистецьких дисциплін позитивно впливає на загальний рівень успішності в закладі. Мистецьке середовище стимулює розвиток уваги, спостережливості, пам'яті, уяви,

мислення, що сприяє кращому засвоєнню як мистецьких, так і загальноосвітніх предметів.

Одним із показників успішного формування мистецького середовища в ліцеї є збільшення кількості учнів, які здобувають освіту в закладі. На початок 2018-2019 навчального року навчалося 722 учні, у мистецьких класах - 237, станом на 05.09.2023 року в ліцеї навчається 1030 учнів, з них 353 у мистецьких класах.

Мистецьку освіту в ліцеї забезпечують 8 гуртків мистецького спрямування: театральна студія «Мельпомена», хор початкових класів «Солов'ята», хор старших класів, вокально інструментальний ансамбль «Music Addiction», образотворчий гурток «Арт Декор», художньо – естетичний гурток «Акторська майстерність» та науково-технічні гуртки «Звукозапис та аранжування» і «Мандри у музиці».

Актуалізації завдань експерименту відбувалася на всіх рівнях освітнього процесу:

- досліджувався потенціал предметів мистецького циклу;
- здійснювався кількісний та якісний аналіз результатів експериментальної діяльності з формування мистецького середовища в закладі;
- з'ясовувалось, яким чином мистецькі дисципліни можуть бути інтегрованими в інваріантну та варіативну частини навчального плану та вносилися поетапні корективи;
- проводився моніторинг рівня успішності учнів з навчальних предметів та аналіз показників якості навченості по освітніх галузях за період проведення експериментальної роботи в закладі;
- здійснювалась позаурочна та позакласна виховна робота як засіб формування мистецького середовища (залучення учнів до роботи мистецьких гуртків та організації заходів, концертів, виставок, проєктної творчої діяльності, роботи літнього мистецького табору);
- створювалися сприятливі умови для формування мистецької компетентності учнів, активізації пізнавальної діяльності через творчість і застосування активних та інтерактивних форм навчання, які сприяють художньо-естетичному розвитку учнів;
- відбувалось узгодження навчальних планів та позакласної діяльності;

- залучались батьки й педагоги до проведення мистецьких заходів різного рівня, обиралися оптимальні форми та методи взаємодії сім'ї, закладу освіти, творчих спілок та закладів мистецтва в процесі формування мистецького середовища.

Хід і результати виконання завдань експерименту розглядалися на засіданнях науково-методичної ради Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти, відбувалися робочі наради адміністрації ліцею та наукового керівника експерименту А. Вихруща, професора кафедри педагогіки і психології та інклюзивної освіти ТОКІППО, доктора педагогічних наук та обласного координатора І. Вітенка, заступника директора з науково-методичної роботи та міжнародного співробітництва, кандидата географічних наук. Розроблено методичні рекомендації щодо формування мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти.

Теоретична та методична підготовка педагогів, як одна із важливих умов успішного виконання завдань експерименту, здійснювалася за організаційної й методичної підтримки Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти, Тернопільського комунального методичного центру науково-освітніх інновацій та моніторингу, факультету мистецтв ТНПУ ім. В. Гнатюка.

Результати дослідницької роботи розглядалися на науково-практичних конференціях:

- Трансформаційні процеси соціально-гуманітарної сфери сучасної України в умовах війни: виклики, проблеми та перспективи. Тернопіль, 2 - 3 червня 2022 р.
- IV Міжнародна наукова конференція «Edukacja wobec wyzwań i zadań współczesności i przyszłości» Польща, Жешув, 26 – 27 вересня 2022 р.
- V Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності». Тернопіль, 29 – 30 вересня 2022 р.

Результати експериментальної діяльності було презентовано 29-30 травня 2023 року на Всеукраїнському науково-практичному форумі «Формування мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти» у Тернопільському ліцеї № 21 –

спеціалізованій мистецькій школі імені Ігоря Герети. Захід зібрав більше ніж 50 учасників з усієї України: керівників, заступників керівників закладів загальної середньої та мистецької освіти, викладачів мистецьких дисциплін, методистів, консультантів центрів професійного розвитку педагогічних працівників та науковців.

Організаційно-наукове забезпечення форуму здійснювали Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти», Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти, управління освіти і науки Тернопільської міської ради, Тернопільський комунальний методичний центр науково-освітніх інновацій та моніторингу.

В ході панельної дискусії «Мистецьке середовище як простір для творчості та розвитку особистості» було розглянуто ряд важливих питань з організації освітнього процесу та значення мистецького середовища у формуванні творчої особистості. Учасники форуму також обговорили практичні аспекти формування мистецького середовища та поділились досвідом створення комфортного освітнього середовища в закладі освіти. Вчителі ліцею презентували авторські навчальні програми. Пізнавальними та цікавими були виступи учасників форуму з різних куточків України.

За темою експерименту видано:

- Застосування дослідницьких технологій для активізації пізнавальної і творчої діяльності школярів на уроках природничих дисциплін та трудового навчання: Методичний посібник / Упорядник Л.А. Кучер. Тернопіль: Тернопільський ОКІППО, 2021. 67 с.;

- Бернадин О.О. Розвиток креативності як спосіб формування компетентної особистості в загальній середній освіті. Михайло Грушевський і становлення української державності (м. Тернопіль, Україна, 29 вересня 2021 р.). Науковий, методичний, інформаційний збірник Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти / Тернопіль: ТОКІППО, 2021. С. 94–99;

- Вітенко І.М. Експериментальна діяльність закладу освіти: шляхи впровадження. *Використання технологій менеджменту якості в управлінні закладами освіти: збірник матеріалів V регіональної науково-практичної конференції* (м. Тернопіль, Україна, 26 листопада 2021 року) / Тернопіль, 2021. С. 19–22.;
- Смук Н.Р., Кучер Л.А. На вшанування Гудими Марії Ігорівни, директора Тернопільського ліцею № 21 – спеціалізованої мистецької школи імені Ігоря Герети. *Концептуалізація професійних компетентностей вчителя в умовах інноваційного освітнього простору сучасної школи*: матеріали Всеукр. науково-практ. конф., м. Тернопіль, 10–11 черв. 2021 р. Тернопіль, 2021. С. 260–266;
- Вихрущ А.В., Христенко О.М. Система цінностей молоді в контексті особистісної парадигми // *Медична освіта*, 2022. - №2. С. 5 – 13.
- Managerial competence development in the context of philosophy of education. Vykhruhch, A.V., Humeniuk, V.V., Tarasiuk, Y.M., ...Fedoniuk, L.Y., Rudenko, M.I. *Wiadomosci lekarskie* (Warsaw, Poland : 1960), 2022, 75(5).С. 1376–1383;
- Похонський В. С. Поєднання математики і образотворчого мистецтва в інтегрованому навчальному процесі, як шлях до розвитку обдарованості дітей [Електронний ресурс] На урок. – 2018. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/stattya-po-dnannya-matematiki-i-obrazotvorchogo-mistectva-v-integrovanomu-navchalnomu-procesi-yak-shlyah-do-rozvitku-obdarovanosti-ditey-14237.html>;
- Космина Н. В. Формування сприятливого психологічного мікроклімату в період адаптації до нових умов навчання у новоствореній школі. Психологічні виміри розвитку сучасної освіти України в умовах євроінтеграції: Матеріали міжнародної науково - практичної конференції. – Тернопіль, 2018 – С. 48-50;
- Гудима М.І. Основні пріоритети формування мистецького середовища у закладі загальної середньої освіти. Використання технологій менеджменту якості в управлінні закладами освіти: збірник матеріалів III регіональної науково-практичної конференції. 14 листопада 2019 року. – Тернопіль, 2019. – 156 с. – С. 33-38.;

- Матковська О.Є. STEAM-освіта у школі як спосіб оволодіння учнями ключовими компетентностями та наскрізними вміннями на уроках англійської мови. Особливості викладання української та іноземної мови в школі: теорія і практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 28 квітня 2020 року. – Херсон, Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020. – 252 с. – С. 26-29.;

- Матковська О.Є. Вплив мистецького середовища на формування ключових компетентностей учнів в умовах Нової української школи. Перспективи розвитку науки: управління якістю освіти сучасних шкіл: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 11 листопада 2020 року. – Івано-Франківськ, Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020. – 73 с. – С.66-71.;

- Кульматицька О.Р. Значимість впровадження STEAM освіти в освітній процес. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. 12–13 листопада 2020 року. – Тернопіль, 2020. – 204 с. – С. 75-78;

- Матковська О.Є. Формування мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти в контексті сучасних суспільних викликів. Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності: матеріали V Міжнар. науково-практ. конф., м. Тернопіль, 29–30 верес. 2022 р. Тернопіль, 2022. С. 154–158.

Учителі загальноосвітніх дисциплін ліцею не лише створюють мистецьке середовище на уроках та заходах в межах закладу, але й активно поширюють свій досвід серед педагогів міста та області:

- вчитель математики Орос Н. Т. виступила з доповіддю на тему «Розвиток творчих здібностей на уроках математики» та поділилась досвідом з молодими колегами на тему «Технології інтегрованого навчання» на обласному семінарі для вчителів математики, 2019 рік;

- вчитель іноземної мови Матковська О. Є. поділилась досвідом на тему «STEAM-освіта у школі як спосіб оволодіння учнями ключовими компетентностями та наскрізними вміннями на уроках англійської мови», на курсах підвищення кваліфікації ТОКІППО, 2019 рік;

- Орос Н.Т. презентувала свій досвід на тему «Математика в хореографії. Перетворення подібності» на міському науковому пікніку, травень 2019 рік;

- Купецька О. А., викладач по класу вокалу, виступила на курсах Рівненського центру підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників культури НАКККиМ з лекцією «Практичне застосування дитячого пісенно-ігрового фольклору» (2021 рік);

- Кучер Т. Б., вчитель математики та інформатики, поділилась досвідом на обласному методичному тренінгу на тему «Творчий вчитель - успішний вчитель» (2021 рік);

- Шанайда О.І., вчитель початкових класів, взяла участь у конкурсі "Педагог-новатор 2021", номінація: "Зорепад педагогічної майстерності", інтегрований урок із позакласного читання, образотворчого мистецтва. Поетична перлінка. «Вже сонечко в море сіда...» Леся Українка («Шкільний портал», 2021).

Мистецьке середовище формується також через втілення навчальних проєктів. Навчальний проєкт «Історія в коміксах» (вчитель Петрик Ю.Б.), який реалізується на уроках історії, є яскравим прикладом інтеграції мистецтва та загальноосвітніх дисциплін.

Методичні напрацювання та творчі ідеї педагогічного колективу ліцею представлені наступною друкованою продукцією:

- Тернопільський ліцей № 21 – спеціалізована мистецька школа імені Ігоря Герети. Ihor Gereta Ternopil Lyceum 21 – Specialized Arts School. Презентаційне видання. Тернопіль, 2020.

- «Ми є!» Поетична збірка та художній погляд на неї учнів та вчителів Тернопільського ліцею № 21 – спеціалізованої мистецької школи ім. І. Герети. Тернопіль, 2020 р.

- Мотиваційно-креативна збірка листівок, 2023 р.

- Ліцей як мистецький простір, 2023 р.

- «Формування мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти». Збірник методичних розробок педагогів ліцею, 2023 р. Конспекти інтегрованих

уроків, статті та розробки сценаріїв заходів для позакласної роботи. Особливістю збірника є інтеграція мистецтва та загальноосвітніх дисциплін.

За період експерименту педагогічний колектив активно працював над посиленням ролі мистецької освіти в житті українського суспільства, наданням можливостей для розвитку творчих здібностей дітей шкільного віку в сучасних умовах, підвищенням якості мистецької освіти в закладі, розширенням доступності мистецької освіти для дітей шкільного віку, незалежно від віку та місця проживання, в тому числі й для дітей з особливими потребами та тимчасово переміщеними дітьми.

Під час війни заклад загальної середньої освіти став осередком, який дає змогу дітям отримувати не лише знання, але й психологічну підтримку, не втрачати відчуття приналежності до спільноти, вірити в свої сили. Мистецьке середовище, виступаючи основою духовного життя суспільства, об'єднало дітей з різних куточків України, допомагає впоратися зі стресом та тривожністю, сприяє ефективному спілкуванню з дітьми в кризовій ситуації.

Щороку в ліцеї працює літній мистецький табір. На базі ліцею діє проєкт «Дитяча_точка Спільно» від ЮНІСЕФ разом з БО Українська освітня платформа, який передбачає психологічну підтримку тимчасово переміщених дітей та їх батьків. Працював Мистецький простір «БлагоДія», який пропонував заняття з еко-стилю, роботу авторських майстерень, майстер-класи з акторської майстерності, сценічної мови, хореографії та пластики, різноманітні заходи, щоб підтримати дітей-переселенців. Діти охоче розписували Великодні писанки та водили гаївки (Публікація Суспільне/Новини: Гаївки у ліцеї, квітень, 28, 2022), малювали мурал єдності (Мурал єднання Студія Файне Місто, Мурал єднання Телеканал ІНТБ, травень, 12, 2022).

Мистецьке середовище у ліцеї формується також через оновлення матеріально-технічної бази, екстер'єру та інтер'єру закладу. Атмосфера гармонії та естетики сприяє вихованню художнього смаку та надихає на творчість усіх учасників освітнього процесу. Визначною подією стало відкриття сучасного

мистецького корпусу, яке відбулося 24.12.2020 року та було широко висвітлено в засобах масової інформації.

Було створено та обладнано студію звукозапису, де мають змогу записуватись творчі колективи та виконавці ліцею, а також інших мистецьких закладів міста (<https://www.youtube.com/watch?v=E-pCRcyWWAs> - «Це Україна» (Blood Water cover)).

До естетичного оформлення внутрішнього дворика залучили педагогів, учнів та їх батьків. Простір фойє став місцем для постійних виставок учнівських робіт та проведення творчих заходів. Коридори другого поверху перетворились на картинні галереї для кращих зразків образотворчого мистецтва та фотомистецтва. Повністю оновлено актову залу, відповідно до вимог обладнано мистецькі класи для індивідуальних занять та наповнено новими музичними інструментами.

Висвітлення результатів педагогічних здобутків, напрацьованих в ході експерименту, регулярно відбувалося в освітянських виданнях, на сайті закладу освіти <https://l21.te.ua>, YouTube каналі <https://www.youtube.com/channel/UCw5LNZsaHiTa9vShD6KuMFA>, соціальній мережі Facebook та засобах масової інформації.

Мистецькі події, які відбувалися за період експерименту:

- започатковано конкурс на найкращий малюнок для пацієнтів Тернопільської міської комунальної дитячої лікарні «ОДУЖУЙ» серед учнів закладів освіти Тернопільської громади (одним з ініціаторів проведення конкурсу є Марія Гудима, директор ліцею);
- тренінгові заняття для педагогів з елементами арт-терапії «Дозволь собі бути щасливим», практичний психолог Космина Н.В.;
- ряд заходів до різдвяних свят: майстер-клас з розпису новорічної кульки «Напередодні Різдва відбуваються дива», майстер-клас із оздоблення вишивкою ялинкових прикрас (22.12.2020, Купецька О.А.), вистава «У ніч на Миколая» (18.12.2020, учні ліцею), майстер-клас «Виготовлення дерев'яної новорічної іграшки» (16.12.2020, Секелик І.П.), майстер-клас «Виготовлення карнавальної маски» (15.12.2020, Журавель Н.П., Хом'як У.І., Дуда М.В.), виставка «Зимовий

букет-2021», концерт відділу народних інструментів “Різдво народжується в нашому серці” (27.12.2019, Євгенєва М.), майстер-клас відомої майстрині Оксани Чмиленко з валяння новорічних прикрас з вовни для учнів та вчителів (26.12.2019), майстер-клас «Розпис імбирних пряників» (19.12.2020), майстер-клас на тему «Зима малює» (04.12.2019, Журавель Н.П., Дуда М.В., Мийник Т.Р.);

- презентація збірки віршів та малюнків від талановитих учнів та педагогів ліцею «Ми є!» (30.12.2020, автор ідеї – Марія Гудима, директор ліцею);

- відкриття експозиції вшанування пам'яті Ігоря Петровича Герети у ліцеї «Скибка неба» (25.09.2020);

- родинне свято «Міцна родина-щаслива Україна», 2020 рік;

- відеопроєкти педагогів ліцею: «Сольвія. Човен хитається» (<https://youtu.be/3QDmlzR5xw0>), «Фортепіанний дует ЕСТРЕЯ. А. П'яцолла. Лібертанго» (<https://youtu.be/KTdGTnYOUGo>) «Чекає мати сина із війни» (<https://youtu.be/Riqsekp0EP8>);

- виготовлення великодніх авторських листівок учнями ліцею для привітання однолітків з різних куточків країни, майстер-клас від ліцеїстів для голови облдержадміністрації Труша В.Л. (квітень 2021 р.);

- щорічні творчі звіти мистецьких колективів ліцею на сцені Тернопільського академічного обласного драматичного театру імені Т. Г. Шевченка (2019-2023 рр.). Творчий звіт «Культура вільних», 2023 рік (<https://youtu.be/-5PMcvJlZUo>);

- презентація пісень «Все одно добро закохає зло» - кавер версія гурту ТНМК та «Жити в Україні» Олександра Смика на Співочому полі в рамках святкування Дня міста Тернополя, 2021 рік (<https://youtu.be/AiJ1lUTAPco>);

- прем'єра балету «Снігова королева» у виконанні Зразкового ансамблю класичного танцю «Перлина», керівник Рудак С.В., відбулася на сцені Тернопільського академічного обласного театру актора і ляльки. Подія була широко висвітлена у ЗМІ, лютий 2022 рік;

- відеокліп «Нам потрібне мирне небо» у виконанні учнів початкових класів ліцею, червень 2022 року (<https://www.youtube.com/watch?v=4gTliRWBnbg>);

- започатковано щорічний Конкурс ансамблів «Музичний віночок», 2023 рік;

- учні ліцею були учасниками Канадсько-українського фестивалю, Торонто – 2021 рік, фестивалю Nordic Fest 2021, Фінляндія, Гельсінкі та Christmas Miracle, Франція, Париж;

- учні початкових класів ліцею доєдналися до проєкту Євгена Комаровського «Казки українською» та проілюстрували повчальні оповідання львівської письменниці Галини Британ. Під керівництвом учителів образотворчого мистецтва Марії Дуди та Наталії Журавель діти намалювали 36 ілюстрацій до 4-х оповідань, 2023 рік.

Лише за 2022-2023 навчальний рік учні ліцею здобули 304 перемоги у мистецьких конкурсах різних рівнів.

Частковий перелік досягнень учнів ліцею у мистецьких конкурсах:

- Обласний фестиваль-конкурс духовної пісні «Молитва за Україну, присвячений 100- річчю Соборності України, хор старших класів, березень 2019, I місце;

- XIV Міжнародний молодіжний фестиваль духовного співу «Кременецькі хорові вечори «Ave Maria», хор старших класів, травень 2019, Диплом;

- Міжнародний фестиваль-конкурс дитячої та молодіжної пісенної творчості «Кришталевий жайвір», Гребеняк Васирина, жовтень 2019, Диплом III ступеня;

- Всеукраїнський конкурс «Змагаймося за нове життя», присвячений Лесі Українці, Гребеняк Васирина, лютий 2020 рік, I місце;

- Канадсько-український фестиваль дитячої та юнацької творчості «Торонто - 2021», Окрутний Марко, червень 2021 рік, I місце;

- Міжнародний багатожанровий фестиваль-конкурс мистецтв, Гармаш Маргарита, липень 2021 рік, Лауреат I премії;

- Міжнародний багатожанровий фестиваль-конкурс мистецтв «Золота зірка України», Гармаш Маргарита, лютий 2023 рік, I премія;

- Всеукраїнський патріотичний багатожанровий конкурс мистецтв «Мистецтво для Батьківщини», дует «Соколята» у складі Аліси та Марка Буркут, 2023 рік, I премія;

- Всеукраїнський конкурс мистецтв «Жовто-блакитне серце», інструментальний дует у складі Синявіцька Христина та Голінська Анастасія, 2023 рік, II премія;

- Всеукраїнський багатожанровий конкурс «Окрилені мрією», Сосновська Софія, 2023 рік, I місце;

- XIX Обласний конкурс юних піаністів ім. В. Барвінського, Сосновська Софія, 2023 рік, III місце.

Узагальнюючи результати експерименту за темою «Формування мистецького середовища в закладі загальної середньої освіти», можна зробити висновок, що мета дослідження досягнута.

Інноваційне освітнє середовище – це сучасний освітній простір, який через культуру, мистецтво та національну ідею сприяє розвитку інноваційного ресурсу творчої особистості, здатної до успішної самореалізації в суспільстві. Мистецьке середовище – це комплекс умов та заходів, які забезпечують надання якісних освітніх послуг, формують особистість педагога з інноваційно-творчим мисленням, стимулюють його професійне зростання, розвивають творчий потенціал всіх учасників освітнього процесу.

Науковий керівник,
доктор педагогічних наук

Анатолій ВИХРУЩ

Директор Тернопільського ліцею № 21 –
спеціалізованої мистецької школи
імені Ігоря Герети

Марія ГУДИМА

Координатор,
методист вищої категорії
відділу інноваційної діяльності
та дослідно-експериментальної роботи
ДНУ «Інститут модернізації і змісту освіти»

Галина САМОЙЛЕНКО

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Наказ Міністерства
освіти і науки України
від 03.03.2025 р. №_395_**

Звіт

**про завершення експерименту на всеукраїнському рівні за темою
«Формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп
в умовах становлення Нової української школи»
у січні 2019 – жовтні 2024 років**

Відповідно до Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 12 травня 2023 року № 552 (зі змінами), зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 07 липня 2023 року за № 1155/40211, наказу Міністерства освіти і науки від 06 березня 2019 року № 323 «Про проведення експерименту всеукраїнського рівня за темою «Формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в умовах становлення Нової української школи» у січні 2019 року – жовтні 2024 року на базі гімназії № 178 м. Києва» проводився експеримент на всеукраїнському рівні.

Основною метою дослідження є розроблення, обґрунтування та експериментальна перевірка системи формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в умовах становлення Нової української школи.

Завдання дослідження:

визначити стан дослідження проблеми формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти в науковій педагогічній, психолого-педагогічній і психологічній літературі;

розробити та обґрунтувати концепцію формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в умовах становлення Нової української школи;

розробити та обґрунтувати систему формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в умовах становлення Нової української школи, освітні й навчально-методичні матеріали, що забезпечуватимуть формування цієї компетентності здобувачів освіти в умовах становлення Нової української школи;

розробити та обґрунтувати критерії, показники та інструменти оцінювання сформованості громадянської компетентності учнів різних вікових груп в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти;

розробити навчально-методичне забезпечення та здійснити підготовку педагогічних працівників гімназії до реалізації системи формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в освітньому процесі в умовах становлення Нової української школи;

експериментально перевірити систему формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп, освітні й навчально-методичні матеріали, що забезпечуватимуть формування цієї компетентності здобувачів освіти в умовах становлення Нової української школи;

упровадити обґрунтовану та експериментально апробовану систему формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти.

Виконання завдань експерименту припало на непростий період розвитку держави. Пандемія COVID-19, російська агресія й початок повномасштабної російсько-української війни, нищення ворогом цивільної (насамперед енергетичної) інфраструктури держави, повітряні тривоги, вимушений від'їзд за кордон чималої кількості учнів і педагогів поставили перед учасниками експерименту низку нових викликів і завдань. Однак, завдяки відповідальності вчителів і учнів гімназії мета і

всі завдання, визначені на початку дослідження, у 2019–2024 роках реалізовані повною мірою.

Педагогічними працівниками - учасниками експерименту визначено стан дослідження проблеми формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти в науковій педагогічній, психолого-педагогічній і психологічній літературі. Задля виконання цього завдання експерименту проаналізовано наукову педагогічну й психологічну літературу з проблеми дослідження, у тому числі близько 150 наукових праць учених, присвячених важливим аспектам дослідження, а саме: теорії освітніх систем закладів загальної середньої освіти (І. Бех, В. Биков, Н. Бібік, С. Кириленко, В. Кремень, О. Локшина, О. Ляшенко, О. Мариновська, О. Савченко, С. Сисоєва, О. Сухомлинська та ін.); компетентнісного підходу (Н. Бібік, І. Єрмаков, О. Овчарук, Г. Оникович, Л. Паращенко, О. Пометун, Д. Пузіков, Дж. Равен, О. Топузов, С. Трубачева та ін.); теорії й практиці формування громадянської компетентності здобувачів повної загальної середньої освіти в умовах становлення Нової української школи (Т. Бакка, О. Величко, Ю. Калиновський, О. Кучер, С. Моцак, Х. Мюнклер, Т. Нестеренко, О. Оксенюк, О. Пометун, В. Примак, Т. Ремех, В. Шахрай та ін.); теорії й практиці громадянської освіти в Україні в умовах становлення Нової української школи (Г. Беженар, П. Вербицька, О. Дем'янчук, В. Дунець, Р. Євтушенко, О. Жадько, К. Жидецька, А. Зуйковська, Т. Ладиченко, Л. Марголіна, Г. Назаренко, Ж. Петрочко, Я. Пилинський, А. Рачинський, Н. Рожанська, О. Скар, Т. Смагіна, А. Терещенко, Т. Усатенко, О. Шестопалюк та ін.); вікової й педагогічної психології (І. Бех, П. Блозва, С. Грабовський, О. Драговоз, В. Клименко, О. Кокун, Г. Костюк, В. Локшин, С. Максименко, В. Москаленко, Ю. Швалб та ін.).

Результати аналізу наукової психологічної та психолого-педагогічної літератури дали змогу визначити стан дослідження проблеми формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в умовах становлення Нової української школи, особливості формування громадянської компетентності

здобувачів повної загальної середньої освіти відповідно до вікових періодів їхнього розвитку. Так, особливості формування громадянської компетентності здобувачів загальної середньої освіти молодшого шкільного віку (6–10 років) зумовлені розвитком у дитини довільності психічних процесів, формуванням внутрішнього плану дій, рефлексії, здатності до довільного цілепокладання, необхідністю сполучення навчальної діяльності з міжособистісним спілкуванням, формуванням моральних якостей дитини, почуття компетентності («Я можу»). Особливості формування громадянської компетентності учнів підліткового віку (10–15 років) зумовлені зростанням впливу однолітків на учня, його прагненням мати серед них авторитет, необхідністю засвоєння підлітком значного обсягу норм, цілей, засобів соціальної поведінки, правильних критеріїв самооцінювання й оцінювання поведінки інших людей, виникненням у підлітка здатності до самоідентифікації, розвитком в учнів теоретичного мислення, здатності оперувати гіпотезами. Особливості формування громадянської компетентності в учнів раннього юнацького віку (15–18 років) зумовлені необхідністю врахування прагнення учня цього віку до самовдосконалення, його спрямованістю в майбутнє (здійснення життєвого і професійного виборів, оволодіння повною громадянською дієздатністю, участі у виборах тощо), зацікавленістю в спілкуванні з дорослими.

Результати аналізу наукової літератури з проблеми дослідження дали змогу уточнити поняття й узагальнити наукові дані про компонентний склад громадянської компетентності випускника закладу загальної середньої освіти, з'ясувати послідовність опанування здобувачем освіти складниками цієї компетентності впродовж кожного з рівнів повної загальної середньої освіти (початкова освіта, базова середня освіта, профільна середня освіта), кожного року навчання (1 – 11/12) роки) в умовах становлення Нової української школи.

Громадянська компетентність випускника закладу загальної середньої освіти – це ключова компетентність, що характеризується спроможністю молодої людини здійснювати складні поліфункціональні, поліпредметні, культуродоцільні види діяльності, що дають їй змогу займати активну громадянську позицію, відповідально та ефективно реалізовувати свої права та обов'язки в різних життєвих

і соціальних ситуаціях, налагоджувати соціальне партнерство в розв'язанні соціальних проблем, брати продуктивну участь у розвитку демократичного суспільства. Визначено, що до компонентного складу громадянської компетентності випускника закладу загальної середньої освіти належать три складники: ціннісно-мотиваційний (інтерес до громадянознавчих знань, зацікавленість у громадянській освіті, здатність брати на себе відповідальність, підтримувати інших, вибудовувати з ними взаємодію на паритетних основах); когнітивний (громадянознавчі знання, уявлення про свої соціальні ролі, взаємодію із соціальними інститутами, способи захисту й дотримання прав і свобод людини, взаємодію з органами влади й місцевого самоврядування); операційно-діяльнісний (готовність і здатність орієнтуватися в різних життєвих і соціальних ситуаціях, вміння здійснювати конструктивну соціальну дію, спроможність приймати рішення, контролювати себе, самостійно здобувати необхідні громадянознавчі знання).

У ході експерименту розроблено та обґрунтовано Концепцію формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в умовах становлення Нової української школи. У Концепції доведено актуальність проблеми формування означеної компетентності учнів, визначено стан її розроблення в наукових джерелах, надано перелік основних термінів, наведено методологічні засади формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп (відповідні методологічні підходи, принципи). Окреслено суб'єктів реалізації Концепції та охарактеризовано управлінську діяльність, пов'язану із цим процесом, визначено мету та завдання формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп, подано узагальнене бачення компонентного змісту цієї компетентності учнів молодшого шкільного, підліткового, юнацького віку, визначено та обґрунтовано зміст, найважливіші методи й засоби, організаційні форми, що можуть застосовуватися в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти для формування цієї компетентності в учнів різних вікових груп. У документі охарактеризовано процес підготовки педагогічних працівників до формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в умовах становлення Нової української школи в системі методичної роботи, а також основні вимоги до

стану їх готовності (як результату цієї підготовки). Виділено та обґрунтовано основні умови формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти; визначені критерії та інструментарій оцінювання результатів формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти.

Групою педагогічних працівників гімназії під керівництвом заступника директора з навчально-виховної роботи С. І. Пікузи (О. В. Сідамонідзе, Т. Г. Куш, І. Ю. Леннік, Н. Д. Єлісєєва, Н. В. Грона та ін.) спільно з науковим керівником експерименту Д. О. Пузіковим виділені та обґрунтовані умови становлення Нової української школи, що впливатимуть на формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти, а саме: управлінські (забезпечення автономії закладу загальної середньої освіти, академічної свободи вчителя, освітнього й соціального партнерства закладу загальної середньої освіти (учасників освітнього процесу) з іншими соціальними суб'єктами), освітні (упровадження нових державних стандартів загальної освіти, розроблених з урахуванням компетентностей учнів, удосконалення процесу виховання, створення сучасного освітнього середовища закладу загальної середньої освіти, запровадження нових освітніх технологій), методичні (стимулювання професійного зростання вчителів, оволодіння ними новітніми засобами й технологіями навчання учнів й самоосвіти). Процес формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в умовах становлення Нової української школи спирається на ці умови, є одним із проявів компетентнісної зорієнтованості Нової української школи, яка покликана формувати компетентності учня, необхідні для успішної самореалізації учня й випускника.

У ході реалізації завдань експерименту розроблена та обґрунтована система формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп, яка включає такі компоненти: цільовий, теоретико-методологічний, змістовий, організаційно-методичний, діяльнісно-процесуальний, результативний компоненти. Детальний опис цих компонентів подано нижче, у контексті експериментального впровадження системи формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп.

Визначено критерії й показники, розроблено інструментарій оцінювання рівня сформованості громадянської компетентності учнів різних вікових груп в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти. Результати аналізу наукової літератури дали змогу виділити три критерії сформованості громадянської компетентності учнів різних вікових груп в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти, а саме: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний. До кожного з цих критеріїв визначено показники, які скоординовано з очікуваними результатами навчання в громадянській та історичній освітній галузі, визначених Державними стандартами. Виділено й обґрунтовано чотири рівні сформованості громадянської компетентності учнів різних вікових груп (*високий, середній, базовий, низький*). На основі цих критеріїв і показників створено інструментарій оцінювання рівня сформованості громадянської компетентності учнів різних вікових груп в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти (методики спостереження, анкетного опитування учнів, вчителів і класних керівників, ігрові (для учнів 1-4 класів) та педагогічні ситуації (для учнів 5-9 та 10-11 класів), тестові завдання та завдання для самооцінювання учнів 5-9 та 10-11 класів). За допомогою означеного вище інструментарію проведено контрольний зріз експерименту.

Для підготовки педагогічних працівників гімназії до реалізації системи формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в умовах становлення Нової української школи розроблено програму й матеріали тренінгу «Система формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп у Новій українській школі». Обсяг підготовки педагогічних працівників до формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп за програмою тренінгу становив 26 академічних годин, з яких 20 годин відведено на тренінгові заняття, а 6 годин – на самостійну роботу педагогічних працівників (розробка плану-конспекту уроку/плану виховного заняття або заходу, спрямованого на формування громадянської компетентності учнів певної вікової групи).

Підготовку педагогічних працівників гімназії до реалізації системи формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в умовах

становлення Нової української школи організовано й проведено на базі закладу освіти за програмою тренінгу «Система формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп у Новій українській школі» в очному й частково дистанційному форматі з жовтня 2020 року по лютий 2021 року.

Тренінгом було охоплено всіх педагогів – учасників експерименту. Педагогічні працівники гімназії оволоділи/поглибили свої знання про теорію й методику, практику формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп у Новій українській школі, сформували/поглибили вміння й навички формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп у навчальному й виховному процесі гімназії, отримали методичний досвід, необхідний для створення відповідного методичного забезпечення цього процесу.

Відповідно до програми експериментального дослідження розроблено освітні й навчально-методичні матеріали, які дали змогу забезпечити формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в освітньому процесі закладу освіти в умовах становлення Нової української школи. До таких матеріалів належать:

окремі структурно-змістові моделі громадянської компетентності здобувачів початкової, базової і профільної середньої освіти, сконструйовані відповідно до змісту чинних Державних стандартів повної загальної середньої освіти (враховують уміння, наскрізні для всіх ключових компетентностей; базові знання, компетентнісний потенціал освітніх галузей щодо формування громадянської компетентності здобувачів загальної середньої освіти відповідного рівня; обов'язкові результати їхнього навчання, визначені громадянським складником громадянської та історичної освітньої галузі). У цих моделях виокремлено ціннісно-смісловий, когнітивно-знанняєвий і операційно-діяльнісний компоненти громадянської компетентності здобувачів певного рівня загальної середньої освіти. У змісті кожного компонента (згідно з положеннями відповідного Державного Стандарту) подано перелік елементів, що мають стати результатами формування громадянської компетентності учнів, а саме: поглядів і цінностей (ціннісних ставлень), мотивів поведінки (ціннісно-мотиваційний компонент), теоретичних і

прикладних знань, способів мислення, знань про способи діяльності (когнітивно-знаннєвий компонент), умінь і навичок, досвіду застосування їх в освітньому процесі й життєдіяльності (операційно-діяльнісний компонент).

Розроблені навчально-методичні матеріали стали основою планування педагогічними працівниками гімназії діяльності з формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп у процесі викладання предметів (інтегрованих курсів) та здійснення виховної роботи, контролю й оцінювання результатів формування цієї компетентності в учнів;

методичні рекомендації педагогічним працівникам гімназії щодо врахування змістових і організаційно-методичних особливостей формування громадянської компетентності здобувачів відповідних рівнів загальної середньої освіти засобами певних освітніх галузей, а отже, навчальних предметів (інтегрованих курсів), які входять до їх складу;

методичні рекомендації вчителям щодо відображення завдань, змісту, засобів, очікуваних результатів формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в оформленні календарно-тематичних планів навчальних предметів (інтегрованих курсів), планів-конспектів уроків, сценаріїв (планів-конспектів) виховних заходів;

календарно-тематичні плани педагогічних працівників з навчальних предметів (інтегрованих курсів), що викладаються на певному рівні повної загальної середньої освіти, у яких поурочно вказано формування конкретних елементів ціннісно-мотиваційного, когнітивно-знаннєвого й операційно-діялісного компонентів громадянської компетентності учнів відповідних вікових груп;

плани-конспекти уроків і сценарні плани (плани-конспекти) виховних заходів, у яких відповідно до календарно-тематичних планів визначено перелік елементів громадянської компетентності учнів відповідного віку, що формуватимуться в ході уроку (виховного заходу), необхідний для цього навчальний матеріал, організаційно-методичне й матеріально-технічне забезпечення його засвоєння учнями, очікувані результати, засоби їх контролю й оцінювання;

методичні розробки педагогічних працівників гімназії, пов'язані з формуванням окремих елементів громадянської компетентності учнів відповідного віку на уроці з певного предмета (текстовий навчальний, мотиваційний матеріали, матеріали для унаочнення, завдання тощо).

Розроблення освітніх і навчально-методичних матеріалів, що забезпечують формування громадянської компетентності здобувачів загальної середньої освіти в умовах становлення Нової української школи, було тісно пов'язано з експериментальною апробацією і впровадженням системи формування цієї компетентності учнів різних вікових груп в освітньому процесі гімназії.

Упровадження створеної в ході експерименту системи розпочалося у вересні 2021 року після проведення методичного семінару «Експериментальна апробація системи формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в освітньому процесі» для представників робочих груп педагогічних працівників і предметних та циклових кафедр гімназії.

Упровадження кожного компонента цієї системи передбачало створення відповідних умов, як-от: цільовий і результативний компоненти – управлінських умов; теоретико-методологічний і змістовий компоненти – науково-методичних умов; організаційно-методичний компонент – організаційних й методичних умов; діяльнісно-процесуальний компонент – освітніх (навчально-методичних, навчальних, виховних та ін.) умов. Для оцінювання результативності впровадження системи формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в освітньому процесі гімназії науковим керівником і учасниками експерименту виділені й обґрунтовані відповідні критерії (управлінський, науково-методичний, організаційний, методичний, освітній) та показники.

Перший, цільовий, компонент системи охоплює мету, найважливіші цілі та завдання формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в умовах становлення Нової української школи. Метою формування громадянської компетентності здобувачів повної загальної середньої освіти, відповідно до директивних документів, є плекання в учнів різних вікових груп і випускників гімназії здатності активно, відповідально й продуктивно реалізовувати свої

громадянські права й обов'язки, ідеї демократії, справедливості, рівності задля розвитку в Україні громадянського суспільства, досягнення економічного й соціального прогресу, втілення цінностей громадянської культури. Основні цілі та завдання формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп визначено вимогами до змісту та обов'язкових результатів навчання учнів, викладених у Державних Стандартах повної загальної середньої освіти (Державному стандарті початкової освіти, затвердженому 21 лютого 2018 року; Державному стандарті базової середньої освіти, затвердженому 30 вересня 2020 року; Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти, затвердженому 23 листопада 2011 року).

Упровадження цільового компонента вказаної вище системи зумовило створення низки управлінських умов, а саме: розроблення на основі державних директивних документів (у т. ч. програми експерименту, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України) локальної (на рівні гімназії) правової бази; узгодження (на добровільній основі) участі педагогічних працівників гімназії у впровадженні системи формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп, доведення до них цілей і завдань, очікуваних результатів цієї науково-методичної та експериментальної діяльності, погодження їх функціональних обов'язків тощо. Основними засобами впровадження цільового компонента вказаної системи стали директивні документи керівника та педагогічної ради гімназії (накази, плани, розпорядження тощо), проведення педагогічних рад і виробничих нарад за темою експерименту.

Упровадження теоретико-методологічного і змістового компонентів системи відбувалося шляхом створення комплексу науково-методичних умов, а саме: вивчення й опрацювання педагогічними працівниками-учасниками експерименту наукової літератури з проблематики формування ключових компетентностей учнівства загалом, громадянської компетентності зокрема; предметний аналіз положень Державних Стандартів повної загальної середньої освіти, освітніх програм відповідних рівнів повної загальної середньої освіти, а також навчальних/модельних навчальних програм предметів/інтегрованих курсів;

розроблення, оприлюднення й застосування учасниками експерименту Концепції формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп, моделі системи формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп, структурно-змістових моделей громадянської компетентності здобувачів відповідних рівнів повної загальної середньої освіти, методичних рекомендацій вчителям щодо врахування змістових і організаційно-методичних особливостей формування громадянської компетентності здобувачів відповідних рівнів загальної середньої освіти засобами певних освітніх галузей (навчальних предметів/інтегрованих курсів). У ході упровадження теоретико-методологічного і змістового компонентів системи за участі гімназії проведено науково-методичні семінари й педагогічні читання за темою експерименту, обговорено завдання і проміжні результати експерименту на засіданнях педагогічної ради та науково-методичної ради гімназії, робочих груп педагогічних працівників закладу освіти.

Упровадження цих компонентів дало педагогічним працівникам гімназії змогу чітко визначити, якими мають бути результати формування громадянської компетентності учнів за кожним рівнем повної загальної середньої освіти, яку роль у формуванні громадянської компетентності вихованців відіграватиме зміст освітньої галузі вчителя, його навчального предмета/інтегрованого курсу, які елементи громадянської компетентності формуватимуться на кожному з уроків, у ході повідомлення й засвоєння якого навчального матеріалу це відбуватиметься. Завдяки цьому вчителі гімназії відобразили формування компонентного складу громадянської компетентності учнів (її елементів) у своїх календарно-тематичних планах викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів, планах-конспектах уроків і сценарних планах (планах-конспектах) виховних заходів, інших методичних розробках (текстовому навчальному матеріалі уроків, матеріалах для унаочнення тощо).

Упровадження четвертого, організаційно-методичного, компонента системи передбачало створення низки організаційних і методичних, а також науково-методичних, інформаційних, освітньо-технологічних, ресурсних умов.

Педагогічними працівниками визначено й обговорено найефективніші організаційно-методичні засоби формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп: форми організації навчання й виховної роботи (учнівські проєкти, колективні творчі справи, учнівські портфоліо тощо), методи (активні та інтерактивні методи навчання, тренінг, дидактичні ігри, метод проєктів тощо), засоби (сучасні інформаційно-комунікаційні технології, комп'ютерна техніка, ресурси мережі Інтернет тощо). Створено умови для використання організаційних форм і методів навчання й виховання, які визначені вчителями для формування громадянської компетентності учнів (класи, обладнані для інтерактивного навчання, з можливістю організації групових занять; окремий простір для проведення заходів, дебатів або зустрічей з представниками громадських організацій; електронні бібліотеки, доступ до ресурсів з правових, історичних та політичних питань; комп'ютери та ноутбуки, проектори та інтерактивні дошки для інтерактивних уроків і тренінгів тощо).

Упровадження п'ятого, діяльнісно-процесуального, компоненту передбачало реалізацію цілей і завдань, змісту формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в освітньому процесі гімназії за допомогою створених педагогічними працівниками освітніх матеріалів, відібраного організаційно-методичного забезпечення. Учителі стимулювали учнів під час уроку до здійснення завдань формування їхньої громадянської компетентності (у 1-4 класах для цього застосовувалися, як правило, ігрові методи, у 5-11 - активні та інтерактивні прийоми, бесіди тощо).

У процесі освітньої взаємодії вчителя й учнів на уроках, вихователя й вихованців у ході проведення виховних заходів відбувалося засвоєння учнями матеріалу, завдань, спрямованих на формування їхньої громадянської компетентності. Для цього застосовувалися переважно ігрові (1-4 класи), активні й інтерактивні методи навчання, дискусії, диспути, тренінги, дидактичні ігри, метод проєктів (5-11 класи), а також колективні творчі справи, підготовка учнівських портфоліо та ін. Учителями обов'язково здійснювалося оцінювання, ініціювалося самооцінювання результатів реалізації завдань формування громадянської

компетентності учнівства, з'ясовувався рівень підготовленості здобувачів освіти до засвоєння нового досвіду.

Шостий, результативний, компонент системи охоплює сукупність освітніх і соціальних результатів формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп. Реалізація цього компонента полягала в застосуванні інструментарію оцінювання рівня сформованості громадянської компетентності учнівства, розробленого на основі відповідних критеріїв і показників (деталізованих вище) задля одержання необхідних емпіричних даних.

Проведено оцінювання (експериментальний зріз) стану сформованості громадянської компетентності учнів різних вікових груп в освітньому процесі гімназії за результатами експерименту, після експериментального впровадження системи формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп. Результати експериментального зрізу та порівняння їх з результатами контрольного зрізу подано в таблиці.

Сформованість громадянської компетентності учнів гімназії до (контрольний зріз) та після (експериментальний зріз) експериментального впровадження системи формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп

Вікові групи учнів за рівнями повної загальної середньої освіти	Рівні сформованості громадянської компетентності учнів, %							
	низький		базовий		середній		високий	
	до	після	до	після	до	після	до	після
Молодші школярі (початкова освіта)	14,5	2,0	24,2	18,4	43,5	42,9	17,8	36,7
Підлітки (базова середня освіта)	5,1	5,5	35,6	19,4	50,9	30,6	8,4	44,5
Учні юнацького віку (профільна середня освіта)	6,8	0,0	19,2	9,4	47,9	34,4	26,1	56,2

Результати експериментального зрізу підтверджують ефективність зусиль педагогічного колективу гімназії із формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп, актуальність теми, значущість мети й завдань експерименту, який здійснено на базі гімназії.

За результатами упровадження здійснено коригування системи формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп, освітніх і навчально-методичних матеріалів, що забезпечують формування цієї компетентності здобувачів загальної середньої освіти за результатами їх експериментальної апробації в освітньому процесі гімназії, а саме: управлінські, методичні й науково-методичні заходи, пов'язані з експериментом, проводяться у зв'язку з воєнним станом у змішаному/дистанційному форматі (крім заходів, очна присутність учасників яких визначена директивними документами); у процесі науково-методичної роботи ширше застосовуються месенджери, можливості сервісу відеотелефонного зв'язку Google Meet, документообіг за допомогою вебпакету Google Docs Editors; оцифровані навчальні матеріали з формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп.

Інформація про результати експериментального дослідження формування громадянської компетентності учнів різних вікових груп в умовах становлення Нової української школи поширювалася під час масових наукових заходів, у публікаціях у наукових виданнях та в електронних засобах масової комунікації, на сайті гімназії. Основні результати експерименту оприлюднені під час проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теорія і практика формування громадянської компетентності учнівства різних вікових груп в умовах становлення Нової української школи (досвід воєнного часу)», яка відбулася 28 березня 2024 року на базі гімназії. Крім представників адміністрації і педагогічного колективу гімназії до участі в заході, проведеному в змішаному (очно/дистанційному) режимі за допомогою платформи Google Meet, долучилося близько 90 освітян і науковців із міста Києва, Кіровоградської (м. Кропивницький), Львівської (м. Броди), Полтавської (м. Пирятин), Рівненської (м. Рівне), Сумської (м. Тростянець), Харківської (м. Харків), Чернівецької (м. Сторожинець) областей України.

Отримані результати дослідження засвідчили актуальність і значущість проведеного експерименту, виконання поставлених завдань, дали змогу визначити напрями подальших розвідок, а саме: ефективне застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у процесі формування громадянської

компетентності здобувачів повної загальної середньої освіти, система внутрішньошкільної науково-методичної роботи із забезпечення формування громадянської та інших ключових компетентностей учнівства, система контролю й самоконтролю сформованості громадянської компетентності здобувачів повної загальної середньої освіти.

Науковий керівник:

провідний науковий співробітник відділу
інновацій та стратегій розвитку освіти
Інституту педагогіки НАПН України,
кандидат педагогічних наук, доцент

Дмитро ПУЗІКОВ

Директор

гімназії № 178 міста Києва

Людмила КРАСЮК

Координатор:

методист вищої категорії
відділу інноваційної діяльності та
дослідно-експериментальної роботи
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»

Ірина КОНДРАТЮК

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Наказ Міністерства освіти і науки
України
від 01.08.2022 № 688**

ЗВІТ

**про завершення дослідно-експериментальної роботи
за темою «Управління реалізацією інноваційної моделі
навчально-виховного об'єднання»
на базі Броварського навчально-виховного об'єднання
Броварської міської ради Броварського району Київської області
за жовтень 2016 – червень 2022 роки**

Відповідно до Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 20 лютого 2002 року № 114, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 13 травня 2002 року за № 428/6716 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 23 листопада 2009 року № 1054), наказу Міністерства освіти і науки від 02.11.2016 № 1318 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі Броварського навчально-виховного об'єднання Броварської міської ради Київської області» впродовж 2016-2022 років педагогічним колективом Броварського навчально-виховного об'єднання проводилася дослідно-експериментальна робота за темою «Управління реалізацією інноваційної моделі навчально-виховного об'єднання».

Мета дослідження полягала в експериментальній перевірці ефективності управління реалізацією моделі Броварського навчально-виховного об'єднання як однієї з організаційних умов ефективності інноваційного розвитку закладу освіти. У відповідності до мети були визначені такі завдання дослідно-експериментальної роботи:

- визначити форми, підходи, технології управління та перевірити їх ефективність в умовах реалізації інноваційної моделі Броварського навчально-виховного об'єднання;

- забезпечити управління процесом формування і впливу сприятливого освітнього простору на становлення успішного та конкурентоспроможного випускника шляхом неперервного розвитку особистості в навчально-виховному об'єднанні, до складу якого входять: Загальноосвітня школа І-ІІ ступенів (повного дня), Центр розвитку дитини, Центр позашкільної освіти;

- забезпечити функціонування цілісної освітньої системи спрямованої на становлення випускника як громадянина, творчої особистості, фахівця.

На І (організаційно-підготовчому) етапі (жовтень 2016 р. – червень 2017 р.) були реалізовані завдання щодо нормативно-правового забезпечення експерименту, визначення та наукового обґрунтування теми, мети та завдань дослідно-експериментальної роботи, формування системи цілей і створення організаційного механізму їх досягнення. Відбувалося вивчення теоретико-методологічної основи, теорії і практики з проблем експерименту, здійснювалася підготовка педагогічного колективу закладу до роботи в умовах дослідно-експериментальної роботи шляхом проведення педагогічних рад, засідань професійних спільнот за участю науковців, тренінгових занять, організації роботи творчих груп.

З метою створення інформаційно-мотиваційного середовища та підвищення професійної компетентності педагогів за проблемами дослідження, зокрема, проведено психолого-педагогічний семінар «Інноваційна діяльність педагога» (27.03.2017 р.), педагогічні читання «Тенденції реформування освітньої галузі й становлення Нової української школи» (25.04.2017р.). До обговорення були запропоновані питання розвитку творчого потенціалу педагогічних працівників, стилів взаємодії педагога й учня.

Управління закладом освіти як соціальною системою вимагає залучення до управлінських процесів широкого загалу педагогів, батьків та громадськості. З огляду на це, для успішної реалізації завдань дослідно-експериментальної роботи суб'єктами управління реалізацією інноваційної моделі на засадах державно-громадського управління педагогічною радою було визначено: адміністрацію та педагогічний колектив БНВО (науково-методичний, освітній модулі), піклувальну раду та професійну громаду міста (модуль партнерства і взаємодії), учнівське самоврядування (соціально-ініціативний модуль).

У результаті діяльності на II (концептуально-діагностичному) етапі (серпень 2017 р. – червень 2018 р.) дослідно-експериментальної роботи проведено вхідну діагностику ефективності управлінської прогностичної системи, на основі якої розроблено Концепцію управління реалізацією інноваційної моделі Броварського навчально-виховного об'єднання як Школи зростання успішної особистості. Практичне значення Концепції полягає у визначенні дієвих і результативних форм, методів, технологій управління реалізацією моделі Броварського навчально-виховного об'єднання, апробації та експериментальному впровадженні ефективної системи управління.

У ході реалізації завдань III (формувального) етапу (серпень 2018 р. – червень 2021 р.) досліджено організаційні, психолого-педагогічні умови забезпечення наступно-перспективних зв'язків між структурними підрозділами навчально-виховного об'єднання як Школи зростання успішної особистості, відбувалося узгодження взаємодії всіх суб'єктів експерименту, змістове наповнення моделі успішного випускника за складовими громадянин, творча особистість, фахівець.

Для системного управління, спрямованого на функціонування і розвиток інноваційної моделі Броварського навчально-виховного об'єднання здійснено стратегічне планування діяльності закладу, розроблено Стратегію розвитку на 2020-2025 роки (протокол педагогічної ради № 8 від 11.06.2020), Освітню програму на 2020-2025 роки (протокол педагогічної ради № 7 від 01.06.2020), Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти (протокол педагогічної ради № 3 від 21.10.2021). У них відображено процеси діагностування, аналізу, прогнозування, програмування, вироблення критеріїв оцінювання і моніторинг наслідків управлінських рішень та, відповідно, реформування організації і функціонування інноваційної моделі НВО.

Для забезпечення функціонування цілісної освітньої системи створено відділення: дошкільне, початкове, шкільне та професійне. У кожному відділенні освітній процес спрямований на навчання, виховання, профорієнтацію та творчість. У ході експерименту впроваджено варіативний зміст освіти, експериментальні проєкти і програми, організаційне, навчально-методичне забезпечення інноваційних процесів.

Наступність і перспективність дошкільної та початкової освіти забезпечено шляхом запровадження інтегрованого навчання за тематичним підходом. Вертикальна інтеграція змісту навчального матеріалу з різних освітніх ліній навколо однієї теми розпочинається у Центрі розвитку дитини та продовжується в початковій школі на різних рівнях складності.

Освітня програма початкового відділення складена на основі Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти І ступеня. З метою забезпечення наступності між початковим та шкільним відділенням збільшено кількість годин на вивчення української мови, впроваджується курс за вибором «Логіка». У шкільному відділенні запроваджена модульна система навчання, яка відповідає Типовій освітній програмі закладів загальної середньої освіти II ступеня. Учні класу об'єднуються у групи (модулі) з урахуванням запитів батьків та можливостей дітей:

- модуль «Гуманітарний» – передбачає поглиблене вивчення англійської мови, впровадження факультативів філологічного напрямку: «Поетика», «Дивосвіт української літератури», «Література як мистецтво слова»;
- модуль «Технічний» – передбачає підсилене вивчення математики та інформатики, впровадження факультативів математично-економічного спрямування: «Логічні стежинки математики», «Фінансова грамотність» тощо.

Цілісний розвиток особистості забезпечується за рахунок інтеграції шкільної та позашкільної освіти. З цією метою функціонує мережа гуртків Центру позашкільної освіти БНВО, серед них гуртки образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, хореографії, англійської мови, ушу, плавання, хортингу, шахів, lego-конструювання (робототехніки), програмування, «Дизайн і технології» та інші.

Основою ефективного впровадження інтеграції шкільної та позашкільної освіти є чітке визначення мети та планування діяльності. Вчителі, керівники гуртків спільно коригують зміст навчальних програм гурткової роботи таким чином, щоб допомогти дітям не тільки засвоїти той чи інший навчальний предмет, а сприймати предмети та явища цілісно, системно та емоційно. В календарно-тематичному плануванні гуртків ураховано, що в початковій школі відповідно до Концепції Нової

української школи реалізується модель інтегрованого навчання за тематичними тижнями та місяцями.

Через навчальну діяльність на уроках, вивчення курсів за вибором, факультативів, організацію гурткової роботи здійснюється допрофільна підготовка учнів у початковому та шкільному відділеннях, що допоможе визначитися з вибором профілю навчання в старшій школі.

Реалізація моделі успішного випускника БНВО забезпечує неперервний розвиток успішної особистості та містить складові, орієнтири, навчально-методичне забезпечення, педагогічний інструментарій, ознаки успішного зростання, а також психодіагностичний інструментарій для визначення ефективності моделі. Формування ознак успішного зростання реалізується шляхом запровадження проєктів «Громадянин» (охоплює систему виховної та організаційно-масової роботи), «Фахівець» (забезпечується системною профорієнтаційною роботою за відповідним програмним забезпеченням у дошкільному та початковому відділеннях), «Крок у світ професій» (розпочинається у шкільному та завершується у професійному відділенні). Для реалізації складової «творча особистість» функціонує розвинена мережа гуртків Центру позашкільної освіти БНВО художньо-естетичного, науково-технічного, військово-патріотичного, гуманітарного та фізкультурно-спортивного напрямів, наявний вибір яких надає можливість дітям проявити себе у різних галузях науки, техніки, спорту та мистецтва. Визнання та презентація творчих здобутків вихованців є важливим аспектом роботи з обдарованими дітьми, який сприяє підвищенню самооцінки й створенню ситуації успіху.

Ефективність управління реалізацією інноваційної моделі навчально-виховного об'єднання забезпечується системною роботою щодо підвищення професійної компетентності педагогічних працівників БНВО. Науково-методичний супровід діяльності педагогічних працівників в умовах дослідно-експериментальної роботи є цілісною системою взаємопов'язаних дій та заходів, що ґрунтується на конкретному аналізі проблем, які виникають у педагогів. З цією метою впроваджено методичний проєкт «Сходинок до педагогічного Олімпу», спрямований на забезпечення професійних запитів педагогів. Він втілюється у різних формах колективної, індивідуальної, самоосвітньої методичної роботи з використанням

інноваційних форм, таких як: карусель інновацій, захист ідей, методичний кейс, зустріч у клубі творчої діяльності, тренінг, workshop, фасилітаційна сесія тощо. Це сприяє підвищенню рівня інноваційної компетентності педагогів, необхідної для науково-методичного та організаційно-управлінського супроводу інноваційних процесів.

З метою забезпечення дієвого партнерства з усіма учасниками освітнього процесу, розширення кола суб'єктів, зацікавлених в якості освіти, змістовному дозвіллі, всебічному розвитку здобувачів освіти запроваджено проєкт «Партнери в освіті – педагоги, батьки та громада», що дозволяє вирішувати складні питання життєтворчості, успішно досягати індивідуальних і суспільних цілей.

Психологічна служба забезпечує супровід усіх суб'єктів освітнього процесу (здобувачів освіти, педагогів, батьків) в усіх відділеннях. Постійно аналізується динаміка змін за складовими моделі успішного випускника, відбувається вчасне реагування на запити батьківського та педагогічного колективу для сприяння ефективному перебігу дослідно-експериментальної роботи. Результати досліджень були враховані під час індивідуальних консультацій та тренінгової роботи.

Протягом IV (узагальнювального) етапу (серпень 2021 р. – червень 2022 р.) здійснено системне оцінювання, узагальнення та систематизацію результатів дослідно-експериментальної роботи, пов'язаних з моніторингом ефективності роботи з реалізації завдань експерименту. Інформацію про хід експерименту висвітлено на веб-сайті Броварського навчально-виховного об'єднання. З метою популяризації отриманих результатів створено сайт «Портфоліо «Школи зростання успішної особистості» (<http://portfolio.bnvo.com.ua/>), який наповнювався матеріалами з досвіду реалізації згаданих вище проєктів, містить електронну збірку розробок уроків, занять, виховних заходів.

Багаторічний досвід зі створення освітнього середовища Броварського навчально-виховного об'єднання як простору для становлення успішної особистості було презентовано слухачам обласної педагогічної студії для керівників та педагогічних працівників закладів дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти Київщини, яка працювала на базі Броварського навчально-виховного об'єднання протягом 2020/2021 н. р. За результатами моделювання з теми обласної педагогічної студії, завдячуючи конструктивній співпраці, укладено збірник

«Успішний випускник: педагогічні інсайти» (протокол науково-методичної ради КНЗ КОР КОПОПК № 6 від 23.12.2021), в якому представлено сучасний педагогічний інструментарій для забезпечення успішної самореалізації випускника Нової української школи засобами проєктних технологій.

У ході експерименту успішно застосовано форми і методи управлінського впливу на ефективність інноваційних змін, цілісний, синергетичний, гуманістичний, стратегічний та адаптивний підходи; апробовано технології стратегічного планування, технології контролю, адаптивного управління персоналом, проєктно-цільового управління, підготовки, прийняття і реалізації управлінських рішень, тайм-менеджмент, інформаційно-комунікаційні та хмарні технології, що дало можливість підвищити якість, результативність та ефективність освітньої діяльності, забезпечити управління процесом формування і впливу сприятливого освітнього простору на становлення успішного та конкурентоспроможного випускника шляхом неперервного розвитку особистості в багатомірному закладі освіти.

Технологію управління реалізацією інноваційної моделі навчально-виховного об'єднання також представлено в науково-методичному посібнику «Школа зростання успішної особистості. Авторська модель Ірини Ткачук» (видавництво «Букрек», лист ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» № 221/12 – Г-843 від 12.08.2019). Ґрунтовний теоретичний аналіз доповнено прикладами практичного використання сучасного педагогічного інструментарію.

Отже, управління інноваційними процесами Броварського НВО є складною організаційно-структурною системою та водночас комплексом взаємозалежних процесів з розробки та реалізації рішень, спрямованих на забезпечення функціонування та розвитку усіх структурних підрозділів закладу. Система управління реалізацією інноваційної моделі навчально-виховного об'єднання ґрунтується на принципах: науковості, системності і цілісності, раціонального поєднання прав, обов'язків і відповідальності, поєднання колегіальності з персональною відповідальністю, об'єктивності і повноти інформації, поєднання інтересів дітей і дорослих.

Науковий керівник,
кандидат педагогічних наук,
начальник відділу інноваційної

діяльності та дослідно-експериментальної
роботи ДНУ «Інститут модернізації
змісту освіти»

Світлана КИРИЛЕНКО

Директор
Броварського
навчально-виховного об'єднання,
кандидат філософських наук

Ірина ТКАЧУК

Координатор,
методист вищої категорії
відділу інноваційної діяльності
та дослідно-експериментальної роботи
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»

Галина САМОЙЛЕНКО

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства
освіти і науки України
від 19.12. № 1761

ЗВІТ

про завершення експерименту на всеукраїнському рівні за темою
«Організаційно-педагогічні умови формування в учнів м'яких навичок шляхом
соціально-емоційного та етичного навчання»
на базі закладів загальної середньої освіти України
у листопаді 2021 – грудні 2024 років

Відповідно до Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 12 травня 2023 року № 552 (зі змінами), зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 07 липня 2023 року за № 1155/40211, наказу Міністерства освіти і науки України від 18.11.2019 № 1431 проводився експеримент на всеукраїнському рівні за темою «Організаційно-педагогічні умови формування в учнів м'яких навичок шляхом соціально-емоційного та етичного навчання» на базі закладів загальної середньої освіти України у листопаді 2019 – грудні 2024 років.

Наукове керівництво здійснювали: Бех Іван Дмитрович, дійсний член НАПН України, заслужений діяч науки і техніки України, доктор психологічних наук, професор, директор Інституту проблем виховання НАПН України; Журба Катерина Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач лабораторії національно-патріотичного виховання Інституту проблем виховання НАПН України.

Мета експерименту: експериментально перевірити педагогічні умови формування м'яких (соціально-емоційних) навичок учнівства як складової соціальної компетентності шляхом використання технології соціально-емоційного та етичного навчання.

Об'єкт дослідження: процес формування м'яких навичок в учнівства

початкової, базової і старшої школи в системі загальної середньої освіти.

Предмет дослідження: педагогічні умови (зміст, форми, методи, засоби) реалізації технології соціально-емоційного та етичного навчання.

Виходячи з мети експерименту були визначені завдання:

здійснити аналіз філософської, психологічної і педагогічної літератури з питань формування в учнівства м'яких навичок шляхом соціально-емоційного та етичного навчання (далі - СЕЕН), вивчити та узагальнити педагогічний досвід Університету Еморі (США), на цій основі уточнити поняття «м'які навички»;

розробити діагностичну процедуру виявлення в учнівства м'яких навичок шляхом СЕЕН (критерії, показники, рівні);

підвищити професійний рівень педагогів з формування в учнівства м'яких навичок шляхом СЕЕН;

розробити та експериментально апробувати шляхи впровадження технології СЕЕН для закладів загальної середньої освіти з урахуванням засад, регіональних особливостей функціонування закладу освіти, вікових та індивідуальних можливостей учнівства, інших актуальних соціальних викликів;

розробити методичні рекомендації щодо формування м'яких навичок шляхом СЕЕН й адаптації їх до українських реалій;

розробити науково-методичне забезпечення процесу формування м'яких навичок шляхом СЕЕН, підготувати навчально-методичний посібник «Формування м'яких навичок шляхом соціально-емоційного та етичного навчання учнівства загальної середньої освіти України».

У 2019–2024 роках були реалізовані всі завдання експерименту, заплановані на початку дослідження. Попри те, що в умовах повномасштабної агресії РФ з'явилися нові виклики та вимоги до реалізації поставлених завдань, мета експерименту була досягнута.

Експериментальна робота здійснювалася в чотири етапи.

Протягом I (організаційно-підготовчого) етапу було попередньо проаналізовано філософську, науково-педагогічну, психологічну літературу вітчизняних науковців з метою створення української проєкції та адаптації

напрацювань зарубіжної наукової спільноти за напрямом теорії та концепції самоцінності й морально-духовної позиції особистості (І. Бех, Г. Ващенко, І. Вишенський, К. Журба, Ф. Прокопович, О. Савченко, В. Сухомлинський, Г. Сковорода, Д. Чижевський, П. Юркевич). Таким чином, установлено, що в українській філософській і педагогічній спадщині та в сучасних психолого-педагогічних працях провідних учених-педагогів визначне місце посідає питання ціннісного духовно-морального досвіду особистості, питання самопізнання, емоційно-сприятливого середовища освітнього процесу.

Було здійснено вивчення наявної програми СЕЕН, наданої Університетом Еморі, і встановлено:

СЕЕН розроблялося як структура, яку можна застосовувати в різних країнах та культурах. СЕЕН однаковою мірою прагне допомогти учнівству стати «емоційно грамотними» та «етично грамотними».

Було визначено, що мета СЕЕН — створити інклюзивну та всеохопну структуру, яку можна використовувати в будь-якому освітньому середовищі та на всіх рівнях освіти для формування соціальних, емоційних та етичних компетенцій так само, як учні навчаються математики, іноземних мов, фізики чи будь-якого іншого предмету.

СЕЕН наголошує на важливості практики, а не лише теоретичних знань.

Вивчення кінцевих результатів експерименту, тобто результативності формування соціально-емоційних (м'яких) навичок, є ключовим для оцінки його ефективності, виявлення сильних і слабких сторін програми, а також для ухвалення обґрунтованих рішень щодо подальшого її використання або вдосконалення. У контексті програми соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН) врахування кінцевих результатів особливо важливе з кількох причин, перш за все – оцінка впливу на учнівство. Кінцеві результати допомагають побачити, чи досягнуто мету програми: чи поліпшилися соціально-емоційні навички, емоційна стійкість і взаємини між учнівством. Вони дають розуміння, наскільки програма допомогла сформувати цінні для особистісного зростання та навчання якості.

Зміст та особливості завдань експерименту були розглянуті на тренінгу з

представниками експериментальних шкіл 6-10 жовтня 2019 року за участі співробітників Університету Еморі (США) Брендана Озава-де-Сілва, Ph.D, заступника директора програми СЕЕН, Крісти Тінарі, старшої розробниці навчального контенту, а також наукового керівника експерименту К. О. Журби.

Оскільки соціально-емоційне та етичне навчання прагне ґрунтуватися на здоровому глузді, спільному досвіді та наукових досягненнях, над ним працюють наукові дослідники зі сфер психології, освіти та нейробіології, які вивчають природу базових людських цінностей, просоціальні емоції та компетенції і можливості виховати їх у людях. СЕЕН також спирається на досвід освітян та вчителів, які пілотно впроваджували цю навчальну програму серед дітей різного віку в школах кількох країн. Їхній досвід свідчить, що втілений у цій структурі підхід має величезний потенціал принести користь різним шкільним середовищам. Важливо зазначити, що школи, у яких впроваджувалося соціально-емоційне навчання, відзначали, що академічна успішність покращилася на 11 %, а бійки і цькування стали рідшими на 10 %.

Відповідно до програми експерименту в усіх закладах освіти були проведені заходи з ознайомлення педагогічних колективів з основними положеннями і методикою проведення уроків СЕЕН, проведені педагогічні ради відповідної тематики, створені робочі групи, призначено координаторів експерименту. Крім того, були визначені класи, учителі, які будуть впроваджувати технологію СЕЕН. Організовано та проведено консультативно-методичну роботу з підготовки педагогів до реалізації завдань експерименту.

Громадська організація «ЕдКемп Україна», яка пілотує СЕЕН, організувала методичну роботу в нових умовах навчання, з урахуванням пандемії COVID-19. У квітні-серпні 2020 року були організовані всеукраїнські онлайн-толоки, на яких проведені спеціальні сесії із СЕЕН-навчання. На I етапі експерименту було проведено 5 консультативних вебінарів для експериментальних закладів освіти, на яких приділялася увага роботі у форматі дистанційної освіти, проведені сесії з науковою консультанткою експерименту психологинею С. Ройз.

Упродовж I етапу експерименту було проведено соціологічне дослідження

щодо готовності педагогів до здійснення експериментальної діяльності. У ході дослідження застосовувалася методика напівстандартизованого онлайн-опитування: респонденти отримали посилання на форму, що складалася із 43 запитань. Загалом було опитано 602 педагоги з числа тих, які працюють у закладах освіти, залучених до проєкту (з першого і другого кола експерименту).

Переважна більшість опитаних (92,9 %) повністю підтримували тезу про те, що сучасній школі важливо вміти формувати в учнівства м'які навички (протилежної думки дотримувалися лише 0,4 % респондентів). Надалі ми запропонували замислитися на тим, яким чином програма соціально-емоційного та етичного навчання сприяє формуванню м'яких навичок. Учительство, загалом, зробило коректні дописи, як-от: *«Програма має навчальний план, розробки різних вправ, які легко можна впровадити на будь-якому уроці або позакласних заняттях»*; *«Включає елементи тренінгу, ігор, розбору ситуацій»*; *«Вона спеціально розроблена й адаптована для учнівства»*, *«Діти стають активними учасниками такого навчання»*; *«Може використовуватися також батьками у домашньому навчанні»*.

Далі респонденти оцінювали ступінь розвиненості деяких з важливих м'яких навичок у них самих. Найбільш оптимістично опитане вчительство оцінило розвиненість у себе співпереживання (підтвердили 95,8 % опитаних). 68,1 % респондентів зазначили, що їм вдається визначати власні емоції та керувати ними, а 65,1 % вказали на притаманність стресостійкості (це хоч і найнижчий показник з трьох, натомість об'єктивно він є доволі високим).

При цьому респонденти високо оцінили й потенційну можливість закладу освіти формувати згадані м'які навички (значна кількість педагогів зазначили, що найкраще це робити у співпраці з батьківством). Але наскільки сучасній українській школі вдається формувати в учнівства ці та увесь спектр м'яких навичок? З проханням дати цьому оцінку (на прикладі свого закладу освіти) ми звернулися до респондентів.

Найбільш високо зусилля закладу освіти були оцінені щодо формування таких навичок, як «увага» (зазначили 96,7 % опитаних), «навички активного слухання» (96,2 %), «вміння працювати в команді» (96 %). Вірогідно, найменше українські

школи успішні у формуванні стресостійкості (81,9 %) та «життєстійкості» (83,8 %), хоча варто вказати на те, що сам по собі рівень «підтримки» цих двох запропонованих варіантів є доволі високим, але при цьому нижчим, за інші. Отже, переважна кількість педагогів експериментальних закладів освіти виявили готовність щодо впровадження програми СЕЕН.

Протягом II (концептуально-діагностичного) етапу було обґрунтовано проблему формування соціально-емоційних (м'яких) навичок в учнівства шляхом використання технології соціально-емоційного та етичного навчання.

У міжнародних та вітчизняних джерелах інформації предметом дослідницької уваги у різних галузях знань дедалі частіше стають категорії «social and emotional skills» (соціально-емоційні навички) та «soft skills» (м'які / гнучкі навички), що використовуються як взаємозамінні для опису набору ключових навичок, які допомагають людям бути ефективними в міжособистісній взаємодії, успішно працювати в команді тощо. В українських наукових працях до цього часу частіше зустрічається більш узагальнена характеристика «м'які» (soft) як протилежність «твердим» (hard) навичкам, де тверді навички належать до технічних, а м'які – до особистісних та соціальних навичок. Аби не створювати протиставлення «м'які – тверді» навички, в межах експерименту ми частіше використовуємо концепт «соціально-емоційні навички», хоча ці дві концепти є фактично взаємозамінними.

У межах II етапу експерименту було показано, що сформованість соціально-емоційних (м'яких) навичок є важливою умовою успішної самореалізації сучасної молоді, що зумовило інтерес до цієї проблеми міжнародної наукової спільноти та інституцій, які формують освітню політику. Так, наприклад, життєві компетентності (LifeComp <https://ec.europa.eu/jrc/en/lifecomp>) Європейської рамки ключових компетентностей (особистісних, соціальних та навчання вчитися «Особисте, соціальне та навчання вчитися») були визначені ключовими компетенціями у 2018 році Рекомендацією Ради Європейського Союзу щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя. Наведено визначення соціально-емоційних навичок зарубіжних і вітчизняних науковців, вивчено практики впровадження в Україні програм соціально-емоційного навчання.

Саме на програмі СЕЕН сконцентрована наша увага, оскільки, за результатами аналізу, ця програма найповніше розкриває сенс і значення м'яких навичок та привертає пильну увагу до особистості дитини. СЕЕН – міжнародна освітня програма, яка розроблена для міжнародного використання і побудована на загальному СЕН-підході. СЕН-підхід, своєю чергою, є сукупністю програм, технологій, інструментів в освіті, що зосереджуються на розвитку соціально-емоційних навичок дітей і дорослих задля їх кращої соціальної інтеграції, досягнення життєвого успіху та благополуччя. Соціально-емоційне навчання наразі є невід'ємною складовою освіти та розвитку особистості, завдяки якій і молодь, і дорослі набувають і застосовують знання та навички, а також формують свої погляди та встановлюють зв'язки, що сприяють розвитку здорової самоідентифікації, допомагають управляти емоціями й досягати особистих та спільних цілей. СЕЕН є складовою СЕН-підходу, адже вона збагачує соціально-емоційне навчання такими концептуальними елементами, як проактивний підхід, співпереживання і турбота, етична залученість, відточування уваги, травмоорієнтовані практики, що ґрунтуються на навичках стійкості, пріоритет вибору і голосу учнівства, увага до системного мислення та рівності з урахуванням індивідуальності. СЕЕН ґрунтується на баченні «етичного та повного співпереживання світу для всіх людей» і є яскравою представницею СЕН-підходу.

Відповідно до програми експерименту було обґрунтовано модель емпатійного освітнього середовища як важливої складової СЕЕН. Визначили, що емпатійне середовище школи – це багатовимірне соціально-педагогічне явище, що пов'язане в єдине ціле різними організаційними, ресурсними і комунікативними механізмами і спричиняє ситуативний вплив на особистісне набуття учнівством м'яких навичок і розвиток ціннісних орієнтацій. Емпатійне середовище, на нашу думку, має мати такі характеристики:

а) є особистісно-орієнтованим та культивує атмосферу доброти, співпереживання та уваги до кожного і кожної – усіх суб'єктів освітнього процесу;

б) забезпечує максимально можливу відсутність емоційно-травмувальних ситуацій, а в разі виникнення таких, використовувались би інструменти «миттєвої

допомоги» та інші інструменти СЕЕН;

в) створює усі можливості для використання ресурсів (просторових, методичних, матеріальних, інформаційних) середовища закладу освіти;

г) забезпечує високу включеність усіх суб'єктів освітнього процесу в соціально-активну діяльність школи і громади;

д) актуалізує питання спільної діяльності учнівства у команді та вміння запобігати і розв'язувати конфлікти шляхом використання комплексу педагогічних засобів, що ґрунтуються на інструментах соціально-емоційного та етичного навчання та інтегровані в освітнє середовище.

Було визначено, що організаційно-педагогічні умови, як різновид педагогічних умов, що залежить від особливостей організації освітнього процесу і визначаються комплексом взаємозумовлених зовнішніх і внутрішніх чинників, які забезпечують високу ефективність формування м'яких навичок шляхом соціально-емоційного та етичного навчання.

До зовнішніх чинників належать зміст і методи навчання (педагогічна модель СЕЕН), рівень опанування вчителем практики викладання СЕЕН, вміння вчительства створити атмосферу співпереживання в класі, створення емпатійного освітнього середовища в закладі освіти, соціальне оточення дитини. До внутрішніх чинників відносимо особистісні риси дитини: особливості її темпераменту, характеру, мислення, пам'яті, пізнавальних можливостей, здібностей, мотивацію учіння, попередній досвід, стиль навчально-пізнавальної діяльності. Ці особливості кожної дитини важливо враховувати у перебігу освітнього процесу.

Програма СЕЕН у різних класах і закладах освіти впроваджується по-різному: окремі уроки з варіативної частини (як правило, уроки СЕЕН проводили раз на тиждень, намагаючись для запобігання забуванню пов'язувати матеріал попереднього уроку зі змістом поточного); проводилися заняття із СЕЕН під час класних годин (вони мають різні формати в школах, але, як правило, полягають у тому, що окрема група учнів і учениць працює з кимось із учительства над певними питаннями; основна мета таких форматів – дати учнівству й учительству можливості ближче познайомитися; зазвичай такого роду зустрічі коротші, ніж

уроки, і проводилися щотижня).

Було також зазначено, що важливим для формування соціально-емоційних навичок є соціальне оточення дитини – це передусім сім'я. Тому багато уваги приділено саме роботі з сім'єю у напрямі розуміння корисності СЕЕН і залучення батьківства (і осіб, які їх замінюють) до практикування СЕЕН. В експериментальних закладах освіти були неодноразово проведені батьківські збори, де були донесені основні засади щодо викладання СЕЕН, батьківство знайомили з практиками СЕЕН, пропонували їх виконувати.

У ході експерименту було підготовлено діагностувальний інструментарій для оцінювання навчальних досягнень учнівства в опануванні соціально-емоційних навичок. Оцінювання є невід'ємною частиною освітнього процесу. При цьому оцінювання використовують і як інструмент навчання. На уроках СЕЕН формувальне оцінювання здійснювалося шляхом: (а) педагогічного спостереження учителя за навчальною та іншими видами діяльності учнівства, (б) аналізу портфоліо учнівських робіт, самооцінювання і взаємооцінювання результатів діяльності учнівства, (в) оцінювання особистісного розвитку та соціалізації учнівства їхніми батьками, (г) застосування прийомів зворотного зв'язку щодо сприйняття та розуміння навчального матеріалу.

Протягом III (формувального) етапу було повною мірою впроваджено в освітній процес програму СЕЕН. Для успішного впровадження в освітній процес програми СЕЕН та ефективного розвитку в учнівства соціально-емоційних (м'яких) навичок було створено таке методичне забезпечення:

- навчальні програми «Соціально-емоційне та етичне навчання: формування і розвиток м'яких навичок, стійкості, уваги та подолання травми» для 1–2, (<http://surl.li/dlkune>) 3–4 (<http://surl.li/emlzgl>), 5–6 класів (<http://surl.li/wszabk>) ЗЗСО і відповідну модельну навчальну програму для 7–9 класів ЗЗСО (курс за вибором) (<http://surl.li/mwaxjm>), які отримали гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі» (рішення експертної комісії з психології та педагогіки ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» від 23.11.2022, протокол № 2);

- серію посібників «Я (практикую) СЕЕН» на допомогу вчителю: «Я

(практикую) СЕЕН: посібник для роботи з батьківством» (<http://surl.li/rynqgs>), «Я (практикую) СЕЕН. Посібник для батьківства» (<http://surl.li/zmsmvs>), «Я (практикую) СЕЕН. Посібник для створення професійної спільноти» (<http://surl.li/zrtkxh>), «Я (практикую) СЕЕН. Рекомендації для здійснення формувального оцінювання навчальних досягнень учнівства із СЕЕН» (<http://surl.li/pnaydt>).

– порадики і посібник, які сконцентровані на певних особливостях програми СЕЕН і які допомагали вчителям і вчителькам краще опанувати особливості програми: порадики «Упровадження компонентів розвитку емоційного інтелекту в учнівства» (<http://surl.li/vfizxv>) у співпраці з Українським інститутом розвитку освіти; посібник «Прокачуємо СЕЕН: колекція практик для дорослих і дітей» (<http://surl.li/ulimmr>); практичний порадики «Простір стійкості: створюємо місце для відпочинку та відновлення» (<http://surl.li/ptcmho>).

Було перекладено й адаптовано розробки уроків за програмою СЕЕН «Соціально-емоційне та етичне навчання. Рання початкова школа. 1–2 клас» (<http://surl.li/egurec>), «Соціально-емоційне та етичне навчання. Початкова школа. 3–4 клас» (<http://surl.li/sjtjba>), «Соціально-емоційне та етичне навчання. Середня школа. 5–9 клас» (<http://surl.li/fenvbe>), «СЕЕН-путівник. Соціально-емоційне та етичне навчання» (<http://surl.li/goqwc>),

У співпраці з Університетом Еморі команда проекту переклала та адаптувала орієнтаційний ознайомчий онлайн-курс (SEE 101) для освітян (101.seelearning.emory.edu/user/register) на сайті Університету Еморі.

З огляду на пандемію COVID-19, повномасштабну агресію РФ і перехід на онлайн-навчання також було перекладено та адаптовано для використання письмові (<http://surl.li/hnhbg>) й аудіопрактики СЕЕН (<http://surl.li/iffgl>), практики стратегій «Миттєва допомога!» (<http://surl.li/lcglxt>).

Був проведений моніторинг щодо імплементації програми СЕЕН в експериментальних закладах освіти, який висвітлив таке. На запитання про долученість освітянства експериментальних закладів освіти до впровадження програми СЕЕН більшість опитаних (54,7 %) вказали, що використовували

компоненти програми СЕЕН на годинах спілкування та/або інтегрують компоненти програми СЕЕН до своїх уроків з іншого предмету. Ще 39,4 % використовували компоненти СЕЕН на виховних заходах, 29,1 % – на заходах для батьківства, громади. Менше чверті вчителів, що взяли участь в опитуванні, впроваджують СЕЕН у форматі окремого уроку (23,6 %).

Досить невеликий відсоток вчительства, що впроваджують програму СЕЕН безпосередньо на уроках СЕЕН, пов'язаний з недостатнім фінансуванням варіативного компонента в багатьох закладах освіти. Проте, більшість учительства вишуквала можливість донесення програми СЕЕН до учнівства в інший спосіб – на годинах спілкування, уроках з інших предметів, виховних заходах, що свідчить про великий інтерес учительства до програми СЕЕН, розуміння її корисності для набуття соціально-емоційних навичок. Варто також зауважити, що автори / авторки програми СЕЕН доводили, що програму СЕЕН можна викладати у різних форматах.

Протягом III етапу експерименту для методичної підтримки і моніторингового супроводу вчительства була продовжена практика проведення інтерв'язійних вебінарів. Було проведено 10 інтерв'язійних вебінарів. Улітку 2022 року було проведено моніторинг корисності програми СЕЕН серед учительства у воєнний час. Було опитано 23 вчительки. Усі опитані без винятку говорили про корисність м'яких навичок і наголошували на великій користі стійкісних практик СЕЕН, які вони опанували.

У жовтні-листопаді 2023 року було здійснено 5 супервізійно-навчальних візитів до експериментальних шкіл, які проводили тренерки СЕЕН, підготовлені за окремою програмою підвищення кваліфікації (160 годин), що була проведена спільно з Університетом Еморі у 2022 році. У звітах про проведені візити тренерки СЕЕН зазначали, що у відвіданих школах налагоджено викладання програми СЕЕН, адміністрація і педагогічні колективи шкіл розуміють необхідність її впровадження, що показали проведені співбесіди і спостереження занять СЕЕН.

Під час проведення експерименту постало питання про відповідність програми СЕЕН українському культурному контексту. Програма СЕЕН створювалася як міжнародна, але кожна країна, тим не менше, має свої особливості

культури, історичного контексту, освіти. Тому було проведено окреме дослідження думки вчительства щодо того, як саме програма СЕЕН відповідає культурному контексту України. Був складений спеціальний опитувальник і за ним було опитано 43 вчительки, які викладали програму СЕЕН. Якщо узагальнити відповіді вчительства, то можна визначити, що в цілому програма СЕЕН відповідає українському культурному контексту. Близькими визначили такі поняття, як доброта, співпереживання, взаємодопомога, повага до рідної культури. Досить складними для сприйняття були визначені такі поняття, як тілесна грамотність, управління емоціями, самовідчуття, практики заземлення. Учителки пропонували користуватися надалі прикладами, які близькі учнівству з української літератури, повсякденного життя українок і українців.

Одним з результатів впровадження програми СЕЕН в експериментальних закладах освіти стало створення емпатійного освітнього середовища. Згідно з висунутою гіпотезою, щодо його компонентів і характеристик на основі визначених критеріїв та показників був зафіксований розвиток емпатійного освітнього середовища за чотирма моделями:

- модель урівноважено-розвинута, де усі компоненти середовища розвинуті однаковою мірою і створено максимально сприятливе середовище щодо розвитку соціально-емоційних навичок (за такою моделлю сформувалося освітнє середовище 35,3 % опитаних шкіл);

- модель інклюзивно-ресурсна, де найбільше розвинутий саме ресурсний компонент. Простір у такому середовищі найбільше наближений до персоналізованого інклюзивного простору (за такою моделлю розвивалося освітнє середовище 11,8 % закладів освіти);

- модель сенситивно-комунікативна з найбільш розвинутим комунікативним компонентом між усіма суб'єктами освітнього процесу склалася у 5,9 % шкіл;

- модель переважно-організаційна, де найбільше розвинутий компонент залученості суб'єктів освітнього процесу в життя класу, школи, громади, представлено у 23,5 % шкіл.

І у 23,5 % шкіл розвиток емпатійного освітнього середовища відбувався на

перетині двох моделей, а саме: переважно-організаційної і сенситивно-комунікативної. У цій групі присутні школи, які мають різний рівень розвитку усіх компонентів моделі, але ресурсний компонент потребує найбільшої уваги.

Однією з важливих організаційно-педагогічних умов проведення експерименту є підвищення кваліфікації вчительства, розуміння ними основних понять програми і набуття вмінь донесення їх до учнівства. Велику допомогу в підтримці вчительства експериментальних шкіл щодо розвитку соціально-емоційних навичок надало використання Національної платформи можливостей професійного розвитку педагогічних працівників EdWay (<https://edway.in.ua/en/>), яку було створено зусиллями ГО «ЕдКемп Україна».

Для розвитку соціально-емоційних навичок в учительства, зокрема експериментальних шкіл, підвищення їхньої кваліфікації було створено низку програм «Онлайн-майстерка «Знайомство з СЕЕН», удосконалена «Онлайн-майстерка 2.0 «Знайомство з СЕЕН»», «Воркшоп (віртуальна педагогічна студія) «Клуб СЕЕН: вісім кроків»», «Освіта під час криз: формувальне оцінювання на уроках соціально-емоційного та етичного навчання». Наголосимо, що ГО «ЕдКемп Україна» пропонує на платформі EdWay 240 можливостей, до змісту яких включено розвиток соціально-емоційних навичок та емоційно-етичної компетентності. Це становить приблизно 25,3 % від усіх наявних на платформі програм.

Необхідною і важливою складовою експерименту було проведення школами заходів з обміну досвідом. Таких заходів загалом було 240. Форми проведення цих заходів були різноманітні: майстер-класи, семінари, воркшопи, конференції, методичні об'єднання педагогів різних категорій. Вони проводилися у форматах онлайн і офлайн. До проведення цих заходів залучалися як педагогічні колективи експериментальних шкіл, так і педагоги регіонів, громад, обласні заклади післядипломної педагогічної освіти, місцеві ЦПРПП, управління освіти. Також свій досвід школи широко представляли у соціальних мережах і на інтернет-ресурсах.

Досвід щодо різних аспектів впровадження програми СЕЕН був презентований на науково-практичних конференціях у ЗВО. Так, на науково-практичних конференціях і семінарах виступили з досвіду впровадження програми

СЕЕН представниці 13 експериментальних закладів освіти.

Для чіткого наукового обґрунтування проведення експериментальної роботи і отриманих під час неї експериментальних даних, розповсюдження досвіду впровадження програми СЕЕН, а також імплементації викладання програми у заклади освіти різних рівнів ГО «ЕдКемп Україна» створила структурний підрозділ «Навчально-наукова Лабораторія соціально-емоційного навчання» (2023 р.), яка об'єднала навколо себе цілу когорту науковиць і науковців, для яких цей напрям досліджень є пріоритетним. Розпочато докторське дослідження теоретико-методичних засад формування м'яких навичок в учнівства засобами соціально-емоційного та етичного навчання (О. Елькін). Заявлену тему обговорено і затверджено на засіданні вченої ради Інституту проблем виховання НАПН України (протокол № 10 від 26 вересня 2022 року).

Під час IV (узагальнювального) етапу експерименту були вирішені такі завдання:

- здійснено діагностику ефективності впровадження організаційно-педагогічних умов формування м'яких навичок в учнівства шляхом використання технології соціально-емоційного та етичного навчання в закладах освіти;
- порівняно результати контрольних зрізів та обробка результатів експерименту з використанням методів математичної статистики;
- поширено досвід експериментальної діяльності в пресі, на телебаченні, в інтернет-ресурсах, соціальних мережах;
- організовано та проведено всеукраїнську науково-практичну конференцію «Український досвід впровадження технології соціально-емоційного та етичного навчання»;
- підбито підсумки експерименту всеукраїнського рівня з реалізації впровадження в Україні соціально-емоційного та етичного навчання на базі закладів загальної середньої освіти.

Діагностика ефективності впровадження програми СЕЕН є важливим кроком для визначення, наскільки програма впливає на учнівство. Діагностика дає змогу також виміряти, як соціально-емоційне та етичне навчання сприяє розвитку

соціально-емоційних навичок, таких, як саморегуляція, емпатія, співпраця та емоційна грамотність, а також, наскільки ці зміни сприяють покращенню освітнього середовища. З цією метою проводилися масштабні опитування учасників/-ць освітнього процесу: учнівства, учительства, батьківства. Наводимо результати цих опитувань.

Опитування вчительства (опитувальник – у Додатку А) охопило 203 вчителів, які викладали програму СЕЕН у різних форматах і різну кількість років. На запитання «Як Ви гадаєте, наскільки важливо сучасній школі вміти формувати в учнівства соціально-емоційні (м'які або життєві) навички?» вчительство здебільшого визнає, що формування в учнівства соціально-емоційних навичок є дуже важливим (77,3 %) або радше важливим (15,3 %) Таким чином, загалом 92,6 % вчительства вважає, що соціально-емоційні навички є важливими для життя. Ці показники, у цілому, збігаються з отриманими на I етапі експерименту даними опитування вчительства щодо важливості розвитку соціально-емоційних навичок в учнівства (так само 92,9 % опитаних тоді підтримали позицію про їхню важливість).

На запитання «Як би Ви коротко пояснили важливість розвитку соціально-емоційних навичок учнівства сьогодні?» більшість освітян наголошують на тому, що розвиток цих якостей дає змогу учнівству керувати своїми емоціями (37,9 %), підвищує його здатність протистояти стресам, зберігати стійкість (23,6 %), сприяє розвитку співпереживання, доброти, емпатії, взаємодопомоги (26,5 %), формуванню дружніх взаємин, розвитку комунікативних якостей, покращенню психологічної атмосфери в класі, згуртуванню учнівської групи (19,2 %). Порівняно з I етапом експерименту отримані результати свідчать про відхід учительства від знаннєвої парадигми освіти і більшої зосередженості на соціально-емоційному розвитку і плеканні стійкості особистості. Так, у 2020 році важливість розвитку соціально-емоційних навичок учительство вбачало у сприянні навчанню і підвищенні навчальних досягнень учнівства: розвиток уваги (96,7 %), навичок активного слухання (96,2 %), вміння працювати в команді (96,0 %).

На запитання про те, які якості закладу освіти наразі вдається формувати в учнівства найкраще, педагоги експериментальних шкіл засвідчили, що в

пропонованому переліку немає жодної якості, яку заклад освіти не у змозі формувати. Найкраще закладам освіти, що взяли участь в експерименті, вдається формувати в учнівства бажання допомагати іншим людям – 65,5 % (тоді як на початках експерименту ця цифра дорівнювала 38,0 %) співпереживання 64,0 % (на початках експерименту – 35,7 %), вміння працювати у команді 62,6 % (на початках експерименту 38,3 %). Складніше вдається формування навичок активного слухання 34,0 % (на початках експерименту – 19,3 %), поведінки в конфлікті 34,5 % (на початках експерименту – 17,1 %), вміння ідентифікувати, називати свої емоції, керувати ними 36,9 %, (на початках експерименту – 17,3 %). На нашу думку, порівняння красномовно свідчить про ефективність програми СЕЕН щодо формування соціально-емоційних (м'яких) навичок.

Найбільш поширеним способом впровадження СЕЕН у роботі з учнівством закладів освіти різного рівня є інтеграція окремих компонентів програми до уроків з інших предметів. У початковій школі цей спосіб практикують 33,5 %, у середній – 39,4 % і у старшій – 14,8 % опитаних учительок і вчителів.

Окремі компоненти СЕЕН використовуються також:

- на годинах спілкування у початковій, середній і старшій школі – відповідно 28,6 %, 38,9 % і 12,3 %;

- на виховних заходах – у початковій і середній школі по 29,1 % освітян і освітянок, тоді як у старшій майже втричі менше – 10,8 %;

- на заходах для батьківства, громади – 24,6 % 27,1 % 12,3 %.

Наступне запитання було таке: «На Вашу думку, якою мірою програма СЕЕН відповідає потребам, інтересам, запитам учнівства / батьківства / вчительства / адміністрації закладу освіти / органів управління освіти, громади?». Відповіді були показовими.

Більшість респондентів здебільшого вважає, що програма СЕЕН повною мірою відповідає інтересам, потребам і запитам усіх цільових груп, перш з все, учнівства (72,4 %), адміністрації закладу освіти (69,5 %) і вчительства (64,0 %). Таку саме оцінку більш ніж половина освітян дає щодо відповідності програми потребам і інтересам інших цільових груп – батьківства (57,6 %), органів управління освітою

(52,2 %) і громади (51,2 %).

Важливим також було запитання: «Як саме батьківство підтримувало впровадження СЕЕН?». Третина опитаних (34,5 %) не надали розгорнутої відповіді на запитання, але відзначили повну або часткову підтримку впровадження СЕЕН батьківством, яке активно допомагало і співпрацювало з учителем (20,2 %) або не заважало йому / їй у впровадженні СЕЕН (3,4 %), усвідомлюючи важливість СЕЕН для розвитку учнівства. 24,5 % освітян розповіли, що батьківство підтримує, допомагає і співпрацює з педагогом з впровадження СЕЕН, 20,6 % – що воно впроваджує практики СЕЕН удома, виконує разом з дітьми відповідні домашні завдання, 15,8 % – що батьківство бере участь у батьківських зборах з використанням компонентів СЕЕН, 15,8 % – що батьківство долучається до інших форм педагогічної просвіти (батьківських клубів СЕЕН, обговорень програми та підсумків її впровадження, інших заходах для батьківства і громади).

З огляду на повномасштабну агресію росії, було поставлене запитання: «Як програма СЕЕН та її компоненти (окремі теми, вправи, практики тощо) зарекомендували себе під час повномасштабної війни?». Розгорнуті відповіді дали 57,7 % учительства, яке зазначило, що:

- усі практики стійкості допомагали заспокоїтися дорослим і дітям, повернутися в зону стійкості, допомагали подолати страх і паніку під час повітряних тривог;

- програма СЕЕН сприяє вихованню життєвої стійкості, керуванню емоціями як життєво необхідних навичок, що допомагають зберегти ментальне здоров'я як вчительства, так і учнівства, швидко повертатися в зону стійкості;

- програма навчила турбуватися про себе і виявляти співпереживання одне до одного;

- СЕЕН розвиває соціальні навички, підвищує резильєнтність, моральні цінності;

- дуже помічними є аудіопрактики.

І ще запитання, які можна сприйняти як завершальні. «Чи задоволені Ви тим, що свого часу Ваш заклад освіти долучився до п'ятирічного експерименту з

СЕЕН?». Респонденти/-ки так відповіли на нього: повністю або здебільше задоволені тим, що їхній заклад освіти долучився свого часу до всеукраїнського експерименту із СЕЕН 87,7 % освітянства, 0,5 % цим незадоволені, а 11,8 % утруднилися із відповіддю.

На запитання «Чи потрібно і надалі впроваджувати СЕЕН у Вашому закладі освіти?» 84,2 % учительства відповіли ствердно, 15,3 % утруднилися відповісти, а 0,5 % опитаних вважають, що надалі впроваджувати СЕЕН у їхній заклад освіти не потрібно.

Отже, учительство великою мірою задоволено тим, що бере участь в експерименті з впровадження програми СЕЕН, вважає, що соціально-емоційні навички важливо розвивати в учнівства, прагне і надалі впроваджувати програму СЕЕН в освітній процес у своєму закладі освіти.

Наступним кроком щодо з'ясування ставлення до програми СЕЕН було проведення *опитування учнівства* (опитувальник – у Додатку Б), яке виявляло сприйняття, прихильності і розуміння корисності програми СЕЕН. В опитуванні взяли участь 723 учні й учениці різного віку. На 11,3 % представлене учнівством віком 9 років, 9,5 % – віком 10 років, 23,4 % віком 11 років, 18,4 % – віком 12 років, на 13,1 % – віком 13 років, 10,9 % – віком 14 років, 4,1 % віком 15 років, 7,6 % віком 16 років. Найменше представлене юнацтво віком 17 років, яке становить лише 1,5 % учасників опитування.

Відповіді на запитання «Чи подобається тобі вивчати СЕЕН?» були такими. Про позитивне ставлення до вивчення СЕЕН заявили 56,4 % учнівства, з них – 38,0 % дуже подобається, а 18,4 % радше подобається вивчати СЕЕН. Негативно ставляться до навчання за програмою (тобто, їм дуже або радше не подобається) 8,3 % учнівства. 13,4 % утруднилися із відповіддю на запитання. Потрібно зауважити, що ставлення до вивчення СЕЕН пов'язане з віком учнівства і тривалістю навчання за програмою. Так, позитивне ставлення до вивчення СЕЕН має 85,4 % учнівства 9 років, 72,5 % – 10 років, 63,3 % – 15 років. Серед юнацтва 17 років таке ставлення лише у 36,4 %. Негативне ставлення до вивчення СЕЕН найбільш поширене в учнівства 17 років – 27,3 % і 11 років – 14,2 %. Взагалі не представлене серед

учнівства 9 років і лише на 4,3 % поширене серед дітей 10 років. Це, очевидно, вказує на те, що дуже продуктивно впроваджувати програму СЕЕН саме в початковій школі.

Ставлення до вивчення СЕЕН залежить також від тривалості навчання за програмою – ті, хто довше навчаються за програмою, ставляться до неї більш схвально. Ймовірно, це пов'язане з адаптацією до незвичного формату занять і нових складних категорій, які розглядаються в СЕЕН. Серед учнівства, яке вивчало програму протягом 4 років, найбільше представлено позитивне ставлення до неї (81,8 %) і найменше – негативне (2,0 %). Для тих, хто вивчали СЕЕН 5 років, ці цифри відповідно – 65,3 % і 8,0 %, а для тих, хто вивчали програму 1 рік – 52,9 % і 14,5 %. З тих, хто утруднилися визначити термін вивчення програми, 32,9 % ставляться до неї позитивно, а 9,5 % – негативно.

На запитання «Програма СЕЕН розвиває в учнів і учениць різні навички. Які з них видаються тобі найбільш важливими, потрібними?», відповіді були такими. Найбільш важливою якістю, які розвиває СЕЕН, дві третини учнівства (66,9 %) вважає керування емоціями. Друге місце посідає «розвиток доброти та співпереживання» – цю якість обрала більш, ніж половина учнівства (58,8 %). Далі місця за важливістю посіли «навички спільної діяльності з іншими» і «системне мислення, розуміння взаємозалежності» – ці якості назвала менш, ніж половина учасницького кола опитування (відповідно 42,4 % та 43,8 %).

Запитання «Чи використовуєш ти практики СЕЕН поза межами уроків СЕЕН – наприклад, у школі на інших уроках чи на годинах спілкування або, скажімо, вдома?» показало, що більшість учнівства використовує навички, отримані на заняттях СЕЕН. Практики СЕЕН поза уроками використовують 63,5 % опитаних.

Отже, у ході опитування було з'ясовано, що учнівство у багатьох випадках позитивно ставиться до програми СЕЕН, розуміє її корисність і використовує у повсякденних практиках.

Опитування батьківської спільноти експериментальних шкіл (опитувальник – у Додатку В) охопило 718 осіб. З відповідей на запитання «Чи підтримуєте Ви впровадження СЕЕН у школі, де навчається Ваша дитина?» з'ясувалося, що 50,0 %

однозначно підтримують навчання своєї дитини за програмою СЕЕН, а ще 26,3 % – радше підтримують й 8,8 % у чомусь підтримують, у чомусь ні, 10,2 % вагаються з відповіддю. Лише 4,7 % опитаних тією чи іншою мірою не підтримують впровадження програми. Можна побачити, що більш ніж три чверті опитаних підтримують впровадження програми СЕЕН і бачать у ній корисність для емоційного та соціального розвитку дитини, значно менша кількість залишаються скептичними або нейтральними.

Узагальнюючи пояснення батьками власної позиції щодо впровадження СЕЕН у школі, можна виокремити кілька основних тенденцій. Так, більшість батьків висловлюється позитивно щодо СЕЕН, акцентуючи на тому, що це розвиває важливі життєві навички, допомагає дітям краще розуміти свої емоції, керувати ними, уникати стресових ситуацій, співпереживати іншим, а також бути добрішими та впевненішими.

Чимало респондентів зазначають, що ці уроки допомагають їхній дитині розвиватися, підвищують її самосвідомість, навчають концентруватися, спілкуватися та ухвалювати рішення. У відповідях респондентів є згадки про позитивний вплив програми на емоційний стан дитини і здатність адаптуватися до складних життєвих ситуацій.

Окремо виділяються коментарі про те, що СЕЕН позитивно впливає на дитину в соціальному плані — допомагає налагоджувати стосунки з однокласниками, зменшує рівень жорстокості серед дітей, сприяє їхній соціалізації.

Як бачимо, загалом переважають позитивні відгуки, багато батьків відзначають, що діти активно діляться досвідом соціально-емоційного та етичного навчання і застосовують здобуті знання у повсякденному житті.

Відповідаючи на запитання «Що Вам видається найбільш цінним у програмі СЕЕН з точки зору розвитку Вашої дитини?» респонденти демонструють певну єдність. Більшість батьків виділяє такі ціннісні аспекти програми, як здатність керувати емоціями (58,8 %), розвиток доброти та співпереживання (55,7 %), виховання стійкості (48,1 %), навички вирішення проблем і співпраці (45,8 %), підсилення уваги й самоусвідомлення (45,0 %), розвиток системного мислення

(39,6 %), розвиток навичок спільної діяльності (37,3 %). Як бачимо, ці навички є найбільш цінними для багатьох батьків і вони вважають, що програма сприяє гармонійному розвитку дитини. Деякі батьки відзначають, що програма також сприяє навчанню важливих навичок для сучасного життя, і всі перелічені навички важливі в комплексі.

Батьки часто використовують реальні життєві ситуації або вигадані сценарії для того, щоб навчити дітей, як діяти в конфліктних або стресових ситуаціях, як проявляти емпатію, доброту та співчуття: *«Вчимося розуміти одне одного, співпереживати, підтримувати, бути сильними в складних ситуаціях»*.

Отже, переважна кількість батьківства схвально ставиться до навчання своєї дитини за програмою СЕЕН. Така тенденція дуже важлива, адже формування соціально-емоційних навичок є безперервним процесом і проходить не тільки у школі, а й в соціальному оточенні. Найближчим таким оточенням є саме сім'я, а її вплив, особливо у молодшому шкільному віці, є найсуттєвішим. Тому, коли батьківство, рідні люди розуміють необхідність формування соціально-емоційних навичок, вони виступають як надійні союзники школи.

Вивчення кінцевих результатів експерименту тобто результативності формування соціально-емоційних (м'яких) навичок є ключовим для оцінки його ефективності, виявлення сильних і слабких сторін програми, а також для ухвалення обґрунтованих рішень щодо подальшого її використання або вдосконалення. У контексті програми соціально-емоційного та етичного навчання врахування кінцевих результатів особливо важливе з кількох причин, перш за все – оцінка впливу на учнівство. Кінцеві результати дають змогу побачити, чи досягнуто мету програми: чи поліпшилися соціально-емоційні навички, емоційна стійкість і взаємини між учнями й ученицями. Вони дають розуміння, наскільки програма допомогла сформувати цінні для особистісного зростання та навчання якості. Також це важливо в сенсі ухвалення рішень щодо масштабування програми. Якщо експеримент показує позитивні результати, це обґрунтовує рішення щодо розширення програми на інші школи. Без об'єктивної оцінки кінцевих результатів складно визначити, чи доцільно інвестувати ресурси в її ширше впровадження.

Аналіз кінцевих результатів виявляє недоліки або аспекти, що потребують удосконалення. Наприклад, якщо певні учні й учениці не продемонстрували значних змін, це може вказувати на необхідність адаптації програми для різних груп учасників. Також кінцеві результати, підтверджені емпірично, підвищують рівень довіри до програми серед освітян, батьківства та адміністрації школи. Вони можуть слугувати доказовою базою для залучення нових ресурсів і підтримки з боку місцевих освітніх структур. Також є доцільним пам'ятати, що ефекти програм соціально-емоційного навчання можуть проявлятися через певний час. Вивчення кінцевих результатів допомагає зрозуміти, чи зберігаються досягнення в довготривалій перспективі, що важливо для оцінки цінності таких програм для майбутнього учнівства.

Таким чином, емпірично підтверджені позитивні кінцеві результати експерименту є не лише підсумком його впровадження, а й важливим інструментом для оптимізації, розвитку та забезпечення сталості подібних програм у сфері освіти. Результати експериментальної роботи за програмою СЕЕН у школі показують значний позитивний вплив на емоційний добробут учнівства, підвищення його стресостійкості, вміння працювати в команді, співпереживати собі й іншим, а також на становлення емпатійного освітнього середовища закладу освіти в цілому. Основні досягнення можна звести до кількох ключових напрямів:

1. Покращення соціальних навичок та емпатії. Учасники програми показують кращі результати у здатності до співпереживання, розуміння почуттів інших та прагнуть до розвитку співпраці в класі. Це сприяє кращим міжособистісним стосункам серед учнівства.

2. Зниження рівня агресії та конфліктів. У школах, які запровадили програму СЕЕН, спостерігається зниження конфліктів, про що зауважували учасники й учасниці усіх опитаних груп. Учні стає більш відкритим до розв'язання проблем через діалог, а не через конфлікт.

3. Покращення емоційної стійкості. Програма допомагає учням і ученицям навчитися справлятися з ризикованими емоціями, такими як страх, роздратування та стрес. Це позитивно впливає на їхню здатність адаптуватися до нових умов і

вирішувати складні ситуації.

4. Зростання мотивації до навчання. Оскільки програма СЕЕН включає навички саморефлексії та цілепокладання, учні й учениці розвивають позитивне ставлення до навчання. Це призводить до підвищення академічної успішності, особливо в предметах, де потрібна концентрація та емоційна включеність.

5. Поліпшення взаємин між учительством і учнівством. Учителі й учительки, залучені до програми, краще розуміють емоційні потреби своїх учнів і учениць, що призводить до створення більш підтримуючої та приймаючої атмосфери в класі. Це, своєю чергою, сприяє зменшенню стресу серед учнівства і поліпшує їхню участь у навчальному процесі.

Дослідження також показують, що СЕЕН має довготривалий ефект, оскільки закладає фундамент для подальшого розвитку емоційного інтелекту та соціальної компетентності, що є важливим у дорослому житті.

Вагомим підсумком експериментальної роботи стали підготовка і видання серії методичних видань на допомогу вчительству і батьківству з питання формування соціально-емоційних навичок. Кожне з цих видань було присвячене окремим організаційно-педагогічним і методичним аспектам розвитку м'яких навичок засобами СЕЕН. Загалом таких посібників було видано 7 (замість одного, як планувалося від початку).

Під час проведення експерименту великим викликом стало виявлення і вимірювання його результатів, адже загальноприйнятих інструментів для оцінювання розвиненості соціально-емоційних навичок поки не існує. Розв'язання цієї проблеми ми вбачаємо у використанні останніх розробок Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), здійснених під керівництвом Андреаса Шляйхера, директора директорати з питань освіти та навичок ОЕСР, зокрема, в межах дослідження «Соціальні та емоційні навички. Благополуччя, зв'язок і успіх». Ці розробки складаються з найбільш застосованого міжнародного комплексу оцінки соціальних та емоційних навичок учнівства. У подальшому будемо спиратися на цей інструментарій і доповнювати його відповідно до потреб моніторингу СЕЕН.

З метою проведення діагностики розвиненості м'яких навичок учнівства України долучилася до першого в історії світу масштабного дослідження соціально-емоційних навичок учнівства (ДоСЕН), яке ОЕСР проводило у 16 країнах / місцевостях. «Україна може додати унікальну перспективу ДоСЕН, адже в моменти змін, невизначеності, травми соціально-емоційні навички особливо важливі, можливо, ще важливіші за традиційні навички. Знайти орієнтири, бути ефективними, мати силу волі й мобілізувати свої когнітивні, соціально-емоційні ресурси — такі речі в момент кризи дуже важливі», — наголошував Андреас Шляйхер.

Для виміру соціально-емоційних навичок використовувалася так звана «Велика п'ятірка» — модель, яку розробили американські психологи Ернест Тьюпс і Реймонд Крістал у 1961 р. Повний перелік цих груп навичок див у Додатку Г.

ГО «ЕдКемп Україна» стала національним дослідницьким центром ДоСЕН, а О. Елькін, голова ради ГО «ЕдКемп Україна» — національним координатором дослідження ДоСЕН. Співорганізатором проведення ДоСЕН в Україні виступила Державна служба якості освіти, партнерськими інституціями — Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, Консультативна рада з питань сприяння розвитку системи загальної середньої освіти при Президентові України, Міністерство освіти і науки України, Український центр оцінювання якості освіти, Інститут освітньої аналітики, Освітній омбудсмен України та Український інститут розвитку освіти. Дослідження відбулися за підтримки МФ «Відродження».

До унікальних особливостей ДоСЕН в Україні можна віднести передусім національний масштаб дослідження.

Друга особливість ДоСЕН в Україні — обов'язковість участі 10-річного учнівства та батьківства, хоча в інших країнах, що проводили ДоСЕН, участь цих респондентських категорій була опційною. Молодших дітей залучили до дослідження, щоб порівняти розвиненість соціально-емоційних навичок (соціально-емоційних навичок) у них та в 15-річних учнів і учениць.

Третя особливість ДоСЕН в Україні пов'язана із воєнним контекстом. На момент проведення дослідження у країні вже 1,5 року тривало повномасштабне

вторгнення росії, і ситуація в освіті була (і, на жаль, залишається) складною. Воєнний контекст, безумовно, не міг не бути врахований на різних етапах організації та проведення ДоСЕН. По-перше, вибірка могла включати тільки ті заклади освіти, які навчалися очно і де було безпечно проводити опитування. По-друге, із метою вивчення досвіду учнів і учениць, пов'язаного з викликами й труднощами, спричиненими повномасштабною війною, а також дослідження того, наскільки розвиненими є соціально-емоційні навички в такого учнівства, у ДоСЕН до опитувальника було включено спеціальний кластер запитань та опцій відповіді на вже існуючі запитання. Учнів і учениць, зокрема, запитували, чи мали вони досвід переживання низки ситуацій від часу початку повномасштабного вторгнення, наприклад, переїзду в інший населений пункт України або в іншу країну, втрати вони близької людини внаслідок війни, втрати зв'язку із деякими друзями або товаришами тощо.

Нарешті, четверта особливість ДоСЕН була якраз напряду пов'язана з експериментом СЕЕН: окрім загальної вибірки учнівства, яке представило всю популяцію учнівства України, до участі в ДоСЕН доєдналися також 528 учнів і учениць із 18 закладів-учасників експерименту – тих, в яких проводити дослідження було можливо і безпечно. Ці заклади освіти стали окремою субвибіркою ДоСЕН в Україні, що було зроблено для того, аби мати можливість порівняти результати із загальною вибіркою учнівства по всій Україні. Заклади освіти-учасники експерименту, що взяли участь у ДоСЕН, репрезентують практично все учнівство України, яке навчається за програмою СЕЕН. Іншими словами, субвибірка учнів і учениць із таких закладів одночасно стала й генеральною сукупністю цієї групи учнівства. Саме тому результати, отримані за цією субвибіркою, було розглянуто окремо від результатів загальної вибірки.

План заходів, графік проведення ДоСЕН, а також списки залучених осіб було затверджено наказами ДСЯО (№ 01-10/62 від 30 березня 2023 р. та № 01-10/180 від 5 вересня 2023 р.). Безпосередньо опитування учнівства (опитано 4 823 особи), а також трьох інших респондентських груп – батьківства (по одній особі від кожного відібраного для участі в опитуванні учня / кожної учениці – усього 3 440 осіб),

педагогів (до 10 осіб від закладу освіти – усього 2 003 особи), директорів/-ок закладів освіти (одна особа, яка очолювала заклад – усього 200 осіб) – відбулося у вересні-жовтні 2023 року.

Результати дослідження подані у Національному звіті за результатами міжнародного Дослідження соціально-емоційних навичок (ДоСЕН) в Україні (2022 – 2024) (<http://surl.li/azjtwk>). Презентація першого тому Національного звіту ДоСЕН відбулася на дев'ятому Національному EdCamp ТОЧКА СТІЙКОСТІ-2024 (24–28 червня 2024 р (<http://surl.li/uxjqym>)). Другий том буде презентовано у 2025 році.

Результати ДоСЕН були широко представлені і у національних ЗМІ, наприклад: сюжет від Факти ICTV (<https://youtu.be/GGyTxjyCytQ?si=oB09iKz3l5Pegk6f&t=401>), прямий етер від 24 Каналу (<https://fb.watch/tdWBiK82VS/>).

Важливими з точки зору національного експерименту із СЕЕН стали деякі результати дослідження: порівняно із загальною вибіркою учнівства, учні й учениці закладів-учасників експерименту демонстрували кращу розвиненість таких соціально-емоційних навичок, як наполегливість, креативність, співпереживання, відповідальність, допитливість, толерантність і товариськість. Вони вказують на те, що учнівство, яке на момент проведення опитування чотири роки навчалося за програмою СЕЕН, демонструє кращу розвиненість деяких соціально-емоційних навичок, що може слугувати доказом позитивного впливу цієї програми на соціально-емоційний розвиток учнів і учениць.

Важливо також зазначити, що між хлопцями й дівчатами, які навчаються за програмою СЕЕН, не спостерігається статистично значущих відмінностей у розвиненості більшості соціально-емоційних навичок, що було характерно для учнівства інших досліджуваних країн / місцевостей. Це свідчить про ефективність такої цінності програми СЕЕН, як рівність. Виняток — навичка відповідальність, яка є більш розвиненою у дівчат, і стресостійкість, яка, навпаки, більш розвинена у хлопців.

Отже, у підсумку можна констатувати, що учнівство експериментальних шкіл продемонстрували кращу розвиненість певних соціально-емоційних навичок, що

пояснюється навчанням їх за програмою СЕЕН. А ДоСЕН може стати надійною основою для подальшого розвитку програм, технологій, освітніх інструментів соціально-емоційного навчання як загалом, так і за окремими напрямками. Про це свідчать міжнародні й українські результати, що розкривають важливість цих навичок в освітньому процесі й подальшому житті та досягненнях учнівства.

Для поширення відомостей про перебіг експерименту, інформаційної підтримки експериментальних шкіл і обізнаності про програму СЕЕН було створено такі інформаційні ресурси:

- сторінку СЕЕН на сайті ГО «ЕдКемп Україна» з усіма матеріалами про програму СЕЕН та її впровадження в Україні (www.edcamp.ua/seelukraine);
- блог «5 хвилин на СЕЕН» на порталі «Нова українська школа», присвячений особливостям програми СЕЕН, перебігу експерименту зі впровадження СЕЕН (<http://surl.li/ifhqk> – загалом 42 дописи);
- групу «СЕЕН – м'які навички в українській освіті» на фейсбуці (<http://surl.li/nelygt>);
- добірку спеціальних навчальних відео про СЕЕН «Що таке соціально-емоційне та етичне навчання?», «Соціально-емоційне та етичне навчання: навчання, що допомагає почуватися впевнено та щасливо», «Соціально-емоційне навчання 2.0. Освітня програма для навчання серця й розуму», «Деніел Гоулман про СЕЕН» та інші (<http://surl.li/ifhqa>);
- документальний фільм «Соціально-емоційне та етичне навчання: впроваджуємо в Україні» про результати дворічного циклу впровадження СЕЕН (<http://surl.li/faeadu>);
- документальний фільм «5 років СЕЕН: історії всеукраїнського експерименту» про підсумкові результати експерименту (<http://surl.li/vmnzng>);
- стаття О. Масалітіної на сайті ГО «Освіторія» «М'які навички: як їх викладатимуть у пілотних школах» (<http://surl.li/hsvhz>), стаття «Ми зрозуміли, для чого вчили СЕЕН. Соціально-емоційне та етичне навчання під час війни» (<http://surl.li/hnnku>), медіаресурс «Накипіло» (авторський колектив: О. Елькін, О. Марущенко, О. Кондратенко, Т. Дрожжина) і багато інших дописів, інтерв'ю та

інших активностей команди ГО «ЕдКемп Україна» в інформаційному полі.

Питання експериментального впровадження програми СЕЕН було оприлюднено на низці парламентських, урядових і громадських слухань. Під час слухання в Комітеті з питань освіти, науки та інновацій на тему «Освітні втрати й освітні розриви на рівні загальної середньої освіти: вимірювання та механізми подолання» внесено і підтримано пропозиції до «Національної програми подолання освітніх втрат і освітніх розривів на рівні загальної середньої освіти, спричинених пандемією COVID-19 та повномасштабною війною, на період 2023–2030 рр.» врахувати результати дослідження соціально-емоційних навичок учнів ДоСЕН в оцінці реального стану освітніх втрат і розривів, а також здійснити пілотування цифрової платформи «ПОВІР» як конкретного інструмента їх компенсації (<http://surl.li/hdura>). На стратегічній сесії Міністерства освіти і науки України «Проблемні питання колабораційної діяльності в освіті» (17 травня 2023 року) обговорено коло проблем, пов'язаних із колабораційною діяльністю в освіті та пропозицій для їх розв'язання і роль соціально-емоційного навчання в освіті на деокупованих територіях. Під час панельної дискусії «Драйвери змін в освіті: історія успіху громадських об'єднань та закладів освіти» (Києво-Могилянська бізнес-школа, 1 червня 2023 року) голова ГО «ЕдКемп Україна» О. Елькін взяв участь в обговоренні досвіду співпраці державних інституцій із громадським сектором на прикладі впровадження громадської акредитації ЗЗСО з урахуванням інструментарію вимірювання соціально-емоційних навичок. Підписаний кроссекторальний меморандум з 5 закладами вищої і фахової передвищої освіти про взаєморозуміння та взаємну підтримку у формуванні і розвитку соціально-емоційних навичок у студентської молоді і педагогічної та науково-педагогічної спільнот, створення фахової експертної спільноти щодо організації і проведення дослідницької діяльності, впровадження в освітній процес програм соціально-емоційного навчання, і тому числі програми СЕЕН. Також ініційовано створення дорожньої карти імплементації його напрямів в освіті України.

Результати експериментальної роботи були розглянуті на підсумкових конференціях в експериментальних закладах освіти, що відбулися у березні-серпні

2024 року (наприклад: <http://surl.li/yyezeg>, <http://surl.li/peyhst>, <http://surl.li/pqhwqp>). На конференціях було повідомлено про досвід упровадження програми СЕЕН у закладах освіти, показані заняття за програмою СЕЕН, присутніх освітян познайомили з практиками стійкості, були наведені кількісні та якісні показники експерименту та охарактеризовані його основні етапи і результати. Також були продемонстровані методичні матеріали, якими вчительство користується для проведення занять. Учителки, які використовують практики СЕЕН на уроках із своїх предметів, ділилися досвідом проведення СЕЕН-хвилинки (заземлення, ресурсна практика, стратегії миттєвої допомоги, «коло довіри» тощо). Наголошували, що СЕЕН-хвилинка на початку уроку або в його середині допомагають дітям переключити увагу, заспокоїтися і зосередитися. До проведення конференцій залучали батьківство. Мами говорили про важливість програми СЕЕН серед шкільних предметів, про те, що діти стали більш усвідомленими. За певних обставин діти оперують такими поняттями, як «зона стійкості», «стратегії миттєвої допомоги», «заземлення», «ресурсна практика».

Підсумки експерименту на всеукраїнському рівні були підбиті в межах підсумкової конференції на дев'ятому Національному EdCamp ТОЧКА СТІЙКОСТІ-2024 (24–28 червня 2024 р., <http://surl.li/sneoxc>). У ній, зокрема, взяла участь наукова керівниця експерименту К. Журба. Модерував конференцію кандидат технічних наук, докторант Інституту проблем виховання НАПН України голова ради ГО «ЕдКемп Україна» О. Елькін. Також були присутні члени команди ГО «ЕдКемп Україна», представники експериментальних закладів освіти. На конференції було продемонстровано документальний фільм про п'ятирічний експеримент з впровадження програми СЕЕН, розглянуті його ключові аспекти.

З привітаннями (онлайн) до присутніх звернувся Р. Делалос, заступник директора програм СЕЕН Центру споглядальної науки і етики Університету Еморі. Він наголосив, що програма СЕЕН підтримує потреби учнівства у плеканні стійкості, системному мисленні на основі співпереживання. Р. Делалос підкреслив, що ГО «ЕдКемп Україна» добре розуміє цінність програми і працює над поширенням програми серед учнівства і вчительства. Це матиме довгостроковий

ефект для подолання наслідків травматичного досвіду, який наразі переживають учнівство і вчителство через війну. Ці інструменти і внутрішні ресурси будуть для них підтримкою на русі вперед, відбудови України в майбутньому.

Вітальні слова (онлайн) виголосив С. Штаброт, програмний координатор Громадянської служби миру (GIZ-Україна). Він говорив, що від початку відчув сильну позитивну енергію спільноти едкемпівців/-ок, і українського вчителства, бажання змінити на краще українську освіту через навчання за програмою СЕЕН, яка має великий потенціал миротворчої освіти в руслі реформи НУШ. Тому від початку Громадянська служба миру (GIZ-Україна) підтримувала впровадження всеукраїнського експерименту з СЕЕН. Важливо, що наразі спільноти учнівства і вчителства підтримують одне одного, підвищують свою резильєнтність, загальний рівень благополуччя. Важливо також, щоб у майбутньому навчання соціально-емоційних навичок в ЗВО стало частиною підготовки вчителства.

К. Журба у виступі наголосила, що програма СЕЕН як інноваційна потребувала теоретичного осмислення і експериментального впровадження, що і було зроблено протягом цих п'яти років. Були відкриті нові можливості для наукових досліджень в Україні щодо впливу програми СЕЕН на різні аспекти навчання та розвитку учнівства. Узагальнення результатів експерименту важливо для підтвердження або коригування підходів, обраних під час експерименту.

Представниці експериментальних шкіл – заступниця директора ЗЗСО І-ІІІ ступенів с. Березняки Березняківської селищної ради Черкаської області І. Хроменко і заступниця директора Луцького ліцею № 21 ім. Михайла Кравчука О. Мартинюк, виходячи з власного досвіду, говорили про впровадження програми СЕЕН у різних регіонах і школах, розташованих, відповідно, у сільській і міській місцевості. Вони розповідали про те, як саме залучали свої педагогічні колективи до впровадження програми, створювали у школах СЕЕН-спільноти, імплементували програму СЕЕН не тільки на відповідних заняттях, а й інтегрували СЕЕН з іншими предметами, впроваджували на позакласних заходах, знайомили батьківство з корисністю соціально-емоційних навичок для дітей. Педагогині також зазначали необхідність масштабування програми на національному рівні, потребу у розробці додаткових

навчальних матеріалів для учнівства, подальше підвищення кваліфікації вчительства, адаптацію програми до культурних особливостей України.

Завідувачка Лабораторії СЕН ГО «ЕдКемп Україна» О. Рассказова наголосила, що успіх впровадження програми СЕЕН і нові напрацювання спонукали створити в ГО «ЕдКемп Україна» окремий підрозділ, який займається вивченням наукових підвалин соціально-емоційного навчання, зануренням у відповідний зарубіжний досвід і має амбітну мету залучити заклади вищої і фахової передвищої освіти до викладання програм соціально-емоційного навчання. Для цього було організовано і проведено навчання на спеціальній Зимовій школі для викладачок ЗВО, створено 5 освітніх продуктів (навчальних програм, силабусів), які можна впроваджувати в освітній процес в ЗВО і фахової передвищої освіти.

Надалі були підписані меморандуми про співпрацю з п'ятьма закладами вищої і передвищої освіти.

Наприкінці дискусії О. Елькін зазначив, що на основі успішних отриманих результатів щодо впровадження програми СЕЕН варто визначити наступні кроки щодо інтеграції програми в освітній процес українських шкіл, залучити нових партнерів і зацікавлені сторони. Було чітко визначено, що вдалося досягти поставлених цілей всеукраїнського експерименту. Озвучені враження учительства, учнівства та їхніх батьків. Ці відгуки у подальшому допоможуть краще зрозуміти, які методики та підходи були найбільш ефективними, а які, можливо, потребують певного доопрацювання.

За результатами всеукраїнського експерименту з впровадження програми СЕЕН було підготовлено звіт українською та англійською мовами (українська версія доступна за покликанням: <http://surl.li/efgafa>). У звіті висвітлено ключові аспекти експериментальної роботи, підкреслено успішність її впровадження та особливу актуальність СЕЕН в умовах війни. Відзначено позитивне сприйняття програми учнівством, батьківством і вчительством, активне залучення закладів освіти до її впровадження.

Експеримент підтвердив актуальність, своєчасність та корисність СЕЕН, забезпечив можливість досягти цілей, виконати поставлені на різних етапах

завдання та підтвердити висунуті гіпотези. У практику експериментальних закладів освіти було впроваджено технологію формування соціально-емоційних (м'яких) навичок, добре адаптовану до української системи освіти. Створено та надано необхідні методичні матеріали, забезпечений ефективний інформаційний супровід, а педагоги та адміністрація закладів освіти підвищили свою кваліфікацію. Участь учнівства експериментальних шкіл у міжнародному дослідженні ДоСЕН підтвердила кращий розвиток у них більшості соціально-емоційних навичок порівняно з учнівством з інших шкіл поза межами експерименту.

За підсумками проведення всеукраїнського експерименту його команда бачить таке продовження імплементації програми СЕЕН в українську освіту:

1. Масштабування та інтеграція.

Розширити впровадження СЕЕН на більшу кількість закладів освіти по всій Україні, враховуючи різні типи і рівні закладів та потреби учнівства. Інтегрувати елементи СЕЕН у навчальні програми з різних предметів, що допоможе учням і ученицям розвивати соціально-емоційні навички в контексті різних навчальних ситуацій. Інтегрувати програму (її окремі компоненти) з іншими освітніми програмами, підходами, практиками та інструментами, забезпечуючи комплексний підхід до соціально-емоційного та етичного розвитку учнівства.

2. Навчання педагогів.

Забезпечити сталу і доступну підготовку та сертифікацію педагогів з СЕЕН, включаючи проведення тренінгів, надання необхідних методичних матеріалів та менторську підтримку.

3. Залучення батьківства і громади.

Проводити інформаційні кампанії для батьківства і громадськості щодо важливості СЕН і СЕЕН та його впливу на розвиток дітей. Залучати батьківство до процесу навчання, надаючи інструменти та ресурси для підтримки розвитку соціально-емоційних навичок у дітей вдома.

4. Розширення вікових рамок.

Забезпечити безперервність впровадження СЕЕН. Зокрема, активно розвивати програму на рівні дошкільної освіти (враховуючи вікові особливості дітей),

інтегрувати програму СЕЕН до старшої школи (переклавши та адаптувавши відповідні новітні розробки Університету Еморі до українського соціокультурного та освітнього контексту), впроваджувати соціально-емоційне навчання (СЕН) як освітній підхід у закладах вищої освіти (сприяючи формуванню соціально-емоційних компетентностей майбутніх фахівців).

5. Дослідження, моніторинг та оцінка.

Продовжувати дослідження в напрямку СЕН, зокрема щодо кращих моделей та інструментів розвитку соціально-емоційних навичок учнівства й створення емпатійного освітнього середовища закладів освіти. Вивчати досвід інших країн щодо впровадження СЕЕН, розвитку соціально-емоційних навичок учнівства.

Розвивати систему моніторингу та оцінки ефективності імплементації програми СЕЕН на рівні закладу освіти, використовуючи як кількісні, так і якісні показники. Регулярно аналізувати результати моніторингу та вносити корективи у процес імплементації програми (за потреби).

6. Підтримка та ресурси.

Забезпечити стале фінансування програми СЕЕН, включно з ресурсами на підготовку педагогів, створення інструментів з розвитку соціально-емоційних навичок учнівства, розробку і друк матеріалів та проведення досліджень.

Надавати школам, які прагнуть глибокої інтеграції СЕЕН, додаткову підтримку у вигляді «просторів стійкості» (наповнення для відповідних кімнат у закладах освіти) та «коробок СЕЕН» (наборів з презентаційними та інформаційно-методичними матеріалами для подальшого просування СЕЕН).

Впровадження цих рекомендацій допоможе зробити програму СЕЕН невіддільною частиною української освіти та сприятиме розвитку емоційно здорового та успішного покоління.

Наукові керівники:

доктор психологічних наук, професор,
дійсний член НАПН України,
директор Інституту проблем виховання НАПН України

І. Д. Бех

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач лабораторії національно-патріотичного
виховання Інституту проблем виховання НАПН України

К. О. Журба

Координатори:

провідна фахівчиня ГО «ЕдКемп Україна»

Т. В. Дрожжина

методист I категорії відділу інноваційної
діяльності та дослідно-експериментальної роботи
Державної наукової установи
«Інститут модернізації змісту освіти»

А. М. Палій

Експеримент з СЕЕН: підсумки п'яти років Опитувальник для учительства

Вітаємо, колего!

Завершується наш п'ятирічний експеримент, і команда проєкту починає підбивати підсумки. Для того, щоб скласти більш-менш об'єктивну картину про результати експерименту, ми звертаємося до педагогів, які працюють у експериментальних школах, мають той чи інший стосунок до впровадження СЕЕН і могли б поділитися своїми оцінками щодо його (упровадження) результативності.

У цьому допоможе складена нами форма. Просимо Вас заповнити її, зробити це вдумливо, без поспіху.

Ця форма має надзвичайне значення для EdCamp Ukraine, адже допоможе зрозуміти ефективність наших зусиль з імплементації СЕЕН, а також спланувати нашу з Вами подальшу співпрацю з розвитку програми в Україні.

Отже, запрошуємо Вас уважно ознайомитися із запитаннями та щиро відповісти на них, позначивши варіанти відповіді, що відображатимуть Вашу думку. У деяких випадках у Вас буде можливість запропонувати своє особисте бачення.

Ми гарантуємо таємницю Вашої відповіді. Усі дані будуть використані лише в узагальненому вигляді.

Заздалегідь дякуємо Вам за приділений заповненню форми час!

РОЗДІЛ «ДЕЩО ПРО СЕБЕ І СВІЙ ЗАКЛАД ОСВІТИ»

1. Оберіть, будь ласка, заклад освіти, який Ви представляєте.

2.1. Чи маєте Ви зараз статус ВПО?

Так

Ні

Не хочу зазначати

2.2. Чи полишали Ви за час повномасштабного вторгнення місце свого постійного проживання?

Я не полишав / не полишала постійного місця проживання

Я полишав / полишала, але повернувся / повернулася на постійне місце проживання

Я полишив / полишила і не повернувся / не повернулася на постійне місце проживання

Не хочу зазначати

3. Чи маєте Ви інвалідність?

Так

Ні

Не хочу зазначати

4. Яка Ваша стать?

Чоловіча

Жіноча

Не хочу зазначати

5. Коли у Вас день народження?

РОЗДІЛ «ПРО ІМПЛЕМЕНТАЦІЮ СЕЕН»

6. Якою мірою Ви долучені до впровадження СЕЕН у Вашому закладі?

Очолюю заклад освіти

Викладаю СЕЕН у форматі окремого уроку

Веду гурток СЕЕН

Використовую компоненти СЕЕН на годинах спілкування

Інтегрую компоненти СЕЕН до своїх уроків з іншого предмету

Розробляю навчально-методичні матеріали з СЕЕН

Входжу до активу СЕЕН у моєму закладі освіти

Використовую компоненти СЕЕН на виховних заходах

Використовую компоненти СЕЕН на заходах для батьківства, громади

Інше

7. Як давно Ви працюєте з СЕЕН?

З початку експерименту в 2019 році

З 2020 року

З 2021 року

З 2022 року

З 2023 року

З 2024 року

8. Як Ви гадаєте, наскільки важливо сучасній школі вміти формувати в учнівства соціально-емоційні (м'які або життєві) навички?

Дуже важливо

Радше важливо

У чомусь важливо, у чомусь – ні

Радше не важливо

Взагалі не важливо

Складно сказати

9. Як би Ви коротко пояснили важливість розвитку соціально-емоційних навичок учнівства сьогодні?

Дайте розгорнуту аргументовану відповідь

10. Які способи упровадження СЕЕН Ви використовуєте залежно від вікової аудиторії?

	У початковій школі	У середній школі	У старшій школі
Викладаю СЕЕН у форматі окремого уроку	1	2	3
Веду гурток СЕЕН	1	2	3
Використовую компоненти СЕЕН на годинах спілкування	1	2	3
Інтегрую компоненти СЕЕН до своїх уроків з іншого предмету	1	2	3

Розробляю навчально-методичні матеріали з СЕЕН	1	2	3
Використовую компоненти СЕЕН на виховних заходах	1	2	3
Використовую компоненти СЕЕН на заходах для батьківства, громади	1	2	3

11. З учнівством яких класів Ви працювали в межах СЕЕН у 2023-2024 навчальному році?

1	5	9
2	6	10
3	7	11
4	8	

12. Із якою кількістю класів Ви працювали в межах СЕЕН у 2023-2024 навчальному році?

1	5	9
2	6	10
3	7	Більше 10
4	8	

13. Яка загальна кількість учнівства, з яким Ви працювали в межах СЕЕН у 2023–2024 навчальному році?

14. Укажіть, будь ласка, яку кількість з них становлять дівчатка / дівчата?

15. На Вашу думку, якою мірою програма СЕЕН відповідає потребам, інтересам, запитам...

	Загалом, повністю відповідає	Частково відповідає	Загалом, абсолютно не відповідає	Складно сказати
... учнівства	1	2	3	4
... батьківства	1	2	3	4
... вчительства	1	2	3	4
... адміністрації закладу	1	2	3	4
... органів управління освіти	1	2	3	4
... громади	1	2	3	4

16. Якою мірою на шляху впровадження СЕЕН Вас підтримувало...

	Загалом, повністю підтримувало	Підтримувало частково	Загалом, абсолютно не підтримувало	Складно сказати
... батьківство	1	2	3	4
... учительство	1	2	3	4
... учнівство				
... адміністрація	1	2	3	4

закладу				
... органи управління освітою	1	2	3	4
... громада	1	2	3	4

17. Якою мірою батьківство підтримувало запровадження СЕЕН?

Дайте розгорнуту аргументовану відповідь

18. Як змінювалося ставлення учнівства до програми та її компонентів у процесі опанування СЕЕН?

	Покращувалося / збільшувалося	Залишалося без особливих змін	Погіршувалося / зменшувалося	Складно сказати
Загальна зацікавленість	1	2	3	4
Сприйняття цінностей СЕЕН	1	2	3	4
Практикування СЕЕН за межами занять	1	2	3	4
Бажання інтеграції СЕЕН до інших предметів та різних аспектів шкільного життя	1	2	3	4
Мотивація продовжувати вивчати СЕЕН і надалі	1	2	3	4

19. Як часто Ви обмінювалися особисто своїм досвідом запровадження СЕЕН з педагогічним колом закладів освіти, що беруть участь у всеукраїнському експерименті з СЕЕН?

Дуже часто

Доволі часто

Час від часу

Доволі рідко

Дуже рідко або ніколи

Складно сказати

20. Укажіть конкретні експериментальні заклади освіти, які Ви мали на увазі, відповідаючи на попереднє запитання.

Дайте стислу відповідь

21. Як часто Ви обмінювалися особисто своїм досвідом упровадження СЕЕН з педагогічним колом інших закладів освіти (наприклад, з Вашої громади, регіону тощо)?

- Дуже часто
- Доволі часто
- Час від часу
- Доволі рідко
- Дуже рідко або ніколи
- Складно сказати

22. Якою мірою Вам зараз вдається викладати СЕЕН відповідно до структури та змісту самої програми, методичних рекомендацій?

- Повністю вдається
- Радше вдається
- У чомусь вдається, у чомусь – ні
- Радше не вдається
- Взагалі не вдається
- Складно сказати

23. Пригадайте, будь ласка, які труднощі та перепони виникали у Вас під час впровадження СЕЕН.

Дайте розгорнуту аргументовану відповідь

24. Чи доводилося Вам певним чином адаптовувати / змінювати програму?

- Ні, загалом я використовую той варіант, що був опанований під час навчання / переданий колегами, які таке навчання проходили
- Так, мені довелося частково адаптувати / змінити програму
- Так, мені довелося суттєво адаптувати / змінити програму

25. Якщо Ви частково або суттєво адаптували / змінили програму, опишіть, будь ласка: якою потребою це було викликано? що саме Ви адаптували / змінили? які результати цього?

Дайте розгорнуту аргументовану відповідь

26. Який / які з розділів програми СЕЕН викликав / викликали у Вас найбільше труднощів під час впровадження в учнівській аудиторії?

- Розділ 1. Створення атмосфери співпереживання у класі
- Розділ 2. Виховання стійкості
- Розділ 3. Підсилення уваги й самоусвідомленості
- Розділ 4. Керування емоціями
- Розділ 5. Навчатися одні від одних, пізнавати одні одних
- Розділ 6. Співпереживання собі та іншим
- Розділ 7. Це наша спільна справа
- Підсумковий проєкт – Будуємо кращий світ

27. Поясніть, будь ласка, більш детально свою відповідь на попереднє запитання.

Дайте розгорнуту аргументовану відповідь

28. Щодо яких аспектів програми СЕЕН Ви найчастіше стикалися з

несприйняттям з боку учнівства?

Дайте коротку відповідь

29. Щодо яких аспектів програми СЕЕН Ви найчастіше стикалися з несприйняттям з боку батьківства?

Дайте коротку відповідь

30. У чому реальний зміст програми СЕЕН не відповідав заявленому (або принаймні Вашим очікуванням)?

Дайте розгорнуту аргументовану відповідь

31. Чи згодні Ви з такими твердженнями?

Оберіть у кожному рядку один пункт, що відображає Вашу думку

	Так	Ні	Складно сказати
У своїй роботі я використовую видання з уроками СЕЕН від Університету Еморі	1	2	3
У своїй роботі я використовую серію посібників «Я (практикую) СЕЕН» від EdCamp Ukraine	1	2	3
Я періодично відвідую сторінку СЕЕН в Україні (https://www.edcamp.ua/seelukraine/)	1	2	3
Я вхожу до закритої фейсбук-спільноти «СЕЕН – м'які навички в українській освіті»	1	2	3
Я читаю публікації про СЕЕН на порталі «Нова українська школа»	1	2	3
Я працюю за модельними програми СЕЕН, що мають гриф МОН	1	2	3
Я відчуваю задоволеність рівнем інформаційно-методичної підтримки з боку ГО «ЕдКемп Україна» щодо упровадження СЕЕН	1	2	3
Філософія СЕЕН, загалом, збігається з цінностями мого закладу освіти	1	2	3
Мені б хотілося і після завершення експерименту викладати, впроваджувати СЕЕН	1	2	3
Програма СЕЕН більш ефективна за умови викладання офлайн	1	2	3
Я хочу, знаю як та вмію розвивати в учнівства соціально-емоційні (м'які, життєві) навички	1	2	3

Я хочу, знаю як та вмію проводити з учнівством ключові практики СЕЕН	1	2	3
У мене виходить ефективно викладати СЕЕН в онлайн-форматі	1	2	3
Я використовую СЕЕН для себе	1	2	3

32. Як програма СЕЕН та її компоненти (окремі теми, вправи, практики тощо) зарекомендували себе під час повномасштабної війни?

Дайте розгорнуту аргументовану відповідь

33. Які зміни відбулися під час війни у Вашій методиці викладання СЕЕН, у навчальному процесі (тривалість, структура подачі, хід уроків, спосіб інтеграції до занять тощо)?

Дайте розгорнуту аргументовану відповідь

34. Якою мірою змінилося Ваше ставлення до СЕЕН з моменту, як Ви почали впроваджувати програму?

Ставлення покращилося

Ставлення залишилося тим самим

Ставлення погіршилося

Складно сказати

35. Чи задоволені Ви тим, що свого часу Ваш заклад освіти долучився до п'ятирічного всеукраїнського експерименту з СЕЕН?

Так

Ні

Складно сказати

36. Назвіть декілька ключових переваг, позитивних наслідків від упровадження у Вашому закладі освіти СЕЕН.

Дайте розгорнуту аргументовану відповідь

37. Чи потрібно і надалі впроваджувати СЕЕН у Вашому закладі освіти?

Так

Ні

Складно сказати

38. У чому СЕЕН може допомогти (зарадити) у післявоєнний період?

Дайте розгорнуту відповідь

39. Ураховуючи досвід повномасштабної війни (зокрема, і Ваш досвід роботи в межах СЕЕН), які зміни Ви б запропонували внести до програми СЕЕН та її впровадження заради підвищення її ефективності в українській школі?

Дайте розгорнуту відповідь

Додаток Б

СЕЕН у твоїй школі.

Опитувальник для учнівства

Вітаємо тебе, друже!

У твоїй школі вже майже 5 років викладається програма соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН).

Громадська організація «ЕдКемп Україна», яка допомагала у цьому твоїй школі, запитала педагогів і батьків про результати викладання СЕЕН.

А на певну кількість запитань ми просимо відповісти тебе.

Для цього ми створили цю форму. Твої відповіді дуже важливі для нас, адже допоможуть скласти цілісну картину про СЕЕН у твоїй школі.

Ми гарантуємо таємницю твоїх відповідей. Усі отримані дані будуть використані лише в узагальненому вигляді.

Заздалегідь дякуємо тобі за приділений заповненню цієї форми час!

1. Обери, будь ласка, заклад освіти, в якому ти навчаєшся.

2. Скільки тобі років?

9 років

12 років

15 років

10 років

13 років

16 років

11 років

14 років

17 років

3. Яка твоя стать?

Чоловіча

Жіноча

Не хочу зазначати

4. У якому класі ти навчаєшся (з вересня цього року)?

4

8

5

9

6

10

7

11

5. Скільки років ти вже вивчаєш СЕЕН?

1 рік

2 роки

3 роки

4 роки

5 років

Складно сказати

6. Чи подобається тобі вивчати СЕЕН?

Дуже подобається

Радше подобається

У чомусь подобається, у чомусь – ні

Радше не подобається

Дуже не подобається

Складно сказати

7. Поясни, будь ласка, свою відповідь на попереднє запитання.

Поділись з нами своїми враженнями від програми СЕЕН

8. Програма СЕЕН розвиває в учнів і учениць різні навички. Які з них видаються тобі найбільш важливими, потрібними?

- Виховання стійкості
 - Концентрація уваги
 - Розвиток доброти та співпереживання
 - Керування емоціями
 - Системне мислення, розуміння взаємозалежності
 - Навички спільної діяльності з іншими
 - Навички вирішення конфліктів
 - Інше (укажи, що саме)
-

9. Якщо в програмі СЕЕН є щось, що тобі, можливо, не подобається, напиши, будь ласка, що саме?

Поділися коротко своїми думками

10. Чи подобається тобі, як у твоєму класі викладають СЕЕН?

- Дуже подобається
- Радше подобається
- У чомусь подобається, у чомусь – ні
- Радше не подобається
- Дуже не подобається
- Складно сказати

11. Як часто ти ділишся з рідними, близькими тим, що дізнаєшся на уроках СЕЕН?

- Дуже часто
- Доволі часто
- Доволі рідко
- Дуже рідко чи ніколи
- Складно сказати

12. Що з програми СЕЕН тебе вразило, запам'яталося або сподобалося найбільше?

Поділись з нами своїми враженнями від СЕЕН

13. Чи використовуєш ти практики СЕЕН поза межами уроків СЕЕН – наприклад, у школі на інших уроках чи на годинах спілкування або, скажімо, вдома?

- Так
- Ні

14. Як часто ти займаєшся СЕЕН вдома разом зі своїми рідними, близькими?

- Дуже часто
- Доволі часто
- Доволі рідко
- Дуже рідко чи ніколи
- Складно сказати

15. Якщо ти займаєшся СЕЕН вдома разом з рідними, близькими, напиши, будь

ласка, як це зазвичай відбувається?

Поділись з нами своїми враженнями від того, як ти займаєшся вдома СЕЕН

16. Чи відчуваєш ти задоволеність від того, що у твоїй школі викладається СЕЕН?

Так

Ні

Складно сказати

17. Як особисто на тебе вплинула програма СЕЕН? Поділись, будь ласка, декількома прикладами.

Поділись з нами своїми враженнями від впливу СЕЕН на тебе

18. А як СЕЕН вплинула на інших учениць і учнів, на твій клас загалом, на школу? Поділись, будь ласка, декількома прикладами.

Поділись з нами своїми враженнями від впливу СЕЕН на інших, на клас, на школу

19. Чи хочеш ти і далі вивчати СЕЕН?

Так

Ні

Складно сказати

20. Як ти вважаєш, чи доцільно використовувати окремі елементи СЕЕН на уроках з інших шкільних предметів?

Так

Ні

Складно сказати

21. Що саме, як, на яких предметах це краще робити?

Поділись з нами своїми міркуваннями щодо можливості використовувати елементи СЕЕН на уроках з інших предметів

**Експеримент з СЕЕН: підсумки п'яти років
Опитувальник для батьківства**

Вітаємо Вас!

У школі, де навчається Ваша дитина, завершується п'ятирічний всеукраїнський експеримент з упровадження програми соціально-емоційного та етичного навчання (СЕЕН), і ГО «ЕдКемп Україна», що пілотує це експериментальне впровадження, підбиває його підсумки.

Основна анкета, за якою відбувається підсумовування, була адресована педколективам закладів-учасників експерименту. Також окрема невелика анкета підготовлена для учнівства, а на певну кількість запитань ми попросимо відповісти Вас.

Для цього ми створили цю форму, яку просимо Вас заповнити. Ваші відповіді матимуть надзвичайне значення для розуміння результативності всеукраїнського експерименту з СЕЕН, подальших перспектив цієї програми в Україні.

Отже, запрошуємо Вас уважно ознайомитися із запитаннями та щиро відповісти на них, позначивши варіанти відповіді, що відображатимуть Вашу думку. У деяких випадках у Вас буде можливість запропонувати своє особисте бачення.

Ми гарантуємо таємницю Вашої відповіді. Усі дані будуть використані лише в узагальненому вигляді.

Заздалегідь дякуємо Вам за приділений заповненню форми час!

**РОЗДІЛ «ДЕЩО ПРО СЕБЕ І ЗАКЛАД ОСВІТИ, В ЯКОМУ НАВЧАЄТЬСЯ
ВАША ДИТИНА»**

1. Оберіть, будь ласка, заклад освіти, в якому навчається Ваша дитина.

2. Яка Ваша стать?

Чоловіча

Жіноча

Не хочу зазначати

3. Коли у Вас день народження?

4.1. Чи маєте Ви зараз статус ВПО?

Так

Ні

Не хочу зазначати

4.2. Чи полишали Ви за час повномасштабного вторгнення місце свого постійного проживання?

Я не полишав / не полишала постійного місця проживання

Я полишав / полишала, але повернувся / повернулася на постійне місце проживання

Я полишив / полишила і не повернувся / не повернулася на постійне місце

проживання

Не хочу зазначати

5. Чи маєте Ви інвалідність?

Так

Ні

Не хочу зазначати

РОЗДІЛ «ПРО ВАШУ ДИТИНУ І СЕЕН»

6. У якому класі з вересня 2024 року навчається Ваша дитина?

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

7. Як давно Ваша дитина навчається за програмою СЕЕН?

З 2019 року

З 2020 року

З 2021 року

З 2022 року

З 2023 року

З 2024 року

Складно сказати

8. У якій формі / яких формах впроваджувалося СЕЕН у класі, де навчається Ваша дитина?

Як окремий урок

Як гурток

Як окремі компоненти на годинах спілкування

Як окремі компоненти на виховних заходах

Як окремі компоненти, що інтегровані до інших предметів

Як окремі компоненти на заходах для батьківства, громади

Інше (укажіть, що саме)

9. Чи підтримуєте Ви впровадження СЕЕН у школі, де навчається Ваша дитина?

Однозначно, так

Радше підтримую

У чомусь так, у чомусь – ні

Радше не підтримую

Однозначно не підтримую

Складно сказати

10. Як би Ви коротко пояснили Вашу відповідь на попереднє запитання?

Дайте розгорнуту аргументовану відповідь

11. Як відомо, програма СЕЕН націлена на розвиток соціально-емоційних (м'яких, життєвих) навичок, таких, як стійкість, системне мислення, усвідомленість, поведінка у конфлікті, співпереживання, критичне мислення, концентрація уваги, оптимізм та інші. Як Ви гадаєте, наскільки для Вашої дитини важливо розвивати в собі такі навички?

Дуже важливо

Радше важливо

У чомусь важливо, у чомусь – ні

Радше не важливо

Взагалі не важливо

Складно сказати

12. Згідно Ваших спостережень, чи подобається Вашій дитині навчатися за програмою СЕЕН?

Однозначно, так

Радше подобається

У чомусь так, у чомусь – ні
Радше не подобається
Однозначно не подобається
Складно сказати

13. Якщо Ваша дитина ділилася з Вами певними враженнями від СЕЕН та процесу навчання за програмою, опишіть, будь ласка, коротко ці враження.
Дайте аргументовану відповідь

14. Як Ви гадаєте, якою мірою програма СЕЕН відповідає потребам Вашої дитини?

Загалом, повністю відповідає
Радше відповідає
У чомусь відповідає, у чомусь – ні
Радше не відповідає
Загалом, абсолютно не відповідає
Складно сказати

15. Що Вам видається найбільш цінним у програмі СЕЕН з точки зору розвитку Вашої дитини?

Виховання стійкості
Підсилення уваги й самоусвідомленості
Розвиток доброти та співпереживання
Керування емоціями
Розвиток системного мислення, розуміння взаємозалежності
Розвиток навичок спільної діяльності
Розвиток навичок вирішення конфліктів
Інше (укажіть, що саме)

16. Якщо в програмі СЕЕН є щось, що Вам, можливо, не подобається, викликає певне несприйняття, укажіть, будь ласка, що саме?

Дайте розгорнуту аргументовану відповідь

17. Як Ви гадаєте, наскільки педагогам, які впроваджують СЕЕН у класі, де навчається Ваша дитина, вдається це ефективно робити?

Загалом, повністю вдається
Радше вдається
У чомусь вдається, у чомусь – ні
Радше не вдається
Загалом, абсолютно не вдається
Складно сказати

18. Як часто Ви практикуєте СЕЕН вдома разом з дитиною?

Практикую часто
Практикую іноді
Не практикую

Складно сказати

19. У випадку позитивної відповіді на попереднє запитання уточніть, будь ласка, як саме це зазвичай відбувається?

Дайте розгорнуту аргументовану відповідь

20. Чи ознайомлені Ви з посібником, створеним ГО «ЕдКемп Україна» для батьківства, яке бажає практикувати СЕЕН вдома разом з дітьми (<https://bit.ly/parentseelukraine>)?

Так

Ні

21. Які зміни Вам вдалося спостерегти у Вашої дитини (в поведінці, стосунках з іншими тощо), які Ви пов'язуєте із її навчанням СЕЕН?

Дайте розгорнуту аргументовану відповідь

22. Якою мірою, на Ваш погляд, програма СЕЕН у часи повномасштабної війни стала для Вашої дитини додатковою підтримкою?

Оберіть із запропонованого один варіант

Стала значною додатковою підтримкою

Стала певною додатковою підтримкою

Не стала додатковою підтримкою

Складно сказати

23. Чи задоволені Ви тим, що свого часу заклад освіти, де навчається Ваша дитина, долучився до всеукраїнського експерименту із СЕЕН?

Так

Ні

Складно сказати

24. Назвіть декілька переваг, позитивних наслідків від упровадження у цьому закладі освіти СЕЕН, які Вам вдалося помітити.

Дайте розгорнуту аргументовану відповідь

25. Як змінилося Ваше особисте ставлення до СЕЕН з моменту, як програма почала впроваджуватися у закладі освіти?

Ставлення покращилося

Ставлення залишилося тим самим

Ставлення погіршилося

Складно сказати

26. Як Ви гадаєте, чи потрібно і надалі впроваджувати СЕЕН у закладі освіти, де навчається Ваша дитина?

Так

Ні

Складно сказати

27. Як особисто Ви могли б додатково підтримати впровадження СЕЕН у цьому закладі освіти?

Дайте розгорнуту аргументовану відповідь

Опис СЕН-навичок, вимірюваних у ДоСЕН

Вимір	Навичка	Визначення	Поведінкові приклади
Виконання завдань	Наполегливість	Виконання завдань неухильно і повністю	Дитина завершує домашню роботу, проєкт и завдання, не зволікаючи. Протилежність: дитина легко кидає завдання, зіткнувшись із перешкодами / чимось, що відволікає
	Відповідальність	Здатність виконувати зобов'язання, пунктуальність і надійність	Дитина приходить на заняття вчасно, виконує звичні завдання одразу. Протилежність: дитина не дотримується домовленостей / обіцянок
	Самоконтроль	Здатність не відволікатися, уникати раптових поривань і зосереджуватися на поточному завданні для досягнення особистих цілей	Дитина відкладає розваги, поки не завершить важливе завдання, працює без поспіху. Протилежність: дитина схильна говорити без попереднього обдумування
	Мотивація досягати	Установлення високих стандартів для себе й докладання зусиль для їх досягнення	Дитині подобаються високі досягнення в тій чи тій активності. Протилежність: дитина не надто зацікавлена в досягненні майстерності в будь-чому, включно з професійними компетентностями
Регуляція емоцій	Стресостійкість	Здатність ефективно контролювати	Дитина більшою мірою спокійна, уміло діє в

		власну тривожність і спокійно вирішувати проблеми, без зайвої напруги й стресу	умовах високого тиску. Протилежність: дитина більшою мірою тривожна, погано спить
	Оптимізм	Позитивні й оптимістичні очікування від себе і життя загалом	Дитина має загалом гарний настрій. Протилежність: дитина часто сумує, схильна почуватися незахищеною й недостойною
	Контроль над емоціями	Володіння ефективними стратегіями для врегулювання перепадів настрою, злості й роздратування на тлі засмученості, розчарувань	Дитина контролює свої емоції в конфліктних ситуаціях. Протилежність: дитина легко засмучується, примхлива
Взаємодія з іншими	Упевненість в собі	Здатність упевнено озвучувати власні думки, потреби й почуття та справляти соціальний вплив	Дитина бере на себе відповідальність у команді. Протилежність: дитина чекає, що лідерські функції візьмуть інші, мовчить, коли не згодна з іншими
	Товариськість	Здатність зближуватися з іншими людьми, як друзями, так і незнайомими, та ініціювати й підтримувати соціальні зв'язки	Дитина вміло працює в команді, добре говорить на публіку. Протилежність: дитина має проблеми в командній роботі, уникає публічних виступів
	Енергійність	Здатність робити щоденні справи енергійно, завзято й навіть спонтанно	Дитина завжди зайнята, може працювати годинами. Протилежність: дитина легко втомлюється, навіть якщо на те немає зовнішніх причин
Широта	Допитливість	Цікавість до ідей,	Дитина любить читати,

кругозору		любов до навчання, розуміння й інтелектуального освоєння; допитливий склад розуму	подорожувати в нові місця. Протилежність: дитина не любить зміни, не зацікавлена в дослідженні нового
	Креативність	Придумування нових способів робити щось чи обмірковування різних речей через дослідження, навчання на помилках, осмислення і візію	Дитина має оригінальні ідеї, робить цікаві творчі роботи. Протилежність: дитина діє шаблонно, не зацікавлена в мистецтв
	Толерантність	Відкритість до різних поглядів, поціновування розмаїття, інших культур і народів	Дитина має друзів і подруг із різних культур із інакшим досвідом. Протилежність: дитині не подобаються іноземці чи люди з різним досвідом
Залученість	Співпереживання	Здатність до емпатії, розуміння інших, турбота про їхнє благополуччя і, як наслідок, поціновування близьких стосунків і докладання зусиль для їх підтримання	Дитина втішає друзів, якщо вони засмучені, симпатизує людям без певного місця проживання. Протилежність: дитина схильна хибно тлумачити почуття інших людей, ігнорувати їх або нехтувати ними
	Довіра	Здатність керуватися припущенням, що інші люди загалом мають добрі наміри, та здатність прощати тих, які вчинили погано	Дитина позичає свої речі іншим, уникає засудження та жорсткості. Протилежність: дитина потайлива й підозрілива в стосунках з іншими

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства
освіти і науки України
від 19.06 № 895

ЗВІТ

**про завершення експерименту на всеукраїнському рівні за темою
«Впровадження сучасних інформаційних технологій («Єдина школа»)
в освітню управлінську діяльність»
за 2019 – 2023 роки**

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України №341 від 13 березня 2019 р. проводився експеримент на всеукраїнському рівні за темою «Впровадження сучасних інформаційних технологій («Єдина школа») в освітню управлінську діяльність» на базі закладів загальної середньої освіти (*далі – заклади освіти*) Оболонського району м. Києва.

Основною метою дослідження є наукове обґрунтування, розробка та експериментальна перевірка ефективності інформаційно-комунікаційних технологій (*далі – ІКТ*) для автоматизації процесів управління закладами освіти, нормативне врегулювання та методичне забезпечення впровадження цих технологій, формування потреб у їх використанні педагогами, батьками та учнями, розвиток відповідних цифрових компетенцій адміністрації та педагогів закладів освіти, а також посилення інституційної спроможності центрів професійного розвитку для задоволення потреби в науково-методичному супроводі інноваційних процесів сфери освіти– від зародження інноваційної ідеї до її втілення та поширення досвіду реалізації.

У 2019–2023 роках реалізовані всі завдання експерименту, заплановані на початку дослідження. Не дивлячись на те, що в умовах воєнного стану в Україні з'явилися нові виклики і вимоги до реалізації поставлених завдань, мета експерименту була досягнута.

Упродовж експерименту інформаційно-комунікаційна автоматизована система «Єдина школа» (далі – ІКАС «Єдина школа») підтримувала перехід закладів освіти на безпаперове ведення шкільних журналів, надавала можливості організації освітнього процесу в дистанційному та змішаному режимі, забезпечувала педагогів, учнів та їх батьків додатковими інструментами взаємодії, а керівників закладів освіти та органи управління у сфері освіти (далі – ОУО) – засобами прийняття управлінських рішень.

В рамках І (організаційно-підготовчого) етапу:

– досліджено науково-методичну літературу, теоретичний та практичний досвід з теми експерименту (зокрема аспекти організації освітнього процесу за підтримки ІКТ, інноваційної оперативності цифровізації освіти, використання електронних ресурсів, створення інформаційного освітнього середовища, готовності вчителя до інноваційної діяльності та розвитку його цифрових компетентностей на основі праць Бикова В.Ю., Бурова О.Ю., Гуржія А.М., Даниленко Л.І., Жука Ю.О., Калініної Л.М., Кравчини О.Є., Лапінського В.В., Литвиної С.Г., Лугового В.І., Ляшенка О.І., Малицької І.Д., Овчарука О.В., Топузова О.М. та інших);

– здійснено аналіз правового забезпечення діяльності в рамках експерименту, сформовано базу нормативних актів, обговорено з фахівцями Міністерства освіти і науки України (далі – МОН) пропозиції щодо їх удосконалення (27.05.2019, 14.06.2019). Представники ТОВ «ТАТЛ ТЕХНОЛОДЖІ» (далі – Товариство), власника ІКАС «Єдина школа», брали участь у робочій нараді МОН та Міністерства цифрової трансформації (далі – Мінцифри) з компаніями-розробниками освітніх інформаційних систем та освітніх ресурсів (18.07.2019);

– налагоджено співпрацю та підписано відповідні угоди між закладами освіти-учасниками експерименту (школа № 8, школа І–ІІІ ступенів № 225 м. Києва, НВК №240 «Соціум», СШ № 252 імені Василя Симоненка),

Науково-методичним центром Управління освіти Оболонської районної у місті Києві державної адміністрації (далі – НМЦ) та Товариством;

– педагогічні ради зазначених закладів освіти підтримали проведення експерименту, визначили відповідальних осіб за впровадження ІКАС «Єдина школа» та адміністраторів (накази № 209 від 29.08.2019 школи №8; № 144 від 30.08.2019 школи № 225; № 102 від 02.09.2019 НВК № 240 «Соціум»; № 110 від 29.08.2019 СШ №252 імені Василя Симоненка), сформовано творчі (динамічні) робочі групи, сплановано хід експериментальної роботи (за участю 317 вчителів та 4194 учнів з 152 класів закладів освіти-учасників експерименту);

– проведено установчі та робочі зустрічі з учасниками експерименту: презентовано ІКАС «Єдина школа» для вчителів і батьків учнів та надані роз'яснення щодо її функціонування. Організовано науково-методичну роботу з підготовки педагогів до реалізації експерименту (семінари, тренінги, майстер-класи), створено навчальні відео та інструкції для допомоги користувачам опановувати інструменти ІКАС «Єдина школа»;

– вивчено потреби експерименту: визначено кількість необхідних планшетів, ноутбуків, розроблено графіки їх передачі. Відповідно до умов експерименту закладам освіти-учасникам експерименту та центрами професійного розвитку передано в користування 15 ноутбуків та 122 планшетних комп'ютера з підключенням їх до інтернету, встановлені металеві шафи з налаштованими місцями підключення зарядних пристроїв і зарядки планшетів, підготовлено порядок використання (зберігання) планшетів та пам'ятку щодо безпечної роботи;

– здійснювалося обговорення питань впровадження ІКАС «Єдина школа» під час нарад із ОУО за участю керівників закладів освіти м. Києві, а також обмін досвідом під час фестивалю освіти «Вчителі Майбутнього» у Львові (21.06.2019); VII всеукраїнської науково-практичної конференції «Стратегії управління закладами освіти в умовах інформаційного суспільства»,

організованої Інститутом педагогіки НАПН з Управлінням освіти Чернігівської облдержадміністрації (18.10.2019); зустрічей з ОУО чи закладами освіти в інших регіонах України (зокрема міст Берислав, Васильків, Житомир, Кропивницький, Львів, Миколаїв, Одеса, Узин, Харків, Херсон та інших).

У межах **II (концептуально-діагностичного)** етапу:

– розроблено Концепцію експерименту з впровадження інформаційних технологій («Єдина школа») в управлінську діяльність закладів освіти, стратегією діяльності якої визначено подолання законодавчих бар'єрів, формування потреб у використанні цифрових технологій педагогами, учнями та їх батьками, створення освітніх інформаційних ресурсів, технологій та цифрових платформ, упровадження принципів державно-приватного партнерства, наукове обґрунтування і розробка інструментів автоматизації освітньої діяльності, розвиток цифрових компетенцій педагогів. Ураховуючи зростання інформаційних потоків, необхідність оперативного аналізу даних та своєчасного прийняття оптимальних управлінських рішень, визнано, що основним критерієм ефективності реалізації Концепції є створення єдиного інформаційного освітнього середовища закладу освіти (громади).

Для формування власних стратегій цифрового розвитку учасникам експерименту рекомендовано застосовувати Інструмент самооцінювання стану цифровізації на платформі SELFIE, розробленої за ініціативою Європейської Комісії та доступної для закладів освіти України;

– проаналізовано стандарти цифрової компетентності громадян (EUROPASS) та анкету Європейської рамки цифрової компетенції вчителя (DigCompEdu), визначено інструментарій та діагностовано готовність педагогів до впровадження ІКТ. Результати анонімного опитування показали, що хоча лише 35% вчителів мали попередній досвід використання е-журналів, 91% опитуваних визначили цифровізацію пріоритетом освітньої реформи, однак 42% – заперечили можливість безпаперового ведення журналів, 25% – звернули увагу на прогалини законодавства, 15% – на відсутність технічних засобів, а

55% педагогів очікували додаткового стимулювання. 75% педагогів були зацікавлені у підвищенні рівня своєї цифрової компетенції: щодо роботи в ІКАС «Єдина школа», вибору освітніх ресурсів та технологій створення цифрового контенту, уникнення небезпеки в електронному середовищі та захисту персональних даних тощо.

Враховано у подальшій роботі результати опитувань вчителів та батьків щодо дистанційного навчання в умовах карантину(у тому числі, проведених КНП «Освітня агенція міста Києва» та Службою освітнього омбудсмена), в яких зверталася увага на неузгоджений розклад онлайн-уроків, одночасне використання різноманітних платформ та ІКТ для організації онлайн-уроків та надання домашнього завдання, відсутність або низьку якість технічних засобів та інтернету, недосконалість програмного забезпечення, не вчасне виставлення оцінок в е-журнал тощо;

– продовжено роботу з аналізу нормативних та локальних актів, що регулюють цифрову діяльність закладу освіти, у тому числі в рамках робочої групи щодо розвитку екосистеми цифрових рішень у сфері освіти, створеної МОН та Мінцифри. З урахуванням законодавства визначено шкільні документи, ведення яких можливо забезпечити лише в електронній формі (тимчасового (до 10 років включно) строку зберігання). Досліджено організацію управлінської освітньої діяльності, функціональні обов'язки педагогів, підготовлено пропозиції щодо оновлення посадових інструкцій вчителів з огляду на ведення е-журналів. Департаментом освіти і науки Виконавчого органу Київської міської Ради (Київської міської державної адміністрації) (далі – ДОН КМДА) прийнято Наказ про ведення електронного класного журналу» в 1-4 класах закладів освіти міста Києва (№ 118 від 30.06.2020), на виконання якого КНП «Освітня Агенція м. Києва» розробила рекомендації щодо впровадження е-журналів та вимоги до ІКТ.

Ураховуючи відповідність ІКАС «Єдина школа» визначеним вимогам, між управліннями освіти райдержадміністрацій м. Києва (Оболонського,

Голосіївського, Дарницького, Дніпровського, Подільського, Святошинського районів) та Товариством підписано меморандуми про співпрацю. Здійснювалося тестування ІКАС «Єдина школа» та, після надання роз'яснень вчителям і батькам ідей експериментальної роботи, Педагогічні ради закладів освіти міста Києва приймали рішення щодо її впровадження. (У 2020 р. до ІКАС «Єдина школа» приєдналися 44 заклади освіти Оболонського району).

Упродовж II етапу діагностовано науково-методичний супровід завдань експерименту, розроблено Методичні рекомендації щодо впровадження ІКАС «Єдина школа» в освітній процес України. Здійснювалося підвищення кваліфікації педагогів (семінари, вебінари, майстер-класи, тренінги), створено службу підтримки користувачів, які надають відповіді на запити по телефону чи в електронній пошті (сайт підтримки ІКАС «Єдина школа»: <https://tatl.atlassian.net/servicedesk/customer/portals>).

Досвід впровадження ІКАС «Єдина школа» поширено на інші заклади освіти України, зокрема в рамках регіонального експерименту в Херсонській області (*розпорядження Голови Херсонської облдержадміністрації №311 від 21.04.2020*), меморандумів та/чи угод про співпрацю в інших регіонах України, внаслідок чого станом на 21.09.2020 до ІКАС «Єдина школа» приєдналися 533 заклади освіти (253 776 вчителів, учнів та їх батьків).

Обговорення можливостей та викликів використання ІКТ відбувалося під час нарад за участю закладів освіти та ОУО; звіту «Освітній менеджмент за підтримки Єдиної школи» на заході «Євродайджест: досвід трьох країн», організованому Центром професійного розвитку Оболонського району (26.02.2020); презентацій для закладів освіти таких міст, як Львів, Черкаси, Кропивницький, Коломия, Херсон, Хмельницький, Тернопіль, Маріуполь та інших міст України; вебінару «Дистанційне навчання: наявна практика та інноваційні форми», організованого Чернігівським регіональним центром підвищення кваліфікації, Інститутом педагогіки НАПН України та Асоціацією керівників шкіл України (15.05.2020); першого Літнього освітнього фестивалю,

організованого Управлінням освіти і науки Херсонської облдержадміністрації (смт. Лазурне Скадовського району 20.08.2020), конференції «Діджиталізація освітнього процесу» (м. Житомир, 27.08.2020); публічних заходів на платформі YouTube «Єдина школа», зокрема вебінар «Система «Єдина Школа»/модуль «Дистанційне навчання» (27.04.2020) переглянули 23 506 користувачів.

У межах **ІІІ (формульовального)** етапу:

– експериментально впроваджено та апробовано модулі «Єдиної школи» в діяльності закладів освіти («Адміністрування», «Електронний журнал», «Електронний щоденник» для учнів і батьків). З метою забезпечення неперервності й доступності навчання під час карантинних обмежень для запобігання поширенню коронавірусу та введення в Україні воєнного стану у зв'язку з російською агресією проти України, розроблено (оновлено) та апробовано нові інструменти модулів ІКАС «Єдина школа» («Дистанційне навчання», «Аналітика та звітування», «Електронний архів» тощо). Враховуючи введення в досвідну експлуатацію програмно-апаратного комплексу «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» (далі – АІКОМ), між ДНУ «Інститут освітньої аналітики» та Товариством укладено договір про співпрацю (№21/10/2020).

Розширення функціональних можливостей ІКАС «Єдина школа» сприяло поширенню її використання (станом на 30.06.2022 в ІКАС «Єдина школа» було зареєстровано 12858 вчителів та 111 997 учнів з 283 шкіл м. Києва). За даними директора Департаменту освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) О. Фіданян, у 2021 р. в м. Києві використовувалися е-журнали 7 систем, при цьому 67,5% закладів освіти обрали ІКАС «Єдина школа» (https://don.kyivcity.gov.ua/files/2021/9/20/2_compressed.pdf).

Оновлено документацію ІКАС «Єдина школа» та розпорядчі документи керівника закладу освіти (зразки наказу про впровадження е-журналу, про

відповідальних за його ведення, зміни до посадових інструкцій педагогів, форма згоди на обробку персональних даних, зразки наказу про знеособлення даних, повідомлення батькам, політику конфіденційності тощо).

Створено систему підвищення кваліфікації педагогів в «Єдиній школі» з урахуванням Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників і типової Програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників з розвитку цифрової компетентності, а саме:

підготовлено та апробовано методичні та навчальні матеріали: методичні рекомендації, настанови *(для адміністраторів, для керівництва закладів освіти, для класних керівників, для вчителів-предметників, для батьків і учнів)*, створені відеоінструкції, які розміщені на платформі YouTube та безпосередньо в ІКАС «Єдина школа»;

розроблено план організації навчання, програми підвищення кваліфікації, матеріали для самостійної роботи і перевірки знань;

запроваджено на постійній основі організацію навчання педагогічних працівників закладів освіти, які приєднуються до ІКАС «Єдина школа», а також навчання вчителів щодо використання оновлених інструментів «Єдиної школи» *(доступу користувачів до ІКАС «Єдина школа», розкладу уроків, тестування, журналу групи подовженого дня тощо)*, або щодо окремих питань освітнього процесу *(завершення навчального року в ІКАС «Єдина школа», переведення закладу освіти на наступний навчальний рік, формування аналітики та звітності тощо)*;

після навчання видаються сертифікати про підвищення кваліфікації, що відповідають установленим вимогам та можуть бути підтверджені Педагогічними радами *(ведеться реєстр сертифікатів, пошук яких може здійснюватися на сайті ІКАС «Єдина школа» (<https://eschool-ua.com/#/certificate>), у сертифікатах визначаються обсяг і форма навчання, перелік набутих компетентностей)*. Товариство є суб'єктом надання освітніх

послуг з підвищення кваліфікації педагогічних працівників згідно з кодами КВЕД, передбаченими його Статутом.

Започатковано проведення постійних щотижневих онлайн-консультацій о 17.00 щопонеділка для педагогів та щосереди для батьків (<https://eschool-ua.com/#/online/teacher> та <https://eschool-ua.com/#/online/parent>). Користувачі також можуть ознайомитися з відповідями на найбільш поширені питання користувачів на сайті ІКАС «Єдина школа», або отримати консультацію в соціальних мережах чи звернутися до Служби підтримки.

Здійснено моніторинг рівня співпраці і соціального партнерства його учасників(у тому числі шляхом опитувань в фокус-групах та соціальних мережах), з урахуванням отриманих коментарів, пропозицій та зауважень продовжено доопрацювання інструментів Системи. В цілому, відмічено високий рівень підтримки користувачами Системи, про це свідчить те, що станом на 30.06.22 доступ до «Єдиної школи» отримали більш ніж 1 млн. користувачів (45 165 вчителів, 491939 учнів, 511 194 батьків) із закладів освіти усіх регіонів України).

Переваги та виклики використання ІКТ обговорено під час онлайн-нарад за участю ОУО та закладів освіти (в містах Васильків, Івано-Франківськ, Київ, Тернопіль, Ужгород, Черкаси, Закарпатської та Полтавської області); заходу «Мистецька школа в смартфоні. Будь з нами» (08.02.2021, м. Житомир). Досвід практичного впровадження експерименту та розвиток ІКАС «Єдина школа» з урахуванням потреб закладів освіти були предметом дискусії під час Всеукраїнського науково-практичного онлайн-семінару «Впровадження інформаційних технологій («Єдина школа») в управлінську та освітню діяльність закладів освіти: досвід, виклики, перспективи» (25.03.2021) за участі Мінцифри, МОН, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», Департаменту освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), Управління освіти Оболонської районної в місті Києві держадміністрації та 1 077 освітян на платформі ZOOM і 4,8 тис. переглядів на

YouTube. Учасники семінару шляхом інтернет-голосування обрали найкращу доповідь, а переможницю (*Лілію Граб, заступника директора Коломийського ліцею №1 імені В. Стефаника Коломийської міської ради Івано-Франківської області*) нагороджено ноутбуком. За результатом видано Збірник тез доповідей, в якому представлено досвід та пропозиції педагогів щодо використання ІКАС «Єдина школа» (запис семінару: <https://www.youtube.com/watch?v=okF7JLGXR4&t=6418s>; інформація про семінар та Збірник тез: <https://imzo.gov.ua/2021/04/01/vprovadzhennia-informatsiynykh-tekhnolohiy-yedyna-shkola-v-upravlins-ku-ta-osvitniu-diial-nist-zakladiv-osvity-dosvid-vyklyky-perspektyvy/>).

У межах IV (узагальнювального) етапу:

– здійснено аналіз та порівняння результатів експерименту з поставленою метою та завданнями. Впровадження ІКАС «Єдина школа» розпочато на базі декількох закладів освіти міста Києва, а сьогодні її використовують 2 193 заклади освіти України. Станом на 31.12.2023 року доступ до неї отримали більш ніж 1,8 млн. користувачів (75 708 вчителів, 1 003 055 учнів та 804 803 батьків) із закладів освіти усіх регіонів України.

Розвиток та оновлення функціоналу ІКАС «Єдина школа» забезпечувався з урахуванням завдань, особливостей і потреб закладів освіти, рекомендацій педагогів та враховуючи особливості організації освітнього процесу під час введення в Україні воєнного стану внаслідок російської агресії. ІКАС «Єдина школа» надала закладам освіти можливість переходу на безпаперове ведення шкільної документації, дозволила організувати освітній процес у безпечній для його учасників формі, забезпечила реалізацію конституційного права учнів на здобуття освіти незалежно від стану їх здоров'я та місця проживання.

Модуль «Адміністрування» підтримує створення баз даних, адміністрування та аналіз діяльності закладу освіти. В «Електронному журналі» формуються е-журнали відповідно до їх паперових версій,

здійснюється аналіз успішності та відвідування занять, календарно-тематичне планування, формувальне, рівневе, бальне, рейтингове, поточне чи підсумкове оцінювання, надаються домашні завдання з текстовим, графічним, аудіо-, фото- та відео-контентом. Наприкінці року е-журнали зберігаються в «Е-архіві». «Електронний щоденник» надає доступ до розкладу уроків, оцінювання та відвідування занять, можливість учням брати участь в онлайн-уроках, а батькам контролювати їх успіхи та спілкуватися з вчителями. Модуль «Аналітика і звітування» –підтримує щоденний моніторинг освітньої діяльності закладу освіти та його взаємодію з ОУО, що сприяє створенню інформаційного освітнього середовища територіальної громади. Модуль «Дистанційне навчання» сприяє організації запланованого онлайн уроку шляхом автоматичного переходу на платформи ZOOM чи GoogleMeet.

Оновлений у 2023 р. сервіс «Тестування» дозволяє налаштувати параметри тесту (*багатоваріантність тесту; строк і його тривалість, кількість спроб тестування, максимальну кількість балів, їх автоматичний підрахунок*), формувати різні запитання (*на коротку, розгорнуту відповідь, на одну, декілька відповідей, вибір відповіді зі списку, альтернативний вибір, встановлення відповідності, послідовності, точної дати чи часу, лінійної шкали*), доповнювати запитання додатковими аудіо, відео, фото файлами відповідних форматів (*jpg, jpeg, png, gif, svg, webp, mp3, wav, ogg, mp4, webm, avi, pdf, doc, docx, xls, xlsx, txt, ppt, pptx*), з граничним розміром файлу в 30 мб.

Ураховуючи викликані війною зміни у контингенті та місці перебування учнів та вчителів (*ВПО, біженці, особи, що перебувають на тимчасово окупованих територіях*), надавалися можливості тимчасового зарахування на навчання учнів з числа ВПО, ведення їх окремого обліку, друку особової справи, її автоматичного відтворення в новій школі із збереженням історії переміщень, друку виписки оцінок, друку таблицю/свідоцтва досягнень учнів у разі їх втрати, формування звітності щодо учнів та вчителів з числа ВПО.

Упродовж експерименту законодавчо врегульовані питання, пов'язані з цифровізацією освіти. Внутрішня система забезпечення якості освіти включає інформаційні системи для ефективного управління закладом освіти (ст.41 Закону України «Про освіту»), а до критеріїв її оцінювання віднесено використання освітніх інформаційних систем (далі –ОІС)і частку педагогів, які застосовують ІКТ (Наказ МОН від 30.04.2021 № 493). Інструкцією з ведення ділової документації у закладах загальної середньої освіти в електронній формі(далі – Інструкція) визначила перелікданих, що можуть оброблятися в шкільних е-документах (Наказ МОН від 08.08.2022 №707). ІКАС «Єдина школа» надає можливість вести документи, зазначені вІнструкції:класні журналидля I-IV та V-XI класів; розклад занять, журнали обліку пропущених і заміненних уроків, індивідуального навчання, наказів руху учнів, продовженого дня; інструктажів, алфавітної книги учнів, особових справ учнів і педагогів, табелів і свідоцтв навчальних досягнень учнів тощо.

Прийняття Інструкції активізувало приєднання закладів освіти до ОІС. У 2022-2023 н.р., 58,07%¹закладів освіти Україні використовували різні платформи для організації дистанційного навчання, які відрізнялися інтерфейсом, функціональним наповненням, ступенем захищеності інформації, технічними пристроями для використання.

В рамках автономії рішення про вибір ОІС відноситься до компетенції Педагогічної ради, яка схвалює використання ОІС для навчання за умови її відповідності вимогам законодавства. Практична перевірка такої відповідності здійснюється під час підключення ОІС до АІКОМ (підтвердження права власності/користування ОІС; наявність сертифікату відповідності комплексної системи захисту інформації (КСЗІ); засвідчення даних за допомогою КЕП).

ІКАС «Єдина школа» має Атестат відповідності КСЗІ (від 24.06.2021 за № 23120), механізми захисту баз даних КСЗІ «Системи хмарних обчислень»

¹Матеріально-технічне забезпечення ЗЗСО в умовах воєнного стану в Україні. МОН, ДНУ «Інститут освітньої аналітики» 2022/2023 н.р. С.29,42 с., https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2023/11/az_materialno-tehnichne-zabezpechennya-zzso.pdf

ТОВ «ПІАКЛАУД» (Атестат КСЗІ від 09.06.2023 за №442В), гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (лист МОН від 18.10.2019 №1/11-9213), позитивну державну санітарно-епідеміологічну експертизу про можливість її використання для учнів та педагогів (Висновок Держспродспоживслужби від 9.09.2019 №12.2-18-1/20171), та можливість використання КЕП для формування е-документів. Товариство володіє виключними майновими правами на ІКАС «Єдина школа» (рішення Мінекономрозвитку про реєстрацію авторського договору від 05.03.2020 за №4850), внесено до Реєстру виробників та розповсюджувачів ПЗ (Свідоцтво Серія ВР №02095 від 31.03.2023) та зареєстроване в реєстрі Дія – Сіті (Наказ Мінцифри від 01.03.2023 № ДСН№29).

Враховуючи, що ІКАС «Єдина школа» відповідає встановленим вимогам 31.07.2023 укладено Договір між ДНУ «Інститут освітньої аналітики» і Товариством (№3) та відбулося приєднання ІКАС «Єдина школа» до АІКОМ²:

– діагностовано рівень задоволення користувачів впровадженням Системи, зокрема: 68% опитуваних вчителів відмітили позитивні зміни, що відбулися завдяки використанню е-журналу (81% – зменшення часових витрат на заповнення журналів, 63% – автоматизоване підсумкове оцінювання, 65% – покращення спілкування з батьками та учнями); 71% опитуваних батьків підтримали використання е-щоденника (68% – регулярно його переглядали, 54% відмітили збільшення інтересу дітей до навчання, 64% – покращення комунікації з вчителями та спілкування з дітьми), ряд батьків звернули увагу на невчасне виставлення оцінок та надання д/з в різних соціальних мережах; 56% опитуваних учнів задоволені використанням е-щоденника (75% учнів перевіряють у ньому оцінки, 62% – отримують д/з, 79% учнів легко опанували роботу в ІКАС «Єдина школа», а 16% – зазначили, що було важко працювати і лише 36% пов'язали покращення свого навчання з використанням е-щоденника).

²<https://www.facebook.com/UAMON/posts/pfbid023igbmF9BHJZnb7G1cLyJEHrRms5MYZoLWZoLpZiPwmFQvkwSd7Aw4svDWv1R7J68l>

– діагностовано розвиток цифрових компетентностей педагогів з урахуванням здійснення заходів з підвищення їх цифрових навичок, а також самооцінювання. За час експерименту проведено більш ніж 3616 навчальних заходів, за результатом яких видано 25070 сертифікатів з підвищення кваліфікації (*89% учителів відмітили якісну організацію навчання та підвищення рівня цифрової компетентності в ІКАС «Єдина школа»*). Оновлено електронні версії методичних рекомендацій³, настанови користувачів⁴, інші навчально-методичні матеріали, які допомагали опановувати ІКАС «Єдина школа». Увійшло в практику самостійне проведення навчання адміністраторами закладів освіти для вчителів своїх шкіл. За даними вчителів, вони також підвищували цифрові навички на інших платформах (*зокрема платформі «Дія. Освіта» для вчителів*) та оцінювали рівень своєї цифрової компетентності шляхом проходження тесту «Цифрограм для вчителів», створеного за сферами знань європейської рамки цифрових компетентностей для громадян DigComp 2.1;

– проведено оцінку впливу впровадження ІКАС «Єдина школа» в діяльність закладів освіти, практично підтверджено ефективність Концепції експерименту, у т.ч. створення інформаційного освітнього середовища громади. Стратегічні документи громад передбачають використання ОІС, наприклад Програма розвитку освіти міста Кропивницького на 2021-2025 роки (*рішення Кропивницької міської ради №95 від 02.02.2021*) передбачає участь в проєкті «Єдина школа» та інших освітніх проєктах. Стратегії міста Києва (*Стратегія розвитку міста Києва до 2025 року, Міська комплексна цільова програма «Освіта Києва.2019-2023 роки»*), та рішення Департаменту освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) щодо запровадження е-журналів в 1-4 класах і 5-11 класах закладів освіти міста Києва (*накази №118 від 30.06.2020, №16 від 30.01.2023*) сприяють використанню ОІС. Більшість закладів освіти м. Києва забезпечені

³<https://drive.google.com/file/d/17q1SfewMNHcydotfNWLidVOs9Bnri3LN/view?usp=sharing>

⁴https://drive.google.com/drive/folders/1SYaTN3XN3Bwsk_XTafHw2uFDJ9s1gWoy?usp=sharing

необхідним обладнанням (*комп'ютери, ноутбуки, планшети*), 98,01% закладів освіти підключені до Інтернету⁷ (50,74% - *із швидкістю доступу 30-100 Мбіт/с*, 39,48% - *із швидкістю доступу 100 і більше Мбіт/с*), а вчителі та учні під час навчання можуть використовувати власні смартфони, що надає їм можливість отримувати доступ до ОІС. Сформовані потреби у використанні ІКТ, створено навчально-методичні матеріали та забезпечено розвиток цифрових компетенцій педагогів, інструменти «Єдиної школи» використовує більшість закладів освіти міста Києва (*станом на 31.12.23 доступ до Системи отримали більш ніж 500 тис. користувачів: 20405 вчителів, 239401 учнів та 241376 батьків із 363 закладів освіти міста Києва*). Можливості цифрового освітнього простору міста Києва, частиною якого є ІКАС «Єдина школа», презентовано на конференції «Цифровий освітній простір Києва»⁵(01.03.2023) за участі представників Департаменту освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), Департаменту інформаційно-комунікаційних технологій Київської міської держадміністрації, ОУО та закладів освіти міста Києва, амбасадора «Київ Цифровий» Володимира Кличка, а також на «WebSummit 2023» у Лісабоні (13-16.11.2023);

– досвід впровадження ІКАС «Єдина школа» поширювався під час інших публічних заходів, зокрема: 1) Форсайт-сесії «Цифровий освітній простір: системні рішення в один клік та інновації», організованої Департаментом освіти та науки Київської облдержадміністрації, КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів» та ІКАС «Єдина школа»(21.08.2023); 2) Серпневої конференції МОН 2023 «Освіта Єднає»(25.08.2023); 3) Конференції «Створення цифрового освітнього простору. Використання штучного інтелекту в освітньому процесі», організованої Департаментом освіти та науки Одеської міської ради, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» та ІКАС «Єдина школа» (30.08.2023); 4) Форумі українського ПЗ «Своє ІТ»(08.09.2023); 5) Всеукраїнської онлайн-конференції

⁵https://kyivcity.gov.ua/news/u_kiyevi_prezentovali_onovleniy_osvitniy_tsifroviy_prostir_dlya_uchniv_i_vchiteliv/

«Розвиток цифрового освітнього середовища закладів загальної середньої освіти. Застосування штучного інтелекту в освіті», організованої Українським центром оцінювання якості освіти, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», КУ «ЦПР «Освітня траєкторія» ДМР та ІКАС «Єдина школа» (24.11.2023); 6) Семінару-практикуму «Штучний інтелект в освіті. Як цифрове майбутнє змінює навчання», організованого Системою на базі Київського обласного цифрового освітнього хабу для закладів освіти Пристоличної сільської ради Бориспільського району (09.12.2023). Під час цих заходів особливу увагу приділено інноваційним підходам до практичного використання в діяльності вчителя інструментів штучного інтелекту, нейронних мереж та ІКАС «Єдина школа». Започатковано опрацювання зазначених питань також в рамках експерименту на всеукраїнському рівні за темою «Організаційно-педагогічні умови використання освітніх технологій для персоналізації навчання учнів на засадах особистісно орієнтованої освіти у воєнний та повоєнний час» на базі Школи II-III ступенів № 328 Оболонського району м. Києва (наказ МОН від 06.11.2023 №1358), що серед іншого передбачає використання інструментів «Єдиної школи» для діагностики та розвитку особистісного освітнього потенціалу учня, формування індивідуальних навчальних планів та створення цифрового контенту. (Перелік заходів та подій експерименту додається).

Інформація щодо цифровізації освіти, результатів впровадження ІКАС «Єдина школа» поширювалася через фахові видання та електронні засоби комунікацій, зокрема:

Впровадження інформаційних технологій («Єдина школа») в управлінську та освітню діяльність закладів освіти: досвід, виклики, перспективи. Збірник тез доповідей I Всеукраїнського науково-практичного онлайн-семінару. 25 березня 2021 р., м. Київ / Наук. ред. С. М. Бойко, Л. Л. Семененко. Київ, 2021. 75 с.⁶;

Кириленко С.В. Інформаційна технологія «Єдина школа»/Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-

⁶<https://drive.google.com/file/d/148GdvleZweP3Cjyfb1GttkvCwrNc9ljf/view>

методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с., С. 69-74⁷;

Кравчина О.Є. Автоматизовані системи управління для розбудови сучасного інформаційно-освітнього середовища. Інформаційний бюлетень №5, 2023 С. 41-65 / Розбудова інформаційно-цифрового середовища закладів загальної середньої освіти: стан та перспективи. Збірник матеріалів: Гриценчук О.О, Іванюк І.В., Кравчина О.Є., Лещенко М.П., Малицька І.Д., Овчарук О.В. Київ, ІЦО НАПН України. 2023. 80 с.⁸

Франчук Н.П., Кікоть Т.А. Теоретичні засади використання освітніх платформ в закладах загальної середньої освіти. Звітна наукова конференція Інституту цифровізації освіти НАПН України «Цифрова трансформація освіти України в умовах воєнного стану»: збірник матеріалів, 24 лютого 2023 р., м. Київ /упоряд.: О. П. Пінчук, Н. В. Яськова. Київ: ІЦО НАПН України, 2023. 157 с., стор. 67-71. ISBN 978-617-8330-16-3⁹ та інші публікації.

Результати дослідно-експериментальної роботи засвідчили актуальність і своєчасність її проведення, надали можливість констатувати реалізацію всіх поставлених завдань, підтвердження загальної і часткових гіпотез.

Отримані результати дали змогу намітити деякі напрями подальших досліджень, зокрема визначення шляхів підвищення кваліфікації педагогів щодо використання сучасних інформаційних та цифрових технологій, розвитку цифрового освітнього середовища закладів загальної середньої освіти із застосуванням в освітньому процесі штучного інтелекту.

Науковий керівник:

начальник відділу інноваційної діяльності
та дослідно-експериментальної роботи
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»,
кандидат педагогічних наук

Світлана КИРИЛЕНКО

⁷<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpnped.nauk-prakt.konferentsiya/Nauk-metod.zbirnyk-Osv.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu-%20Innovatsiyna.ta.proyektna.diyalnist.pdf>

⁸<https://lib.iitta.gov.ua/737273/1/ЗБІРНИК-Бюлетені-%202023.pdf>

⁹<https://lib.iitta.gov.ua/735053/2/Збірник%20тез%20звітної%202023%20фін-1.pdf>

Координатор:

завідувач сектору авторського педагогічного новаторства
відділу інноваційної діяльності та
дослідно-експериментальної роботи
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»,
кандидат філософських наук, ст. дослідник

Світлана БОЙКО

Розділ IV

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ЯК СТРАТЕГІЯ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ В РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

4.1. Професійне зростання педагога в умовах інноваційного розвитку закладу загальної середньої освіти

Останнім часом проблема професійної компетентності педагогічних працівників перебуває в центрі уваги дослідників, оскільки ця здатність відіграє провідну роль у педагогічній діяльності щодо впровадження інновацій в освітній процес. Поєднання інноваційних освітніх технологій у процесі навчання здобувачів освіти у закладах загальної середньої освіти сприяє виконанню завдань, що стоять перед системою освіти України.

Професія педагога потребує особливого ставлення до постійно оновлюваних тенденцій суспільного буття, здатності до адекватного сприйняття потреб суспільства й відповідного коригування своєї роботи. Особливу значимість ця здатність має в умовах інформаційного середовища, що потребує багатьох принципово відмінних від попередніх навичок, умінь і відповідного мислення. Заклад освіти, як один з найважливіших інститутів соціалізації людини, підготовки молоді до активних майбутніх суспільних процесів повинна бути винятково уважною до нових реалій і тенденцій суспільного розвитку, до нововведень у сфері змісту, форм і методів навчання та виховання. Інноваційність має характеризувати професійну діяльність кожного вчителя, оскільки інновації є результатом наукових пошуків, аналізу, узагальнення педагогічного досвіду. Педагог, який упроваджує інновацію,

створює особливе середовище, що, врешті-решт, буде проявлятися та впливати на інноваційність закладу освіти в цілому.

Реалізація власного професійного потенціалу засобами інновацій здійснюється у процесі інноваційної діяльності педагогами-інноваторами, які використовують у своїй роботі експериментально апробовані та рекомендовані до використання МОН України інновації; педагоги-новатори включені у процес розроблення / апробації новацій, зокрема, на базі експериментальних закладів освіти. Зауважимо, що порушене питання не є предметом дослідження у даній роботі; його побіжний розгляд обумовлений розумінням логіки системного взаємозв'язку понять: новації / педагоги-новатори; інновації / педагоги-інноватори; досвід / нові (новаторські) педагогічні практики / інноваційні педагогічні практики / кращі педагогічні практики.

У закладах освіти весь час відбуваються інноваційні перетворення, зміни. Впровадження інновацій в закладі залежить від усіх учасників освітнього процесу, оскільки стратегічне управління розвитком закладу освіти шляхом упровадження інновацій визначає чинники зовнішнього середовища закладу освіти. На думку І. Дичківської, одним із чинників, які впливають на впровадження інноваційної діяльності є готовність педагогів закладу освіти до інноваційної діяльності, що передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії (Дичківська, 2015).

В інноваційному освітньому просторі високими є вимоги до рівня теоретичних знань і практичної підготовки вчителя, тобто педагог має володіти такими знаннями, вміннями та здатностями, а саме:

- спрямовувати освітній процес на особистість вихованця;
- вибудовувати свою професійну діяльність з метою реалізації кожним учнем можливостей для самостійного високоефективного розвитку;

- визначення проблематики і змісту професійної та особистісної підготовки;
- актуалізації необхідності створення педагогічних систем, зорієнтованих на інноваційну діяльність;
- пошук нових підходів з метою впровадження інноваційних методів роботи.

Освіта, що відповідає сучасності, ґрунтується на постійному вдосконаленні педагога. Суспільна значущість такого процесу, на думку В. Андрюханової, - полягає у формуванні в кожній людині, яка навчається, здатностей до постійного розвитку, самовдосконалення, усебічної реалізації впродовж усього життя, що, у свою чергу, сприяє процвітанню суспільства (Андрюханова, 2004).

Своєчасне, об'єктивне з'ясування рівня сформованої готовності кожного педагога до інноваційної діяльності дає змогу спланувати роботу щодо розвитку його інноваційного потенціалу як важливого компонента структурних професійних якостей.

На думку О. Мариновської, педагоги-інноватори / новатори обирають модель поведінки, що зорієнтована на самореалізацію у професійній роботі засобами інновацій, оскільки проблема розвитку інноваційної компетентності педагога є актуальною в умовах реалізації концептуальних ідей Нової української школи, підвищення якості освіти засобами освітніх інновацій.

За результатами аналізу нормативно заданого змісту щодо розуміння поняття «компетентність» (Закон України..., 2017), зокрема, інноваційна компетентність педагога (Професійний стандарт..., 2020) та результатів наукових досліджень з педагогічної інноватики, менеджменту освітніх інновацій І. Беха, Л. Буркової, Л. Даниленко, І. Дичківської, Ю. Завалевського, С. Кириленко, Н. Клокар та інших можемо зробити висновок про:

по-перше, необхідність осмислення нормативно заданого змісту поняття «компетентність» з урахуванням сфери його застосування — загальні та професійні компетентності педагогічних працівників, розвиток яких

здійснюється у системі післядипломної педагогічної освіти; ключові компетентності учнів як здобувачів загальної середньої освіти;

по-друге, доцільність виокремлення спільного та відмінного у змісті і структурі понять. Спільними конструктами цих понять є — «знання, вміння, навички, цінності, погляди, способи мислення та особисті якості», відмінними — «досвід», зокрема, суб'єктний досвід педагога практика. Це обумовлено логікою формування / розвитку заданих якостей за допомогою педагогічної / андрагогічної моделей навчання. Остання використовується у роботі з дорослими, адже саме їм властиво опиратися на власний досвід роботи, вирішувати проблеми, які для них є особистісно і професійно значимими тощо;

по-третє, осмислення основних напрямів (змісту) діяльності, що обумовлено класифікацією компетентностей, зокрема, ключових (для учнів) — вільне володіння державною мовою, математична компетентність та інші (Закон України..., 2017); професійних (педагогічних працівників) — мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова та інші, що є необхідними для реалізації трудових функцій (*Професійний стандарт...*, 2020);

по-четверте, розуміння методології вибору видів навчально-пізнавальної / професійної діяльності, що обумовлені логікою формування / розвитку заданих якостей у педагогічній / андрагогічній моделях навчання, як-от: «цінності» — самотійно-пошукова діяльність, бо людина більше цінує те, що сама зробила. Домінанта — самотійність / випереджувальні завдання, перевернуте навчання тощо;

по-п'яте, врахування вимог до рівня сформованості / розвитку заданих якостей, що їх сформульовано у нормативних документах та документах рекомендаційного характеру. Так, інноваційну компетентність педагога розкрито шляхом здатності: застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі; використовувати інновації у професійній діяльності; використовувати різноманітні підходи до розв'язання проблем у педагогічній діяльності (*Професійний стандарт...*, 2020); критерії: обізнаність з

інноваційними педагогічними технологіями; використання інновацій у професійній діяльності (*Методика...*, 2021).

Одним з актуальних завдань сучасної предметної методики є переорієнтація вчителя до системного впровадження освітніх технологій. Важливим у цьому контексті є поєднання різних видів освітніх технологій, спрямування педагога до формування вмінь пошуку, збирання та аналізу інформації, а також здійснення дослідницької діяльності та вирішення проблем.

Домінуючими якостями підготовки педагога-новатора на початковому етапі є успішність, пізнавальна активність, дисциплінованість, організованість та ініціативність; на середньому – самостійність, ініціативність як здатність до наукової роботи; на заключному – успішність і творча активність, а на професійному – організованість, пізнавальна і творча активність.

Аналіз інноваційної діяльності закладу освіти, зазвичай, базується на аналізі низки чинників, які характеризують:

- інноваційну діяльність педагога – потреба ефективного освітнього середовища;
- упровадження перспективного педагогічного досвіду – основи впровадження досягнень сучасної педагогічної науки в галузі інноваційних технологій;
- готовності педагогічного колективу до впровадження інновацій;
- управлінської діяльності щодо залучення педагогів до інноваційної діяльності.

Ці чотири аспекти взаємопов'язані, взаємопроникні та потребують особливої уваги, оскільки готовність учителя до інноваційної педагогічної діяльності – це особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами й засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості та рефлексії [Мариновська].

За означеною характеристикою, готовність педагога до інноваційної діяльності є складним інтегративним утворенням, яке охоплює різноманітні якості, властивості, знання, навички особистості. Як один з важливих компонентів професійної майстерності вчителя, що є передумовою його ефективної діяльності, максимальної реалізації його можливостей, розкриття творчого потенціалу, формування інноваційної компетентності педагога, що об'єднує систему мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей, які забезпечують ефективність упровадження нових педагогічних технологій у педагогічній діяльності.

У цьому контексті важливою ланкою є цифровізація навчання, зокрема поєднання інноваційних освітніх технологій. За умов інтерактивного навчання освітній процес відбувається за постійної активної взаємодії всіх учасників, що сприяє значному підвищенню його ефективності. За такої інтеграції ще більшою мірою проявляється співнавчання, взаємонавчання, де й учень, і вчитель є рівноправними суб'єктами освітнього процесу, розуміють, що вони знають, як діяти, що уміють та роблять (*Мартинюк, Олійник*).

Адміністрація закладу створює позитивну атмосферу інноваційного освітнього простору на основі послідовного навчання педагогічних працівників, яке включає: розвиток творчої уяви; формування стійкої системи знань, що розкривають сутність, структуру й види інноваційної педагогічної діяльності, особливості впровадження інноваційних процесів у систему освіти; розвиток уміння цілеспрямовано генерувати нові нестандартні ідеї з використанням інтелектуальних інструментів і механізмів самореалізації.

Важливо забезпечити **умови**, що мають інноваційне спрямування, а саме:

- педагогічний гуманізм (довіра до вихованців, повага до них як до особистості, їх гідності, впевненість у їхніх здібностях і можливостях);
- емпатійне розуміння вихованців (прагнення і вміння відчувати іншого як себе, розуміти внутрішній світ вихованців, сприймати їх позиції);
- співробітництво (вихованці – співтворці педагогічного процесу);

- діалогізм (уміння чути дитину, цікавитися її думкою, розвивати міжособистісний діалог на основі рівності, взаємного розуміння і співтворчості);

- особистісна позиція (творче самовираження, за якого педагог постає перед вихованцями не як позбавлений індивідуальності функціонер, а як особистість, котра має свою думку, відкрита у вираженні почуттів, емоцій) (Мартинюк, Олійник).

О. Шапрак окреслив основні **принципи інноваційної діяльності педагога** – диференціація та індивідуалізація, інтеграція та демократизація освіти. Особливість інноваційної спрямованості педагогічної діяльності – перехід від нормативної до інноваційної, творчої діяльності, що передбачає зміну характеру освітньої системи, змісту, методів, форм, технологій навчання й виховання (*Шапрак 2007*).

Метою освіти за таких умов є вільний розвиток індивідуальних здібностей, мотивів, особистісних цінностей різнобічної, творчої особистості, відтак в інноваційному середовищі закладу освіти акцентуємо увагу на упровадженні нової моделі навчання, побудованій на основі сучасних технологій навчання; реалізації принципів особистісно зорієнтованої освіти; забезпеченні засобами варіативної освітньої діяльності, її індивідуалізацію та диференціацію; упровадженні зазначеної моделі в межах освітньої системи, в якій здобувач освіти є активним і рівноправним учасником процесу пізнання.

До професійних та особистісних якостей діяльності педагога, його готовності до інноваційної професійної діяльності, відносимо такі:

- усвідомлення смислу й цілей освітньої діяльності в контексті актуальних педагогічних проблем сучасної школи;
- осмислена, зріла педагогічна позиція;
- вміння по-новому формулювати освітні цілі з предмета, певної методики, досягати й оптимально переосмислювати їх під час навчання;

- здатність вибудовувати цілісну освітню програму, у якій реалізовано індивідуальний підхід до дітей, ураховано освітні стандарти, нові педагогічні орієнтири;

- співвіднесення сучасної йому реальності з вимогами особистісно-орієнтованої освіти, коригування освітнього процесу за критеріями інноваційної діяльності;

- здатність визначати індивідуальні здібності дітей і навчати відповідно до їх особливостей;

- вміння продуктивно, нестандартно організувати навчання й виховання, тобто забезпечувати досягнення дітьми результатів і стимулювати розвиток учнів на основі інноваційних технологій навчання;

- володіння технологіями, формами й методами інноваційного навчання, що передбачає вміння на основі особистого досвіду й мотивів вихованців бути співтворцем мети їхньої діяльності, зацікавленим і компетентним консультантом та помічником у співвіднесенні мети з результатом, використанні доступних для дітей форм рефлексії та самооцінки;

- здатність бачити, адекватно оцінювати, стимулювати відкриття та культурне самовираження вихованців;

- уміння аналізувати зміни в освітній діяльності, розвитку особистісних якостей вихованців;

- здатність до особистісного творчого розвитку, рефлексивної діяльності, усвідомлення значущості, актуальності власних інноваційних пошуків і відкриттів (*Шапрак, 2007*).

Інноваційний потенціал педагога, на думку О. Мармази, — визначається сукупністю соціокультурних і творчих характеристик особистості, яка виявляє готовність удосконалювати педагогічну діяльність; наявність внутрішніх засобів і методів, здатних забезпечити цю готовність, що визначають: творча здатність педагога генерувати нові уявлення й ідеї. Вона обумовлюється професійною установкою на досягнення пріоритетних завдань освіти, вміннями

проектувати й моделювати свої ідеї на практиці. Реалізація інноваційного потенціалу вчителя передбачає значну свободу дій і незалежність у використанні конкретних методик, нове розуміння цінностей освіти, прагнення до змін, моделювання експериментальних систем; високий культурно-естетичний рівень, освіченість, інтелектуальна глибина й різнобічність інтересів педагога. На перший план виступає неповторна своєрідність кожної особистості, самооцінка соціокультурного й інтелектуального рівня розвитку; вибір різних форм культурної, наукової, творчої активності; відкритість особистості педагога до нового розуміння й сприйняття різних ідей, думок, напрямів, течій; базується на толерантності особистості, гнучкості й широті мислення (Мармаза, 2019).

На основі вивчення й аналізу досліджень впровадження та реалізації інноваційної діяльності Г. Тимошко визначила такі параметри інноваційної діяльності вчителя: його готовність до здійснення інноваційної діяльності (параметр розкривається такими показниками: здатність до самоорганізації; здатність до самоаналізу, рефлексії; здатність відмовитися від стереотипів педагогічного мислення; прагнення до творчих досягнень; критичність мислення, здатність до оціночних суджень); інноваційна діяльність педагога, характеризується наступними показниками: варіативність педагогічної діяльності; опанування методологією творчої діяльності; володіння методами педагогічного дослідження; здатність акумулювати та використовувати досвід творчої діяльності інших педагогів; здатність до співпраці та взаємодопомоги; результативність інноваційної діяльності, розкривається такими показниками: створення авторської ідеї навчання та виховання; розробка змісту планів і програм; методик, технологій; апробація інновацій; розповсюдження освітньої інновації; виявлення інноваційної ініціативи (Тимошко, 2017).

Навчання вчителів знанням, умінням і навичкам інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи відбувається за визначеними в закладі освіти умовами та нормативно-правовим забезпеченням (відповідними

наказами та іншими розпорядними документами) з обов'язковим здійсненням зв'язку загальнодержавної нормативно-правової бази у сфері освіти, педагогічної науки, передового педагогічного досвіду з системою внутрішньошкільної методичної роботи. Відтак, інноваційну спрямованість педагогічної діяльності зумовлюють:

- соціально-економічні перетворення, які вимагають відповідного оновлення освітньої політики;
- прагнення вчителів до освоєння й застосування педагогічних новацій;
- конкуренція закладів загальної середньої освіти, яка стимулює пошук нових форм, методів організації освітнього процесу, диктує відповідні критерії діяльності вчителів (Дичківська, 2015).

Інноваційна спрямованість роботи вчителів містить і таку складову, як упровадження результатів педагогічних досліджень у практичну діяльність. Для вивчення результатів нових досліджень і поширення досвіду створюють групи підготовки вчителів, творчих керівників закладів освіти. Потреба в таких групах зумовлена тим, що автор ініціативи педагогічного нововведення не завжди впевнений у його цінності й перспективності, іноді не має змоги займатися впровадженням своїх інновацій. Однозначною є думка про те, що інноваційна діяльність учителя може бути ефективною в контексті цілісного вивчення особистості й професійної діяльності, оскільки лише в діяльності особистість розвивається, а досягнувши певного рівня професіоналізму, вона запускає механізм «само...», у результаті чого починає все активніше й результативніше спрацьовувати самопізнання, орієнтоване на неперервний саморозвиток, прагнення до творчої самореалізації, що концентрує в собі відкритість до змін, ступінь усвідомлення сутності мобільності й виявляється в аналітичному (оперативному) мисленні, вмінні адекватно оцінювати проблемну ситуацію, співвідносити її зі своїми можливостями й потребами, прогнозувати й здійснювати усвідомлений вибір (Дичківська, 2015).

Проблема розвитку інноваційної компетентності педагога є актуальною в умовах реалізації концептуальних ідей Нової української школи, підвищення якості освіти засобами освітніх інновацій.

Розкриємо зміст, структуру поняття «інноваційна компетентність педагога» з урахуванням нормативно заданого змісту та результатів наукових педагогічних досліджень, відповідні критерії та показники розвитку інноваційної компетентності педагога.

Поняття **«інноваційна компетентність педагога»** О. Мариновська визначає як інтегрована особистісно-професійна якість, динамічна за суттю; поєднання знань, умінь, навичок, цінностей, поглядів, способів мислення, особистих якостей, сформованих на основі власного суб'єктного досвіду, що визначає його здатність успішно здійснювати діяльність засобами освітніх інновацій.

Дослідниця також окреслила зміст, структуру поняття «інноваційна компетентність педагога».

Когнітивний компонент поняття включає конструкт «знання, вміння, навички» щодо розвитку практичної вмілості – розроблення / використання освітніх інновацій на практиці. На нашу думку, зміст інноваційної компетентності розкривають такі ключові поняття, як-от: «освітня інновація», «інноваційна діяльність», «інноваційний продукт» та інші, що поглиблюють їх розуміння.

Під поняттям «освітня інновація» розуміємо процес та результат цілеспрямованих змін, які передбачають розроблення / удосконалення інноваційного освітнього продукту, його використання в освітньому процесі, що підвищує результативність та ефективність роботи закладу освіти.

Інноваційний освітній продукт – це результат реалізації інноваційного освітнього проекту, експериментальної роботи закладів освіти, що виступає об'єктом інтелектуальної власності суб'єктів інноваційної діяльності.

Виходячи з розуміння продукту (інноваційного) як результату, освітніми інноваціями прийнято вважати інновації, що застосовуються у сфері освіти. Їх ефективність експериментально доведена у ході наукового педагогічного дослідження, а саме: експерименту та/або реалізації інноваційного освітнього проекту.

Інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на *розроблення й використання* у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок.

Принциповим моментом є розуміння того, що у процесі здійснення інноваційної освітньої діяльності керуємося:

логікою науки, якщо мова йде про наукове педагогічне дослідження, зокрема, експериментальну роботу;

логікою практики – педагогічне дослідження вчителя, зокрема, використання інновацій / інноваційної діяльності, бо вчитель досліджує ефективність апробації, адаптації, впровадження інновацій у практику з урахуванням конкретних педагогічних умов здійснення такої роботи.

Аксіологічний компонент поняття включає конструкт «цінності», що обумовлено розумінням цінності безперервного професійного розвитку, зокрема, у процесі здійснення інноваційної діяльності. Ключові поняття: «цінності», «ціннісні орієнтири в освіті», «цінності суспільства», «цінності особистості» та інші, що поглиблюють їх розуміння.

Акцентуємо, «метою освіти є всебічний розвиток *людини як особистості та найвищої цінності суспільства* (тут і далі – виокремлено нами. – О.М.), її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, *формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей*, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня

громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» (Закон України «Про освіту», 2017).

Акмеологічний компонент поняття включає конструкт «погляди», виявом яких слугує позиція / акмепозиція педагога як суб'єкта освітнього процесу, що характеризує його здатність до самореалізації засобами інноваційної діяльності задля досягнення успіху в роботі. Адже «компетентність» педагога – це «здатність успішно здійснювати професійну діяльність», зокрема, засобами освітніх інновацій; індивідуальна траєкторія успіху до вершин педагогічної майстерності.

Реалізація принципу академічної свободи, закріпленого у Законі України «Про освіту» (2017), у контексті здійснення інноваційної діяльності передбачає вільний морально відповідальний вибір освітньої інновації педагогом. Науково обгрунтовано академіком І. Бехом, що особистість виступає «автором вільного морально відповідального вчинку», бо має свою позицію, вміє її обгрунтувати та бере відповідальність за прийняті рішення.

Ціннісну поведінку педагога можна схарактеризувати за допомогою:

виду соціально-професійної активності: адаптивна модель поведінки вчителя, що пристосується до певних умов, та модель поведінки, яка орієнтована на його самореалізацію засобами інноваційної діяльності. Ці моделі дають відповідь на запитання «Як реалізується соціально-професійна позиція педагога-інноватора?»;

особистісно-смислових орієнтацій педагога – прагматичний, егоцентричний, групоцентричний та просоціальний смисли, що характеризують рівні розвитку / саморозвитку ціннісно-смиислової сфери особистості педагога. Вони відповідають на запитання «Заради чого здійснюється інноваційна діяльність?».

Зауважимо, що модель взаємообумовленості рівнів розвитку особистісно-смислових орієнтацій та соціально-професійної активності педагога-інноватора

розкрито нами у розділі IV, п. 4.1 «Використання освітніх інновацій як засіб самореалізації педагога у професійній діяльності».

Варто відзначити наявність системного зв'язку всіх структурних компонентів поняття, зокрема, ціннісного й акмеологічного. Своєрідним «відображенням» ціннісної культури особистості є «погляди», виявом яких слугує позиція / акмепозиція педагога, що обумовлює вибір моделі поведінки, яка є ціннісною для нього. «Я думаю...». «Я вважаю...». «На мою думку...» тощо. Особистість – це «автор вільного морально відповідального вчинку», як пише І. Бех; свідомий індивід, який має свою позицію, вміє її обґрунтувати та бере відповідальність за прийняті рішення, зокрема, щодо здійснення інноваційної діяльності.

Мислєдіяльнїсний компонент поняття включає конструкт «способи мислення». Ефективність розроблення / використання освітніх інновацій на практиці обумовлена рівнем розвитку критичного та системного мислення педагогів.

Розроблення освітніх інновацій на базі експериментального закладу освіти передбачає залучення педагогічних працівників до експериментальної апробації інновації, що потребує сформованості вмінь мислити системно – науково обґрунтовувати концептуальну ідею, розробляти її до рівня інноваційного продукту тощо; вмінь мислити критично – здійснювати рефлексивне оцінювання ефективності її реалізації, зокрема, щодо здатності вирішити систему виявлених суперечностей, перевірити експериментально ефективність гіпотези дослідження тощо.

Використання освітніх інновацій, що пройшли експериментальну перевірку і рекомендовані до застосування у масовій практиці, потребує сформованості вмінь мислити критично – здійснювати науково обґрунтований вибір інновації з урахуванням конкретних педагогічних умов, її цільового призначення тощо; вмінь мислити системно – розуміти її теоретико-методичні

засади, концепт, технологічну оболонку, що забезпечує ефективність її апробації, адаптації та впровадження у практику роботи.

Особистісний компонент зорієнтований на особисті / особистісні якості, що характеризують особистість педагога як суб'єкта інноваційної діяльності, а саме: ініціативність, самостійність, рефлексивність, відповідальність та інші, які ґрунтуються на прийнятті самоцінності людини.

Ініціативність як особистісно-професійна якість педагога характеризує усвідомлену потребу саморозвитку та самореалізації засобами інноваційної діяльності;

самостійність – забезпечує позитивне ціннісне ставлення до її здійснення, бо «людина більше цінує те, що сама зробила»;

рефлексивність – обумовлює усвідомлення власних професійних дій у процесі самоаналізу, самооцінювання результатів роботи;

відповідальність – маркер особистості педагога як суб'єкта інноваційної діяльності.

Андрагогічний компонент у структурі поняття «інноваційна компетентність» орієнтує на розуміння того, що компетентність формується / розвивається у процесі діяльності «на основі суб'єктного досвіду педагога-практика». У визначення поняття введено сутнісну ознаку андрагогічної моделі навчання дорослих, а саме: опора на досвід.

Концептуальна ідея навчання дорослих: *«Готовність до інноваційної діяльності формується у процесі здійснення такої діяльності педагогом-практиком».*

Готовність педагога до інноваційної діяльності – це результат його цілеспрямованої підготовки / самопідготовки до впровадження / використання конкретної інновації; складова його професійної / інноваційної компетентності. Готовність – смислове ядро інноваційної компетентності педагога.

Як показує практика, визначаючи рівень готовності / інноваційної компетентності педагога, доцільно конкретизувати інновацію, бо може бути

високий рівень щодо використання технології навчання як дослідження, а початковий – акме-технологій.

Критерії та показники розвитку інноваційної компетентності педагога структуровано за *технологічною логікою системно-діяльнісного підходу*: вибір інновацій (*погляди / позиція*) – обізнаність про інновації (*знання, вміння, навички*) – використання інновацій (*способи мислення / мислєдіяльність*) – результативність використання інновацій (*цінності*) – відповідальність за результати власних професійних дій (*особисті якості*) – інноваційні педагогічні практики (*суб'єктний досвід педагога*).

Методичний коментар.

По-перше, розвиток інноваційної компетентності педагога здійснюється засобами педагогічних інновацій, інформаційно-цифрових (*Професійний стандарт..., 2020*).

По-друге, ефективність використання директивних педагогічних інновацій рівня змісту освіти обумовлена рівнем розвитку предметно-методичної компетентності педагога, недирективних педагогічних інновацій процесуального рівня – інноваційної компетентності, бо вчитель має академічну свободу (*Закон України..., 2017*) щодо вибору інноваційних систем, технологій, методик навчання предмета / курсу, нових форм, методів та прийомів роботи.

По-третє, критерій обізнаність з інноваціями дає змогу обирати не тільки педагогічні технології, але й методики навчання предмета / курсу, методи навчання, виховання, розвитку та інше, а саме: *інноваційні* – розроблені та експериментально апробовані у ході педагогічного експерименту, реалізації інноваційного освітнього проєкту. Зауважимо, знання – це інформація, що особистісно привласнена педагогом у процесі мислєдіяльності, тому він обізнаний, а не просто поінформований про інновації.

По-четверте, інновації «живуть» у досвіді педагогів, але не кожен досвід є інноваційним, тому використовують поняття «кращі педагогічні практики» (генерують ідеї, розробляють їх на практиці), «інноваційні педагогічні

практики» (генерують ідеї, розробляють теоретично, експериментально апробують *чи/або* впроваджують рекомендовані до впровадження у встановленому порядку, бо поняття «інноваційна діяльність» є поліфункціональним за суттю).

По-н'яте, загальні критерії та показники розвитку інноваційної компетентності *педагога закладу загальної середньої освіти*, тому використано поняття «*використання*», що передбачає апробацію, адаптацію, впровадження інновації у конкретних педагогічних умовах за логікою практики.

На нашу думку, всі критерії мають *практичну значимість*. Для вивчення практичного досвіду педагога закладу освіти цінними є: обізнаність з інноваціями, використання інновацій у професійній роботі, результативність використання інновацій.

По-шосте, загальні критерії, показники варто *доповнити, враховуючи особливості роботи педагога в експериментальному закладі освіти, поняттям «розроблення»*, що передбачає *партнерську взаємодію практиків з науковцями* задля розроблення та експериментальної перевірки ефективності гіпотези дослідження. Така інноваційна / експериментальна робота педагогів здійснюється за логікою науки.

Вітчизняні науковці І. Бех, І. Дичківська, Ю. Завалевський, С. Кириленко, Н. Клокар, О. Локшина, О. Мариновська, Н. Ничкало, О. Овчарук, С. Сисоєва, О. Семеног та інші основними показниками готовності педагога до інноваційної діяльності вважають такі: усвідомлення потреби запровадження педагогічних інновацій; інформованість про новітні педагогічні технології; володіння практичними навичками освоєння педагогічних інновацій; зорієнтованість на створення власних творчих завдань; готовність до подолання труднощів. Вчитель, який розвиває свою інноваційну культуру — вдосконалює свою педагогічну майстерність. Він домагається того, щоб інновація, вибрана і застосована, стала цілеспрямованою реалізацією того потенціалу, який закладено в особистість учня. В результаті такої взаємодії виникає певний тип

особистості вчителя й учня. Сьогодні дитині потрібні не тільки знання, але і достатній рівень життєвої компетентності, сформованість таких особистісних якостей, які допоможуть знайти своє місце у житті, визначитися з колом своїх інтересів та уподобань, стати активним членом суспільства і щасливою, впевненою у власних силах людиною.

Отже, результати багатьох наукових досліджень свідчать про те, що процес професійного становлення особистості вчителя можна регулювати на основі застосування активних форм і методів навчання, психологічного супроводу самонавчання педагогів, розвитку творчої активності, професійних умінь, адекватної самооцінки, а також створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчував би свою успішність, інтелектуальну спроможність, – особливу форму взаємодії учасників освітнього процесу та співпраці з педагогом (Шапран, 2007).

4.2. Авторська школа в Україні – прообраз Нової української школи XXI століття

Освітні зміни, визначені Концепцією Нової української школи, пояснюють ідеологію перетворень в освіті, окреслених Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та основні напрями її реформування щодо створення нового сучасного освітнього середовища, передумов для інноваційної діяльності, впроваджених новими Державними стандартами всіх рівнів освіти. Часи змінюються, освітній процес в умовах реалізації концепції Нової української школи слід адаптувати до потреб здобувачів освіти, оскільки основним, базовим компонентом із підвищення якості освіти та розвитку компетентностей є впровадження в освітній простір компетентнісної освіти, зокрема функціонування офлайн- та онлайн-ресурсів

ціннісних орієнтирів освіти, кардинальне оновлення системи підготовки та супроводу компетентного вчителя, а розвиток інноваційних технологій стає основою масштабних освітніх реформ. Ефективність інноваційної діяльності педагогів залежить від його інноваційного потенціалу, який визначає наявність комплексу професійно особистісних здібностей: генерування ідей, навичок володіння механізмами експериментальної роботи, вмінь адекватно і мобільно реагувати на непередбачувані наслідки пошуку, наявності високого рівня внутрішньої мотивації щодо змін.

Одним із принципів реалізації національної освітньої політики є заохочення до неперервного процесу оновлення й удосконалення теорії й практики освіти, який оптимізує досягнення її мети, формування інноваційного потенціалу педагога, його інноваційної поведінки. «Освіта має набути інноваційного характеру, а її виконавці — можливості до інноваційного типу життя і життєдіяльності», наголошував В. Кремень (*Кремень, 2016*).

Кожний авторський заклад освіти — це установа зі своїми особливостями, тому підхід до впровадження інновацій та проведення дослідно-експериментальної роботи теж має бути особливим. Вивчення реального стану, внутрішніх і зовнішніх передумов дають змогу визначити доцільність і готовність педагогічного колективу до впровадження інновацій різного характеру (системно-комплексного, аспектного або локального) в практичну діяльність закладу освіти. Відтак, сприйняття педагогічним колективом новацій, як об'єктивної реальії, відбувається тоді, коли у членів колективу є чіткі орієнтири щодо здійснення інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи, своєчасна інформованість про можливі нововведення, результативність та чітка програма їх запровадження; тоді, коли є особиста мотивація кожного суб'єкту інноваційної діяльності та спільна мотивація на досягнення цілей під час спільної діяльності (роботи, навчання); тоді, коли є спільні погляди і підходи до впровадження новацій; тоді, коли є довіра вчителів, учнів, батьків до ініціаторів інноваційної діяльності.

Ефективна організація нововведень в авторському закладі освіти залежить від розвитку його інноваційного потенціалу, професійної компетентності педагогічного колективу до роботи в умовах пошуку, створенні науково-методичної та матеріально-технічної підтримки інноваційних змін. Рівень професійного розвитку є найважливішою характеристикою педагога. Швидка інтеграція свідчить про те, що найближчим часом на ринку праці найуспішнішими будуть ті фахівці, які здатні вчитися протягом усього життя, критично мислити, досягати цілей, бути «командним гравцем», спілкуватися в багатогранному людському середовищі та виявляти формування інших сучасних компетенцій.

Розбудова Нової української школи здійснюється на нових Державних стандартах початкової, базової середньої освіти і старшої школи. Заклади освіти забезпечуються новим обладнанням, підручниками, інструментами для організації цілісного освітнього процесу.

В експериментальному авторському закладі освіти, який здійснює інноваційну діяльність, апробацію та експериментальну перевірку новітніх і авторських освітніх програм, технологій, форм, методів, прийомів і видів діяльності на певному рівні (рівнях) повної загальної середньої освіти, умовами здійснення інноваційної освітньої діяльності є: дотримання законодавства України, вимог Державних стандартів освіти; наявність відповідного ресурсного забезпечення та ефективне його використання; збереження життя і здоров'я суб'єктів інноваційної освітньої діяльності; погодження учасників освітнього процесу, органів управління освітою на здійснення інноваційної освітньої діяльності. Адже інноваційна діяльність є сукупністю заходів, спрямованих на створення, впровадження, поширення та реалізацію інновацій, спрямованих на проведення педагогічних досліджень і використання їх результатів у сфері освіти, які реалізуються шляхом упровадження авторських освітніх проєктів науково-педагогічного, науково-психологічного, психолого-педагогічного спрямування.

Необхідність орієнтації педагогічної діяльності на нові досягнення науки, залучення вчителів до інноваційної діяльності зазначає С. Кириленко, - є основним напрямом модернізації освітнього процесу. У сучасних умовах діяльність фахівця все більше набуває інноваційного змісту. Суттєво скорочується значущість та звужується коло репродуктивної діяльності, зростає інноваційна активність особистості в усіх сферах діяльності. Однак варто констатувати, що ці тенденції та процеси можуть ефективно розвиватися лише в умовах становлення інноваційної системи освіти — системи, орієнтованої на нові освітні результати. Для цього вчителям необхідно оволодіти цифровими навичками, але не лише з метою знання та використання ІКТ, але й для отримання доступу до інформації. Тому просте управління цифровими інструментами та ресурсами має змінитися їх повною інтеграцією в професійній і в особистісній сферах. Розглядаючи готовність педагогів закладу загальної середньої освіти до інноваційної діяльності в межах компетентнісного підходу, визначаємо необхідність наявності таких здібностей:

- здатність до формування освітнього середовища та використання його можливостей для реалізації завдань інноваційної освітньої політики;
- готовність до застосування сучасних методик і технологій організації та реалізації освітнього процесу з використанням освітніх ресурсів;
- здатність до використання сучасних технологій діагностики та оцінки якості освітнього процесу на основі застосування засобів ІКТ;
- уміння досліджувати, проєктувати, організовувати та оцінювати реалізацію управлінського процесу з використанням інформаційно-комунікативних технологій;
- готовність до здійснення педагогічного проєктування інформаційного освітнього середовища, освітніх програм та індивідуальних освітніх траєкторій;
- здатність до проєктування форм та методів контролю якості освіти на основі застосування засобів ІКТ, а також різних видів контрольно-

вимірювальних матеріалів на основі інформаційних технологій з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду (*Кириленко, 2019*).

У Новій українській школі здійснюється технологічне забезпечення щодо створення та використання в освітньому процесі інтегрованих курсів, компетентнісних завдань, інтерактивних акцій тощо. Найсучаснішою особливістю здійснення процесу забезпечення інноваційності освіти є пошук стратегій здійснення виховної діяльності у процесі реалізації змісту компетентнісної освіти за предметами та курсами, створення нових технологій формування та розвитку ключових компетентностей, наскрізних умінь та ставлень для досягнення обов'язкових і конкретних освітніх результатів здобувачів освіти.

Виховання як складова освітнього процесу в Новій українській школі за своїм змістом, методами, формами реагує на зміни, що відбуваються за рахунок використання інноваційності для узгодження організації навчання, виховання, розвитку дітей та учнівської молоді у реалізації ключової формули Нової української школи в частині наскрізного їх виховання на цінностях. Такі зміни спонукають розробників освітньої реформи в Україні та педагогічних працівників закладів освіти реалізовувати нові підходи та створювати технології, що сприяють навчанню самостійно здобувати знання, співіснувати та жити в мінливому світі протягом усього життя. Як зазначає І. Дичківська, «суспільству майбутнього потрібні люди з актуальними знаннями, гнучкістю і критичністю мислення, творчою ініціативою, високим адаптаційним потенціалом. Не менш важливими будуть такі їх якості, як висока моральність, особистісна відповідальність, внутрішня свобода, налаштованість на максимальну самореалізацію, здатність досягати високої мети раціональним шляхом і коректними засобами» (*Дичківська, 2015*).

Концептуальні ідеї комплексного дослідження виходили з актуальності сучасного виховання відповідно до нормотворчої бази, як-от Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Національної програми

виховання дітей та учнівської молоді в Україні, а також програмно-педагогічних засад козацької педагогіки, національної ідеї в становленні громадянина-патріота України, оновленої парадигми формування соціально активної й національно свідомої особистості з урахуванням вищих здобутків культури, духовності цивілізованих народів і вітчизняних пізнавально-виховних традицій українського народу та інноваційної виховної практики закладів освіти. Для нашого дослідження важливим є те, що українська національна система виховання безперервно еволюціонує, про що свідчать результати виховного процесу, які досягаються, з одного боку, завдяки домінуванню найвищих моральних та духовних цінностей, серед яких— любов до Бога, Батьківщини і рідного народу як вагомого джерела формування духовної безпеки українців і дієвої причетності особистості до своєї нації й народу, а з іншого — за умови врахування європейського виміру в освіті, коли розвиток і виховання особистості дітей та учнівської молоді в авторському закладі освіти визначаються в загальному контексті європейської інтеграції з орієнтацією на узгодження національних і європейських цінностей.

У чинному Положенні про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти (від 12.05.2023р. №552) зміст понять розкрито з урахуванням нормативно заданого змісту Законів «Про освіту», «Про авторське право і суміжні права» та інших нормативних актів, зокрема, результатів наукових педагогічних досліджень. Нормою для суб'єктів інноваційної діяльності має бути дотримання принципу академічної доброчесності. Відповідно до Закону України «Про освіту» це передбачає «посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність » (*Закон України..., 2017*).

У чинному Положенні, як зазначає О. Мариновська, - поняття вживаються у такому значенні: «автор ініціативи — фізична та / або юридична особа, яка виступає з пропозицією та науково обґрунтованою гіпотезою, що є підставою для проведення експерименту або реалізації проєкту;

авторська освітня система — авторський комплекс експериментально перевіреного навчального, навчально-методичного та технологічного забезпечення з доведеною ефективністю підвищення якості освітнього процесу;

авторський заклад освіти — заклад освіти з високим рівнем розвитку інноваційного потенціалу як необхідної передумови і результату саморозвитку його конкурентоздатності, який відрізняється від інших закладів освіти наявністю оригінальної експериментально перевіреної авторської концепції, механізмом реалізації якої є відповідна педагогічна система, що забезпечує стабільні позитивні результати діяльності» (*Положення..., 2023*).

Уведення перелічених понять зумовлено потребою нормативного регулювання діяльності закладів освіти, що претендують на статус «Авторська школа». За результатами експерименту всеукраїнського рівня «Теоретико-методологічні засади моделювання розвитку авторських шкіл» (Наказ МОН України № 97 від 19.01.2017 р.) науково обґрунтовано поняття «авторський заклад освіти», експериментально апробовано загальну концепцію моделювання розвитку авторських шкіл та відповідну технологію її практичної реалізації. Зроблено висновок: не всі заклади освіти, що ефективно функціонують і розвиваються, є інноваційними, як і не всі інноваційні — експериментальними, у яких здійснюється інноваційний розвиток, відповідно, не всі експериментальні — авторськими, націленими на саморозвиток. Наявність авторського інноваційного освітнього продукту — результат експериментальної роботи авторського закладу освіти, що характеризуються високим рівнем новизни, теоретичної і практичної значимості (*Мариновська, 2019, С. 264–295*).

Загальна закономірність полягає в тому, що ефективність моделювання розвитку авторської школи прямо пропорційна саморозвитку інноваційного потенціалу закладу освіти та обернено пропорційна силам опору зовнішнього й внутрішнього характеру, що супроводжують зміни. Часткові закономірності стосуються реалізації власної концептуальної ідеї авторської школи: можливість реалізації авторської ідеї, з одного боку, обумовлена рівнем усвідомлення необхідності системних змін, що їх потребує суспільство і держава в нових соціокультурних умовах ринкової економіки, з іншого — обумовлює потребу безперервного саморозвитку інноваційного потенціалу суб'єктів діяльності з урахуванням рівня розвитку освіти, науки й технологій (детермінальний рівень); спроможність реалізації авторської ідеї, з одного боку, обумовлена рівнем обґрунтованості концепції авторської школи, що розкриває спосіб розуміння змін суб'єктами діяльності, з іншого — обумовлює необхідність методологічної рефлексії наукової новизни задля самовдосконалення інноваційного продукту (атрибутивний рівень); здатність реалізації авторської ідеї, з одного боку, обумовлена рівнем технологізації процесу реалізації концепції авторської школи, що розкриває шляхи здійснення змін на практиці, з іншого — обумовлює потребу збільшення інтелектуальних, матеріальних, часових та ін. витрат задля творчої самореалізації суб'єктів діяльності (продуктивний рівень).

На думку О. Мариновської, - акмеологічно орієнтована освіта задля інноваційного розвитку авторських закладів освіти. Актуальність досліджень обумовлена потребою осмислення авторських закладів освіти як феномену інноваційної діяльності у сфері освіти, вищої форми саморозвиваючої практики. *Авторська школа* — прообраз якісних перетворень в освіті від команди професіоналів, що розширюють простір освітніх можливостей. Теоретичний аспект: реалізація акмеологічного підходу авторськими закладами освіти передбачає створення умов задля самореалізації суб'єктів освітнього процесу засобами розвитку / саморозвитку їх акмепотенціалу, виявом якого є

зрілість у досягненні успіху. Прикладний аспект: дослідження спрямовані на експериментальну апробацію авторських концепцій, моделювання й упровадження кращих авторських практик інноваційного розвитку закладу освіти задля розвитку й самореалізації особистості учня / учениці як суб'єкта освітнього процесу, громадянина і патріота України.

Під час презентацій авторських моделей виховних систем закладів освіти — учасників експерименту на думку відомого вітчизняного вченого І. Бега основними передумовами створення та реалізації концепції дослідження, стали: поняття «авторський заклад освіти» як виховна система та врахування того, що ця система є своєрідною упорядкованою сукупністю компонентів виховного процесу (цілей, суб'єктів виховання, їхньої діяльності, взаємодій тощо), що дає загальний і виховний ефект; виховна система не зводиться до дидактичної, а являє собою, з одного боку, психолого-педагогічну систему, а з іншого — соціально-педагогічну; створення або відновлення будь-якої виховної системи здійснюється завдяки інноваціям, а також узгодженню підходів до використання підсистеми виховання та підсистеми виховної роботи в школах на основі впровадження обласної програми; сучасна концепція виховання, що полягає у: визнанні пріоритету особистості, її унікальності для особливостей виховання; співробітництві всіх суб'єктів педагогічного процесу у розв'язанні освітньо-виховних завдань; опорі на загальнолюдські, національні, духовні та європейські цінності; широкому культурологічному підході до вибору виховних технологій; гуманізації виховного середовища, міжособистісних стосунків у всіх компонентах і підсистемах педагогічної системи; звернення до скарбниці народної педагогічної думки і вітчизняного та європейського досвіду; засудження і безумовне усунення із педагогічної практики методів адміністрування, примусу, авторитаризму, волюнтаризму; підходи до створення нових технологій виховання: цілеспрямоване формування у тісній партнерській співпраці емоційно-збагачених виховних ситуацій особистісно-розвивального спілкування; використання співпереживання як психологічного механізму

виховання особистості; систематичний аналіз вихованцем своїх учинків і вчинків оточуючих, а також використання у вихованні інновацій, пов'язаних із визнанням пріоритету особистості, її унікальності; суб'єкт-суб'єктне співробітництво носіїв цінностей з метою розв'язання освітньо-виховних завдань (Бех, 2015).

Створення позитивної атмосфери в авторському закладі освіти сприяє позитивній мотивації до особистісного зростання, орієнтує здобувачів освіти на зріле позитивне бачення життєвої перспективи. Моделювання життєдіяльності та виховних ситуацій, під час яких проблеми стають цілями налагодження позитивної взаємодії та адекватної поведінки, прагненням допомогти, зрозуміти, повірити у власні сили в подоланні перешкод, впевненості у прекрасне вільне майбутнє України. Важливим для виховання позитивної особистості є і набутий власний позитивний досвід та позитивна атмосфера у самому закладі освіти. Використання ефективних механізмів виховання позитивної особистості та самоспрямування на позитив у будь-якій діяльності веде до обов'язкового гарного результату, окрім того сприяє особистісним перетворенням та впливає на становлення цілісної педагогічної системи закладу освіти. Варто врахувати, що переважаючими ознаками позитивної фінської педагогіки сьогодні стала необхідність створення «ситуації успіху та щастя», тому що щасливі і радісні діти краще навчаються і досягають успіхів у власному розвитку та отримують позитивні емоції від навчання та життя (Виховна..., 2015).

Виховати радісну дитину на особистих цінностях допоможе технологія виховання радісної особистості, в якій пріоритетними є моральний досвід, пробудження радості пізнання за допомогою переживання щирої радості від можливості творити добро, відчувати радість навчальної праці, допомагати іншим, здійснювати активну волонтерську діяльність, творчо пізнавати навколишній світ, використовувати радість як важливу емоцію та почуття легкості, бадьорості, впевненості у власному щасливому майбутньому.

Важливо, щоб у дітей залишались приємні враження від участі чи перемоги у різноманітних заходах, конкурсах, вони отримували почуття радості від свят і буднів, і що найголовніше, на особистих цінностях вчилися сприймати радість як важливе джерело відновлення сили і продовження життя всіх, хто рятується від війни. Опираючись на радість у вихованні — це отримати ресурс відновлення власних сил і подолання перешкод, розвивати бачення хорошого у кожному прожитому дні, розрізняти одні емоції і почуття від інших.

Застосування інновацій в освітній сфері дає змогу педагогам змінювати зміст, методи та організаційні форми навчання з метою посилення інтелектуальних можливостей учнів в інформаційному просторі, а також здійснювати гуманізацію, індивідуалізацію, інтенсифікацію процесу навчання й підвищення якості навчання. Отже, сучасний етап розвитку України характеризується кардинальними змінами в усіх галузях суспільства, держава переходить до моделі інноваційного розвитку й потребує особистісного ставлення кожного до цих перетворень, які характеризуються: модернізацією змісту й структури управлінської діяльності; генеруванням і реалізацією нових ідей та освітніх ініціатив; формування якостей лідера інноваційних перетворень у контексті завдань, поставлених перед загальною середньою освітою та вимагають від педагогів вміння визначати нову мету навчання та виховання — розвиток інноваційної особистості, здатної до життєтворчості та самореалізації у нових соціальних умовах незалежної держави.

ІННОВАЦІЙНІ ПРАКТИКИ АВТОРСЬКИХ ШКІЛ УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується пошуками нового в теорії та практиці навчання. Це пояснюється тим, що система загальної середньої освіти вже не відповідає вимогам сьогодення в умовах становлення постіндустріальної цивілізації, вона не спроможна усунути протиріччя між орієнтацією на засвоєння значного обсягу знань і стрімко зростаючим потоком нової інформації, тотальною уніфікацією та стандартизацією освітнього процесу і гуманізацією всієї системи освіти.

У соціокультурному контексті прагматичного суспільства третього тисячоліття, зважаючи на дисгармонію між духовним і матеріальним розвитком, як зазначає О. Гончарук, - особливої значущості набуває загальносвітова гуманістична тенденція, спрямована на утвердження дитиноцентризму – поваги до зростаючої особистості, підтримку її індивідуального розвитку, розуміння її неповторності. З огляду на це, заклад освіти, як основна виховна соціальна інституція, діяльність якої має відповідати суспільним очікуванням, перебуває в пошуку нової освітньої моделі змісту та структури педагогічного процесу, освітньо-виховних технологій, відносин між суб'єктами освітньої взаємодії. Особистісна орієнтація освіти, забезпечення рівних можливостей щодо її здобуття, створення інноваційних закладів освіти – пріоритетні напрями державної політики України в галузі освіти (Гончарук, 2015).

Враховуючи сучасні реалії розвитку нашої держави, процеси, що відбуваються в освітньому просторі, зміст поняття «авторська школа» поглиблюватиметься, набуватиме нових ознак і якостей, адже вітчизняна освіта, як система – явище динамічне, воно постійно зазнає змін, реагуючи на виклики воєнного часу та суспільного прогресу.

Модель авторської школи розглядається нами як прообраз якісних перетворень в освіті, що залежить від команди професіоналів, які розширюють простір освітніх можливостей, оскільки прикладний аспект дослідно-експериментальної роботи полягає в тому, щоб моделювати й упроваджувати кращі взірці авторських практик інноваційного характеру в закладі освіти задля розвитку особистості здобувача освіти як суб'єкта освітнього процесу, громадянина і патріота України.

Вітчизняні науковці І. Бех, Ю. Завалевський, С. Кириленко, О. Мариновська, Г. Назаренко визначають поняття «авторська школа» - як заклад освіти з високим рівнем розвитку інноваційного потенціалу, необхідної передумови і результату саморозвитку його конкурентоспроможності засобами експериментально перевіреної оригінальної авторської концепції педагогічної системи, технологічної за суттю, що забезпечує стабільні позитивні результати діяльності. Як зазначав В. Сухомлинський, «цей феномен – авторська школа як педагогічне явище – поширився, коли змінилася соціально-культурна й економічна ситуація, держава послабила свій тиск на школу, а педагоги отримали можливість творчо розвивати й реалізувати свої ідеї» (Сухомлинський, 1976).

Авторська школа обов'язково повинна мати автора, який є лідером у втіленні ідей, стабільні й стійкі педагогічні результати, а головне – синтез світоглядної концепції і технологічного супроводу та особистість засновника школи що, як правило, є особистістю харизматичною. На сучасному етапі відбувається модернізація освітньої системи й освітня практика починає вимагати від педагогів оновлення всього освітнього процесу, його стилю, змін у роботі вчителів та діяльності учнів.

На думку С. Кириленко, моделювання розвитку авторських шкіл в Україні реалізується шляхом системи виявлених суперечностей, змодельованих гіпотез та сформульованих завдань відповідно до об'єкта, предмета та мети дослідно-експериментальної роботи, узгоджених з гіпотетичною моделлю розуміння

сутності цього поняття, адже зараз важливо давати учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті, виховати інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримуватися прав людини.

Опікуючись особистісними цілями здобувачів освіти та їх батьків, школа нерідко вступає в суперечності із загальними, офіційними установками, намагається вчасно реагувати і на виклики часу, і на потреби особистості. Відтак, процес розвитку авторської школи як інноваційного закладу освіти здійснюється шляхом педагогічного проєктування, а механізмом реалізації авторського проєкту виступає педагогічний експеримент / інноваційний освітній проєкт.

Розвиток авторського закладу освіти здійснюється за допомогою інновацій, із розробки, пошуку, освоєння та використання нововведень. Освітні інновації - це результат творчого пошуку вчителів і вчених: нові ідеї, технології, підходи, методики навчання, а також окремі елементи освітнього процесу, які повинні нести, насамперед, процес вироблення впевненості маленької людини в собі, своїх силах, що орієнтовані на вимоги сучасності і забезпечують найвищі результати. Це спосіб реалізації змісту навчання, передбаченого авторськими навчальними програмами, що представляє авторську систему форм, методів і засобів навчання, які забезпечують найбільш ефективне досягнення поставлених цілей; це те, що характеризує освітній процес і є засобом для досягнення поставлених цілей навчання, головною з яких є підвищення якості освіти.

Інноваційні практики в освіті стають цілком буденною частиною освітнього процесу. На думку дослідниць І. Мельник, М. Семенюк, саме авторські школи визначають особливості педагогічного процесу, реалізуючи передусім поширення гуманістичних цінностей і пріоритетів особистісно зорієнтованої педагогіки; забезпечення вищого, порівняно з традиційним, рівня виховання підростаючого покоління, що ґрунтується на засадах

співробітництва й партнерства; змістове насичення обраних домінантних цінностей; створення основи для школи майбутнього; спрямованість на творчий пошук і професійне зростання (*Мельник, Семенюк, 2008*).

Виникнення та розвиток авторських шкіл тісно пов'язані з наявними в суспільстві гострими потребами вдосконалення освітньої практики, соціальної затребуваності певних ідей щодо навчання та виховання молодого покоління, головною метою з яких: бажання постійно підвищувати якість освіти на рівень світових стандартів. Досвід роботи цих закладів освіти окреслює та актуалізує сучасне бачення щодо інноваційного підходу до організації освітнього процесу, створення відповідного авторського освітнього середовища, розроблення авторських навчальних програм, навчальних і навчально-методичних посібників.

Отже, Авторська школа – це заклад освіти, діяльність якого заснована на інноваційній психолого-педагогічній концепції автора ідеї. Педагогічні колективи авторських шкіл на чолі з їх засновниками розробляють і впроваджують нові авторські освітньо-виховні моделі, новий зміст, методи, форми, засоби навчання, виховання та менеджменту; продукують й апробують нові педагогічні системи та технології; розгортають широку експериментальну діяльність; заклад освіти, як живий організм здатний до самоорганізації, саморефлексії, розвиває, підтримує цілі, тісно пов'язані з ідеалами й цінностями кожної дитини.

Вважаємо, що інноваційні практики авторських шкіл будуть у нагоді керівникам, учителям закладів освіти, методистам усіх рівнів і науковцям.

«АКАДЕМІЯ ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ»
АВТОРСЬКА ШКОЛА ГАННИ МАТВЄЄВОЇ

З досвіду роботи Миколаївського ліцею «Академія дитячої творчості»
Миколаївської міської ради Миколаївської області

ПОЛОЖЕННЯ
ПРО НАУКОВО-МЕТОДИЧНУ РАДУ

(затверджено Педагогічною радою, протокол №1 від 28.08.2015 р.)

Вступ. З огляду на специфіку педагогічної праці, яка містить широке коло фахових проблем (наукових, управлінських, методичних, психолого-педагогічних), в інноваційному авторському закладі освіти «Академія дитячої творчості» створено науково-методичну раду школи як дорадчий орган педагогічної ради для системного підвищення науково-методичного рівня вчителя, постійного ознайомлення й розробки шляхів впровадження сучасних освітніх тенденцій та інновацій, акцентуючись на досягненні якісних результатів освітньої діяльності та, головне – розвитку самоменеджменту вчителя.

Мета науково-методичної роботи – підвищення педагогічної майстерності, методичної кваліфікації педагогів з урахуванням особливостей організації освітнього процесу відповідно до Статуту школи; розгляд питань керівництва та здійснення матеріального й морального заохочення творчих груп; аналіз авторських програм освітньої роботи вчителів-предметників та класних керівників; упровадження заходів щодо розвитку творчої атмосфери в роботі педагогічного колективу; координація науково-методичної роботи вчителів, визначення кінцевих і проміжних цілей та завдань цієї роботи; пошук

вирішення довготермінових проблем, якими опікується педагогічний колектив; вироблення загальної педагогічної платформи.

Структура науково-методичної ради. До складу науково-методичної ради школи входять:

- голова науково-методичної ради – посада виборча з числа членів ради;
- секретар – особа з числа вчителів за погодженням;
- члени ради:
 - заступники директора з освітньої діяльності;
 - заступник директора з освітньої діяльності (відділення декоративно-прикладного мистецтва);
 - заступник директора з освітньої діяльності (відділення сценічних мистецтв);
 - керівники методичних об'єднань учителів;
 - психологи школи;
 - бібліотекар.

Науково-методичній раді підпорядковані:

- методичні об'єднання вчителів школи;
- учнівське наукове товариство «Академік»

. Обов'язки членів ради. Голова ради – координує основні напрями експериментальної діяльності, науково-методичну роботу закладу освіти, організовує експериментально-пошукову діяльність членів педагогічного колективу, створює умови росту та розвитку професійної майстерності вчителів, проводить індивідуальні консультації для членів ради та вчителів, сприяє вивченню, узагальненню й впровадженню сучасних освітніх тенденцій.

Члени науково-методичної ради:

- координують роботу методичних об'єднань;
- надають практичну допомогу вчителям у підготовці та проведенні практичних заходів, спрямованих на підвищення рівня навчальних досягнень учнів та розвитку їх творчих здібностей;

- постійно знайомлять учителів з інноваційними технологіями навчання, досягненнями педагогічної науки, ведуть експериментально-пошукову роботу;
- виконують функції керівництва та контролю за роботою вчителів певного фаху шляхом відвідування уроків, позакласних та позашкільних заходів;
- вивчають систему роботи та результати педагогічної діяльності кожного вчителя;
- готують матеріали до наказів, педагогічних рад, нарад при директорі;
- несуть відповідальність за атестацію вчителів (відвідують їх уроки, аналізують наслідки роботи, проводять анкетування колег, батьків для визначення рейтингу вчителя, подають необхідні документи на розгляд шкільної атестаційної комісії). Завдання науково-методичної ради.

Науково-методична рада на своїх засіданнях розглядає стан науково-методичної роботи в школі:

- подає та рекомендує педагогічній раді на затвердження плани експериментальної, науково-методичної роботи школи;
- аналізує роботу педагогічного колективу з опрацювання загальношкільної науково-методичної теми (проблеми);
- координує роботу методичних об'єднань, проводить вивчення стану, узагальнення та впровадження в практику передового педагогічного досвіду;
- бере активну участь у підготовці та проведенні презентаційних уроків, науково-практичних конференцій, педагогічних консилиумів, координує роботу учнівського наукового товариства, аналізує освітню роботу.

Режим роботи: 1. Засідання науково-методичної ради проводиться не менше двох разів на семестр.

2. Засідання методичних об'єднань проводяться не менше чотирьох разів на семестр.

3. Звіт завідувачів кафедр один раз на семестр.

4. Звіт голови ради два рази на навчальний рік. Науково-методична рада покликана сприяти більш повній реалізації мети та завдань, поставлених перед школою:

- розглядає та вивчає питання удосконалення й методичного забезпечення освітнього процесу;
- координує роботу з розробки та впровадження сучасних педагогічних технологій, авторських програм;
- організовує роботу щодо створення творчих інтегрованих програм з певних видів мистецтв, забезпечує постійне співробітництво з ЗВО, кафедрами та окремими викладачами;
- проводить роботу щодо залучення учнів до науково-дослідницької діяльності, підготовки до вступу до вищого закладу освіти;
- сприяє розробці та впровадженню інтегрованих програм індивідуального навчання дітей з особливими освітніми потребами;
- сприяє професійній орієнтації учнів;
- організовує та проводить лекції, семінари, інші практичні заняття, екскурсії до ЗВО та підприємств міста з метою забезпечення позитивної, творчої мотивації навчальної діяльності та процесу навчання мистецтвам;
- організовує заняття учнів у ЗВО як елемент освітнього процесу за спільними програмами та забезпечує роботу викладачів ЗВО у школі;
- розглядає питання щодо відповідності рівня готовності учнів до вимог школи, творчої здатності та орієнтованості особистості учня;
- визначає основні напрями системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників школи;
- координує діяльність лабораторії педагогічної майстерності школи;
- здійснює роботу з питань планування, розробки науково-методичних програм;

- установлює зв'язки з науковцями та провідними викладачами вищих закладів освіти з метою забезпечення викладання кваліфікованими фахівцями на курсах, семінарах для вчителів;
- разом з керівництвом школи розробляє вимоги до атестації вчителів відповідно до кваліфікаційної характеристики;
- бере участь в атестації педагогічних працівників;
- погоджує представлені на розгляд науково-методичної ради матеріали, приймає рішення щодо їх друку та впровадження в освітній процес.

ПОЛОЖЕННЯ ПРО ХУДОЖНЮ РАДУ

Миколаївського ліцею «Академія дитячої творчості»

Миколаївської міської ради Миколаївської області

(затверджено педагогічною радою, протокол № 8 від 28.08.2016 р.)

I. Загальні положення.

1.1 Створення художньої ради як структурного підрозділу педагогічної ради обумовлено концепцією розвитку та специфікою діяльності школи.

1.2 Художня рада створюється наказом директора по школі з визначенням її функціональних обов'язків та завдань і цілей роботи.

1.3 У своїй діяльності художня рада керується Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Статутом школи, цим Положенням.

1.4 Художня рада є дорадчим органом педагогічної ради та представляє професійні та фахові інтереси спеціалізованих дисциплін у межах закладу освіти.

2. Мета діяльності ради.

2.1. Художня рада призначена створювати умови для розвитку та підвищення творчого й художнього рівня в освітній діяльності учнів, розвитку їх здібностей, сприяти виявленню обдарувань та їх розвитку, формуванню

життєвих і предметних компетентностей з предметів спеціалізованих дисциплін.

2.2. Сприяти вдосконаленню освітнього процесу з дисциплін художньо-естетичного напрямку, мистецьких напрацювань, прийомів, методів навчання вчителів.

2.3. Створювати умови для впровадження інноваційної роботи.

3. Структура художньої ради.

3.1. До складу художньої ради входять:

- заступники директора зі спеціалізованих дисциплін;
- керівники методичних об'єднань спеціалізованих дисциплін;
- провідні спеціалісти фахових дисциплін;
- керівник творчого центру.

3.2. Голова художньої ради обирається на засіданні педагогічної ради, затверджується наказом директора по школі.

3.3. Заступники голови обираються на засіданні педагогічної ради, затверджуються наказом директора по школі.

3.4. Ведення ділової документації здійснює секретар ради, обраний на засіданні художньої ради з числа її членів.

3.5. Голова художньої ради організовує роботу згідно цього Положення.

3.6. Художній раді підпорядковуються кафедра спеціалізованих дисциплін, творчий центр, методичні об'єднання спеціалізованих дисциплін.

4. Завдання художньої ради.

4.1. Художня рада формує загальні художньо-естетичні принципи у творчій діяльності закладу освіти.

4.2. Рада визначає та затверджує пріоритетні напрями у роботі відділення спеціалізованих дисциплін та творчого центру.

4.3. Визначає професійний рівень учителів, їх можливості впроваджувати дослідно-експериментальну діяльність, реалізацію навчальних програм.

4.4. Рада впливає на формування репертуару творчих студій, майстерень, колективів тощо.

4.5. Художня рада керує роботою творчого центру, виконує відбір творчих робіт учнів для участі у виставках, конкурсах, фестивалях, затверджує ескізи творчих робіт учнів до державної підсумкової атестації.

5. Режим роботи ради.

5.1. Художня рада проводить засідання не менш як два рази на семестр (організаційно-установчі та аналітично-підсумкове).

5.2. У випадках, пов'язаних з необхідністю вирішення поточних питань, що стосуються специфіки роботи закладу, художня рада проводить засідання позапланово.

ПОЛОЖЕННЯ XXIII МІЖНАРОДНОГО ФЕСТИВАЛЮ ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ «ЗОЛОТИЙ ЛЕЛЕКА»

Ідея фестивалю: Відродження національної культури через мистецтво.

Тема фестивалю: Розкриємо свої таланти світу!

Місце проведення: Миколаївська область, Березанський район, с. Рибаківка, туристичний комплекс «Чорномор» (на березі Чорного моря). Дата проведення: 29 червня – 05 липня 2019 року:

- 29.06 – заїзд учасників;
- 29.06 – урочисте відкриття фестивалю;
- 30.06–02.07 – відбіркові тури;
- 02.07–04.07 – робота Міжнародної школи «Академія педагогічної творчості»;
- 04.07 – Гала-концерт, закриття фестивалю;
- 05.07 – від'їзд учасників.

Порядок проведення фестивалю

* Термін подання заявок для участі у фестивалі – до 28 червня 2020 року (заявка – анкета додається).

* Конкурс проводиться в трьох вікових категоріях:

- I категорія – 5–10 років;
- II категорія – 11–14 років;
- III категорія – 15–18 років.

* За підсумками відбіркових турів проводиться Гала-концерт, виставка робіт переможців-учасників фестивалю з образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва. Учасникам, які мають бажання брати участь у Концерті відкриття фестивалю, Оргкомітет пропонує підготувати концертний номер, що не входить до конкурсної програми, вказати назву в заявці, обов'язково надіслати відео або аудіозапис номеру (для перегляду режисером) та дочекатися підтвердження участі в концерті.

Нагородження учасників (за номінаціями):

Гран-прі фестивалю – нагороджуються дипломом, статуеткою «Золотий лелека», подарунками. I, II, III премії – нагороджуються дипломом і подарунками. Всі учасники фестивалю одержують дипломи.

Номінації фестивалю:

Хореографічне мистецтво (народний, класичний, естрадний, бальний танець):

- сольний виступ;
- ансамблі (від 2 учасників).

На конкурс подається заявка – 2 номери. Музичний супровід номерів – може бути фонограма або живий звук.

Критерії оцінювання:

- оригінальність;
- рівень художнього та якісного виконання;
- сценічна культура.

Музичне мистецтво.

* сольний спів: народний; академічний; естрадний;

* вокальні ансамблі.

У конкурсі «сольний спів» може бути використана фонограма (мінус), що відповідає високому професійному рівню (формат аудіо – MP-3).

Виконання музичних творів під фонограму (плюс) заборонено.

* гра на музичних інструментах;

- сольне виконання;

- ансамблі (від 2-8 учасників);

- оркестри.

Музичні твори виконуються без фонограми (живий звук). Критерії оцінювання:

- оригінальність рішення конкурсного твору;

- рівень виконання;

- культура виконання;

- сценічний образ (для вокалістів).

Художньо-творчі колективи, солісти виконують 2 музичних номери.

Тривалість виступу – до 10 хвилин.

Театральне мистецтво.

На розгляд журі представляється:

* вистава (тривалістю не більше 30 хвилин);

* читці (два різнохарактерних твори – вірш, монолог, байка, уривки з прози). Загальний виступ – тривалістю до 5 хв.

Критерії оцінювання:

- акторська майстерність,

- сценічна мова,

- режисура,

- музичне оформлення,

- костюм, грим. Літературна творчість.

На розгляд журі представляється окремо:

- * проза;
- * поезія;
- * театральні сценарії.

До участі у конкурсі запрошуються автори оригінальних творів (віршів, оповідань, нарисів, есе). На конкурс можуть подаватися різні за жанром оригінальні твори, тематика, стилістика та техніка виконання яких є довільною.

Мова конкурсу – українська, англійська. Робота має бути оформлена як єдиний документ у форматі (doc), (docx).

Назва файлу – прізвище конкурсанта (наприклад, Іванов.doc).

На першій сторінці слід зазначити прізвище, ім'я та по батькові учасника конкурсу, його вік; назву закладу освіти, де він/вона навчається, місто. Далі – назва роботи, номінація та власне твір/твори.

Учасники до 10 червня надсилають власний твір на електронну адресу фестивалю: zolotiyleleka@gmail.com

Літературні твори надаються на розгляд журі, якщо учасник сплатив вступний внесок, або внесено передоплату щодо участі у фестивалі.

Театр мод / Показ мод. На розгляд журі представляється 1-2 колекції у вигляді міні спектаклю або шоу. Тривалість конкурсної програми до 10 хвилин.

Критерії оцінювання:

- повнота і виразність розкриття колекцій;
- розкриття і яскравість художніх образів, виконавський рівень;
- сценічність (пластика, костюм, культура виконання);
- художнє оформлення.

Малюнок і живопис, графіка. На конкурс подаються дві роботи у форматі А2-А4, оформлені відповідно до демонстрації виставки. На Фестивалі виконується творча робота в умовах відкритого майданчика власним устаткуванням і інструментом, зі свого матеріалу.

За підсумками фестивалю проводиться виставка робіт учасників Фестивалю.

Критерії оцінювання:

- оригінальність;
- художність;
- композиційна досконалість роботи;
- різноманітність прийомів та засобів;
- повнота розкриття теми; • виконавча майстерність.

Декоративно-прикладне мистецтво. На конкурс подаються дві роботи одного з напрямів декоративно-прикладного мистецтва, оформлені відповідно до демонстрації виставки. На Фестивалі виконується творча робота відповідного напрямку декоративно-прикладного мистецтва в умовах відкритого майданчика власним устаткуванням і інструментом, зі свого матеріалу (для виконання керамічних виробів глина видається оргкомітетом).

За підсумками фестивалю проводиться виставка робіт учасників Фестивалю.

Критерії оцінювання:

- оригінальність;
- художність;
- композиційна досконалість роботи;
- різноманітність прийомів та засобів;
- повнота розкриття теми;
- виконавча майстерність.

Фотомистецтво. На конкурс подаються дві фотографії, оформлені відповідно до демонстрації виставки.

На Фестивалі виконується фоторобота на тему:

- портрет;
- пейзаж;
- об'єкти живої природи;
- фотоусмішка (казкове, комедійне фото);
- вільна тема.

Критерії оцінювання:

- технічний рівень фотографій;
- художній рівень фотографій (дотримання композиційної побудови, присутність емоційного настрою, виправдане використання незвичайних ракурсів, яскрава форма, внутрішній зміст фотографії (сюжет, настрій), світлове рішення, кольорове рішення);
- оригінальність задуму.

За підсумками фестивалю проводиться виставка робіт учасників фестивалю

УВАГА! Оргкомітет має право залишити конкурсну роботу, виконану на фестивалі. Інші роботи, надані на конкурс, повертаються автору.

Науково-технічна творчість. На розгляд журі пропонуються три роботи науково-технічної творчості, які виготовлені у період проведення фестивалю. Повітряні змії окремих категорій:

- плоский, геометричної форми;
- міні змії;
- повітряний змії космічної форми.

До складу команд входять до трьох учасників та керівник команди. Відповідальність за дотримання правил техніки безпеки за життя і здоров'я дітей несуть керівники команд. Кожна команда має забезпечити стабільні польоти та матеріал для виготовлення своїх зміїв. Змії мають відповідати правилам техніки безпеки. Загальна оцінка команди складається з суми балів, набраних учасниками на стендовому огляді і в польових випробуваннях при запуску повітряних зміїв. Польові випробування проходять після виготовлення зміїв та стендової оцінки. Стартовий час визначає суддя залежно від погодних умов і кількості учасників.

Критерії оцінювання: Нарахування балів під час стендової оцінки (тільки для зміїв, виготовлених власними руками, а не куплених):

- одного кольору – 1 бал;

- кольоровий – 3 бали;
- малюнок (аплікація, зображення людини, тварини, птахи) – 5 балів;
- якість і майстерність збірки з дерев'яних рейок – 3 бали;
- пластик, карбон, алюміній – 5 балів.

Під час польових випробувань учасникам нараховують додаткові бали за тривалість та якість польоту:

- самостійно здійнявся у повітря – 5 балів;
- за допомогою напарника – 3 бала;
- подолання всього коридору польоту – 5 балів;
- утримався у повітрі 3 хвилини – 3 балів.

Учасники мають право на дві спроби отримати найвищий бал при першому взльоті по коридору. Для учасників фестивалю відбудуться майстер-класи від провідних фахівців та членів журі з:

- «Декоративно-прикладного мистецтва»;
- «Виготовлення повітряних зміїв»;
- «Акторської майстерності»;
- «Хореографії»;
- «Вокалу».

ПОЛОЖЕННЯ ПРО МІЖНАРОДНУ ШКОЛУ «АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ»

1. Загальні положення

1.1. Міжнародна школа «Академія педагогічної творчості» (далі – АПТ) – це освітньо-науковий захід міжнародного рівня, що передбачає систематизацію та актуалізацію професійного досвіду задля вирішення окремої освітньої проблеми та підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

1.2. Засновником АПТ є: Миколаївська спеціалізована школа I-III ступенів мистецтв і прикладних ремесел, експериментальний заклад освіти Всеукраїнського рівня «Академія дитячої творчості».

1.3. Навчання в АПТ здійснюють висококваліфіковані фахівці: провідні науковці, педагоги, психологи у галузі теорії і методики педагогіки, психології, освітнього менеджменту України й зарубіжжя.

1.4. Робота АПТ здійснюється у вигляді тематичних сесій (за окремою темою чи проблематикою), циклів занять (літній, осінній, весняний тощо). Основна сесія – літня, що проходить у рамках Міжнародного фестивалю дитячої творчості «Золотий лелека».

1.5. Робота АПТ планується на основі індивідуального або колективного досвіду педагогічної діяльності, що є соціально значущим для оновлення системи освіти та характеризується високою ефективністю й результативністю його запровадження.

1.6. У своїй діяльності АПТ керується законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту» та іншими нормативно-правовими актами України в галузі освіти.

2. Мета, завдання та напрями діяльності «Академії педагогічної творчості».

2.1. Метою діяльності АПТ є:

- забезпечення доступу педагогів до якісної післядипломної освіти;
- актуалізація професійного досвіду педагогічних працівників закладів освіти всіх рівнів і форм власності;
- прискорення процесу трансформації перспективного педагогічного досвіду в широку педагогічну практику;
- сприяння розвитку професійних і особистісних компетентностей педагогічних працівників;
- надання методичних і практичних рекомендацій щодо безперервного професійного самовдосконалення педагогів;

- сприяння досягненню особистісній і духовній цілісності педагога.

2.2. Основними завданнями АПТ є:

- удосконалення фахової компетентності та педагогічної майстерності педагогів – слухачів АПТ;
- інформаційно-методичний і змістово-технологічний супровід проблеми, над якою працює АПТ;
- створення організаційно-методичних умов для практичного засвоєння технології досвіду та пошуку власних оригінальних підходів до вирішення проблем оновлення освіти;
- підтримка неформальної та інформальної освіти педагогічної громади;
- співпраця з громадськими, благодійними організаціями та громадськістю з метою залучення їх до спільного вирішення проблем освітньої галузі;
- реалізація сучасних технологій професійного розвитку та педагогічної майстерності педагогічних і керівних кадрів відповідно до вимог інноваційного розвитку освіти.

2.3. АПТ працює протягом навчального року за визначеним планом.

2.4. Діяльність АПТ здійснюється за всіма освітніми напрямками, серед яких найбільш актуальними є:

- шляхи створення інноваційного освітнього простору;
- використання комунікаційних проєктів у освітньому процесі;
- психолого-педагогічні та методичні аспекти роботи з обдарованими дітьми;
- формування національної свідомості особистості;
- роль соціально-психологічної служби в організації освітнього процесу;
- соціальне партнерство закладу освіти;
- форми і методи організації інклюзивної освіти

2.5. Організаційно-методичними формами діяльності Академії можуть бути:

- науково-практичні конференції, семінари-практикуми, вебінари, тренінги, творчі звіти, майстер-класи тощо;
- моделювання навчальних занять, позакласних заходів;
- обговорення та рецензування педагогічних проєктів;
- лекції;
- консультації;
- самостійна робота слухачів щодо опрацювання відповідної літератури, застосування в освітньому процесі окремих методів, прийомів, засобів, форм роботи, елементів інноваційних технологій тощо;
- конкурси.

2.6. За результатами роботи педагогів організовується видання навчально-методичних посібників, збірників, рекомендацій, статей. Проводиться видача сертифікатів про участь у роботі Міжнародної школи «Академія педагогічної творчості» кожному слухачеві (із зазначенням кількості прослуханих годин).

3. Учасники «Академії педагогічної творчості».

3.1. Учасниками АПТ педагогічної творчості є:

- викладачі АПТ;
- слухачі АПТ.

3.2. Викладачами АПТ є педагогічні та науково-педагогічні працівники закладів освіти всіх рівнів і форм власності, які організовують та проводять навчальні заняття, лекції, семінари, практикуми, тренінги, конференції, творчі й педагогічні майстерні, інші заходи відповідно до мети, завдань та напрямів діяльності АПТ. Тематика заходів має відповідати затвердженому річному плану роботи АПТ.

3.3. Слухачами АПТ є педагогічні працівники закладів освіти всіх рівнів і форм власності, які бажають ознайомитись з науково-теоретичними та практичними засадами досвіду. Слухачі мають право брати участь у всіх заходах, що проводить АПТ.

4. Управління діяльністю «Академія педагогічної творчості».

4.1. Колегіальним органом керівництва діяльністю Академії є Науково-методична рада. До складу Науково-методичної ради входять представники засновників АПТ у кількості не менш як 5 осіб.

4.2. Науково-методична рада затверджує план роботи АПТ на рік, визначає пріоритетні цілі й завдання діяльності АПТ; терміни, графіки, місце проведення сесій та занять під час сесій тощо.

4.3. Керівник Академії:

- безпосередньо організовує всю роботу АПТ і несе відповідальність за її стан і результати діяльності;
- формує план роботи АПТ на рік;
- підтримує ініціативи, інноваційний пошук педагогічних працівників – слухачів;
- узагальнює роботу АПТ у вигляді навчально-методичних посібників, збірників, рекомендацій тощо;
- сприяє розвитку педагогічної творчості серед слухачів.

5. Міжнародне співробітництво.

5.1. «Академія педагогічної творчості» проводить педагогічний обмін у рамках освітніх програм, проєктів.

5.2. АПТ встановлює відповідно до чинного законодавства прямі зв'язки з міжнародними організаціями та освітніми асоціаціями.

5.3. АПТ залучає до співпраці провідних науковців, психологів, майстрів, педагогів із зарубіжжя.

6. Фінансування діяльності «Академії педагогічної творчості».

6.1. Фінансування діяльності АПТ здійснюється за рахунок коштів засновників та інших джерел, не заборонених чинним законодавством.

6.2. Іншими джерелами фінансування діяльності АПТ є:

- кошти від надання платних послуг;
- гуманітарна допомога;

- добровільні грошові внески, матеріальні цінності підприємств, установ, організацій та окремих громадян;
- інші надходження.

АВТОРСЬКА ШКОЛА ЛІНГВІСТИКИ І ДУХОВНОСТІ ВАЛЕНТИНИ АНТОНЕНКО

З досвіду роботи Ірпінського гуманітарного ліцею «Лінгвіст» імені Заріфи
Алієвої Бучанського району Київської області

ПРОЄКТ «ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ»

Мета проєкту: забезпечення повного переходу старшої школи на профільну; раннього доступу до здобуття якісної загальноосвітньої профільної та допрофесійної підготовки учнівської молоді; виявлення та розвиток її професійних інтересів, нахилів і здібностей, освітніх потреб, зумовлених подальшими життєвими планами та зорієнтованістю на можливу майбутню професію, продовження навчання.

Завдання:

- Організувати профільну середню освіту на компетентнісній основі.
- Забезпечити функціонування старшої школи як профільної, а також надати можливості учням проходити допрофільну підготовку в основній школі; розвиток широкого спектру пізнавальних і професійних інтересів, освітніх компетенцій, що забезпечують успішність у майбутній професійній діяльності; виявлення інтересів, нахилів і здібностей учнів; формування практичного досвіду в різних сферах пізнавальної та професійної діяльності, орієнтованого на вибір профілю навчання у старшій школі; надання психолого-педагогічної допомоги у процесі набуття учнями уявлень про життєві, соціальні цінності, у тому числі пов'язаних із професійним становленням.
- Забезпечити рівний і безоплатний доступ старшокласників до профільної та початкової допрофесійної підготовки.

- Уможливити диференціацію, варіативність, багатoproфільність навчання.
- Сприяти поєднанню загальноосвітньої та професійної освіти.
- Спрямувати підлітків у виборі майбутньої професійної діяльності.
- Налагодити зв'язки спеціалізованого закладу загальної середньої освіти з закладами вищої освіти та науково-дослідними установами.

- Налагодити моніторинговий супровід ефективності профільного навчання.

- Створити сучасну матеріально-технічну базу для організації якісного профільного навчання.

Шляхи реалізації проєкту:

- Продовження роботи над удосконаленням організаційно-педагогічних та інформаційних умов реалізації профільного навчання.

- Вивчення нормативно-правової бази організації допрофільної підготовки та профільного навчання.

- Удосконалення моніторингового дослідження готовності вчителів до роботи у профільних класах.

- Осучаснення оснащення предметних кабінетів відповідно до змістового наповнення компонента Державного стандарту освіти на профільному рівні.

- Розміщення інформації з питань змісту й напрямів профілізації школи на веб-сайті закладу.

- Здійснення моніторингу щодо відстеження ефективності системи профільного навчання.

- Забезпечення координації інформаційних та ресурсних потоків між школою і закладами вищої освіти шляхом участі у:

спільних заходах і проєктах;

конференціях і семінарах;

рекламних акціях закладів вищої освіти (День відкритих дверей, зустріч із деканами та студентами факультетів, пов'язаних із вивченням іноземних мов).

- Залучення іноземних фахівців - носіїв мови для вдосконалення мовних

компетенцій учнів.

- Систематичне налагодження співпраці із спеціалізованими школами (міста, країни) з метою обміну досвідом, установлення партнерських відносин.

- Організація позакласної роботи, спрямованої на вдосконалення мовленнєвих компетенцій шляхом створення на базі старших класів:

- відеоклубу;

- дискусійного клубу;

- проведення традиційних свят мов з представниками посольств тих країн, мови яких вивчають учні школи;

- літніх мовних таборів.

- Забезпечення умов для розвитку творчих здібностей учнів, реалізації їхніх природних задатків, нахилів шляхом:

- включення до варіативної складової навчальних планів спецкурсів і факультативів;

- удосконалення навчальних програм спецкурсів і факультативів;

- залучення до проєктної діяльності (шкільного, міжрегіонального, міжнародного рівнів);

- залучення до участі у предметних конкурсах, олімпіадах тощо.

- Упровадження в освітній процес у 2018-2019 н.р. вивчення арабської мови, а в 2019-2020 н.р. - японської як другої іноземної з 5 класу.

- Поповнення бібліотечних фондів навчально-методичною, сучасною довідковою літературою відповідно до профілю навчання.

- Забезпечення психолого-педагогічного супроводу допрофільної підготовки та профільного навчання.

- Поповнення банку науково-методичних матеріалів із профільного навчання.

- Розроблення експериментальних програм із профільного навчання.

Очікувані результати:

- Запровадження системи постійної профорієнтаційної роботи з учнівською

молоддю з метою підвищення мотивації до професійного самовизначення.

- Упровадження нових моделей профільного навчання.
- Підготовка педагогів до профільного навчання, стабільне підвищення їхньої кваліфікації.
- Забезпечення повного переходу старшої школи на профільну підготовку.

За результатами реалізації проєкту «Профільне навчання» розроблено авторську модель допрофільного і профільного навчання.

ПРОЄКТ «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДЕНЬ»

(на основі навчальної програми Європейського Союзу «e-Twinning» - майданчика для спілкування та обміну досвідом, корисною інформацією і методиками навчання, потужного стимулу для вивчення іноземних мов і покращення рівня використання ІТ-технологій)

Мета: відкриття нових горизонтів як для українських учителів, так і для учнів у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного:

- побудова освітнього партнерства;
- стимулювання учнів до вивчення іноземних мов;
- розвиток навичок інформаційно-комунікаційних технологій;
- побудова якісного інтелектуального діалогу;
- здійснення міжкультурного обміну;
- розвиток професійних компетенцій учителів на міжнародному рівні.

Завдання:

- створення освітнього простору для постійного безпосереднього обміну педагогами та учнями закладу специфічним досвідом у окремо взятій сфері державного регулювання з метою впровадження норм та стандартів ЄС,

передачі «ноу-хау» та передової практики між державними органами країн - членів ЄС та їхніми партнерами - бенефіціарами; вивчення унікального національного досвіду;

- налагодження контактів педагогів закладу освіти з учителями інших країн щодо реалізації спільних проєктів зі школами України, Грузії, Республіки Молдови, Вірменії, Азербайджану, Тунісу і Лівану, які входять до «e-Twinning-R1и5», підвищення мотивації учнів та вчителів до навчання шляхом широкомасштабного використання інформаційно- комунікаційних технологій, реалізації креативного підходу у навчанні.

Шляхи реалізації проєкту:

- забезпечення систематичної планомірної участі вчителів іноземних мов закладу освіти, зокрема вчителів-ітвіннерів, у спеціальних тренінгах за підтримки Партнерського агентства (P5A), обраного Міністерством освіти і науки України з метою розширення сфери освітніх можливостей;

- координація та науково-методичний супровід щодо набуття педагогами нових компетенцій з метою формування в учнів навичок командоутворення у процесі втілення спільних проєктів з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, взявши за орієнтир гасло: «Навчатися й навчати не лише потрібно, але й цікаво!»;

- активізація високопродуктивної участі вчителів іноземних мов, зокрема вчителів-ітвіннерів, у проєктній діяльності з метою реалізації програми «e-Twinning».

Очікувані результати:

- стабільне збільшення кількості вчителів-ітвіннерів - умотивованих педагогів іноземних мов, розвиток їхньої професійної компетентності на міжнародному рівні;

- комплексна реалізація у процесі навчання іншомовного спілкування освітньої, виховної і розвивальної функцій, спрямованих на усвідомлення учнями значення іноземної мови для життя у мультилінгвальному та

полікультурному світовому просторі;

- оволодіння учнями знаннями про культуру, історію, реалії та традиції країн, з якими налагоджено контакти;
- залучення учнів до діалогу культур;
- формування у них таких ключових компетенцій, як: уміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здоровий спосіб життя (безпечне використання інтернет-ресурсів), реалізація себе в суспільстві, лідерські якості.

ПРОЄКТ «МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ»

Вступ. Особливості реалізації міжнародної діяльності у закладі освіти:

- розуміння актуальності і сутності міжнародної управлінської діяльності;
- бачення перспективи управління міжнародною діяльністю. У нас - це, як результат;
- створення на базі школи трьох центрів вивчення мов: вивчення слов'янських, романо-германських і східних мов;
- наявність міцної, високопрофесійної адміністративної команди;
- обов'язковою передумовою плідного, результативного і високоефективного управління міжнародною діяльністю закладу є досягнення високого рівня усвідомленого розуміння і сприймання значущості її батьками школи;
- запорукою успіху управління міжнародною діяльністю, спрямування її в потрібний контекст є глибоке відчуття, яким шляхом прямувати; велике прагнення обов'язково втілити в життя свій задум, можливо, не завжди реальний; природне вміння налагодження контактів та зв'язків; велика віра в свої сили і, звичайно, щире і безвідмовне сприймання того, що тобі визначила доля.

Мета: підвищувати інтерес до вивчення іноземних мов; удосконалювати мовленнєві компетенції учнів і вчителів; підвищувати кваліфікаційний рівень

викладачів іноземних мов, рівень комунікативної культури учнів і вчителів, забезпечувати мовне середовище.

Шляхи реалізації проєкту:

Проведення тематичних заходів, які сприятимуть поглибленню культурологічних знань учнів:

- предметні тижні;
- екскурсійні походи та поїздки;
- спілкування засобами Інтернету;
- творчі зустрічі;
- відвідування виставок, ярмарок, концертів;
- участь у пошуково-дослідницькій діяльності, конкурсах.

Установлення дружніх стосунків з учнями, що вивчають українську мову в гімназіях-побратимах Німеччини, Польщі, Азербайджану шляхом:

- листування;
- веб-спілкування;
- під час реалізації спільних проєктів;
- під час мандрівок.

Залучення фахівців Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка в освітній процес школи.

- Участь у заходах, що пропонують посольства в Україні, культурні центри іноземних країн: Франції, Італії, Японії, Китаю, Іспанії, Польщі, Кувейту.

- Співпраця із британськими видавництвами та видавництвом Кембриджського університету.

- Участь у міжнародних олімпіадах і конкурсах.
- Участь учителів та учнів у міжнародних програмах, які пропонують британські та американські консульства.

- Продовження співробітництва з Британською радою в Україні: участь у круглих столах, семінарах-практикумах з ініціативи волонтерів.

- Сприяння залученню англomовних фахівців в освітній процес школи шляхом співпраці з:

- Корпусом Миру;
- Інститутом Конфуція;
- організацією «Англійський клуб спілкування».

- Організація на базі школи пункту підготовки та складання Міжнародних іспитів, що пропонує Кембриджський університет.

- Встановлення дружніх стосунків і контактів з учнями Німеччини, Японії, Китаю, Азербайджану шляхом електронного спілкування.

- Удосконалення практики укладання угод про співробітництво між школою та іноземними школами-побратимами.

- Накопичення дидактичної та методичної аутентичної літератури, що пропонують німецькі видавництва «Паасі».

- Проведення веб-конференції зі школами-партнерами.

- Організація виїзного семінару за участю спеціалізованих шкіл м. Києва і Київської області.

Очікувані результати:

- Підвищення інтересу та мотивації до вивчення іноземних мов.
- Удосконалення мовленнєвих компетенцій учнів і вчителів.
- Підвищення кваліфікаційного рівня викладачів іноземних мов.
- Сприяння оснащенню кабінетів для профільного навчання старшокласників.

- Налагодження конструктивних зв'язків між школами різних країн.
- Розуміння морально-правових цінностей і надбань Європи та позиції України серед країн Європи, її подальшого шляху та вибору.

- Виховання комунікативної культури, толерантності, взаємоповаги між однолітками різних країн.

- Долучення до культурних скарбниць різних країн.

- Розширення кругозору, підвищення інтелектуального рівня учнів і

викладачів.

- Введення третьої іноземної мови у старших класах із гуманітарним профілем навчання (іноземна філологія).
- Запровадження практики участі іноземних викладачів в освітньому процесі.

За результатами проєкту розроблено авторську модель-схему управління міжнародною діяльністю

ПРОЄКТ «ШКОЛА – ТОЛЕРАНТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ»

(на основі функціонування шкільної учнівської організації «Країна Роксоланія»
та відповідно до укладеної угоди з лабораторією соціальної педагогіки
Інституту проблем виховання НАПН України)

Мета:

- Сприяти розвитку особистості дитини, формуванню її інтелектуального та морального потенціалу; формуванню особистості патріота України, гідного громадянина, який усвідомлює свою приналежність до сучасної європейської цивілізації.
- Скоординувати зусилля педагогічної та батьківської громадськості для попередження протиправних дій і вчинків серед учнівської молоді.
- Організувати профілактичну роботу на основі глибокого вивчення причин і умов, які сприяють скоєнню учнями правопорушень.
- Забезпечити організацію змістовного дозвілля й відпочинку.
- Поліпшити роботу психологічної служби, головну увагу приділити соціально-психолого-педагогічній допомозі учням та їхнім батькам, захисту прав та інтересів неповнолітніх.
- Налагодити правову пропаганду й освіту через наочну агітацію та шкільну газету.

- Сприяти розвитку інформаційно-комунікаційних і комунікативних компетентностей учасників освітнього процесу.

Шляхи реалізації проєкту:

- Розгляд і постійне вивчення стану роботи з профілактики правопорушень в учнівському середовищі.
- Вивчення стану й поширеності дитячої бездоглядності та безпритульності.
- Запровадження в освітній процес здоров'язбережувальних технологій, створення безпечних умов навчання та виховання дітей.
- Аналіз результатів педагогічного процесу з метою виявлення загальних та окремих проблем у виховній роботі.
- Взаємовідвідування уроків, виховних заходів із метою запозичення кращого досвіду реалізації проблеми з подальшим аналізом.
- Розроблення заходів щодо профілактики дитячої бездоглядності та безпритульності, правової й психологічної підтримки дітей і підлітків, які потрапили в складні соціальні умови.
- Підготовка банку розробок виховних заходів із правознавства, з проблем профілактики злочинності, наркоманії, алкоголізму серед дітей та підлітків, із питань запобігання транспортного травматизму серед дітей, пожежної безпеки.
- Моніторинг щодо виявлень проявів насилля над дітьми, бездоглядності, правопорушень серед неповнолітніх і рівня обізнаності дітей та учнівської молоді з питань негативного впливу на життя й здоров'я алкоголю, тютюну, наркотиків.
- Залучення учнів до активного громадського життя, запобігання антисоціальній поведінці; організація проведення рейдів із питань запобігання негативним проявам у молодіжному середовищі.
- Формування культури спілкування, безпечного, толерантного середовища та інформаційної культури учасників освітнього процесу.
- Активізація діяльності педагогічного колективу з органами учнівського та

батьківського самоврядування з формування у дітей і молоді духовності, моральної культури, толерантності, уміння жити в громадянському суспільстві.

- Забезпечення розвитку гурткової роботи, організованого дозвілля шляхом максимального залучення педагогів і батьківської громадськості; сприяння участі кожного педагогічного працівника у виховній, гуртковій і позанавчальній роботі.

- Створення умов для реалізації програми «Рівний - рівному».

- Проведення семінарів-тренінгів за участю адміністрації, практичних психологів, соціальних педагогів і класних керівників із питань профілактики насильства, жорстокості та впливу сучасних телекомунікаційних технологій на психіку дітей, організації дієвої антитютюнової, антиалкогольної та антинаркотичної пропаганди, тактики поведінки з учнями, які підозрюються у вживанні алкогольних, наркотичних та психотропних речовин.

- Продовження впровадження в практику роботи школи комплексної програми щодо формування в учнів навичок здорового способу життя.

- Продовження зустрічі дітей і підлітків із представниками міліції, інспекторами служби у справах неповнолітніх.

- Проведення виховних заходів на правову тематику, круглих столів, конференцій.

- Виявлення під час медичного огляду дітей і підлітків, схильних до вживання алкоголю та наркотичних речовин.

- Оформлення в бібліотеці виставки літератури про шкідливість наркотичних засобів, психотропних речовин та алкоголю.

- Сприяння розвитку особистості дитини, формування її інтелектуального і творчого потенціалу, формування патріота України.

- Продовження роботи над підвищенням психологічної і професійної компетентностей, опанування інноваційними методами й технологіями надання психологічних послуг.

- Продовження співпраці із громадськістю.

- Формування інформаційної та комунікаційної культури учасників освітнього процесу.

- Організація та проведення виховних заходів, спрямованих на розвиток комунікації, навичок роботи в групі, самопрезентації, ораторського мистецтва учнів.

- Аналіз результатів роботи над проєктом.

Очікувані результати:

- Створення системи виховної та профілактичної роботи в школі.
- Усвідомлення дітьми негативного впливу на організм шкідливих речовин.
- Організація змістовного дозвілля та відпочинку учнів.
- Допомога учням і їхнім батькам у захисті своїх прав та інтересів.
- Розвиток у дітей уміння знаходити вихід із кризових ситуацій і захищати себе від усіх видів насильства.

- Профілактика правопорушень і злочинності серед молоді.
- Набуття досвіду інформаційно-комунікаційних і комунікативних компетенцій учасників освітнього процесу.

- Створення безпечного толерантного середовища.
- Виховання соціально активної та комунікативної особистості з високим рівнем духовності й моралі.

ПРОЄКТ «БЕЗПЕЧНИЙ ПРОСТІР»

(забезпечення психологічного комфорту учасників освітнього середовища)

*Реформувати світ означає
реформувати виховання!
Я. Корчак*

Мета :

- сприяти розвитку особистості дитини, формуванню її інтелектуального та морального потенціалу; формуванню особистості патріота України, гідного громадянина, який усвідомлює свою приналежність до сучасної європейської

цивілізації;

- скоординувати зусилля педагогічної, батьківської громадськості для попередження протиправних дій та вчинків серед учнівської молоді;
- організувати профілактичну роботу на основі глибокого вивчення причин і умов, які сприяють скоєнню учнями правопорушень;
- забезпечити організацію змістовного дозвілля й відпочинку;
- поліпшити роботу психологічної служби, головну увагу приділити соціально-психолого-педагогічній допомозі учням, вихованцям та їхнім батькам, захисту прав та інтересів неповнолітніх;
- налагодити правову пропаганду й освіту за допомогою наочної агітації та шкільної газети, шкільного сайту;
- залучити учнів-медіаторів шкільної служби порозуміння до вирішення конфліктних ситуацій мирним шляхом для формування безпечної атмосфери в закладі освіти;
- сприяти розвитку інформаційно-комунікаційних та комунікативних компетентностей учасників освітнього процесу.

Шляхи реалізації проєкту:

- Розгляд і постійне вивчення стану роботи з профілактики правопорушень в учнівському середовищі.
- Запровадження в освітній процес здоров'язберезувальних технологій, створення безпечних умов навчання та виховання у роботі закладу.
- Аналіз результатів педагогічного процесу з метою виявлення загальних та окремих проблем у виховній роботі.
- Взаємовідвідування уроків, виховних заходів із метою запозичення кращого досвіду реалізації проблеми з подальшим аналізом.
- Розроблення заходів щодо профілактики дитячої бездоглядності та безпритульності, правової й психологічної підтримки дітей і підлітків, які потрапили в складні соціальні умови.
- Підготовка банку розробок виховних заходів із правознавства, з проблем

профілактики девіантної поведінки, із питань запобігання транспортного травматизму серед дітей, пожежної безпеки.

- Моніторинги щодо виявлення проявів булінгу та насилля над дітьми.
- Залучення учнів до активного громадського життя, запобігання антисоціальній поведінці.
- Формування культури спілкування, безпечного, толерантного середовища та інформаційної культури учасників освітнього процесу.
- Залучення учнів-медіаторів шкільної служби порозуміння для формування безпечної атмосфери в закладі освіти, використовуючи в роботі відновні практики - медіацію, коло прийняття рішень.
- Забезпечення розвитку гурткової роботи, організованого дозвілля шляхом максимального залучення педагогів і батьківської громадськості; сприяння участі кожного педагогічного працівника у виховній, гуртковій і позанавчальній роботі.
- Створення умов для реалізації заходів щодо профілактики булінгу в учнівському середовищі.
- Проведення семінарів-тренінгів за участю адміністрації, практичного психолога, соціального педагога і класних керівників із питань профілактики булінгу.
- Забезпечення зустрічі дітей і підлітків з представниками поліції для профілактики негативних проявів в учнівському середовищі.
- Сприяння розвитку особистості дитини, формування її інтелектуального і творчого потенціалу.
- Продовження роботи над підвищенням психологічних і професійних компетентностей, опанування інноваційними методами й технологіями надання психологічних послуг.
- Продовження співпраці з громадськістю, службою у справах дітей та сім'ї, лабораторією соціальної педагогіки Інституту проблем виховання НАПН України.

- Формування інформаційно-комунікаційної та комунікативної культури учасників освітнього процесу.

- Організація та проведення виховних заходів, спрямованих на розвиток комунікації, навичок роботи в групі, самопрезентації, ораторського мистецтва учнів.

- Аналіз результатів роботи над проектом.

Очікувані результати:

- Створення ефективної системи виховної і профілактичної роботи в школі.

- Профілактика правопорушень і злочинності.

- Профілактика булінгу.

- Усвідомлення дітьми негативного впливу на організм шкідливих речовин.

- Розвиток у дітей умінь знаходити вихід із кризових ситуацій і захищати себе.

АВТОРСЬКА МОДЕЛЬ СВІТЛАНИ МЕЛЬНИК

«ШКОЛА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СТАНОВЛЕННЯ»

З досвіду роботи Одеського ліцею № 7

Одеської міської ради Одеської області

У матеріалах представлені основні розділи концепції авторської школи. Розроблена модель закладу освіти є підсумком роботи педагогічного колективу протягом тридцяти років.

Пріоритетними напрямками діяльності ліцею № 7 є розвиток творчого потенціалу учнів і вчителів, їх інтелектуального зростання, утвердження громадянського становлення. Від початку існування ліцею № 7 міста Одеси педагогічним кредо вчительського колективу було і залишається гасло: «здорова дитина, здорова родина, здорова нація!». У перші роки становлення незалежної країни освітяни розпочали пошук власного шляху розвитку національної освіти. Саме збереження здоров'я дитини - громадянина нової України, у всіх сенсах цього поняття : духовного, соціального, інтелектуального, психічного, фізичного, було є і буде вимогою часу. Наступний крок – робота з батьками, взаємодія їх з педагогами заради розуміння змін, обумовлених потребою підвищення доступності та конкурентоспроможності освіти. Саме консолідація суспільства дозволила вирішувати більш глобальні питання на державному рівні на користь дітей.

Розбудова авторської експериментальної школи розпочалася в 1994 році в ході проведення українсько-канадського проєкту «Партнери в охороні здоров'я» (автор С. В. Мельник, директор школи), який успішно був завершений у 1998 році.

З 1999 року ліцей № 7 отримав статус експериментального навчального закладу всеукраїнського рівня і продовжив інноваційну діяльність щодо формування позитивної мотивації молоді на здоровий спосіб життя шляхом

реалізації експерименту всеукраїнського рівня «Розробка моделі Школи сприяння здоров'ю в умовах навчально-виховного комплексу» (наказ МОН України від 07.02.2002. № 79).

З часом заклад освіти став експериментальним майданчиком з упровадження та розвитку педагогічних новацій, які ефективно використовуються в школах міста, області, України.

З 2007 по 2012 рр. педагогічним колективом проводилась робота з реалізації експериментальної програми В.Киричука «Психолого-педагогічне проектування розвитку особистості дитини» (наказ МОН України від 06.07.2007 р. № 580).

Педагогічний колектив ліцею ставав переможцем Всеукраїнських конкурсів-захистів сучасних моделей закладів освіти «Школа сприяння здоров'ю» (2003 р., 2006 р.) та «Школа майбутнього» (2010 р.).

З метою розробки та експериментальної перевірки ефективності дії системи громадянсько-патріотичного виховання було продовжено дослідно-експериментальну роботу за темою «Громадянсько-патріотичне виховання суб'єктів громадянського суспільства України в умовах навчально-виховного комплексу» (наказ МОН України від 30.07.2015 р. № 828). Науковим керівником експерименту став І.Д.Бех, доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України.

Ефективна реалізація людських ресурсів, перебудова взаємовідносин в освітньому середовищі, виховання громадянина-патріота своєї країни стала основою авторської моделі закладу освіти «Школа інтелектуального розвитку та громадянського становлення».

КОНЦЕПЦІЯ АВТОРСЬКОЇ ШКОЛИ С. В. МЕЛЬНИК

«ШКОЛА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СТАНОВЛЕННЯ»

І. Актуальність. Стан проблеми. У глобалізованому світі третього тисячоліття шанс на успіх перед Україною відкриває ефективна реалізація її людського потенціалу. В європейському світогляді інтелект, освіта, професійний досвід, соціальна мобільність, беззаперечно, визнаються головною складовою національного багатства та основним ресурсом соціально-економічного розвитку. Актуальність цієї проблематики визначається потребами сучасного етапу розвитку українського суспільства, зокрема необхідністю розгляду важливої педагогічної проблеми – формування людини-громадянина, насамперед, як члена громадянського суспільства, спираючись на історичне коріння та соціальні і педагогічні традиції.

Патріотизм сьогодні є нагальною потребою держави, оскільки високий рівень патріотизму населення здатний забезпечити соціально-політичну стабільність та гідне місце країни в цивілізованому світі. Політична, соціальна ситуація в Україні виявила недостатній рівень розвитку громадянської культури та відсутність системного підходу щодо впровадження громадянсько-патріотичного виховання у практику.

Аналізуючи попередні здобутки і визначаючи стратегію розвитку закладу освіти, орієнтувалися на те, що найкращий освітній результат забезпечує цілісність освітнього процесу в єдності навчання, виховання і розвитку особистості. Йдеться, насамперед, про розвиток її природних здібностей і нахилів, особистих уподобань, здатності до навчання впродовж життя, самореалізації та морального вдосконалення. У розбудові збагачувального індивідуалізованого освітнього середовища зважали на узгодження розумового розвитку особистості з її духовним становленням. Важко не погодитися з ідеями І. Д. Бека про те, що «розумовий розвиток, якщо і не є вирішальним, тобто не завжди пересилює інші впливи, то, у всякому разі, не може не володіти

морально-вдосконалювальною силою. Хоча всі морально-духовні утворення особистості є емоційними за своєю природою та утворюють внутрішній світ почуттів, все ж у них завжди наявна і пізнавальна складова. Адже йдеться про свідоме привласнення особистістю певних морально-духовних цінностей, а не про спосіб навіювання чи елементарного наслідування, за якого формується нижчий рівень людської моральності» (Бех, 2017). Саме ці положення утвердили ідею авторської моделі закладу освіти С. В. Мельник, вибудованої впродовж майже трьох десятиліть, як «Школи інтелектуального розвитку та громадянського становлення».

З метою реалізації авторської педагогічної концепції колектив гімназії взяв участь у новому проєкті – всеукраїнському експерименті «Теоретико-методологічні засади моделювання розвитку авторських шкіл» на базі закладів загальної середньої освіти України на 2017-2021 роки (наказ МОН України від 19.01.17, № 79). Під час обґрунтування її особливостей зважали на те, що всеукраїнський експеримент охоплює інноваційну діяльність, пов'язану з оновленням освітнього процесу, впровадженням новацій у традиційну систему, яка передбачає найвищий ступінь педагогічної творчості. При цьому важливо, що суб'єктами інноваційного процесу були педагоги, учні й їхні батьки. Тобто, авторську педагогічну концепцію підтримав колектив односторонців. Це підтвердило важливість прагнення до змін, утвердження педагогіки новаторства (*Концепція НУШ, 2016*).

Педагогічна модель Школи інтелектуального розвитку та громадянського становлення орієнтує на розвиток особистості, яка усвідомлює свою приналежність до українського народу, європейської цивілізації, здатна конкурувати в сучасних соціокультурних реаліях, підготовлена до життя у світі, що швидко змінюється. Місія авторської школи стала консолідація суб'єктів освітнього процесу на засадах громадянськості й патріотизму, адже авторська школа відкрита для обміну власним досвідом і активно продовжує шукати нові форми та методи навчання і виховання нового покоління ліцеїстів.

II. Мета та завдання авторської школи.

Основна мета: *консолідація* всіх учасників освітнього процесу на засадах українського загальнонаціонального патріотизму сприяла:

- формуванню свідомого громадянина, тобто людини, якій притаманні особистісні якості й риси характеру, світогляд і спосіб мислення, почуття, вчинки та поведінка, спрямовані на становлення й саморозвиток як активного, самостійного й відповідального суб'єкта громадянського суспільства в державі Україна;
- формуванню компетентності особистості, яка забезпечить її активну громадянську позицію у суспільстві, здатну відповідально реалізовувати свої права та обов'язки, налагоджувати соціальне партнерство у процесі розв'язання суспільних проблем, активізувати громадянську позицію, високі моральні якості та духовні запиту, готову виступити на захист територіальної цілісності та незалежності України.

Основні завдання полягали у:

- формуванні політичної та правової культури засобами громадянської освіти і виховання;
- формуванні навичок взаємодії у суспільстві, толерантного ставлення до оточуючих
- вихованні мотивації дитини на здоровий спосіб життя, екологічної свідомості;
- формуванні позитивного образу України, розвитку критичного мислення, що забезпечує здатність усвідомлювати та відстоювати особисту позицію в тих чи інших питаннях суспільно-політичного життя держави й громадянського суспільства, вміння знаходити нові ідеї та критично аналізувати проблеми;
- підвищенні престижу військової служби, військовій професійній орієнтації молоді, формуванні й розвитку мотивації, спрямованої на підготовку до захисту Української держави і служби у Збройних Силах України;

- формуванні суспільної активності і професійної компетентності особистості на основі соціальних умінь: готовності до участі у процесах державотворення, здатності до співжиття та співпраці у громадянському суспільстві, готовності взяти на себе відповідальність за вирішення проблем життя місцевої громади й держави загалом;
- забезпеченні сприятливих умов для самореалізації особистості відповідно до її інтересів та можливостей;
- сприянні здобуття молоддю соціального досвіду, успадкування духовних та культурних надбань українського народу; формування духовних цінностей українського патріота: почуття патріотизму, національної свідомості, любові до українського народу, його історії, Української Держави, рідної землі, родини; відновлення і вшанування національної пам'яті;
- формуванні мовної культури, оволодінні та вживанні української мови як духовного коду нації; піднятті престижу української мови в дитячому і молодіжному середовищі, забезпеченні україномовного освітнього простору;
- забезпеченні духовної єдності поколінь, вихованні поваги до батьків, літніх людей, турботі про молодших та людей з особливими потребами;
- вихованні дисциплінованості, сумлінності та чесності, поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки – Герба, Прапора, Гімну України та історичних святинь;
- створенні необхідних умов щодо виявлення потенційних лідерів серед ліцеїстів, організаторів та ефективного розвитку учнівського самоврядування.

III. Теоретико-методологічний компонент моделі. Методологічною основою Концепції стало філософське вчення про фундаментальні закони розвитку людини та суспільства, з урахуванням законів розвитку суспільства, внутрішніх відносин у суспільстві. Концепцією було передбачено здійснення в закладі освіти системного підходу, що включає комплекс умов, сукупність дій, спрямованих на поетапне моделювання й ефективне функціонування процесу розвитку громадянської компетентності особистості.

Методологічні принципи	Психолого-педагогічні підходи
• гуманізація та демократизація; • природовідповідність і свободовідповідність; • системність; • диференціація; • міждисциплінарна інтеграція; • наступність і безперервність; • культуровідповідність; • інтеркультурність.	• особистісно зорієнтований; • діяльнісний; • компетентнісний; • аксіологічний; • синергетичний; • історичний.

Базовими *принципами* виховання ліцеїстів є ті, що ґрунтуються на методологічних засадах розвитку громадянського суспільства, зокрема: демократичності; зв'язку з практикою та зорієнтованості на позитивно суспільні дії; безперервності і наступності; культуровідповідності; полікультурності; плюралізму; національної спрямованості виховання; життєвої творчої самодіяльності; толерантності.

У цій концепції терміни вживаються у таких значеннях:

Авторська школа – це заклад освіти з високим рівнем розвитку інноваційного потенціалу, як необхідної передумови і результату саморозвитку, його конкурентоспроможності засобами експериментально перевіреної оригінальної авторської концепції педагогічної системи, технологізованої за суттю, що забезпечує стабільні позитивні результати діяльності (*Завалевський, Мариновська, 20...*).

Громадянин – людина, яка ідентифікує себе з певною країною, у якій вона наділена відповідним юридичним статусом, що є підставою для користування певними правами та дотримання обов'язків.

Громадянськість – духовно-моральна цінність, світоглядно-психологічна характеристика людини, зумовлена її державною самоідентифікацією,

усвідомленням належності до конкретної країни, згідно з Концепцією громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, затвердженою НАПН України (*Концепція громадянського виховання*).

Громадянська компетентність – здатність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки демократичного суспільства.

Громадянська культура – ставлення індивідів до інституцій держави та настанов влади, їхньої законослухняності та критичної вимогливості. Громадянська культура, на відміну від культури політичної, належить до царини взаємодії населення з одного боку, та влади – з іншого. Вона характеризується сприйняттям влади не як предмету боротьби й завоювання, а як об'єкта впливу з приводу захисту інтересів і прав громадян.

Громадянська культура виражається у ставленні населення до існуючого порядку, у знанні і визнанні ним суспільних норм, готовності їх дотримуватися. До змісту громадянської культури належать знання людей про їхні права й обов'язки, про влаштування держави, про політичні системи, процедури політичного, зокрема виборчого процесу.

Громадянська освіта – система освітніх заходів, спрямована на формування громадянської як інтегрованої якості особистості, яка усвідомлює свої права та обов'язки щодо суспільства і держави; інтегрована галузь гуманітарних знань, завдання якої – підготувати молодих громадян до життя в умовах демократії.

Громадянська позиція – система ціннісних і соціальних орієнтацій та настанов, які характеризують людину як громадянина країни та суспільства. Громадянське суспільство – система самостійних і незалежних від держави суспільних інститутів та встановлюваних ними неpolітичних відносин, які покликані забезпечити умови для самореалізації окремих індивідів та їхніх добровільних об'єднань (*Концепція громадянського виховання*).

Система критеріїв ефективності авторської моделі школи:

духовно-ціннісний, який визначає спрямованість громадянсько-патріотичного виховання на формування системи цінностей патріота України, досягнення духовно-культурної «єдності у різноманітті» дітей і молоді України;

реалізаційно-цільовий, який визначає готовність суб'єктів громадянсько-патріотичного виховання правильно та творчо вирішувати завдання, знаходити конкретні шляхи підвищення ефективності цієї діяльності для досягнення бажаного результату, який збігається з його метою, відповідає основним інтересам і прагненням дітей і молоді, які мають соціально-значиму громадянську спрямованість;

практично-результативний, визначає ефективність роботи з громадянсько-патріотичного виховання, забезпечення реального впливу суб'єктів на свідомість особистості, у результаті чого в діяльності й поведінці відбуваються конкретні позитивні зміни, які характеризуються зростом самореалізації на благо Батьківщини в будь-якій сфері суспільного або державного життя;

когнітивний (пізнавальний), визначає рівень розвитку громадянсько-патріотично-орієнтованих знань, уявлень, які є основою розуміння патріотизму і цілісного самовизначення особистості та групи як суб'єкта соціально значимої діяльності, здійсненої на благо держави;

мотиваційний, характеризує рівень патріотичної спрямованості особистості або групи, їх орієнтації, мети, установки, які визначаються духовно-моральними і соціально-значимими потребами та інтересами, прагненнями, іншими компонентами, які формують цілеспрямованість суб'єкта як громадянина-патріота Батьківщини;

дієво-вчинковий, визначає готовність особистості, групи до повноцінної самореалізації громадянина-патріота в одній чи декількох сферах соціально значимої діяльності, конкретні результати, досягнення в процесі її здійснення, основні якості, які проявляються на вчинковому рівні;

світоглядно-ціннісний характеризує ступінь сформованості системи поглядів, переконань, принципів, оснований на свідомості важливих проблем, цінностей, пріоритетів, інтересів суспільства і держави, які дозволяють визначити роль, місце і значення особистості, групи в розвитку патріотизму, посилення його позитивного впливу на всі сторони життя і діяльності.

Суб'єктами спільної діяльності з реалізації концептуальних засад авторської школи є:

Учень – головний суб'єкт освітнього процесу.

Учителі, батьки – рівноправні партнери освітнього процесу, члени малих і великих команд, об'єднань, колективів і організацій.

Учителі, науковці – організатори освітнього процесу, «коучі», від компетентності яких залежить якість освіти.

Менеджери закладу освіти – організатори необхідних умов для налагодження освітнього процесу, експерти, методисти і технологи.

Важлива роль у формуванні громадянськості відводиться сімейному вихованню. Саме в сім'ї формуються базові цінності світогляду молодого громадянина демократичної держави, почуття відповідальності за долю своєї Батьківщини, бажання постійного саморозвитку.

Діяльність органів *місцевого самоврядування* і *виконавчої влади, засобів масової інформації, громадських організацій* певним чином також спрямована на громадянсько-патріотичне виховання: формування громадянської компетентності дітей і молоді, яка забезпечує її активну громадянську позицію у суспільстві, здатність відповідально реалізовувати свої права та обов'язки, налагоджувати соціальне партнерство у процесі розв'язання суспільних проблем. Ідея забезпечення інтеграції виховних впливів, що здійснюються суспільними інституціями: сім'єю, закладом освіти, державою, суспільством, – покладена в основу концептуальних підходів громадянсько-патріотичного виховання дітей і молоді як відкритої соціально-педагогічної системи.

Аналіз теоретичних напрацювань і практики громадянської освіти та виховання дає підстави для висновку, що підхід до інтелектуального розвитку та виховання громадянськості учнівської молоді засобами формування громадянських компетентностей є сучасною моделлю навчання та виховання. Основними принципами реалізації цього підходу є створення належних умов для розвитку в учнів здатностей мислення і діяльності, які забезпечують ефективну соціалізацію в громадянському суспільстві; дотримання принципу свободи, прав людини; використання розвивальних освітніх технологій та **відповідних форм виховання**, а саме:

культурологічні знання, ядром яких у системі освіти особистості як суб'єкта громадянського суспільства є культура міжнаціональних (міждержавних), міжетнічних та міжособистісних відносин;

аксеологічні знання про громадянські, демократичні, загальнолюдські, національні цінності;

політичні знання щодо демократичних принципів функціонування політичної системи й державної влади та їх особливості в Україні;

правові знання щодо права та його ролі в суспільстві; Конституції як Основного закону; знання прав і свобод людини, обов'язків і відповідальності громадянина, механізмів їх реалізації та захисту; національних та міжнародних нормативних актів;

економічні знання щодо сутності ринкових відносин та права власності як елемента демократії; основних економічних принципів; фінансової системи, системи соціального забезпечення та соціального захисту;

екологічні знання щодо соціально-економічних та гуманітарних аспектів екологічної проблеми, проблеми сталого розвитку та екологічної безпеки;

соціально-психологічні знання щодо мотивації соціальної поведінки особистості; психологічних особливостей інформаційного впливу на свідомість особистості; способів розв'язання конфліктних ситуацій, ефективних форм комунікації.

Важливою складовою для здійснення становлення громадянськості є міжпредметні зв'язки в процесі навчання, коли закладається фундамент глибоких знань учнів, формується їх світогляд, національна свідомість. **Технологія громадянсько-патріотичного виховання** учнів дає можливість формувати у майбутніх громадян патріотичне мислення, патріотичну свідомість, розвивати інтелект особистості для активної участі в навчально-пізнавальній діяльності, виробляти активну громадянську позицію, реалізовувати її в практичній діяльності.

Використовуючи знання основ технології інтелектуального розвитку та формування патріотизму, вчитель у практичній діяльності має реалізувати такі завдання:

- розкриття для кожної особистості поняття патріотизму, любові до свого народу, до рідної Батьківщини;
- формування патріотичних переконань в учнів, обґрунтування необхідності їх постійного удосконалення в реальних умовах навчально-пізнавальної діяльності;
- використання реальних соціально-педагогічних умов у процесі реалізації технології громадянсько-патріотичного виховання особистості;
- застосування нових наукових досягнень у практиці виховання особистості, активізація шляхів підвищення ефективності громадянсько-патріотичного виховання учнів у сучасній школі.

Діяльність авторського закладу освіти вимагає від учителя розробки нових моделей виховання та навчання, використання сучасних навчально-методичних матеріалів для проведення занять та практичного засвоєння; інноваційних передових методик з громадянсько-патріотичного виховання; збір, узагальнення та системний аналіз міжнародних і вітчизняних технологій, форм і методів роботи з учнівською молоддю (Проц, 2015).

Показниками результативності діяльності авторської школи є:

- плановий і системний характер інтелектуального розвитку та громадянсько-патріотичного виховання;
- відсоток дітей, молоді, батьків, учителів, які беруть участь у заходах з громадянсько-патріотичного виховання;
- представництво різноманітних інститутів розвитку інтелекту, які беруть участь у заходах із громадянсько-патріотичного виховання;
- кількість суб'єктів (виконавців), які беруть участь у підготовці і проведенні основних заходів із громадянсько-патріотичного виховання;
- диференційований підхід у формуванні й розвитку інтелекту та патріотизму;
- оптимізація змісту, форм, методів і засобів діяльності;
- взаємозв'язок заходів за тематикою громадянсько-патріотичного виховання з іншими напрямками виховання;
- відсоток заходів системного, комплексного, довготривалого, інноваційного характеру;
- оцінка незалежними експертами результатів роботи щодо реалізації означеної моделі;
- ставлення учасників заходу з патріотичного виховання до результатів їх проведення.

IV. Технологічний компонент.

Формування авторської моделі «Школи громадянського становлення» може бути ефективним лише за умов створення широкого культурного контексту, причетності всього суспільства до справи утвердження демократії, надання вихованцям прикладів ефективної громадянської дії, справжнього патріотизму, тому до справи виховання доцільно залучати широкі кола громадськості: владні структури, громадські організації, родини, засоби масової інформації та інших.

Загальними напрямками реалізації авторської моделі закладу освіти є:

- визначити громадянсько-патріотичне виховання головною метою в освітньому процесі;
- провести широке обговорення щодо важливості громадянсько-патріотичного виховання у суспільстві: круглі столи, конференції, флешмоби, форуми для педагогічної та батьківської громадськості; залучення громадських недержавних організацій та засобів масової інформації;
- активізація політики підтримки національної культури та державної української мови і мов національних меншин у закладі при реалізації інноваційно-освітніх, культурних, інформаційних програм;
- активна співпраця з органами державної влади, місцевого самоврядування та громадських організацій;
- розширення інформаційного забезпечення громадянсько-патріотичного виховання дітей і молоді;
- впровадження сучасних та різноманітних форм громадянсько-патріотичного виховання учнів;
- формування позитивного ставлення молоді до військової служби;
- спираючись на ініціативи учасників освітнього процесу, розширити використання державних символів у громадянсько-патріотичному вихованні;
- використовуючи ресурсні можливості закладу розширити культурну та політичну консолідацію української нації в якості модерної європейської спільноти;
- забезпечити підготовку вчителів шляхом удосконалення системи методичної роботи та різноманітних форм самоосвіти. Людина, якою б могутньою та владною вона не була, підлаштовується під «ареал свого співіснування».

Тому саме школа разом з батьками формує сприйняття всесвіту, саме від них залежить майбутнє країни. Усі заходи, які проводять учителі, ґрунтуються на знаннях, здобутих у процесі вивчення основ наук, є логічним продовженням

навчальної діяльності, враховують вікові та індивідуальні особливості ліцеїстів, їхні інтереси та бажання.

По-перше, ліцей № 7 – це *школа-лабораторія*, методичний центр практичної педагогіки та психології. Саме тут учитель реалізує свій професійний потенціал. Щоб бути сучасними, конкурентоспроможними, педагоги гімназії постійно займаються самоосвітою. Ні районні, ні міські, ні обласні методичні центри вже не можуть задовольнити потребу сучасного вчителя в самоосвіті, оскільки він сам прокладає свій шлях у майбутнє. Адміністрація ліцею запрошує до співпраці професіоналів різних сфер, громадських діячів тощо. Проводиться адаптація локальних педагогічних практик, які мають приклади спрямування. Розвивається корпоративна підтримка. Завданням для кожного вчителя стає вільне володіння однією з європейських іноземних мов.

По-друге, це *школа-майстерня* – співпраця вчителя та учня під час уроку, де народжується саме те, що називається «продуктом творчого мислення», формуються компетентності. Приоритетною ланкою є розвиток полілінгвізму в умовах гімназії. Школа I ступеня – спеціалізована з поглибленим вивченням англійської мови, як друга іноземна мова з 5 класу вивчається німецької мова, також учні мають змогу вивчати польську мову. Цікавим став досвід у вивченні іноземних мов учнями у позакласний час шляхом відеоконференцій з носіями мов, телемостів, робота євростудії «Об'єднані серця», мовні літні табори, які організували та проводять педагоги закладу.

Це *школа лідерства* – організація виховного процесу, спрямованого на формування активного суб'єкта громадянського суспільства. Що може бути складнішим у наші часи?

З 1994 по 2008 роки педагогічний колектив закладу освіти провів значну роботу щодо формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя всіх учасників освітнього процесу. Для колективу гімназії питання «здоров'язбереження» – фундамент освітньої системи. Інтеграція соціальної

компетенції та інтелектуальних здібностей, формування безпечного середовища – невід'ємні складові в роботі закладу.

Ліцей № 7 – суспільно-освітній hub, у якому до продуктивного партнерства залучені батьки та громадськість. Пошук і впровадження інноваційних педагогічних технологій, обґрунтування їх доцільності та ефективності дозволяє залучати до освітнього середовища сучасні надбання освітян України та міжнародний досвід. Зокрема, впровадження всеукраїнського проекту «Хмарні сервіси в освіті» з метою формування інформаційної, комп'ютерної компетентності всіх учасників освітнього процесу та створення хмароорієнтованого освітнього середовища забезпечує співпрацю і кооперацію вчителя та учнів упродовж усього процесу навчання.

Ліцей № 7 – заклад освіти, що співпрацює з науковцями Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», Інститутом проблем виховання НАПН України, Інститутом обдарованої дитини НАПН України та іншими громадськими установами. Відбувається конструктивний діалог між учасниками освітнього процесу гімназії та представниками громадськості щодо визначення стратегічних цілей і завдань розвитку освітньої системи закладу, реалізуються спільні, соціально значимі проекти у сфері освіти та виховання.

Аналізуючи всі види діяльності педагогічної системи авторської школи, можна визначити наступні ключові вектори:

- всебічний розвиток особистості;
- впровадження національної української ідеї;
- діалог культур як засіб формування громадянської компетентності.

Для ефективного впровадження *національної української ідеї* передбачено:

- інтегрування національної ідеї в усі предмети навчального плану та виховний процес;
- використання сучасних форм національного виховання в позакласній та позашкільній діяльності;

- поширення національної ідеї в мережевому просторі (оформлення національною символікою сайтів освітніх закладах, сайтах учителів, учнів);
- спілкування державною мовою.

Гармонійне поєднання новітніх і традиційних підходів до застосування всього дидактичного комплексу передової педагогічної думки гарантує максимальний успіх у процесі запровадження національних цінностей в освітній простір закладу. Однією з найбільш популярних форм громадянського виховання є співбесіда під час уроків, у позаурочний час. Зазвичай, це евристичні бесіди, коли гімназисти виступають активними учасниками інтерактивного спілкування. Тематика бесід є найрізноманітнішою: «Невідомі сторінки історії», «Гетьманщина», «Президенти України», «Запорізькі козаки, січові стрільці та вояки УПА», «Небесна сотня», «Демократична Україна», «День Соборності України», «Вони захищали Вітчизну», «День Прапора України» тощо. Формування громадянських почуттів здобувачів освіти неможливе без їхньої участі в пошуково-краєзнавчій роботі, результатом якої стало *відкриття в ліцеї військово-історичного музею «Цих днів не згасне слава»*, що став переможцем міського конкурсу «Кращий шкільний музей».

Це закономірний підсумок кропіткої роботи у сфері патріотичного виховання молоді. Консультантами на всіх етапах створення музею стали члени ветеранських організацій району та міста – безпосередні учасники бойових дій. Дотик до історії дав імпульс гімназістам до творчості: написання віршів про Другу світову війну, які увійшли в поетичний альманах. Автори кращих ліричних творів стали переможцями обласних конкурсів «Зоряна юність Одеси» і «Летять журавлі». Батьки гімназистів ніколи не залишаються байдужими до ініціатив педагогічного колективу. Родини гімназистів поповнили експозицію музею безцінними реліквіями з власних архівів, адже мета створення музею – це пропаганда високих духовних цінностей, виховання моральних орієнтирів сучасної молоді.

Для учнів цікавою є робота з наукового аналізу й обробки зібраних матеріалів, підготовка проєктів і виступів, виготовлення наочних посібників. Пошукова робота ведеться за такими напрямками: «Мій прадід – переможець», «Моє родовідне дерево», «Моя щаслива родина», «Моя абетка», «Історія моєї родини в історії моєї країни», «Видатні герої-земляки», «Пам'ятки архітектури Одещини», «Рідний край у геральдиці, прапорах, символіці», «Наш край у поезії та музиці» тощо.

Туризм та екскурсії – не лише складова виховного процесу в закладі, а й важливий аспект партнерської діяльності вчителів, гімназистів та батьків. З кожної подорожі учні привозять незабутні враження, безцінний багаж знань з історії, культурології, географії нашої Батьківщини. Зустрічі з цікавими людьми різних регіонів України, вивчення їхніх звичаїв та традицій збагачують і розширюють духовний світ дітей. Учителями гімназії створено програму екскурсій рідним містом, що відповідає чинним навчальним програмам і є ефективним засобом унаочнення та світогляду дітей та їхніх знань про рідний край.

Географія мандрів гімназистів давно сягнула за межі України, бо відчуті гордість за творчі надбання власного народу можна лише тоді, коли досягнеш велич творінь людського духу у світовому масштабі. Італія і Швеція, Німеччина і Франція, інші країни Європи стали місцями естетичного та інтелектуального паломництва учнів нашого закладу. У рамках програми «У Європу разом» упродовж останніх років відбувається обмін групами учнів ліцею та закладів освіти з Польщі, Швеції, Німеччини. Заклад освіти зберігає свої традиції та звичаї. Одним із найулюбленіших дійств – *джинсово-вишиванкові дні*, започатковані в закладі освіти самими ліцеїстами з дня створення української школи. Учні намагаються в такий спосіб виявити свою повагу та причетність до традицій українського народу, продемонструвати шляхетність, вишуканість смаку, неповторну індивідуальність. Переосмислення давніх традицій, уміння наблизити минуле, зробити його зрозумілим, потрібним, таким, що підкреслить

самобутність, неповторність сьогоднішніх учнів – ось найбільша духовна цінність відродженої традиції.

Ще однією традицією є щорічне видавництво «Книжки випускника», яка вручається разом із атестатом про середню освіту. Це своєрідна сповідь випускників, підсумок прожитого, бачення всього набутого крізь призму років. Це послання, лист майбутнім поколінням ліцеїстів, наказ примножувати і зберігати досягнення, успіхи ліцею, ніколи і ніде не забувати, звідки ти родом, жити і працювати на благо, на славу рідної України. Гортаючи сторінки «Книжки гімназиста», яка стала своєрідним літописом, можна відстежити спільне для багатьох випускників, для яких заклад освіти – місце, де починається блискуче майбутнє. Адже історія ліцею – це історія відродження державності, історія формування українського менталітету, історія становлення неординарного, незвичного закладу освіти.

Набули поширення в ліцеї й інші форми освітньої діяльності, а саме: виступи офіцерів та кращих військовослужбовців строкової служби, залучення учнів до участі в проведенні військових ритуалів, змагання із кульової стрільби, виконання нормативів з розбирання та збирання зброї, військово-спортивні ігри «Скоб», козацькі забави. Значну роль у військово-патріотичному вихованні учнів відіграють позашкільні, громадські організації, шефські військові частини, військово-шефська робота. Діалог культур як засіб формування громадянських компетентностей учнів має сприяти розвитку необхідних навичок для проживання в європейському співтоваристві.

Пріоритети загальноєвропейської освіти полягають у наданні молодому поколінню знань про спільну європейську спадщину та практичних умінь адаптуватись до життя й навчання в різних країнах Європи, бути мобільними, соціально здатними до комунікації і захисту своїх прав. З огляду на активні процеси глобалізації українського суспільства заклад освіти готує учнів до життя в умовах міжкультурного спілкування, де актуальними питаннями стають співіснування в єдиному світовому просторі, а також співвідношення

національних та загальнолюдських цінностей як частини світової духовної культури. В умовах авторської школи вчителями іноземних мов та лідерами учнівського самоврядування реалізовано проєкт «Євродім будуємо разом». Уже більше десяти років цей проєкт живе, сьогодні він переріс у «Діалог культур». Діалог культур відбувається шляхом ознайомлення з системою цінностей народів країн Європейського Союзу, активного освоєння європейського та світового культурного простору, шляхом оволодіння здобувачами компетенцій, які допомагають їм успішно реалізувати себе у спільних європейських проєктах, які розвивають їх міжнаціональне мислення, виробляють активну громадянську позицію, виховують толерантність й забезпечують інтеграцію в європейську спільноту. Можливість спілкування англійською, німецькою та польською мовами створює найкращі умови не лише для пізнання чужої культури, а й формує шанобливе ставлення, до своєї країни, народу, його духовності, спонукає пишатися ними.

У рамках авторської школи діє громадська організація вчителів англійської мови міста Одеси «American Class». Результатом міжнародного співробітництва стало створення Євростудії «United Hearts» («Об'єднані серця») з метою інформування громадськості з результатами діяльності та планами співпраці. Володіння іноземними мовами розширило можливості учнів у подальшому виборі професій, які базуються на знаннях іноземних мов.

Розвиток особистості в закладі освіти відбуваються в трьох напрямках: освітньому просторі ліцею; у суспільному середовищі ліцею, тобто при традиційному управлінні закладом освіти за участі учнівського самоврядування, учнівських об'єднань тощо; позашкільному просторі, який сприяє соціалізації ліцеїстів як громадян суспільства, що здійснюється шляхом участі у соціальних проєктах гімназії, акціях, дитячо-юнацьких громадських об'єднаннях тощо.

Виховна робота ґрунтується на формуванні діяльній компетенції здобувачів освіти. Виховна стратегія громадянської освіти вимагає системного проведення особливих дитячо-дорослих соціальних проєктів.

Ліцей № 7 – освітній простір, у якому учень навчається змінювати, удосконалювати життя, а не пристосовуватися до його умов. Для розвитку країни, її економічної стабільності необхідні лідери, здатні креативно мислити, генерувати ідеї, приймати рішення і брати на себе відповідальність, обіймати керівні посади, готові до постійного особистісного росту, соціальної і професійної мобільності. Один із способів формування лідерських якостей – залучення до учнівського самоврядування. Учніське самоврядування – це не спосіб керування одних дітей іншими, а навчання всіх ліцеїстів основам демократичних відносин у суспільстві. Очолює гімназійні учнівські збори президент, який обирається терміном на один рік в ході виборчої кампанії таємним голосуванням. Президентська кампанія проходить за алгоритмом: вибір кандидата від класу, ознайомлення з програмами кандидатів, створення ініціативних груп для підтримки кандидатів, проведення дебатів «Я – найкращий президент».

Президент разом з парламентом визначає головні напрями розвитку учнівського самоврядування. Він же представляє заклад освіти на районних та обласних заходах. Таким чином, учнівське самоврядування не тільки дозволяє залучити всіх учнів до колективної діяльності, воно дає можливість кожному учню зайняти позицію організатора однієї, найбільш цікавої для нього діяльності і водночас брати участь в різноманітній груповій роботі, яку організовують його товариші. Традиційними для ліцею № 7 стали форуми учнівських лідерів освітніх закладів України, міста Одеси (CROSS-форум «Разом ми змінимо світ», EdFusion «Моя дипломатична місія»).

Метою авторської школи є можливість сформувати середовище, яке забезпечуватиме формування у молоді людини громадянської свідомості, що є підґрунтям якісних знань, соціальної відповідальності за національно-

культурне відродження України. Робота в умовах авторської школи мотивує педагогічний колектив вийти на новий якісний рівень, переосмислити свою роль у зазначених процесах, визначивши метою своєї діяльності плекання національної еліти України, людей національно-державницького, патріотично-гуманістичного типу світосприйняття і світорозуміння, любові до Вітчизни, свободи, особистостей, сильних волею та характером. Орієнтуючись на уявлення про випускника як громадянина своєї країни, педагогічний колектив ліцею прагне досягти такого рівня якості освітнього процесу, за якого формується особистість з розвиненим інтелектом, креативним мисленням і високою культурою мовного спілкування, адаптована до сучасного життя

З метою підтримки талановитих, соціально активних здобувачів освіти, відзначення роботи кращих учителів, найактивніших батьків-партнерів закладу, творчих досягнень усіх учасників освітнього процесу, найбільш вдалим соціальних проєктів, підвищення статусу ліцею з 2009 року запроваджено проведення авторського щорічного імідж-проєкту «Ліцей 7 – XXI». У проєкті задіяні учні, батьки, випускники, вчителі, представники громадськості. Відкриває імідж-проєкт святкова програма «Самоцвіття», під час якої, згідно з розробленим конкурсним Положенням «Гімназійний Олімп» учні, класні колективи, учителі та представники батьківської громади, влади відзначають оніксовими нагородами, сертифікатами, дипломами та кубками. На наш погляд, саме цей проєкт і його результати є своєрідною рефлексією роботи за рік, яскравим підтвердженням ефективності виховної роботи закладу освіти. Система цінностей авторської школи визначається тим, що головними пріоритетами в освітньому процесі є особистість самої дитини, її загальна культура, творчість. Наслідком цього є погляд на освіту як на діяльність партнерів (сім'я, дитина, педагоги, соціальне середовище), які охороняють і підтримують дитинство, зберігають, передають і розвивають культуру, створюючи творче середовище для розвитку індивідуальних рис дитини, готуючи її до життя в сучасному суспільстві і стимулюючи індивідуальну та

колективну творчість. Визначення напрямів взаємодії і ресурсів дозволяє ефективно проектувати конкретні програми спільної діяльності. Запорукою співпраці є довіра батьків до закладу освіти. Батьківська громадськість здійснює підтримку дитячих ініціатив, бере участь у волонтерській роботі, сприяє матеріально-технічному забезпеченню акцій та проєктів. Авторський заклад освіти «Школа інтелектуального розвитку та громадянського становлення» – надійний і бажаний партнер для суб'єктів соціокультурного простору району, міста, України, який моделює варіативні життєві траєкторії учнів, пов'язані з позитивним розвитком, діяльнісним ставленням до майбутнього. Система роботи авторської школи відкрила нові шляхи консолідації зусиль закладу освіти, родини, громадських організацій та інших суб'єктів освітньої діяльності. У суспільстві втрачених ідеалів, спалюваних духовних цінностей дві основні ланки – родина і школа – плекають особистість майбутнього. Саме школа та залучені ними до співпраці громадські організації, установи культури, здоров'я, правопорядку формують людину як свідомого громадянина, справжнього патріота своєї країни, який буде служити суспільству за покликом серця, орієнтуючись на внутрішні духовні потреби. З метою визначення ефективності моделі авторської школи використовується векторний аналіз, розроблений вітчизняними науковцями Ю. Завалевським, доктором педагогічних наук, професором, в.о. директора Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», О. Мариновською, доктором педагогічних наук, професором, завідувачкою кафедри менеджменту та освітніх інновацій Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (Завалевський, Мариновська, 2017).

Цільовий критерій ефективності моделювання розвитку авторської школи представлено такими показниками: цілепокладання суб'єктів освітнього процесу; ціннісно-сміслові орієнтації; мотивація досягнення успіху; спрямованість змін.

Змістовий критерій: створена авторська концепція моделювання розвитку школи; існує модель педагогічної системи авторської школи; програмне забезпечення реалізації авторської концепції; навчально-методичне забезпечення реалізації авторської концепції.

Процесуальний критерій: експериментальна перевірка ефективності авторської концепції та відповідної моделі педагогічної системи; використання авторських технологій, методик тощо; управлінський і науково-методичний супровід інноваційної діяльності.

Результативний критерій – оригінальність концепції авторської школи (теоретична значимість); технологічність педагогічної системи (практична значимість); стабільність і позитивність освітніх результатів (результативність); поширення авторських інновацій (ефективність).

Інтеграційний критерій: системний показник – інноваційний потенціал, що вказує на рівень ефективності моделювання розвитку авторської школи. На підставі аналізу представлених критеріїв визначається рівень розвитку системи. Початковий рівень відповідає *становленню* авторської школи; достатній – *функціонуванню* авторської школи; високий – етап *розвитку*; творчий означає *саморозвиток освітньої системи* означеної моделі.

Такий аналіз дозволяє автору моделі, менеджерам закладу освіти скоригувати діяльність та направити інтелектуальний потенціал педагогічного колективу на розвиток відповідних компонентів моделі.

V. Очікувані результати.

У результаті впровадження авторської моделі «Школа інтелектуального розвитку та громадянського становлення» очікується:

- створення ефективної виховної системи громадянсько-патріотичного виховання молоді в освітньому закладі, що сприяє формуванню високих інтелектуальних, моральних, культурних, національних та загальнолюдських цінностей ліцеїстів як громадян України;

- формування в молоді характерних рис патріота: активна підтримка і розвиток Української державності, дотримання Конституції України;
- дбайливе ставлення до національних багатств, рідної природи, готовність до захисту Батьківщини, пошана до історичної пам'яті, любові до рідної культури, мови, національних свят і традицій, збереження та зміцнення власного здоров'я;
- підвищення зацікавленості молоді щодо державної служби та служби у Збройних силах України, її готовності до захисту України, збереження та шанування національної пам'яті;
- консолідація зусиль суб'єктів освітньої діяльності у справі виховання молодого покоління активних громадян;
- забезпечення сприятливих умов для самореалізації особистості відповідно до її інтересів та можливостей; для розвитку професіоналізму, високої мотивації до праці як основи конкурентоспроможної особистості;
- підвищення рівня соціальної активності: готовності до участі в процесах державотворення, здатності до спільного життя та співпраці у громадянському суспільстві, рішучості, відповідальності; умінні розв'язувати конфлікти за демократичними принципами, здатності до самостійного життєвого вибору;
- підвищення загального рівня політичної та правової культури, знань про політичні системи та владу на всіх рівнях суспільного життя, про закони та законодавчі системи; утвердження поваги до Конституції України, законодавства, державної символіки, державної мови.

Висновки. Сучасний етап розвитку суспільства, що характеризується глибокими соціально-економічними змінами, ставить перед системою освіти якісно нові завдання – реалізацію особистісно орієнтованого навчання, гуманізацію і диференціацію освітнього процесу, спрямовані на формування у молодого покоління рис конкурентоспроможної особистості, вірної традиціям українського народу, з розвиненим почуттям патріотизму і відданості своїй Батьківщині. Ліцей - як авторський заклад освіти є першим етапом у

формуванні рис активної, самостійної, ініціативної, відповідальної, творчої особистості. Суттєві передумови становлення людини, як повноцінного суб'єкта суспільства, формуються в процесі навчання.

З метою формування готовності бути господарем на рідній землі, захисником рідного дому і Вітчизни, ініціатором добрих справ, державотворцем в ліцеї намагаються постійно підвищувати статус дитини в родинному і громадському житті. Налагоджувати соціальні взаємозв'язки не завжди вдається успішно. У процесі експериментальної роботи виникли ряд проблем і ризиків. Це і неоднорідне за своїм складом соціальне середовище, у якому знаходиться заклад освіти, досить часто спостерігається інертність батьківської громадськості, не завжди владні структури йдуть на продуктивний діалог. Громадянську пасивність, споживацьке ставлення батьків до школи можна подолати, розвиваючи партнерство спочатку з групою активних батьків, залучаючи їх до добровільної громадської роботи, благодійності. У суспільстві, яке ще не визначається як громадянське, практично відсутня соціальна активність та ініціативність.

«Авторська школа як феномен інноваційної освітньої практики розвивається з визнання кращих управлінських та педагогічних практик. З нею можна погоджуватися, не погоджуватися чи, навіть дискутувати, але приймати як факт об'єктивної дійсності на тлі інноваційних перетворень в освітній галузі», - зазначала О. Мариновська (Мариновська, 2017).

БЕЗПЕКА В ЖИТТІ – ЖИТТЯ В БЕЗПЕЦІ

(навчально-практичний марафон)

I. ОПИС ПРОЄКТУ.

Актуальність проєкту. Чи можна бути готовим до будь-яких нестандартних ситуацій, катастроф, збоїв у роботі інфраструктури, надзвичайних ситуацій тощо? Саме це питання ми, вчителі, ставимо перед

собою і своїми учнями, коли проводимо уроки здоров'я, години спілкування або відповідні виховні заходи, профілактичні лекції. Адже поінформований – означає озброєний, і як наслідок – збережене здоров'я та життя. Профілактичну роботу можна зробити і корисною, і дуже цікавою. Важливу інформацію можна розповісти підліткам у цікавій сучасній формі.

1.2. СТИСЛИЙ ОПИС ПРОЄКТУ.

Дата реалізації проєкту:

I етап – вересень-жовтень 2018 року,

II етап – квітень-травень 2019 року.

Учасники проєкту: учні ліцею 5-11 класів, учителі, спеціальні групи реагування закладу освіти, представники Суворовського відділу Одеського міського управління Головного управління державної служби надзвичайних ситуацій України в Одеській області, шкільний поліцейський, представники Одеського обласного центру патріотичного виховання і організації дозвілля дітей та молоді.

До участі в освітньому марафоні залучаються учні основної та старшої школи. Марафон стартує з актової зали ліцею, де учнів знайомлять з маршрутним листом, згідно якого команда рухається від локації до локації, опановує нові знання, виконує завдання та отримує бали. Кожна команда, пройшовши інструктаж і отримавши маршрутний лист, самостійно обирає власну стратегію гри і вирушає на локації.

1.3. ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП.

Для організації освітньої гри-марафону однією з вимог є опрацювання різноманітної інформації з теми, оформлення мультимедійних презентацій, підготовка відповідної наочності й обладнання для практичних вправ на локаціях, використання ігрових моментів так, щоб учасники не здогадалися, що йде навчання. Адже кожен педагог прекрасно знає, що інформація, яку дитина чує, запам'ятовується на 5-10 %, чує і бачить – на 25 %, і тільки якщо учень, почувши і побачивши, сам виконає практичне завдання, він засвоїть

інформацію на 95 %. Тому навчально-практичний марафон організовується з метою закріплення вже здобутих знань та набуття нових і, формують необхідні навички та стереотипи поведінки де учасники, слухаючи вчителя, учнів-волонтерів, ознайомлюючись з презентацією, інформацією, відтворюють рольові ігри, працюють в групах і, практично виконують завдання.

II. СТРУКТУРА ПРОЄКТУ.

2.1. МЕТА ПРОЄКТУ - набуття учнями компетенцій та поглиблення знань, умінь, навичок з безпеки життєдіяльності у разі виникнення техногенних аварій та природних катастроф, які можуть призвести до надзвичайних ситуацій і небезпечних наслідків на всіх життєвоважливих об'єктах, а також формування у дітей та підлітків відповідальності за особисту та колективну безпеку.

2.2. ЗАВДАННЯ ПРОЄКТУ - щодо заходів безпечної життєдіяльності визначає:

- оволодіння знаннями, уміннями та навичками безпеки учасників освітнього процесу в небезпечних і надзвичайних ситуаціях;
- формування мотивації щодо особистої відповідальності;
- усвідомлення збереження людських життів, заощадження матеріальних і культурних цінностей;
- свідоме розуміння критеріїв ризику для громади;
- формування стійкого алгоритму дій у період будь-якої небезпеки.

III. ОПИС ДІЯЛЬНОСТІ .

3.1. ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ. Всі учасники розподіляються на команди. Відбувається інструктаж. Знайомляться з правилами гри, отримують маршрутні листи. Кожну команду супроводжує волонтер «контролер часу», який слідкує за таймінгом гри, щоб не порушити зміну та черговість локацій.

3.2. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЄКТУ.

Локація № 1. *«Нехай вогонь в душі палає, а пожежі – не буває!»* (Пожежна безпека. Засоби пожежогасіння). Група учнів-волонтерів знайомить

усіх учасників марафону з важливістю дотримання вимог протипожежної безпеки, нагадав учням про причини пожежі й правила пожежогасіння. Проводиться дидактична гра, під час якої до ілюстрації, на якій зображено палаючий предмет, треба підібрати відповідний засіб гасіння. Дітям пропонується декілька видів допоміжних засобів, серед яких треба вибрати необхідний. Також на цій локації проводиться дослідження, що дозволить учасникам самостійно зробити відповідні висновки щодо пожежної безпеки. По завершенню відбудуться практичні заняття з використання первинних засобів пожежогасіння – вуглекислотними та порошковими вогнегасниками. Оскільки дослідження відбувається з використанням відкритого вогню та відпрацьовуються практичні навички пожежогасіння, локація розташована за межами приміщення гімназії – на шкільному подвір'ї.

Локація № 2. *«Аміак. Хлор. Як співіснувати з такими небезпечними сусідами?»* (Техногенна безпека. Хімічна небезпека). Група учнів-волонтерів знайомить учасників з «небезпечним хімічним сусідом м. Одеси – аміаком», виробництво якого зосереджено на Одеському припортовому заводі. Це питання є актуальним сьогодні, адже в кінці серпня–на початку вересня 2018 року з окупованого Криму в бік материкової частини України прийшла хмара, насичена викидами хімічних речовин, після надзвичайної ситуації, що відбулась на хімічному заводі в м. Армянську.

Учні опановують основні правила поведінки при викиді хімічних речовин і правила збереження здоров'я у надзвичайній ситуації. Учасники відповідно до заданої рецептури виготовляють кислий та лужний водні розчини. Підсумком тренінгу стануть практичні вправи щодо правильного використання та застосування засобів захисту органів дихання – новітніх розробок Інституту фізико-хімічного захисту навколишнього середовища і людини.

Локація № 3. *«Збереження життя»* (Надання першої медичної допомоги). Саме на цій локації учні оволодіють теоретичними знаннями та отримують практичні навички надання першої допомоги під час надзвичайної

ситуації, адже їх вміле виконання може допомогти врятувати людині життя. Кожен учасник команди отримує практичне завдання з використанням перев'язувального матеріалу (використовуються для нанесення компресійних пов'язок, фіксації медичних препаратів та ранових пов'язок) та підручних засобів. Учні навчаються зупиняти кровотечі, накладати пов'язки, шини, турнікети, робити штучне дихання. Впродовж усього тренінгу учні отримують практичні навички при серцево-легеневій реанімації, використовуючи сучасне обладнання, манекени – муляжі для вправ, які допомагають відновити роботу серця. Кожен учасник тренінгу самостійно має виконати вправи з реанімації на муляжі під наглядом інструкторів та навчиться різним видам транспортування людей з отриманими пораненнями.

Локація № 4. *«Готовим будь до примх стихій. Розсудливо та мудро дій!»* (Надзвичайні ситуації природного походження. Землетрус. Повінь. Штормове попередження). Одеса є сейсмічно активною територією, це пов'язано з її географічним розташуванням, тому знання та навички поведінки при землетрусах і при евакуації із приміщень будуть корисними для всіх.

Діти навчаються правильно поводити себе під час стихійно небезпечних процесів у природі, а саме: під час землетрусу, виверження вулкана, цунамі, будуть знаходити вихід з палаючого лісу. Таку гру буде проведено за допомогою комп'ютерної графіки, яка буде імітувати стихійно небезпечні явища. Учні навчаються швидко діяти в екстремальних ситуаціях, реагувати на події, пов'язані з ризиком для життя і здоров'я людей, отримають необхідний досвід швидко збирати «тривожну» валізу.

Локація № 5. *«Не знаючи броду – не лізть у воду!»* (Безпека на воді, на льоду. Проведення рятувальних дій). На цій локації учні дізнаються про небезпеку водної стихії, яка, виходячи з-під контролю людини, несе величезну загрозу та збитки для людства. Тому учнів ознайомлять з правилами безпечної поведінки на воді під час відпочинку та на льоду. Увага буде приділена рятувальним діям з використанням підручних засобів допомоги, буде

практично відпрацьована методика надання першої допомоги постраждалим на воді. Учасникам продемонструють різні види плавання під час рятувальних робіт.

Локація № 6. *«Булінг: реалії сучасності»* (Булінг, мобінг у дитячому середовищі). Із проявами булінгу в Україні стикаються 8 із 10 дітей. Дані були оприлюднені в матеріалах Українського інституту дослідження екстремізму. Таке явище, як шкільне цькування однолітків, поширюється по всьому світу, бо насильницька модель поведінки стає дедалі популярнішою у молоді. До чого може призвести ігнорування булінгу, як його попередити, як запобігти йому. На поставлені питання відповість дитячий психолог. А тренінгові заняття та рольові ігри допоможуть підліткам у формуванні власної позиції щодо повноцінного життя без булінгу. Проведення тренінгу дозволило актуалізувати знання та особливості прояву булінгу в дитячих колективах та набути навичок запобігання та профілактики цього явища. Дорослі не зможуть ізолювати дітей від подій, що відбуваються в суспільстві, складних ситуацій і переживань. Це вічна й невід'ємна складова життя. Але ми, дорослі, можемо допомогти вирішити й створити максимально сприятливе для цього середовище. Вирішувати, а не замовчувати або заперечувати.

Локація № 7. *Веб-квест «Безпечний Інтернет»*. Група волонтерів-ліцеїстів нагадають усім учасникам тренінгу про те, що мережа Інтернет відіграє важливу роль в житті сучасної людини, і глобальна павутина – це необмежений ресурс, який може бути використаний для навчання, відпочинку та спілкування з друзями. І найголовніше – знати, як зробити доступ до цієї мережі безпечним для себе і свого комп'ютера.

Мета веб-квесту – розглянути найпоширеніші сервіси мережі Інтернет, ознайомитися з відповідальністю за порушення прав інтелектуальної власності, різними видами Інтернет-небезпеки, які перестерігають кожного користувача, а також психологічна небезпека, якої слід остерігатись у Всесвітній мережі; дізнатися про сучасні засоби антивірусного, антиспамового програмного

забезпечення. Пропонується рольова гра. Учасники групи розподіляються на ролі:

Роль 1. Користувач мережі.

Роль 2. Консультант з програмного забезпечення.

Роль 3. Юрист.

Роль 4. Психолог.

Кожна міні-група після засвоєння усіх завдань має відповісти на головне запитання веб-квесту: «Як зробити світ Інтернету безпечним для себе і свого комп'ютера?». Звіт роботи групи подається у вигляді спільного флаєра.

Локація № 8. *«Правовий коучинг зі шкільним офіцером поліції»*. Тематика профілактичної бесіди офіцера поліції узгоджується та затверджується керівниками проведення навчально-практичного марафону заздалегідь. Безпосередньо перед початком проведення бесіди оговорюється час спілкування з учнями - учасниками марафону.

Локація № 9. *«Лабораторія смаку і користі»* (Безпечне харчування). Сьогодні на полицях магазинів практично неможливо знайти продукти, в яких не міститься харчових добавок, які нерідко потрапляють, навіть у хліб. Винятком є натуральна їжа – м'ясо, крупи, молоко, зелень, але й у цьому випадку не можна бути впевненим, що в них немає ніякої «хімії». Наприклад, консервантами обробляють фрукти, овочі, що дозволяє максимально довго зберігати їх товарний вигляд.

Харчові домішки – це синтетичні, хімічні або натуральні речовини, які не вживаються в їжу, а тільки додаються в продукти, щоб надати їм певні смакові якості, консистенцію, привабливий вигляд, колір, запах, тривалість зберігання. Тому на локації *«Лабораторія смаку»* йдеться про доцільність використання та вплив на організм харчових домішок. Практично буде досліджено, які добавки, підсилювачі смаку, емульгатори, барвники, різноманітні «Е-шки» містяться у продуктах харчування і як правильно обирати не лише красиву на вигляд їжу, а й смачну та корисну. По завершенні проводиться рольова гра «Обери смачний і

корисний сніданок», продукти до якого треба вибрати з кошика із продуктами харчування.

Локація № 10. *«Хімічні сполуки та їх альтернатива».* Ви думаєте, що хімічні засоби творять такі дива, які обіцяє реклама? Ринок хімічних засобів динамічно розвивається і ми маємо пам'ятати: абсолютно безпечної хімічної продукції не існує. Мета веб-квесту – розглянути найпоширеніші засоби побутової хімії та ознайомитися з правилами їх безпечного використання в побуті. Працюючи в групах, учасники спробують себе в якості експертів: лікаря швидкої допомоги; лаборанта; еколога; експерта з побутових хімікатів. Відповідно до отриманих результатів хімічних досліджень, використовуючи лакмусові смужки, хімічні сполуки учасники марафону роблять висновки.

3.3. ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ПРОЄКТУ. Використовуючи практично-діяльнісний підхід, учасники заходу досягають суттєвого результату: закріплюються теоретичні знання, відбувається засвоєння нової інформації, отримані практичні уміння та навички можуть бути застосовані учнями під час будь-якої надзвичайної ситуації, самостійного прийняття рішення та надання невідкладної допомоги, збереження власного життя і здоров'я оточуючих. Під час переходів від локації до локації учні навчаються основним правил безпеки життєдіяльності, у дітей та підлітків формується базова модель безпечної життєдіяльності людини. А терміни «небезпека», «надзвичайна ситуація», «ризик», «небезпека людини й суспільства» вже не лякають учнів, не вносять хаос і паніку в їх дії. Профілактична робота покликана сформувати культуру безпеки та здоров'язбереження, яка реалізує захисну функцію людства та забезпечує системний підхід щодо виховання умінь учнів діяти в екстремальних ситуаціях.

3.4. ПОДАЛЬША ПІДТРИМКА ТА ЖИТТЄЗДАТНІСТЬ ПРОЄКТУ. Підготовка здобувачів освіти з питань охорони життя і здоров'я спрямована на виховання почуття свідомого й обов'язкового виконання визначених правил і норм поведінки під час спілкування з дорослими та однолітками, в місцях

купання у відкритих водоймах, користування газом і електричними побутовими приладами, при переході дороги на вулицях, користуючись транспортними засобами, ліфтом тощо. Важливим у проведенні освітнього навчально-практичного марафону «Безпека в житті, життя в безпеці» є те, що учасники в ході заходу отримали необхідні знання та практичні навички, уміння приймати рішення, діяти в екстремальних ситуаціях та застосовувати отримані знання на практиці.

ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ЩОДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

(алгоритм організації семінару-тренінгу)

Знання – це сила. Інформація – це свобода.
Освіта – це передумова для розвитку кожного
суспільства, кожної родини.

Кофі Аннан

Представлений алгоритм організації семінару-тренінгу за темою «Технології формування позитивної мотивації щодо здорового способу життя у діяльності вчителя» має допомогти визначити проблему та знайти шляхи вирішення цього питання. У закладі освіти під час проведення семінару працюють 5 секцій: заступників директорів, учителів-предметників, учителів початкової школи, класних керівників, практичних психологів.

Алгоритм організації семінару.

Визначення проблеми. Наприклад: розповсюдження досвіду, оприлюднення мережі шкіл сприяння здоров'ю, обмін методичними доробками тощо.

Порада тренера № 1: «Постійно читай фахову літературу, бери участь у різноманітних освітніх заходах, не відкладай щось незнайоме – саме це може стати основою твоєї майбутньої ідеї...». Складання концептуальної карти семінару: хто, що, коли, як. Визначення часу проведення (канікули...).

Порада тренера № 2: «І геніям необхідно відпочивати». Визначення місця проведення (навчальні кабінети, їдальня, кімната релаксації, сокофітобар, конференцзал, методичний кабінет). Огляд і підготовка приміщень до роботи: оформлення, санітарний стан.

Правило тренера № 3: Не забудьте про чисті кімнати особистої гігієни, оформлені рекреації, хол. Створення творчих груп за напрямками діяльності. Визначення основних тренерів та залучення творчо працюючих учителів.

Правило тренера № 4: «Частіше бувайте на уроках, відвідуйте позакласні заходи, рекламуюте їх вдалі творчі знахідки. Дайте відчуті значущість роботи вчителя, тоді у Вас завжди буде команда одностудців». Апробація елементів семінару за участю колег. Ефективність тренінгів буде вищою, якщо на таких заняттях працюватимуть представники адміністрації. Разом з групами вчителів одного закладу, вони можуть стати інтелектуальним центром щодо впровадження освітніх ініціатив.

Правило спілкування на тренінгу № 5: «Поважай думку інших, не обговорюйте те, що є особистим». Забезпечення учасників усім необхідним: зошит; програма семінару (прес-реліз); олівець, ручка; пластиковий конверт для матеріалів семінару (тека); буклет закладу освіти; інші документи, що можуть додаватися під час роботи семінару.

СЕКЦІЯ ЗАСТУПНИКІВ ДИРЕКТОРІВ

I день. Салон управлінських ідей Знайомство з учасниками. Метод дозволяє відчуті комфорт, заспокоює учасників, знімає напруження, яке може виникнути у незнайомому колективі, приміщенні. Оплесками вітають тих, кого тренер просить встати:

- заступників директора з навчально-виховної роботи;

- учителів, які працюють у школі більше 20 років;
- учасників, які святкують свій день народження взимку;
- присутніх на ім'я Тетяна;
- заступників директора з навчально-виховної роботи закладів, у номерах яких є цифра 7;
- учителів, у кого вдома є кішка;
- учасників тренінгу, у яких є донька;
- всіх, хто любить квіти.

Представлення адміністрації закладу, які проводять семінар.
Представлення тренерів секцій. Breinstorm.

Який би ви підібрали синонім до назви посади «Заступник директора»:
адміністратор, управлінець, керівник, менеджер.

Менеджер – це суб'єкт управління, що діє в ринкових умовах (робота за концептуальною картою № 1).

Освітній бізнес направлений на отримання прибутку шляхом створення і надання певних освітніх послуг.

Менеджер в освіті – це людина, яка має спеціальні знання, підготовку, а не просто вчитель, що став заступником директора.

Концептуальна карта № 1. Менеджмент в освіті. Менеджмент – керівництво в ринкових умовах; уміння досягати поставленої мети, використовуючи працю, інтелект і мотиви поведінки інших людей. Уміння – щоб досягти успіху, потрібно знати, як це зробити, і вміти застосовувати свої знання на практиці. Досягати – поки ми не досягли бажаного результату, ми не зможемо вважати, що навчилися керувати.

Поставлена мета – має бути визначена й поставлена правильно, інакше все попереднє немає сенсу. «Уміння ставити і реалізовувати мету є мистецтвом чітко визначити, що потрібно зробити і як це зробити найкраще, і з меншими витратами», – зазначав Ф. У. Тейлор. Головне в управлінні ставити перед собою мету, що відповідає потребам закладу освіти. Використовуючи працю, інтелект

і мотиви поведінки інших людей, організовувати роботу людей, співробітників. Вона повинна бути такою, щоб максимально відповідати потребам педагогічних працівників, активізувати їх роботу і сприяти ефективності їх праці.

Давайте спробуємо зобразити у власному уявленні поняття «менеджер» (5-10 хв.). Виставка малюнків, обговорення. (Наш варіант: *багаторукий Шива, у кожній руці – олівець, блокнот, телефон, указка, пензлики, «мишка» від комп'ютера, символ будь-якого шкільного предмета, помада або парфуми, фартух.*)

Концептуальна карта № 2. Функції менеджера. Менеджер вирішує завдання, впливаючи на підлеглих, які будуть безпосередньо виконувати їх. Керівник закладу є представником його в суспільстві; успіхи і фіаско закладу – це, насамперед, успіхи і поразки менеджерів. Група працівників стає організацією, якщо:

- в наявності є хоча б дві особи, які вважають себе частиною групи;
- цих людей об'єднує спільна мета;
- ці люди готові працювати разом для досягнення спільної мети.

Концептуальна карта № 3. Три великі різниці між учителем і адміністратором.

Час. Працювати доведеться більше, але з'явиться контроль над своїм робочим часом. Учитель, який може професіонально організовувати розклад дня для себе і членів своєї команди, може стати ефективним адміністратором.

Будьте готові до раптових змін в планах. Хронічно запізнюватись будь-куди суворо забороняється. В адміністратора зникають «гори зошитів», необхідність щоденної підготовки до уроків.

Спілкування з учнями. На жаль, зникає можливість безпосереднього спілкування з учнями. Ускладнюються відносини з колегами.

Масштаб роботи. Вплив на навчання і виховання дітей стає неосяжним, але не дуже змістовним. Втрачаються важливі деталі, головними стають цілі

організації, а не окремого структурного підрозділу. «Поганий господар вирощує бур'ян; хороший вирощує рис; розумний культивує ґрунт; мудрий виховує робітника» (японське прислів'я).

Заклад освіти є складною структурованою організацією. Він, як правило, має не одну, а низку взаємопов'язаних цілей. Тому доречним є створення різноманітних об'єднань.

Розвиток сучасної школи, реалізація творчих планів будь-якого педагогічного колективу залежить від команди менеджерів. Ми пропонуємо вам ознайомитися з методами роботи команди, яка працює над проблемою формування у дітей та молоді позитивної мотивації щодо здорового способу життя.

Відповіді на запитання учасників тренінгу. *Заповнення анкети учасника семінару.*

Домашнє завдання: скласти блок-схему структури управління Вашого закладу освіти.

II день. Загальна характеристика риси сучасного закладу освіти.

Зустріч учасників, реєстрація. Відвідування кімнати релаксації, знайомство з методикою аромотерапії. «Імпульс гарного настрою» (всі учасники беруть один одного за руки і потискують руки по черзі – передають імпульс гарного настрою, тренер фіксує час). Учасникам пропонується вибрати листочки того кольору, які відповідають їх настрою, написати на них побажання учасникам зустрічі, прикріпити до «Дерева мудрості», ліворуч від стовбура.

Обговорення анкет учасників. Перевірка домашнього завдання. Слово учасникам. «Загальні риси сучасного закладу освіти» (міні-лекція).

Ресурси: людські (педагогічний колектив, працівники закладу); капітальні (приміщення, обладнання, фінансові); інформаційні (використання хмарних сервісів, соціальних мереж тощо); інтелектуальні (авторські програми, методичні розробки, публікації тощо).

Ресурси функціонують у певному зовнішньому середовищі (соціумі) і залежать від нього. Середовище (соціум) передбачає: соціальне замовлення, професійність і ефективність керівництва відділів освіти, економічні умови, діяльність конкурентів (закладів освіти, що пропонують подібні освітні послуги), замовлення і поведінка споживачів освітніх послуг (батьків, учнів), законодавча база тощо. Всі чинники впливають на те, що відбувається в організації (закладі освіти).

Розподіл праці. Створюються підрозділи закладу, які надають уповноваженим особам, право координувати та направляти роботу підрозділів. Якщо заклад освіти має поганого адміністратора – його не врятують ніякі ресурси.

Проведення гри «Шум в комунікаціях» – «важливо не тільки слухати, але й зрозуміти почуте».

Школа майбутнього (робота в групах). Кожне завдання виконується окремо, учасники поступово починають дискутувати, обговорюючи важливі питання, кожен проблему.

Завдання 1. Погляд у майбутнє. Яким буде вчитель майбутнього?

- високоосвіченим носієм культури;
- таким, як суспільство, в якому він буде жити;
- стороннім спостерігачем або його не буде зовсім (навчання повністю буде комп'ютеризоване);
- нічого не зміниться.

Поєднайте колег на групи за їхнім вибором, кожен з учасників у групі має пояснити власну думку, всі відповіді обговорюються разом (або спікер висловлює спільне бачення учасників групи).

Завдання 2. «Майбутнє школи». Ознайомтеся із запропонованими моделями розвитку європейських шкіл, визначте власну точку зору:

- «Золота ера» («Школа навчання»);
- «Аби мені було добре» («Ринкова»);

- «Всім порівну» («Бюрократична»);
- «Повний крах» («Кінець учительства – розчинення школи»).

Учасникам необхідно поставити цифру у відповідний кут квадрата, об'єднатися з однодумцями, обґрунтувати та пояснити свою думку. Представник групи пояснює, чому учасники зробили саме такий вибір, вибрали таку модель розвитку закладу освіти, чому не іншу. Кавова перерва. Особливості управління школою нового типу – експериментальним закладом освіти всеукраїнського рівня, що відпрацьовує модель «Школи сприяння здоров'ю».

Спілкування з С. В. Мельник, директором Одеського НВК «Ліцей №7».

Ознайомлення із нормативними документами «Школи сприяння здоров'я», структура управління експериментальним закладом освіти, річним планом, Статутом, розподілом обов'язків адміністрації.

Відповіді на запитання учасників.

Домашнє завдання: складіть план піар-компанії вашого закладу освіти.

III день. Організація методичної роботи в умовах експериментального авторського закладу освіти.

Зустріч учасників, реєстрація. Учасникам пропонується знову вибрати листки того кольору, який відповідає настрою, написати побажання на ньому учасникам зустрічі, прикріпити до «Дерева мудрості» праворуч від стовбура. Перевірка домашнього завдання.

Слово учасникам.

Підсумок. Організація методичної роботи в умовах експерименту. Ознайомлення учасників семінару із структурою методичної ради; складом предметних комісій; темами педагогічних рад (пропонуються декілька на вибір); портфолію вчителя; Картами атестації.

Науково-методичне забезпечення роботи вчителя експериментального закладу освіти (відвідування медіацентру гімназії).

Кавова перерва.

Інтеграція елементів культури здоров'я в предмети шкільного циклу.

- Поняття про здоров'язбережувальні та здоров'яформувальні технології.
- Валеологічні вимоги до уроку.
- Схеми, листи інтеграції.
- Стратегії навчання.

Ілюстрація фрагментів уроків (українська мова, економіка, математика, історія України) з використанням здоров'язбережувальних технологій.

Підсумки зустрічі семінару-тренінгу. Домашнє завдання: підготуватися до створення проєкту «Формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя» в умовах авторського закладу освіти

ВІЙСЬКОВО-СПОРТИВНА ГРА «СКОБ» – АВТОРСЬКЕ БАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

Як зазначено у Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді в Україні (2015 р.), національно-патріотичне виховання дітей та молоді має стати одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку громадянина як високоморальної особистості, яка плекає українські традиції, духовні цінності, володіє відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатна реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства, сповідує європейські цінності, готова до виконання обов'язку і захисту Батьківщини, незалежності та територіальної цілісності України. Актуальність національно-патріотичного виховання громадян, особливо дітей та молоді, зумовлюється процесом консолідації та розвитку українського суспільства, сучасними викликами, що стоять перед Україною і вимагають подальшого вдосконалення системи національно-патріотичного виховання, оптимізації державної політики у зазначеній сфері. Національно-патріотичне виховання має набути характеру системної і цілеспрямованої діяльності органів

державної влади, органів місцевого самоврядування, закладів освіти, інститутів громадянського суспільства, громадян з формування у людини високої національно-патріотичної свідомості, почуття відданості своїй державі.

Основними складовими національно-патріотичного виховання мають стати громадянсько-патріотичне, військово-патріотичне, духовно-моральне виховання. Педагогічний колектив приділяє велику увагу всім складовим національно-патріотичного виховання, зокрема, військово-патріотичному та громадянському вихованню. Це Уроки мужності, зустрічі з учасниками бойових дій, телемости з іншими школами України, підготовка та участь команд закладу освіти в різних військово-патріотичних заходах та змаганнях, організація та впровадження різноманітних проєктів військово-патріотичного напрямку, підтримка національних та народних традицій. У ліцеї створено взвод Почесної Варти, до складу якого обираються найкращі учні. Юні вартівці мають парадну форму, макети зброї, бездоганно виконують стройові прийоми зі зброєю та без, що є яскравим прикладом для інших ліцеїстів, беруть участь у міських заходах з патріотичного виховання молоді.

Одним з найцінніших проєктів гімназії є військово-патріотична спортивна гра «СКОБ». Назву гри обрано не випадково. Скоб – це відомий хижий птах. «СКОБ» було гаслом та привітанням українських пластунів початку ХХ століття. Юні скаути віталися піднесенням трьох пальців правої руки (великий палець притримує на долоні зігнутий мізинець). Літери гасла є першими літерами чотирьох слів, що характеризують пластунів:

- Сильний розумом та тілом.
- Красний душею.
- Обережний в задумах та планах.
- Бистрий у думці та справах.

Ідея цієї гри зародилася досить давно, але практичної реалізації та свого сучасного вигляду гра набула сім років тому. З цього часу вона проводиться двічі на рік: восени та навесні. За роки існування правила гри «СКОБ»

змінювалися і набували нових якісних та змістовних перетворень. До проведення цього яскравого заходу залучаються вчителі предметів: «Захист Вітчизни», «Основи здоров'я», фізичної культури, історії, української літератури, правознавства та лідери учнівського самоврядування.

Основними завданнями патріотичної гри є:

- виховання дітей та молоді у дусі відданості Батьківщині та українському народові шляхом розвитку національних, загальнолюдських, духовних та моральних цінностей;
- відродження національних традицій та культурної спадщини великого українського народу;
- набуття учнями знань, умінь і навичок, необхідних захисникові Вітчизни;
- формування у молоді високих морально-психологічних якостей: доброчинності, мужності, сміливості, рішучості, відваги, стійкості, наполегливості, дисциплінованості та ініціативності;
- впровадження військово-прикладних видів змагань з метою гартування духу й тіла;
- підвищення рівня фізичної підготовленості та збільшення рухової активності учнів;
- формування стійких мотивацій до самостійних занять фізичною культурою і спортом;
- пропагування та популяризація здорового способу життя;
- формування та закріплення основ самоврядування в учнівських колективах.

Учасниками гри є гімназисти кількох вікових груп – з восьмого по одинадцятий класи без гендерного обмеження. Допускаються до командної гри учні, які за станом здоров'я належать до основної групи з фізичної культури.

Гра починається з вшанування державних символів України – внесення прапорів України та міста Одеси, виконання Державного Гімну України, урочистого параду учасників.

Під час відкриття змагань ройовий кожної групи-учасниці отримує маршрутні листи, в яких треба за певний час отримати відмітки про виконання всіх завдань на локаціях. Етапи гри (навчально-тренувальні локації):

1. **«Вишкіл»** – конкурс строю та патріотичної пісні. Відповідно до Стройового статуту Збройних Сил України команда після доповіді ройового виконує стройові вправи без зброї та проходження строєм із виконанням військового вітання та патріотичної пісні. Оцінюються стройовий вишкіл, чіткість та синхронність виконання стройових вправ.

2. **«ТИР»** – вогнева підготовка. Учасники мають вразити цілі (повітряні кульки) з пневматичної гвинтівки та ручної гранати після бігу в легких бронежилетах на коротку дистанцію. Оцінюються влучність пострілів та кидків гранат, час виконання вправи.

3. **«Перша допомога»**. Перша медична допомога, тактична медицина. Учасники надають першу допомогу «умовно пораненим». Види «уражень» повідомляє вчитель, а діти мають обрати необхідні методи та засоби надання першої допомоги при певному ушкодженні. Оцінюються своєчасність та ефективність допомоги.

4. **«Цивільний захист»** – основи цивільного захисту. Учасники мають продемонструвати на практиці вміння користуватися індивідуальними засобами захисту дихання (протигазами). За командою «Гази!» треба якомога швидше та якісно вдягти протигаз. Оцінюються час виконання та правильність одягання протигазу.

5. **«Загальна фізична підготовка»**. Учасники демонструють швидкісне виконання фізичних вправ – згинання та розгинання рук в упорі лежачи (відштовхування) для юнаків та підйом тулуба сид з положення лежачи (прес) для дівчат. Оцінюються кількість віджимань та якість виконання за певний час.

6. **«Смуга перешкод»**. Команда у повному складі долає дуже цікаві та не складні імпровізовані перешкоди, які підготовлені вчителем фізичної культури

з урахуванням віку та фізичних можливостей учнів. Оцінюються одностайність, командний дух та час виконання.

7. **«Історичний»**. Цей етап проходить у вигляді вікторини. За чітко визначений час команда має відповісти на певну кількість запитань, які стосуються розвитку військового мистецтва українців у різні історичні періоди. Оцінюється кількість правильних відповідей.

8. **«Зброяря»**. Учасники демонструють уміння виконувати неповне розбирання та збирання автомата Калашникова. Оцінюються правильна послідовність дій та час виконання. До навчально-методичного супроводу етапу залучаються військовослужбовці підшефних військових частин.

9. **«Навички виживання під час військових дій»**. Учнів ознайомлять з основами виживання при будь-яких надзвичайних ситуаціях, з правилами уникнення поранень, ушкоджень здоров'ю; навчають за допомогою допоміжних засобів змайструвати укриття, розпалити вогнище, віднайти воду, подати сигнали допомоги тощо.

До навчально-методичного супроводу етапу залучаються військовослужбовці підшефних військових частин, учасники Операції Об'єднання Сил, волонтери. Після проходження кожного етапу, члени журі оцінюючи учасників, виставляють бали і записують результати до «Маршрутного листа» команд. По завершенню проходження всіх етапів змагань команди збираються на загальне шикування для оголошення результатів гри та нагородження.

Компетентне журі, що, зазвичай складається з представників військових частин, учасників Операції Об'єднання Сил, волонтерів, підводить підсумки гри та визначає переможців і призерів. Гра «СКОБ» – це сяйво позитивних емоцій, реалізація амбіцій, яскрава, тепла та товариська атмосфера участі. І як показує досвід, найкращою нагородою для підлітків є сама участь у змаганнях, натхнення, спортивний азарт, спілкування, взаємодопомога, відданість команді й жага до перемоги, реалізація власних талантів, здібностей. Усі учасники гри

отримують емоційне задоволення та поштовх до подальшої роботи у напрямі розвитку власних фізичних і моральних якостей та вдосконалення набутого досвіду.

Слава Україні! Слава її юним патріотам, для яких гра «СКОБ» вже стала улюбленою командною грою!

ВОЛОНТЕР – ЦЕ ТОЙ, ХТО НЕ СТОІТЬ ОСТОРОНЬ

(майстер-клас як форма залучення до волонтерської діяльності)

Майстер-клас – це особлива форма узагальнення та поширення педагогічного досвіду, яка представляє собою фундаментально розроблений оригінальний метод або авторську методику, що спирається на свої принципи і має певну структуру. Зазначена форма роботи є ефективним прийомом передачі досвіду навчання і виховання та демонстрацією оригінальних методів освоєння певного змісту, активної участі всіх залучених до заняття.

Найчастіше у науково-педагогічній літературі ми знаходимо визначення поняття «майстер-клас» – урок, захід, презентація досягнень педагога, але це не зовсім так. Майстер-клас – це відкрита педагогічна платформа, яка дозволяє демонструвати нові можливості педагогіки розвитку і свободи, шляхи подолання консерватизму і рутини, своєрідний експеримент; це форма заняття, в якій сконцентровані такі характеристики: виклик традиційній педагогіці, діяльність учителя – особистості з креативним мисленням; не пасивне набуття нових знань, а спосіб самостійного знаходження за допомогою всіх учасників освітнього процесу, технологічно складний процес з певними вимогами щодо його організації та проведення.

У ході підготовки відкритого освітнього Крос-Форуму для лідерів учнівського самоврядування «Разом ми змінимо світ» вирішили не тільки ознайомити підлітків з волонтерськими акціями та Акціями милосердя, які

традиційно відбуваються в гімназії, а й залучити їх до прогресивного руху молоді. Поділитися досвідом учнів, учителів, батьків з цього питання та спрямувати учасників майстер-класу на подальшу роботу в напрямі. Пропонуємо сценарій проведення майстер-класу з теми: «Волонтер – це той, хто не стоїть осторонь».

Обладнання: маскувальна сітка, білі стрічки; папір, фломастери, ручки; виставка учнівських фоторобіт з теми «Волонтерство»; мультимедійна презентація «Ліцей №7 – волонтери за покликом душі»; плакат «ВОЛОНТЕР – ЦЕ...»; виставка дитячих малюнків, листів-підтримки для бійців Операції Об'єднаних Сил та українських моряків-військовополонених; патріотичні поробки, сувеніри, виготовлені руками гімназистів; ємності з пластиковими кришечками «Збирай пластик – допоможи пораненому»; бейджики-номери учасників Вишиванкового фестивалю (за всі роки).

I етап (теоретичний). На початку зустрічі з учасниками локації ведучі майстер-класу знайомлять присутніх з поняттям «волонтерство», шляхом підбору слів-асоціацій та відповіді на проблемне питання: «Хто такий волонтер? Який він? Які риси йому притаманні?».

В – вільний, вольовий, вправний,
О – оптиміст,
Л – лідер,
О – океан можливостей, оперативний,
Н – надійний,
Т – толерантний,
Е – енергійний,
Р – рішучий.

Волонтерство є надзвичайно важливим для кожної окремо взятої особистості і для суспільства в цілому, адже дає безцінний досвід спілкування, розвитку креативності, критичного мислення, можливостей, що сприяє соціалізації людини. Волонтери – спільнота однодумців, об'єднана для

вирішення спільної мети, найчастіше соціально значимої (<https://volunteer.country/happiness>).

За даними дослідження американського психолога Сари Конрат, волонтерство підвищує рівень окситоцину у крові – одного з гормонів щастя. Окситоцин виділяється саме тоді, коли людина «соціалізується»: торкається інших людей, обіймає їх, розмовляє з ними тощо. Під час вправи «мозковий штурм», яка проводиться з метою визначення ставлення учасників до теми майстер-класу, всі по черзі висловлюють думки, навіть алогічні з приводу поставленого запитання. Почуте не критикується і не обговорюється до закінчення висловлювань. Наступним етапом була дискусія щодо створення усного портрету волонтера та сприяння зацікавленості учнів-лідерів учнівського самоврядування до волонтерського руху.

II етап (формувальний). Завдання цього етапу полягає у спростуванні думки-стереотипу про волонтерство та формування власної думки.

Тренер: Наразі волонтерство все більше і більше набирає популярності серед українців. Але, на жаль, у суспільстві все ще поширено безліч стереотипів щодо руху волонтерства. Інколи люди просто не хочуть його позитивних і негативних наслідків, або не мають можливості розібратися у цьому питанні, виникають помилкові думки, образливі для волонтерів. Робота в групах.

Учасники опрацьовують запропонований матеріал впродовж 2-3 хвилин. Презентують свої відповіді. Тренер підводить підсумки за результатами проведеної роботи кожною групою.

Волонтери – це безкоштовна робоча сила. Вважається, що волонтери свої ресурси вкладають абсолютно безкоштовно і за свою працю нічого не отримують. Але не все у світі вимірюється грошима. Найголовніше, що отримує волонтер – це можливості. Океан можливостей, що часто набагато важливіше разового прибутку. А ще досвід і знайомства, набуті під час волонтерства, які можуть стати в нагоді в різних життєвих ситуаціях. Доведено:

волонтерство, крім зустрічей, благодійництва, віри, приносить велике почуття – щастя (інформація для тренера).

Волонтерські організації – це «сектантське об'єднання». Ми не знаємо, хто перший висловив цю думку, але точно знаємо, що це не так. Волонтерські організації часто антирелігійні та аполітичні. Вони побудовані на добровільній взаємовигідній співпраці, але ніяк не на маніпуляціях і вимаганні. Усі завдання волонтери виконують тільки за власним бажанням, а замість обмежень отримують тільки можливості для саморозвитку (інформація для тренера).

Волонтерство пов'язано з війною або збором грошей на вулиці. Насправді займатися волонтерською діяльністю можна де завгодно. Звичайно, є такі волонтери, яким подобається збирати гроші і допомагати військовим. Але проводити волонтерську діяльність можна на різних заходах, фестивалях, конференціях і на суботниках. Хтось реалізовує себе, допомагаючи пенсіонерам, дітям, тваринам, бездомним. Будь-яка безкорислива допомога вже вважається волонтерством (інформація для тренера).

Волонтерство – марна трата часу. Дійсно, інколи це може здаватися, що так. Але варто озирнутися, і ви побачите багато речей, зроблених саме волонтерами. Чудовим прикладом є «Зелений театр» в Одесі, який повністю відновили саме волонтери. В результаті цього «марнотратства часу» тисячі одеситів мали змогу насолоджуватися отриманим простором. І це не кажучи вже про тих дітей, які завдяки волонтерам отримують необхідні їм речі, пенсіонерів, яким волонтери допомагають з продуктами харчування, одягом тощо.

У волонтерів немає прав. Мало хто знає, але права у волонтерів дійсно є, і вони прописані у Законі України. Волонтери мають право на «відшкодування збитків (наприклад, витрат на харчування, якщо діяльність триває більше чотирьох годин, витрат на проїзд до місця надання допомоги), на отримання повної та достовірної інформації про місце, час та умови волонтерської діяльності». Також, якщо ви студент вишу або університету – напрям вашої

допомоги може відповідати майбутньому фаху вашої спеціальності, і це буде зараховано вам як практика (інформація для тренера).

III етап (практичний). Ознайомлення з досвідом роботи ліцею №7. Розповідь педагогів та лідерів учнівського самоврядування гімназії з використанням мультимедійної презентації «Ліцей №7 – волонтери за покликом душі», яка представлена за розділами:

- акція «Перше вересня – без квітів»;
- допомога мирному населенню сходу України (дитячий садок «Казка», с. Тепле, с. Широкий, Слов'янський багатoproфільний ліцей, будинок-інтернат для дітей з особливими потребами м. Кременна, Зориківська ЗОШ);
- листи-підтримки, дитячі малюнки, патріотичні поробки;
- маскувальні сітки «Мереживний оберіг»;
- акція «Великодній кошик» (посилки учасникам Операції Об'єднаних Сил, школам);
- майстер-клас з випікання медово-імбирного печива для військовослужбовців, які перебувають у одеському військовому шпиталі, для військовослужбовців підшефних військових частин, закладам освіти на сході України;
- відвідування військового госпіталю (акція «З Різдвом, вояче!»; «Кришечки на допомогу у лікуванні воїнам»);
- шефська робота з військовослужбовцями в/ч с. Красносілка, с. Чабанка, с. Нова Дофіновка, м. Одеси;
- співпраця з військово-морським ліцеєм м. Одеси: проведення товариських зустрічей «Козацькі забави», День Збройних сил України, участь у клятві курсантів, День святого Валентина, Випускні вечори, багато виховних заходів, допомога випускникам військово-морського ліцею у працевлаштуванні, проведення спільних телемостів, змагання «СКОБ»;

- Уроки мужності; телемости «Пам'ять людська. Голодомор»; «Революція Гідності»; Уроки-реквієми до вшанування пам'яті героїв Небесної сотні, Революції гідності; Дня Соборності України;
- благодійні ярмарки та майстер-класи.

IV етап (узагальнення та рефлексія). Учасники майстер-класу спільно з тренерами склали ментальну карту на тему: «Волонтерство. Вибір напрямів роботи», з'ясували, що волонтерство може бути направлено на будь-кого або будь-що. Наприклад, допомога літнім людям, хворим дітям, людям з особливими потребами, військовим, безхаткам тощо. Або збереження навколишнього середовища (озеро Куяльницького лиману Чорного моря), рослинного, тваринного світу тощо.

Волонтерство – це прояв соціальної зрілості, добровільна допомога, безкоштовна діяльність тільки за власним бажанням, направлена на будь-що або кого, відкриває можливості досвіду спілкування, знайомства, приносить задоволення і щастя, сприяє саморозвитку дитини, вчить приймати самостійно рішення.

Тренер: Прикладом волонтерської діяльності сьогодні на майстер-класі є можливість спробувати свої сили у плетінні маскувальної сітки, на яку ми отримали замовлення від випускника гімназії Ярослава Б., який добровольцем захищає цілісність країни на сході. Тому пропонуємо всім присутнім долучитися до цієї справи. Сітка для маскування (розміром 10х12 метрів) виготовлюється впродовж 3-5 місяців, але ми обмежені в часі, тому принаймні зав'яжіть хоча б одну стрічку з частинкою любові й доброти свого серця, як символ причетності до спільної справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абетка для директора. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. 2-ге вид., переробл. і доп. К.: Державна служба якості освіти, 2021. 350 с.
2. Антонюк, А. А., Сьомченко А. А. Актуальні проблеми розвитку інноваційної діяльності в Україні. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2017. № 2. С. 45-50.
3. Андрюханова В. М. Сучасні підходи щодо вирішення проблеми підготовки вчителя до інноваційної діяльності. *Управління школою*. 2004. № 34. С. 7.
4. Басюк Д. І. Управління інноваційною діяльністю навчального закладу на основі проєктних технологій. *Збірник наук. праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту імені Івана Огієнка, Інституту психології ім Г. С. Костюка НАПН України*. Проблеми сучасної психології. 2009. Вип. 5. С. 24-33.
5. Базиль Л. О. Педагогічні інновації в системі сучасної освіти. *Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти*. 2015. № 17. С. 11–17.
6. Барабась Д., Джафаров Д., Шпак І. Освітні інновації та їх імплементація в Україні. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2016. № 3. С. 35–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2016_3_5.
7. Бех І. Д. Особистість у саяві духовності: монографія. Київ-Чернівці: «Букрек», 2021. 244с.
8. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ – Чернівці: «Букрек». 2018. 320 с.

9. Бех І. Принципи інноваційної освіти. *Освіта і управління*. 2005. Т. 8. С. 39–52.
10. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та молоді URL:: www.sedschool4.lg.ua/.../Programa_patriotychnogo_vuxovannya...
11. Бойко С. Інноваційні форми і методи навчання у системі освіти. *Проблеми освіти*. 2023. Вип.2 (99). С.322-336.
12. Брик Р. С. Інформаційна відкритість закладу освіти як складова якісного процесу управління. *Використання технологій менеджменту якості в управлінні закладами освіти: Зб. матер. V Регіон. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 26 лист. 2021 р.)* Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2021. С. 16–19.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
14. Впровадження ідей, систем, моделей, технологій у практику роботи закладів загальної середньої освіти як результат експериментів усеукраїнського рівня: інформаційно-аналітичний довідник / За заг. ред. Ю.І. Завалевського. Київ-Чернівці: «Букрек», 2020. 144 с.
15. Галузяк В.М. Педагогічна діагностика як система. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. 2018. Вип. 55. С. 15–23.
16. Галузяк В. М., Холковська І. Л. Педагогічна діагностика: курс лекцій. Вінниця: Нілан ЛТД, 2015. 155 с.
17. Гончарук О. Авторські школи України як феномен інноваційної освітньої діяльності. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки*. 2015. № 1. С. 21-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnup_2015_1_6.)
18. Гораш, К. В., & Боднар, А. М. Особливості створення інноваційного середовища закладу вищої освіти. *Професійно-прикладні дидактики*, 2023. № 1, С. 29–34. <https://doi.org/10.37406/2521-6449/2023-1-5>

19. Губіна С.І. Основи педагогічних вимірювань і моніторингу якості освіти. Вінниця: Нілан ЛТД, 2018. 56с.
20. Даниленко Л. І., Паламарчук В. Ф. Інноваційні пошуки в сучасній освіті. К. : Логос, 2004. 220 с.
21. Дичківська І. М. Інновації педагогічної технології: Підручник. 3-тє вид., виправл. Київ: Академвидав, 2015. 304с.
22. Дослідно-експериментальна робота всеукраїнського рівня у закладах освіти України: інформаційно-аналітичний довідник / Упорядники: С. М. Бойко, О. І. Кіян та ін. / За заг. ред. Ю. І. Завалевського, С. В. Кириленко. Київ: редакційно-видавничий центр Київського Палацу дітей та юнацтва, 2020. 72 с.
23. Дутко О.М., Лебідь І.Ю. Методика наукових досліджень : Навчально-методичний посібник [видання друге, доповнене та перероблене] / автори–упорядники О. М. Дутко, І. Ю. Лебідь. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О. В, 2023. 160 с.
24. Дутчак І. Інноваційні форми і методи навчання у системі освіти України. *Проблеми освіти*. 2023. Вип. 1 (98). С.280-298.
25. Живко, М., Стадник, М., Живко, З., Кухарська, Л. Освітні інновації: поняття, класифікація, аналіз. 2019. URL: https://eco-science.net/archive/2019/APE-09-2019/9.19_topic_Zhyvko%20M.pdf
26. Завалевський Ю. Нормативно-правове забезпечення інноваційної діяльності в закладах загальної середньої освіти. *Нова педагогічна думка*. 2023. №3(115). С. 10–14.
27. Завалевський Ю. Сутність інноваційної педагогічної діяльності. *Педагогічний дискурс*. 2014. Вип. 17. С. 63-70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/0peddysk_2014_17_14.
28. Енциклопедія освіти 2-ге вид., допов. та перероб. / В. Г. Кремень (гол. ред.), Національна академія педагогічних наук України. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 1144 с.

29. Інновації в освіті: перспективи розвитку: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 20 травня 2021 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 357 с.
30. Інноваційні педагогічні технології в практиці роботи закладів загальної середньої освіти України: *Інформаційно-аналітичний довідник* / За заг. ред. Ю. І. Завалевського. Київ-Чернівці: «Букрек», 2018. 292 с.
31. Інноваційні процеси в освіті: від новаторського руху вчителів до інновацій у підготовці педагогічних кадрів : монографія / Комар О. А., Грітченко Т. Я., Кравчук О. В. [та ін.] ; за заг ред. Комар О. А. ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань : Візаві, 2020. 234 с.
32. Інноваційна освіта як чинник креативного розвитку особистості в умовах глобальних викликів: монографія / Р. І. Олексенко, Г. А. Гарбар. Запоріжжя : ФОП Однорог Т. В., 2022. 96 с.
33. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця та ін. Київ: НАН України, 2015. 336 с.
34. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти : монографія / за наук. ред. д. пед. н., проф. Л. З. Ребухи. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 143 с.
35. Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії : зб. матеріалів IV Всеукр. відкр. наук.- практ. онлайн-форуму, Київ, 27 жовт. 2022 р./ за заг. ред. І. М. Савченко, В.В. Ємець. Київ : Національний центр «Мала академія України», 2022. 588 с. URL: <http://surl.li/etdgd>
36. Кабан Л. В. Управління розвитком інноваційної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів.: *Спецвипуск*. 2004. Квітень. – Вересень С. 22–29.
37. Кириленко С.В. Інноваційні освітні технології в реалізації Концепції Нової української школи. *Інформаційний збірник для директора школи та завідувача дитячого садка № 6 (87)*, червень 2019. С. 4-13.

38. Ковалів М. В., Ортинська Н. В., Хомишин І. Ю., Єсімов С. С., Сковчиляс-Павлів О. В., Сидор М. Я., Скриньковський Р. М. Адміністративно-правове регулювання інноваційної діяльності : навч. посібник. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2020. 288 с.
39. Козак Л. Науковий тезаурус інноваційної освіти. *Освітologia*. 2013. Вип. II. С. 74–81.
40. Колеснік О. О. Освітні інновації в контексті сучасних наукових досліджень. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/7_2011/14.pdf
41. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді URL: [www.mon.gov.ua /content/Новини/2015/06/16/konczepczyia.doc](http://www.mon.gov.ua/content/Новини/2015/06/16/konczepczyia.doc)
42. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати. К. : Грамота, 2005. 448 с.
43. Кремень В. Інноваційна людина як мета сучасної освіти. *Філософія освіти*. 2013. № 1. С. 7–22.
44. Кремень В. Інноваційність і освіта. *Рідна школа*. 2012. № 4–5. С. 7–12.
45. Кремень, В.Г. Інноваційність як вимога часу. Товариство «Знання», 2020. URI: <https://znannya.org.ua/index.php/novini-znannya/nauka-i-suspilstvo/56-filosofiya/286-innovatsijnist-yak-vimoga-chasu>.
46. Кушнірук С. А. Розвиток категорійно-поняттєвого апарату у педагогічній науці України (20-90-ті рр. XX ст.) дисертація на здобуття наук. ступеня доктора педаг. наук 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ. 2019. 716с.
47. Кушнірук, С.А. Алгоритм формування категорійно-поняттєвого апарату вітчизняної дидактики. *Молодь і ринок*, 6 (161), червень 2018, 107–113 (фахове видання України, що внесено до міжнародних наукометричних баз:

Google Scholar; Polish Scholarly Bibliography (PBN); ERIH PLUS; Index Copernicus (ICV 2017: 56.98; ICV 2018: 80.20).

48. Лактіонова Г. Виховання в епоху глобалізації: нові можливості, нові ризики *Шлях освіти*. 2005. № 4. С. 2—6.

49. Локшина О. І. Стратегія європейського співробітництва у галузі освіти і навчання у 2021–2030 рр. як євроінтеграційний орієнтир для української освіти. *Український Педагогічний журнал*. 2023. № 4. С. 8–9. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-5-17>

50. Максименко С. Д., Носенко Е. Л. Експериментальна психологія. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2021. 360 с.

51. Мариновська О. Я. Технологічне проектування інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу як проблема теорії і практики. *Варіативні моделі розвитку сільських загальноосвітніх закладів: тенденції, орієнтири, пошуки : матер. Всеукр. наук.-практ. електронної конф., 3–30 жовт. 2011 р., Донецьк / редкол. О. І. Чернишов, В. В. Мелешко та ін. Донецьк : Витоки, 2011. С. 107–112.*

52. Мариновська О. Я. Готовність учителя-практика до інноваційної діяльності: технологічний інструментарій. Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. 2014. № 3(17). URL: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp17/Marynovska_2014.pdf

53. Мариновська О. Науково-методичний супровід упровадження інновацій: практико орієнтований аспект. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова* : зб. наук. пр. / ред. кол. : Н. В. Гузій (відп. ред.). Розд. 1. Серія 16. «Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики» ; вип. 17 (27). К. : НПУ, 2012. С. 107–112.

54. Мариновська О. Поняття «інноваційна компетентність педагога». *Освітні обрії*. Том 56. 2023. №1. С.11-15.

55. Мариновська О. Базові поняття педагогічної інноватики. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія: «Педагогічні науки». 2023. № 3. 11–16.

56. Мариновська О. Я. Педагогічна інноватика & Менеджмент інновацій : навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2019. 346 с.

57. Мармаза О. І. Управління інноваціями та розвитком закладу освіти: метод. Рекомендації: Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. 72с.

58. Мартинюк Т., Олійник Л. Професійне зростання педагога як індикатор інноваційної діяльності навчального закладу. *Народна освіта*. 2016. - Вип. 1. - С. 45-50. URL :http://nbuv.gov.ua/UJRN/NarOsv_2016_1_8.

59. Михайлишин Р. Р. Професійна готовність педагога до інноваційної діяльності: якісний аспект. *Вісник Львівського ун-ту* . Серія педагогічна. 2016. С.11-18.

60. Мельник І., Семенюк М. Система цільового середовища за В.О. Сухомлинським *Вісник Черкаського нац. ун-ту ім. Б. Хмельницького*. 2008. Вип. 132. С. 96–101.

61. Надтока О. Ф. Мартинюк Т. С. Зміна ролі вчителя географії в медіасередовищі сучасного навчального заняття. *Комп'ютер в школі та сім'ї*. 2015. № 2. С. 30–36.

62. Новий тлумачний словник української мови [Текст] у 3-х томах / уклад В. Яременко, О. Сліпущко. Т. 2. К-П. К.: «Аконіт». 2008. 926с. (Серія «Нові словники»).

63. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / за заг. ред. Т. В. Гончарук. Тернопіль, 2014. 272 с.

64. Панасенко Е. Експеримент як провідний еміричний метод наукового дослідження в психології: теоретичний аспект. *Науковий вісник МНУ імені В.О.Сухомлинського*. Психологічні науки. 2017. № 1 (17), № 1. С. 127-133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdups_2017_1_24.

65. Підласий, І. Практична педагогіка або три технології: інтеракт. підруч. для пед. ринкової системи освіти. К.: Слово. 2024. С. 64–73.
66. Придатко О.В. Освітні проєкти та програми як об'єкт проєктного менеджменту. *Управління розвитком складних систем*. 2015. № 24. С. 42-48.: URL: <http://urss.knuba.edu.ua/files/zbirnyk-24/7.pdf>
67. Прокопів Л. М. Інноваційні освітні технології: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2020. С. 8–9.
68. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 903-р (зі змінами) URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934>
69. Радкевич В.О. Науково-методичне забезпечення розвитку професійної освіти в умовах сучасних викликів, Методологічний семінар НАПН України «Науковометодичне забезпечення розвитку професійної освіти в умовах нових викликів», 17 листопада 2022 р. Вісник НАПН України, 2022, 4(2). С.1-15. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4218>
70. Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій: *матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (13 травня 2022 р.) / Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2022. 318 с.
71. Рудницька І. Інноваційна діяльність як основа творчої самореалізації вчителя. *Вища освіта України*. 2007. № 4. С. 79 – 83.
72. Рудницька О. П., Болгарський А. Г., Свистельнікова Т. Ю. Основи педагогічних досліджень : навчально-методичний посібник. К.: 1998. 143 с.
73. Сиротинко Г.О. Інноваційний розвиток освіти: проблеми переходу від теорії до практики. *Управління школою*. 2005. № 1. С. 15—18.
74. Сердюк Г. А. Дослідницька діяльність учителя мови і літератури в ліцеї. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 37. С. 142–145.

75. Солодовник В., Стрельников В. Нова українська школа: проектування і реалізація індивідуальної освітньої траєкторії педагога. *Мережа шкіл новаторства України: розвиток професійної компетентності керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників у контексті реалізації неперервної освіти* : електрон. збірник тез доповідей III Всеукр. наук. онлайнконфер. з міжнар. участю / за наук. ред. Н. І. Білик. Полтава; Київ : ПАНО ім. М. В. Остроградського, 2023. 144 с.
76. Стадник В. В., Йохна М. А. Інноваційний менеджмент К.: Академвидав, 2006. 464 с.
77. Сучасна наука та освіта: стан, проблеми, перспективи. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Полтава, 20-21 березня 2023 року). Полтава: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2023. 774 с.
78. Телетова С. Г. та ін. Педагогічний маркетинг у діяльності навчальних закладів. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2011. № 3. Т. 2. С. 118–124
79. Технологія проведення моніторингових досліджень (Із досвіду роботи). Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2013. 85 с. URL: [http:// www.edu-post-diploma.kharkov.ua](http://www.edu-post-diploma.kharkov.ua)
80. Тимошко Г. М. До проблеми управління інноваційними процесами в загальноосвітніх навчальних закладах. *Вісник Черкаського ун-ту*. Черкаси, 2017. № 11. С. 125-131. (Серія «Педагогічні науки»).
81. Ткаченко В. П. Інноваційна діяльність у закладах освіти. *Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 10. С. 44-46.
82. Ткачук Р. А., Остапівська А.В. Формування готовності педагога до інноваційної діяльності. *Педагогічний пошук*. 2022. № 4 (116). С.40-49.
83. Хриков Є. М. Методологія педагогічного дослідження: монографія. Вид. 2-ге, допов. Харків: Діса плюс, 2018. 297 с.
84. Цуркан Т. Інноваційна культура вчителя Нової української школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах

2020 р., № 68, Т. 1. С.128-132. URL: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.68-1.26>

85. Шапрак О. Сучасні підходи до проблеми інноваційної підготовки майбутнього вчителя. *Рідна школа*. 2007. № 9. С. 31–33.

86. Шевчук С. С. Інновації у науково-методичній діяльності педагога професійної школи. *Імідж сучасного педагога*. 2016. № 2. С.14-17.

87. Шитікова, Л., Змикало, О., & Пуліна, Т. Інноваційна діяльність в освіті: сутність та вектори розвитку. *Управління змінами та інновації*, (2024). (9), 51-54. URL : <https://doi.org/10.32782/CMI/2024-9-10>

88. Everett M. Rogers Diffusion of innovations. New-York: The Free Press, 1983. 453 p.

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

Завалевський Ю.І. – доктор педагогічних наук, професор, Перший заступник Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (Розділ І. 1.1; Розділ ІV. 4.1.).

Кириленко С.В. – кандидат педагогічних наук, начальник відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (Розділ І. 1.2.; Розділ ІІІ. 3.1.).

Кіян О.І. – кандидат педагогічних наук, завідувач сектору експериментальної педагогіки відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (Розділ ІІІ. 3.2.; Розділ ІV. 4.2.).

Бессараб Н.А. – кандидат педагогічних наук, науковий співробітник сектору авторського педагогічного новаторства відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (Розділ ІІ. 2.1.)

Бойко С.М. – кандидат філософських наук, старший дослідник, завідувач сектору авторського педагогічного новаторства відділу інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (Розділ ІІ. 2.2.).

Навчальне видання

**ОРГАНІЗАТОРУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Електронний навчально-методичний посібник

**Редакторка Ірина Євтушенко
Верстка Ірина Євтушенко
Коректор Інна Криворук**

Формат 70x100/16. Ум. друк. арк. 31,6. Зам. № 1418.